

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KADINLARIN TOPLUMSAL HAYATA KATILIMINDA
YEREL YÖNETİMLERİN ROLÜ

İŞLETME ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Öznur YAVUZ

Tez Danışmanı

Prof.Dr. Ömür Şakir BABAĞLU

İSTANBUL – 2015

TEZ TANITIM FORMU

YAZAR ADI SOYADI : Öznur YAVUZ

TEZİN DİLİ : Türkçe

TEZİN ADI : Kadınların Toplumsal Hayata Katılımında Yerel
Yönetimlerin Rolü

ENSTİTÜ : İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü

ANABİLİM DALI : İşletme

TEZİN TÜRÜ : Yüksek Lisans

TEZİN TARİHİ : 22.01.2015

SAYFA SAYISI : 212 sayfa

TEZ DANIŞMANI : Prof.Dr. Ömür Şakir BABAOĞLU

DİZİN TERİMLERİ : Kadınlar, kadın politikaları, kadın statüsü, kadın
sorunları, kadınların toplumsal yaşama katılımı, yerel
yönetimler.

TÜRKÇE ÖZET : Cumhuriyet döneminden günümüze kadar kadınlar, gerçekleştirilen reformlarla birlikte pek çok kazanımlar elde etmelerine rağmen, eşitliğin uygulamada yaşamlarına çok fazla yansımadağı görülmektedir. Bunun temelinde yatan faktör geleneksel rollerin şekillendirdiği patriarkal yapıdır.

Toplumsal cinsiyet rollerine dayalı kalıplaşmış yargılar ve cinsiyete dayalı işbölümü olgusu, erkeği kamusal alanla ilişkilendirirken, kadını ev içi alanda sınırlandırarak, kadının toplumsal alanda var olmasını ve devingenliğini engelleyen bir dağılım yapmıştır.

Öte yandan kadınların yasalar karşısındaki eşitsizliği, parlamentoda düşük temsil oranı, kente, yönetime, işgücüne, eğitime katılma oranının düşük olması,

kadının topluma katılımını engelleyen sebeplerin başında gelmektedir. Kadınların yaşadıkları problemler, güçlükler, sınırlandırılmalar yerel yönetimlerin politikalarıyla da bağlantılıdır. Topluma katılım olgusunun bireylerin yaşam alanı kavramıyla bağlantılı olması sebebiyle, kadınların yaşadıkları yerlerde güçlenmeleri gerekmektedir. Bu güçlendirmenin sağlanmasında vatandaşlara en yakın birim olan yerel yönetimlerin önemi yadsınamaz bir gerçektir. Çalışmada kadının toplumda aktif bir aktör olması için siyasi, yasal, kent, işgücü, ekonomik, sosyal konjonktür bütüncül bir yaklaşımla irdelenerek, yerel yönetimlerin politika ve hizmetleri kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır.

Yerel yönetimlerin kadınların topluma katılımında, onların sosyal bir yapıya bürünmesinde hangi mekanizmalarla ne tür destek sağladıkları, kadınların toplumsal hayata katılımında rollerinin ne olduğu ve bu rolün neresinde olduklarını ortaya çıkarmayı amaçlayan çalışma beş bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın ilk bölümünde tarihte Türk kadınının toplumsal statüsünü elde etme sürecindeki kazanımları, geri gidişleri kronolojik sıralama göz önünde bulundurularak, eğitim, çalışma hayatı, kent, siyaset, toplumsal değişimler ve kırılmalar noktasında, kadınlar açısından getirdikleri değişiklikler boyutuyla ele alınmıştır.

İkinci bölümde kısaca yerel yönetim türleri ve öneminden bahsedilerek; yerel yönetimlerde temsil ve katılımın önemine değinilmiştir.

Üçüncü bölümde kadınların topluma katılımının neden önemli olduğu, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, toplumsal cinsiyete dayalı işbölümü, ayrımcılık, cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi için alınacak önlemlerden bahsedilmiştir.

Dördüncü bölümde kadınların topluma katılımını sağlayan katılım mekanizmaları ekonomik, siyasi, sosyal ve kentsel bağlamda incelenmiş; katılamama nedenleri üzerinde durulmuştur.

Beşinci bölümde ise kadınlarla ilgili yerel yönetimlerin yapması gereken hizmetleri içeren tüm kanun maddeleri tek tek incelenerek yorumlarda bulunulmuştur. Ayrıca yerel yönetimlerin kadınların toplumsal katılımı için yaptığı hizmetler, kadınların toplumsal hayata katılımının önünde engel oluşturan faktörler eğitim, sağlık, işgücü, kentsel, siyasal katılım gibi başlıklar içerisinde incelenmiştir.

Sonuç bölümünde ise, çalışmanın bölümlerinde varılan sonuçlar ile hem yerel yönetimlerin politikalarında nitelikli dönüşümler yapmasında hem de sonraki çalışmalara ışık tutacağı umulan önermeler sunulmuştur.

Çalışmanın sonucunda literatür taraması, istatistiki bilgilerden sağlanan veriler ile; kadınlara hizmet veren en yakın birim olarak yerel yönetimlerin kadınların toplumsal hayata katılımında rolünün büyük ve önemli olduğu görülmüştür. Türkiye’de kadınların toplumsal hayata katılımını sağlayan politikalar geliştirilmiş ve önemli adımlar atılmış olmakla beraber, yerel yönetimlerin çalışmalarının günümüz şartlarına göre yetersiz olduğu ve iyileştirilmesi gerektiği çıkarımına varılmıştır.

DAĞITIM LİSTESİ : 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne

2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

Öznur YAVUZ

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KADINLARIN TOPLUMSAL HAYATA KATILIMINDA
YEREL YÖNETİMLERİN ROLÜ

İŞLETME ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Öznur YAVUZ

Tez Danışmanı

Prof.Dr. Ömür Şakir BABAOĞLU

İSTANBUL – 2015

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının ederlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin/projenin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez/proje olarak sunulmadığını beyan ederim.

Öznur YAVUZ

22.01.2015

İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Öznur YAVUZ' un Kadınların Toplumsal Hayata Katılımında Yerel Yönetimlerin Rolü adlı tez çalışması, jürimiz tarafından İŞLETME anabilim dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Prof.Dr. Ömür Şakir

BABAOĞLU

(Danışman)

Üye

Yrd. Doç. Dr. Sezer AYVAZ

ATEŞ

Üye

Yrd. Doç. Dr. Ebru NERGİZ

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

... / ... / 2015

Doç. Dr. Ragıp Kutay KARACA
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET

Cumhuriyet döneminden günümüze kadar kadınlar, gerçekleştirilen reformlarla birlikte pek çok kazanımlar elde etmelerine rağmen, eşitliğin uygulamada yaşamlarına çok fazla yansımadağı görülmektedir. Bunun temelinde yatan faktör geleneksel rollerin şekillendirdiğı patriarkal yapıdır.

Toplumsal cinsiyet rollerine dayalı kalıplaşmış yargılar ve cinsiyete dayalı işbölümü olgusu, erkeğı kamusal alanla ilişkilendirirken, kadını ev içi alanda sınırlandırarak, kadının toplumsal alanda var olmasını ve devingenliğini engelleyen bir dağılım yapmıştır.

Öte yandan kadınların yasalar karşısındaki eşitsizliğı, parlamentoda düşük temsil oranı, kente, yönetime, işgücüne, eğitime katılma oranının düşük olması, kadının topluma katılımını engelleyen sebeplerin başında gelmektedir. Kadınların yaşadıkları problemler, güçlükler, sınırlandırılmalar yerel yönetimlerin politikalarıyla da bağlantılıdır. Topluma katılım olgusunun bireylerin yaşam alanı kavramıyla bağıntılı olması sebebiyle, kadınların yaşadıkları yerlerde güçlenmeleri gerekmektedir. Bu güçlendirmenin sağlanmasında vatandaşlara en yakın birim olan yerel yönetimlerin önemi yadsınamaz bir gerçektir. Çalışmada kadının toplumda aktif bir aktör olması için siyasi, yasal, kent, işgücü, ekonomik, sosyal konjonktür bütüncül bir yaklaşımla irdelenerek, yerel yönetimlerin politika ve hizmetleri kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır.

Yerel yönetimlerin kadınların topluma katılımında, onların sosyal bir yapıya bürünmesinde hangi mekanizmalarla ne tür destek sağladıkları, kadınların toplumsal hayata katılımında rollerinin ne olduğu ve bu rolün neresinde olduklarını ortaya çıkarmayı amaçlayan çalışma beş bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın ilk bölümünde tarihte Türk kadınının toplumsal statüsünü elde etme sürecindeki kazanımları, geri gidişleri kronolojik sıralama göz önünde bulundurularak, eğitim, çalışma hayatı, kent, siyaset, toplumsal değişimler ve kırılmalar noktasında, kadınlar açısından getirdikleri değişiklikler boyutuyla ele alınmıştır.

İkinci bölümde kısaca yerel yönetim türleri ve öneminden bahsedilerek; yerel yönetimlerde temsil ve katılımın önemine değinilmiştir.

Üçüncü bölümde kadınların topluma katılımının neden önemli olduğu, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, toplumsal cinsiyete dayalı işbölümü, ayrımcılık, cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi için alınacak önlemlerden bahsedilmiştir.

Dördüncü bölümde kadınların topluma katılımını sağlayan katılım mekanizmaları ekonomik, siyasi, sosyal ve kentsel bağlamda incelenmiş; katılmama nedenleri üzerinde durulmuştur.

Beşinci bölümde ise kadınlarla ilgili yerel yönetimlerin yapması gereken hizmetleri içeren tüm kanun maddeleri tek tek incelenerek yorumlarda bulunulmuştur. Ayrıca yerel yönetimlerin kadınların toplumsal katılımı için yaptığı hizmetler, kadınların toplumsal hayata katılımının önünde engel oluşturan faktörler eğitim, sağlık, işgücü, kentsel, siyasal katılım gibi başlıklar içerisinde incelenmiştir.

Sonuç bölümünde ise çalışmanın bölümlerinde varılan sonuçlar ile hem yerel yönetimlerin politikalarında nitelikli dönüşümler yapmasında hem de sonraki çalışmalara ışık tutacağı umulan önermeler sunulmuştur.

Çalışmanın sonucunda literatür taraması, istatistiki bilgilerden sağlanan veriler ile; kadınlara hizmet veren en yakın birim olarak yerel yönetimlerin kadınların toplumsal hayata katılımında rolünün büyük ve önemli olduğu görülmüştür. Türkiye’de kadınların toplumsal hayata katılımını sağlayan politikalar geliştirilmiş ve önemli adımlar atılmış olmakla beraber, yerel yönetimlerin çalışmalarının günümüz şartlarına göre yetersiz olduğu ve iyileştirilmesi gerektiği çıkarımına varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kadınlar, kadın politikaları, kadın statüsü, kadın sorunları, kadınların toplumsal yaşama katılımı, yerel yönetimler.

SUMMARY

From the Republic Period to the present date, it is seen that equality is not much reflected in women's lives practically, though many acquisitions are obtained with the reforms made. The underlying factor by which traditional roles are shaped is patriarchal structure.

While gender-based stereotypes and gender-based division of labor case associates the men with the public area, they limit the women with the domestic area, so they cause a distribution preventing existence and mobility of the women in the social area.

On the other hand, the inequality of the women in front of the laws, the low representation rate in the parliament, the low participation rate in the city, management, labor, education are the primary reasons preventing participation of the women in the society. The problems, challenges, limitations faced by the women are also associated with the policies of the local governments. Women should gain strength where they live due to the fact that case of participation to the society is linked with the concept of the living space of the individuals. The importance of the local governments is an undeniable fact in ensuring this strengthening. In the study, policy and services of the local governments are discussed in a comprehensive manner by examining political, legal, urban, social conjuncture under a holistic approach so that the women can be an active agent in the society.

The study aiming to reveal out what kind of support and by which mechanisms the local governments provide for women's participation to the society, wrapping themselves up in a social structure, what the roles of the women in participation to the social life and the position of them in that role consists of five sections.

In the first part of the study, acquisitions of the Turkish women in the process of obtaining their social status, considering the chronological order, to the extent the changes they brought for the women in education, working life, city, policy, social changes and breaking points are discussed.

In the second part, the importance of the representation and participation in the local governments is touched on briefly mentioning the local government types and their importance.

In the third part, why women's participation to the society is important, social gender inequality, and social gender -based labor division, discrimination and the measurements to be taken in order to develop equality in gender are mentioned.

In the fourth part, participation mechanisms of the women to the society are examined within economical, political, social and urban context; and the reasons not to participate are emphasized.

In the fifth chapter, all law articles comprising the services that the relative local governments must make for the women are examined one by one and commented. In addition, the services offered by the local governments for social participation of the women are examined under titles such as education, health, labor, urban, political participation constituting an obstacle against the participation of the women into the social life.

At the conclusion part, conclusions reached in parts of the study and propositions that are expected to shed light in both making qualified transformations in local governments and the next studies are presented.

In conclusion part of the study, it is seen that the role of the local governments which is the closest unit offering service is great and important in women's participation to the social life according to the data obtained by the literature survey, statistical information. Although policies have been developed to enable the women in Turkey to participate to the social life, a conclusion has been reached that the studies of the local governments are inadequate according to the present conditions of today and they should be improved.

Key Words: Women, women policies, women statute , women problems, participation of women in social life, local governments.

İÇİNDEKİLER

	SAYFA
ÖZET.....	I
SUMMARY	III
İÇİNDEKİLER.....	V
KISALTMALAR.....	X
TABLolar LİSTESİ.....	XIII
GRAFİKLER LİSTESİ	XIV
ÖN SÖZ.....	XV
GİRİŞ.....	1
Araştırmanın Konusu	1
Araştırmanın Problemi	2
Araştırmanın Amacı	3
Araştırmanın Önemi.....	4
Araştırmanın Sınırlılıkları	5
Araştırmanın Yöntemi	5
Tanımlar	6
Tezin Bölümlendirilmesi	7
BİRİNCİ BÖLÜM.....	9
TARİHSEL SÜREÇTE TÜRKİYE'DE KADININ TOPLUMDAKİ YERİ VE ÖNEMİ.....	9
1.1. TARİHSEL SÜREÇTE TÜRKİYE'DE KADININ DURUMU VE STATÜSÜ	9
1.1.1. İslamiyet'ten Önce Türk Toplumunda Kadın.....	10
1.1.2. İslamiyet ve İslamiyet'ten Sonra Türk Toplumunda Kadın	17
1.1.3. Osmanlı Döneminde Kadın	21
1.1.4. Cumhuriyet Döneminde Türk Toplumunda Kadın	37
1.1.5. Cumhuriyet Döneminden Günümüze Kadar Türk Toplumunda Kadın	46

İKİNCİ BÖLÜM	49
YEREL YÖNETİMLER, TEMSİL VE KATILIM.....	49
2.1. YEREL YÖNETİM OLGUSU	49
2.1.1. Yerel Yönetim Kavramı	49
2.1.2. Yerel Yönetim Türleri	50
2.1.2.1. İl Özel İdareleri	51
2.1.2.2. Belediyeler	52
2.1.2.3. Köy Yönetimi	53
2.1.3. Yerel Yönetimlerin Özellikleri	54
2.1.4. Yerel Yönetimlerin Önemi	55
2.2. TEMSİL ve KATILIM	56
2.2.1. Genel Olarak Temsil Kavramı	56
2.2.1.1. Yerel Yönetimlerde Temsil	58
2.2.2. Katılım Kavramı	58
2.2.2.1. Genel Olarak Katılım Kavramı	58
2.2.2.2. Yerel Katılım ve Katılımın Faydaları	59
2.2.2.3. Yerel Yönetimlerde Katılım Yolları	61
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	67
KADINLARIN TOPLUMSAL HAYATA KATILIMI VE TOPLUMSAL CİNSİYET	67
3.1. TOPLUM VE KADIN	67
3.1.1. Kadınların Toplumsal Hayata Katılımları Neden Önemli?.....	67
3.1.2. Kadınların Yerel Yönetimlerden Beklentileri	68
3.2. TOPLUMSAL CİNSİYET ve CİNSİYET KAVRAMLARI	70
3.2.1. Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyete Dayalı İşbölümü : Eşitlik Sorunu.....	71
3.2.2. Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık	74
3.2.3. Eşitliğe Entegre Bir Yaklaşım “Gender Mainstreaming”	77

3.2.4. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesine Yönelik Çalışmalar	77
3.2.5. Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme	80
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	82
TOPLUMSAL YAŞAMA KADINLARIN KATILIM TÜRLERİ	82
4.1. KATILIM TÜRLERİ.....	82
4.1.1. Ekonomik Katılım	82
4.1.1.1. İşgücü ve İstihdam Kavramı	83
4.1.1.1.1. Tarihsel Süreçte İşgücü Bakımından Kadının Yeri ve Önemi.....	83
4.1.1.1.2. Sanayi Öncesi Toplumlarında Kadın	84
4.1.1.1.3. Sanayi Toplumlarında Kadın	84
4.1.1.2. Kadına Ekonomik Açıdan Bakış	86
4.1.1.2.1. Türkiye’de Kadın İşgücü Katılımı ve İstihdamı.....	91
4.1.1.2.2. Türkiye’de İşgücüne Katılımda Eğitimin Rolü	98
4.1.2. Sosyal ve Kentsel Katılım	100
4.1.2.1. Türkiye’de Kadın Kent İlişkisi.....	101
4.1.2.2. Kadınlara Dair Kentsel Sorunlar	102
4.1.3. Siyasal Katılım	103
4.1.3.1. Kadının Siyasette ve Karar Alma Mekanizmalarında Görünmezliği Sorunu	104
4.1.3.2. Siyasal Hayata Kadınların Katılımını Engellenen Faktörler	117
4.1.3.2.1. Geleneksel Yapı, Erkek Egemen Yapı ve Cinsiyet	117
4.1.3.2.2. Kota Sorunu.....	119
4.1.3.2.3. Yaş	121
4.1.3.2.4. Meslek	122
4.1.3.2.5. Eğitim Seviyesi	122

BEŞİNCİ BÖLÜM.....	123
YEREL YÖNETİMLER VE KADINLARIN TOPLUMA KAZANDIRILMASINA YÖNELİK ÇALIŞMALARI.....	123
5.1. MEVZUATTA “KADIN”	123
5.1.1. Belediye, Büyükşehir Belediyesi, İl Özel İdaresi Kanunlarında “Kadın”	124
5.1.1.1. Hemşehrilik	124
5.1.1.2. Kamuoyu Araştırmaları.....	125
5.1.1.3. Mahallenin Önemi	126
5.1.1.4. Kadınların Aile İçinde Sorumlu Olduğu Hizmetler	127
5.1.1.5. Şiddet.....	130
5.1.1.6. Kentsel Yaşamla İlgili Kanunlar	131
5.1.1.7. Kadınların Konut ve Taşınmazla İlgili Hakları	133
5.1.1.8. Kadın Meclislerinin Kurulması	134
5.1.1.9. Yerel Yönetimlere Gönüllü Katılım.....	135
5.1.2. Bilgi Edinme Hakkı.....	135
5.1.3. Stratejik Plan ve Kadın.....	136
5.2.YEREL YÖNETİMLERDE KADINLARA YÖNELİK HİZMETLER VE TOPLUMA KATILIMA ETKİSİ.....	138
5.2.1.Katılım Mekanizmaları	140
5.2.1.1.Kadın Eğitimine Yönelik Hizmetler	141
5.2.1.1.1. Toplum Merkezleri	142
5.2.1.1.2. Sosyal Hizmet Merkezleri.....	146
5.2.1.1.3. Aile Danışma Merkezleri	146
5.2.1.1.4. Kişisel Destek Programları.....	147
5.2.1.2.Kadın Sağlığına Yönelik Hizmetler	147
5.2.1.2.1. Kadın Hastalıklarının Sağlık Taraması	149
5.2.1.2.2. Gezici Sağlık Hizmetleri	149

5.2.1.2.3. Ana Çocuk Sağlığı	149
5.2.1.3. Siyasal Katılım	151
5.2.1.3.1. Yerel Gündem 21	151
5.2.1.3.2. Kent Konseyleri.....	152
5.2.1.3.3. Kadın Meclisleri	155
5.2.1.3.4. Gönüllü Katılım	156
5.2.1.4.Kadına Yönelik Şiddetle İlgili Hizmetler	159
5.2.1.4.1. Kadın Sığınma Evleri (Konukevleri)	160
5.2.1.4.2. Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri.....	163
5.2.1.4.3. Kadın Danışma Merkezleri.....	163
5.2.1.4.4. Kadın Konukevleri.....	164
5.2.1.5.Kadın İstihdamına Yönelik Hizmetler	164
5.2.1.5.1. İş Edindirme ve Kurslar	165
5.2.1.2.2. Kreş Hizmetleri	166
5.2.1.5.3. Evde Bakım Hizmetleri.....	171
5.2.1.5.4. Nar Taneleri Projesi	174
5.2.1.6.Kentsel Hizmetler	174
5.2.1.7. Eğlence ve Dinlenme Hizmetleri	177
5.2.1.8. Kadın Dostu Kentler	177
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	180
KAYNAKÇA	195
ÖZGEÇMİŞ	212

KISALTMALAR

AB	:	AVRUPA BİRLİĞİ
A.B.D.	:	AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ
AÇEP	:	ANNE ÇOCUK EĞİTİM PROGRAMI
ADEM	:	AİLE DANIŞMA MERKEZİ
A.G.E.	:	ADI GEÇEN ESER
A.G.M.	:	ADI GEÇEN MAKALE
AKÜ	:	AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
AREM	:	T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI ARAŞTIRMA VE ETÜTLER MERKEZİ
ARŞ.	:	ARAŞTIRMA
ASPB	:	AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI
A.Ş.	:	ANONİM ŞİRKETİ
AUHFD	:	ANKARA ÜNİVERSİTESİ HUKUK FAKÜTESİ DERGİSİ
AVM	:	ALIŞVERİŞ MERKEZİ
BADEP	:	BABA DESTEK EĞİTİM PROGRAMI
BİANET	:	BAĞIMSIZ İLETİŞİM AĞI
BKZ.	:	BAKINIZ
CEDAW	:	KADINLARA KARŞI HER TÜRLÜ AYRIMCILIĞIN ÖNLENMESİ SÖZLEŞMESİ (CONVENTION ON THE ELIMINATION OF ALL FORMS OF DISCRIMINATION AGAINST WOMEN)
C.Ü.	:	CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
ÇEV.	:	ÇEVİREN
DSÖ	:	DÜNYA SAĞLIK ÖRGÜTÜ
ED.	:	EDİTÖR

IFUW	:	ULUSLARARASI ÜNİVERSİTELİ KADINLAR FEDERASYONU (INTERNATIONAL FEDERATION OF UNIVERSITY WOMEN)
İ.İ.B.F.	:	İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ
İ.Ü.	:	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
İŞKUR	:	TÜRKİYE İŞ KURUMU
KADER	:	KADIN ADAYLARI DESTEKLEME DERNEĞİ
KAGİDER	:	TÜRKİYE KADIN GİRİŞİMCİLER DERNEĞİ
KAP	:	KAMU POLİTİKALARI ANALİZİ ÇALIŞMA GRUBU
KEİG	:	KADIN EMEĞİ VE İSTİHDAMI GİRİŞİMİ
KHK	:	KANUN HÜKMÜNDE KARARNAME
KİHEP	:	KADININ İNSAN HAKLARI EĞİTİM PROGRAMI
KSGM	:	KADININ STATÜSÜ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
MEGEP	:	MESLEKİ EĞİTİM VE ÖĞRETİM SİSTEMİNİN GÜÇLENDİRİLMESİ PROJESİ
P.	:	PAGE (SAYFA)
S.	:	SAYFA
SIDA	:	İSVEÇ ULUSLARARASI İŞBİRLİĞİ VE KALKINMA AJANSI
S.K.	:	SAYILI KANUN
STK	:	SİVİL TOPLUM KURULUŞU
ŞÖNİM	:	ŞİDDET ÖNLEME VE İZLEME MERKEZLERİ
TAR.	:	TARİH
TBMM	:	TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
T.C.	:	TÜRKİYE CUMHURİYETİ
TEPAV	:	TÜRKİYE EKONOMİ POLİTİKALARI ARAŞTIRMA VAKFI
TİSK	:	TÜRKİYE İŞVERENLER SENDİKASI KONFEDERASYONU
TMMOB	:	TÜRK MÜHENDİS VE MİMAR ODLARI BİRLİĞİ
TODAİE	:	TÜRKİYE VE ORTADOĞU AMME İDARESİ ENSTİTÜSÜ

TÜİK	:	TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU
TÜSİAD	:	TÜRK SANAYİCİLER VE İŞ ADAMLARI DERNEĞİ
T.Y.	:	TARİH YOK
UNDP	:	BİRLEŞMİŞ MİLLETLER KALKINMA PROGRAMI
UNFPA	:	BİRLEŞMİŞ MİLLETLER NÜFUS FONU
VB.	:	VE BENZERİ
VD.	:	VE DİĞERLERİ
VOL.	:	CİLT
YG	:	YEREL GÜNDEM 21
YSK	:	YÜKSEK SEÇİM KURULU
Y.Y.	:	YAYIN YOK

TABLolar LİSTESİ

Tablo-1 TBMM 5. Dönem Kadın Milletvekilleri (1935-1939)	44
Tablo- 2 Toplum Katılımının Faydaları	61
Tablo- 3 “Kadınlar Çalışmamalıdır” Diyenlerin Gerekçeleri	92
Tablo- 4 Hanedeki 0-5 yaş grubu çocukların bakımı.....	94
Tablo- 5 Cinsiyete ve Ev İçi Etkinliklerine Göre Harcanan Zaman (saat)	96
Tablo- 6 İşgücünün Eğitim düzeyi	99
Tablo- 7 Seçim Yılı ve Cinsiyete Göre Milletvekili Sayısı ve Oranı	106
Tablo- 8 Cinsiyete Göre Bakan Sayısı, 1980–2012	107
Tablo- 9 Seçmen Yaş Grubu Cinsiyet Profili.....	109
Tablo- 10 Kazanan Adayların Yaş Grubu Cinsiyet Profili.....	110
Tablo- 11 Kazanan Adayların Yaş Grubu Cinsiyet Profili.....	111
Tablo- 12 Kazanan Adayların Yaş Grubu Cinsiyet Profili.....	112
Tablo- 13 Kazanan Adayların Yaş Grubu Cinsiyet Profili.....	113
Tablo- 14 Cinsiyete göre üst düzey memur ve personel sayıları.....	116
Tablo- 15 Hanehalkı Gelir Durumuna Göre Hanede Küçük Çocukların Gündüz Bakımını Yapan Kişi	168

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik- 1 İşgücüne Katılma Oranı, 2004-2012	87
Grafik- 2 Kadın İstihdam Oranı, OECD Ülkeleri 2011	88
Grafik- 3 İşgücüne Dâhil Olmama Nedenleri, 2012	89
Grafik- 4 Kadın Milletvekili Oranı, 1935–2012	106
Grafik- 5 Yerel Yönetimlerdeki Kadın Oranı, 1999–2009.....	108
Grafik- 6 Seçilmiş Ülkelere Göre Kadın Milletvekili Oranları, 2012.	115

ÖN SÖZ

Bu tezin hazırlanma sürecinde bilgi, birikim ve tecrübelerini paylaşan, zaman mefhumu gözetmeksizin varlığını her zaman yanımda hissettiğim değerli hocam Sayın Prof. Dr. Ömür Şakir BABAOĞLU'na, beni sabır ve özveri ile destekleyen aileme sonsuz teşekkürü bir borç bilirim.

Öznur YAVUZ

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu

Kadınların toplum içerisindeki rolleri ve statüleri, tarihsel süreç içerisinde birtakım aşamalardan geçmiştir. Kadınlar ülkemizde yasal çerçevede ve uluslararası sözleşmelerde bazı haklar elde etmelerine rağmen, bunların hepsinin yaşantılarına yansımadığını, günümüzde halen toplumsal normların kendileri için oluşturmuş oldukları özel alandan çıkamadıklarını ve ev merkezli bir yaşam sürdürdükleri görülmektedir.

Kadınların ev merkezli bir yaşam sürdürmeleri, erkeklerin işgücüne, çalışma hayatına, eğitime, kente, siyasete, sosyal ve kültürel hayata katılımını kadınlara göre daha aktif hale getirmiştir. Ülkemizde kadın, tam manasıyla toplumda aktif bir varlık gösterememiş, toplumsal hayattaki konumunda pasif bir rol üstlenmiş, güç kazanamamış, kendi değerini bulamamıştır. Bu durumun bir sonucu olarak karar alma mekanizmalarında kadınlarla ilgili kararlar, uygulamalar, kentsel düzenlemeler dâhil, erkek egemen düşünce yapısıyla ele alınmış ve şekillenmiştir.

Türkiye’de kadınların karşılaştıkları sorunlar istihdam, eğitim, sağlık, aile içi ve toplumsal şiddet, kentteki devingenliklerinin sınırlı olması, topluma ve karar alma mekanizmalarına katılımlarının yetersiz olması gibi başlıklar altında bölümlendirilmektedir. Her bir başlık kendi içinde irdelenmelidir. Bu yöntem, sorunların kendi içlerinde bağımsız bir şekilde ele alınması, sorunların daha çok belirginleşmesi ve birbirleriyle ilişkilerinin görülmesi açısından önemlidir. Çünkü belirlenen tüm bu alanlar, aslında birbirini besleyen bir mekanizmaya sahiptir. Kadınların eğitim olanaklarından yararlanma oranının erkeklerden düşük olması sebebiyle kadınlar, işgücüne katılamamaktadır. İşgücüne katılmayan kadın, ekonomik olarak bağımsızlığını kazanamamaktadır. Dolayısıyla aile içi şiddete maruz kalsa bile, ekonomik bağımlılığı olduğundan şiddete boyun eğmektedir. Eğitime ve çalışma hayatına dâhil olamayan kadın, siyasette ya da karar alma mekanizmalarında da yer alamamaktadır. Öte yandan tüm bu sorunlar zinciri gerek parlamentoda gerek yerel yönetimlerde kadınların sayıca az olması temsil sorununu ortaya çıkarmaktadır. Bu durum kadınların sorunlarının parlamentoya yansımaması

ve kadınlara yönelik politikalar oluşturulmaması anlamına gelmektedir. Tüm bu sorunların sonucunda ise kadın topluma katılamamaktadır.

Görüldüğü gibi sorun içeren her bir alan, bir başka alandaki sorunları da olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Bu yüzden kadınların topluma katılımı; kadının istihdamından, kadının eğitiminden, siyasete, kente katılımından bağımsız bir şekilde ele alınamaz. Dolayısıyla çalışmadaki tüm bu alanlar bütüncül, aralarında ilişkiler kurularak ele alınmıştır.

Topluma katılım olgusunun, bireylerin yaşam alanı kavramıyla ilişkili olduğu düşünüldüğünde, kadınların katılımını, vatandaşlara en yakın birim olan yerel yönetimlerin kendilerine sağlayacakları hizmetlerle elde edebileceği yadsınamaz bir gerçektir. Son yıllarda kadınların toplumsal hayata katılımıyla ilgili yerel yönetimlerin yapmış olduğu çalışmalar mevcut olsa da, günümüzde istenilen ve olması gereken düzeyin gerisinde kalmıştır.

Kadınlarımız ortaya çıkarılmayı bekleyen yetenekleriyle, toplumsal yapı ve süreçlerinde edilgen bir özne konumundadırlar. Yerel yönetimlerin yaptığı çeşitli kamusal hizmetlerle, kadınların evlerinden dışarı çıkmalarını sağlamak suretiyle, onları edilgen konumdan, etkin bir özneye dönüştürmek gerekmektedir.

Bu çalışmada kadınların topluma katılımını etkileyen; eğitim, işgücü, kent, siyasete katılımları, karar alma mekanizmalarının incelenmesi ve yerel yönetimlerin kadınların topluma katılımında, onların sosyal bir yapıya bürünmelerinde hangi mekanizmalarla ne tür destek sağladıkları, kadınların toplumsal hayata katılımında rollerinin ne olduğu ve bu rolün neresinde olduklarını ve belirleyiciliklerini kapsamaktadır.

Araştırmanın Problemi

Araştırmanın ele alacağı problem; Türkiye’de toplam nüfusun yarısını oluşturan kadınların eğitim, işgücü, kent, siyaset ve toplumda ikincil olan konumuna odaklanarak, hizmet almada kendilerine en yakın birim olarak nitelendirdiğimiz yerel yönetimlerin; kadınların topluma katılımındaki rolünü, kadınların sosyal bir yapıya bürünmelerini ne kadar gerçekleştirebildiğini, yaptığı hizmetleri de ele alarak tespit etmeye çalışmaktır.

Dolayısıyla araştırmanın sorunsalını şu şekilde belirleyebiliriz: Yerel yönetimlerin kadınların toplumsal hayata katılmalarındaki rolü nedir?

Problem cümlesi doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

- Kadınların tarihsel süreç içerisindeki yeri ve konumu nedir?
- Günümüzde kadının mevcut durumu nedir?
- Kadınların toplumsal hayata katılımı neden önemlidir?
- Kadınların toplumsal hayata katılımının önündeki engeller nelerdir?
- Yerel yönetimlerin kadınların toplumsal hayata katılımı için önemi nedir?
- Katılım mekanizmaları nelerdir?
- Yerel yönetimlerin kadınların toplumsal hayata katılımı için yaptığı politika ve hizmetler nelerdir?
- Yerel yönetimlerin hizmet politikalarında toplumsal cinsiyet eşitliği gözetiliyor mu?
- Kadının çalışma hayatına, eğitime, kente, siyasete, karar alma mekanizmalarına katılımı hangi düzeydedir, bu alanlara kadının katılımının sağlanması için yerel yönetimler hangi düzeyde, hangi politikaları uygulamaktadır?
- Yerel yönetimlerin kadınların toplumsal hayata katılımı için gerçekleştirdiği hizmetlerdeki eksiklik, iyileştirilmesi gereken yönler ve yeni hizmet önerileri nelerdir?

Araştırmanın Amacı

Kadınlarımız toplumsal hayatta tabii ki varlar; fakat temsil ve katılım oranlarının istenilen düzeyde olmadığı söylenebilir. Kadının bir birey olduğunu hissetmesi için toplumla uyumlu bir şekilde olması ve katılımının sağlanması gerekmektedir. Bu araştırmanın başlıca amacı; kadınların topluma katılımında politikaların yerel düzeyde sağlanabilirliğini irdelemek, yerel yönetimlerin hizmetlerinin önemini ortaya koymak ve bu hizmetlerdeki olumlu, olumsuz yönleri, eksiklikleri, iyileştirilmesi gereken yönler açısından farkındalık ve toplumdaki her iki cins için duyarlılık yaratmaktır.

Yerel politikalarla ilgili kararları alan bireylerin neredeyse çoğunun erkekler olduğu gör÷lmektedir. Araştırma, yerel karar alma mekanizma ve s÷reçlerinde kadının temsil oranının artırılması ve yerel düzeyde yapılan hizmetlerin kadınlar açısından geliştirilmesi doğrultusunda politika önerisi geliştirmeyi de amaçlamaktadır.

Aynı zamanda araştırma toplumsal cinsiyet eşitliğinin azaltılması, kadının güçlenmesi, topluma katılımı için yerel yönetimlerin hangi tür politikalar, uygulamalar tasarlayabileceği konularında öneri oluşturmayı amaçlamaktadır.

Sonuç ve öneriler kısmında yerel yönetimlerin hizmetlerinin hangi nitelikleri taşıması gerektiği, siyasal ve yerel karar mekanizmalarına katılım, kentsel hizmetler, sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği, kadına yönelik şiddet, ekonomik güçlenme, işgücü ve çalışma hayatı, eğitim, sağlık hizmetleri, toplumsal cinsiyet eşitliği, farkındalık yaratma başlıkları altında kategorize edilmek suretiyle; yerel yönetimler ile kadınların topluma katılımı arasındaki ilişki noktasında, çalışmanın literatüre katkı sağlaması amaçlanmıştır.

Ayrıca çalışmanın kadının toplum sahnesinde var olmasına ışık tutacağı ümit edilmektedir.

Araştırmanın Önemi

Literatüre bakıldığında kadınların siyasete ve kente katılımıyla ilgili pek çok çalışma yapılmış olsa da, “yerel yönetimler” ve “kadınların topluma katılımı”yla ilgili herhangi bir çalışma yapılmadığı gör÷lmektedir. Bu anlamda tek olan araştırma, bu iki alanı içeren bir çalışma yapılmadığı için, akademik alanda gör÷len bu boşluğu da dolduracak olması sebebiyle önem taşımaktadır.

Toplumun yarısını oluşturan kadını görmezden gelmek nüfusun yarısını yok saymak anlamına gelmektedir. Bu bağlamda kadınların topluma katılımını işgücü, eğitim, siyaset, yerel yönetimler, karar alma mekanizmaları, kent ve hizmetler yönüyle geniş bir çerçevede inceleyen araştırmanın, yerel yönetimlerin uygulayacağı proje ve politikalarla hâlihazırda bulunan bilgilere de katkı sağlayarak olumlu bir etki yapacağı düşün÷lmektedir.

Kadınların yerel yönetimlerin kendilerine sağlamış oldukları hizmetlerle özel alandan çıkarak toplumsal alana katılımları artacak; toplumda aktif rol alan kadının evdeki rolü de artacak, güçlenecektir. Güçlenen, toplumda da aktif rol oynayan

kadın kendileriyle ilgili kararların alındığı, genelde erkek egemen olan karar alma mekanizmalarına katılmak suretiyle işgücüne, eğitime, kente ve topluma katılımını artıracaktır. Ayrıca kadının güçlenmesi toplumun da güçlenmesi anlamını taşır. Dolayısıyla araştırma, kadınların toplum içerisindeki gücü açısından farkındalık yaratmayı da amaçlamaktadır.

Kadınların ev dışında da kendilerini ispatlamaya yönelik çalışmalarda bulunmalarında yerel yönetimlerin olumlu uygulamalarının yanı sıra, geliştirilebilecek politikaları ve eksiklikleri bulunmaktadır. Araştırma, bir kadın bakış açısıyla yerel yönetimlerin uygulamalarının olumlu, olumsuz yanları, iyileştirici öneriler ve eksikliklerini içermektedir.

Bu nedenle çalışma, kadınların eğitime, işgücüne, siyasete, karar alma mekanizmalarına, kente katılımlarını ve toplumda konumlandırılışlarını ortaya çıkartarak, kadınların toplumdaki görünürlüğünün sağlanması açısından önem taşımaktadır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmada kadınların toplumsal hayata katılımı, sadece yerel yönetimler bazında incelenmiştir. Çalışmaya Merkezi Yönetim dâhil edilmemiştir. Yerel yönetimlerin kadınların toplumsal hayata katılımındaki rolünün maddi boyutuna, sadece cinsiyete duyarlı bütçeleme yönüyle değinilmiştir. Kamu mali yönetimi ve yerel yönetimler maliyesi inceleme dışı bırakılmıştır.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın oluşumunda; Türkiye’de belli başlı kurumların yapmış olduğu araştırmaların sonucunda ortaya çıkan istatistiksel bilgilere, konuyla ilgili makale, dergi, kitap ve internet aracılığıyla haber kaynaklarına ulaşılarak literatür çalışması yapılmıştır.

Kanunlardan da yararlanan araştırmada, kadınlarla ilgili yerel yönetimlerin yapması gereken hizmetleri içeren tüm kanun maddeleri tek tek incelenerek, kadınların topluma katılımıyla ilişkili olanlar temel alınmıştır. Sonrasında kanun maddeleri hizmetler bazında tekrar bölümlere ayrılmak suretiyle değerlendirmelere gidilmiştir.

Yapılan tüm bu tarama ve araştırmalardan sonra, bilimsel kurallara uyularak analiz ve sentez uygulanmak suretiyle elde edilen bulgu ve veriler uygun başlıklar altında, aralarında anlatımsal bağlantılar kurularak, kendi yorumumuzla birlikte toplanarak anlam bütünlüğü sağlanmasına özen gösterilmiştir.

Araştırmada birincil kaynaklardan yararlanılmaya çalışılmıştır.

Tanımlar

Yerel Yönetimler: Yerel yönetimler, yerel halkın birbirleriyle yaşamaktan kaynaklanan ortak ihtiyaçlarını karşılayan, kamu hizmeti sağlayan, yerel halkın seçimle seçtiği organlarca yönetilen, bu sebeple demokrasinin temel kurumları olarak ta görülen, halka en yakın olan en alt düzeydeki yönetim birimleridir.

Kadın: Kadın sözcüğü Türkçe'ye, Sogdça hvaten (kraliçe) sözcüğünün hatun, katun, kadın biçiminde dönüşüme uğramasıyla girmiştir. Anadolu Türkçesinde kişinin dişisi anlamında kullanılmıştır. Türkçe'de ise kadının birden çok anlamı bulunmaktadır. Bunlardan önemli iki tanesini ele aldığımızda, birincisi "diş cinsten erişkin insan", ikincisi "analık veya ev yönetimi bakımından gereken erdemleri olan" olarak tanımlanmıştır.¹

Toplum Katılımı: Hizmet alanların; planlama, uygulama, değerlendirme aşamalarına katılmalarıdır.

Kamu Politikası: Kamu otoritesinin ve hükümetin yapmayı veya yapmamayı tercih ettiği her şeydir.²

Toplumsal Cinsiyet: "Kadınlar ve erkekler arasında toplumsal olarak kurulmuş, zaman içinde değişebilen ve kültürler arasında ve her bir kültürde yaygın değişiklikler gösteren farklılıklardır. İnsanların rol, sorumluluk, kısıt ve fırsatlarını çözümlenmeye yarayan Sosyo-ekonomik ve siyasal bir değişkendir ve hem erkekleri hem kadınları kapsar."³

¹ Elif Esin Yörük, "Türkiye Emek Piyasasında Kadının Yeri", *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, 1997, Cilt:8, Sayı: 24-25, 49-63, s. 49.

² Kamu Politikaları Analizi Çalışma Grubu (KAP), "Kamu Politikası", http://kamupolitikalari.org/index.php/Kamu_Politikas%C4%B1, (Erişim Tarihi: 04.08.2014).

³ Cins Bakış Sözlüğü, <http://eski.bianet.org/2006/01/23/bilgi25.htm#cins>, (Erişim Tarihi: 04.08.2014).

Tezin Bölümlendirilmesi

Türk kadınının toplumsal hayata katılımını sağlıklı olarak değerlendirebilmek için; tarihsel süreçteki konumunu ve gelişimini incelemek, kadının toplumdaki yeri ve önemini bilmek gerekmektedir. Türk kadınının toplum içerisindeki rol ve konumu, toplumun neresinde olduğu, ancak tarihten günümüze kadar şekillenen toplumsal yapıdaki izdüşümler sayesinde anlaşılacaktır.

Bu sebeple çalışmanın birinci bölümünde kadın; “İslamiyet’ten Önce Türk Toplumunda Kadın”, “İslamiyet ve İslamiyet’ten Sonra Türk Toplumunda Kadın”, “Osmanlı Döneminde Kadın”, “Cumhuriyet Döneminde Türk Toplumunda Kadın” ve “Cumhuriyet Döneminden Günümüze Kadar Türk Toplumunda Kadın” olmak üzere beş alt başlık altında ele alınarak tarihsel süreç içerisinde kadının Türk toplumundaki yeri, değeri ve önemi açıklanmaya çalışılmıştır.

Tarihsel süreç içindeki belli başlı destanlar ve hikâyeler içerisinde kadınlardan nasıl söz edildiği, yine dönemlerin önemli kadın yazarları ve kadının topluma katılımının sağlanmasını savunan erkek yazarları, basın, cemiyet, cephedeki kadın faaliyetlerinden kısaca bahsedilerek, kadının eğitimi, çalışma hayatına katılması, toplumsal hayata katılımındaki tarihsel mücadelesi, sosyal ve hukuki alanda kazandığı haklara, tarihi perspektiften bakılarak ana hatlarıyla değinilmiştir.

Bölümdeki bilgilere yer verilirken kadın haklarının günümüzde ulaştığı noktayı değerlendirebilmek ve halen devam eden kadınların topluma katılımı sorunsalında tarihsel sürecin izlerini aramak amaçlanmıştır.

İkinci bölümde kadınların hizmet almada kendilerine en yakın yer olarak gördüğü yerel yönetimler ve türlerine kısa bir şekilde değinilmiştir. Ayrıca yerel yönetimlerin kadınlar açısından önemi vurgulanmıştır. Yine ikinci bölümde katılım ve temsil kavramları üzerinde durularak, yerel katılımın faydaları ve katılım mekanizmalarından bahsedilmiştir.

Üçüncü bölümde toplumsal cinsiyet kavramından yola çıkılarak cinsiyete dayalı işbölümü, ayrımcılık, gender mainstreaming kavramları ve bu kavramların kadınlar için oluşturduğu etkiler değerlendirilerek açıklanmıştır. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesine yönelik hangi adımların atılması gerektiği konusunda öneriler sunulmuştur. Ayrıca kadınların toplumsal hayata katılımının neden önemli

olduğu irdelenmiş, bu bağlamda kadınların yerel yönetimlerden beklentileri dile getirilmiştir.

Dördüncü bölümde kadının toplumsal hayata katılımında önemli rol oynayan; işgücüne, kente, sosyal hayata, siyasete katılımı “Katılım Türleri” başlığı altında incelenmiştir.

Kadının işgücüne katılımındaki gelişmeler tarihsel süreç içerisinde açıklanmış, kadının işgücüne katılımındaki engeller, katılma oranları, dünyadaki ve ülkemizdeki istatistiksel veriler de dikkate alınarak incelenmiştir. Ayrıca kadınların işgücüne katılımında eğitimin rolüne de değinilmiştir.

Kadınların sosyal ve kentsel hayata katılımı, kadın kent ilişkisi çerçevesinde kadınların kentsel sorunları irdelenerek açıklanmıştır.

Kadınların siyasete ve karar alma mekanizmalarına katılımının yetersiz olması kadın sorunlarına ve kadının topluma katılımıyla ilgili geliştirilecek politika ve hizmetlerde yeterince duyarlılık oluşmasına engel olmaktadır. Bu sebeple “Siyasal Katılım” başlığı altındaki bölümde kadınların siyasetteki görünmezliği konusu istatistiksel veriler eşliğinde irdelenmiştir. Kadınların siyasete katılımında yerel düzeydeki temsil ve katılım noktasındaki yetersizlikler, eşitsizlikler, yerel siyasete katılmalarında önlerine çıkan engellerin başlıcaları ve siyasal katılımın kadınların topluma katılımı açısından önemi yerel yönetimlerin kadınlara yönelik hizmetlerinin belirlenmesi ile de ilişkilendirilmek suretiyle açıklanmıştır.

Beşinci bölümde belediyelerin kadınlarla ilgili yasalarla belirlenen, yapmak zorunda oldukları hizmetler değerlendirilmiştir. Aynı zamanda yerel yönetimlerin kadınların topluma katılımıyla ilişkili hizmetleri eğitim, sağlık, siyasi, sosyal, kültürel, işgücü, şiddet, istihdam vb. alanlarda bölümlendirilerek değerlendirilmiştir.

Sonuç bölümünde ise çalışmanın bölümlerinde varılan sonuçlar, çalışmanın problemine yönelik çözümler açıklanarak, sonraki yapılacak olan çalışmalara örnek olabilecek öneriler sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL SÜREÇTE TÜRKİYE'DE KADININ TOPLUMDAKİ YERİ VE ÖNEMİ

1.1. TARİHSEL SÜREÇTE TÜRKİYE'DE KADININ DURUMU VE STATÜSÜ

Kadınların toplum içerisindeki rolleri, statüleri ve değeri, tarihsel süreç içerisinde çeşitli birtakım aşamalardan geçmiştir. Kadınlar Türk devletlerinde hem toplumsal hem de siyasal hayatta önemli roller üstlenmişlerdir. Kadınların üstlendikleri bu önemli rollerinde; göçebe, yerleşik yaşam tarzı, yani mekân unsuru ile İslamiyet'ten önce inanmış oldukları dinler ve İslamiyet'ten sonra İslam dininin de etkisiyle bazı değişiklikler meydana gelmiştir.

Kadının, İslamiyet'ten önce, yerleşik hayata geçmeden göçebe bir hayat sürdürdüğü dönemde, kendi devrindeki erkek özelliklerine yaklaştığı görülmektedir. Kadın da erkek gibi kılıç kuşanmakta, ok atmakta, gerektiğinde düşmanla savaşmaktadır. Yerleşik hayata geçildiğinde ve İslam kültürünü benimsedikten sonra ise kadının erkekten daha pasif bir konumda olduğu görülmektedir. Batı uygarlıklarının etkisinden sonra ise kadının sosyal, ekonomik ve kültürel hakları savunulmuş, kadın erkeklerle eşit bir düzeye getirtilmeye çalışılmıştır.⁴

Kadınların tarihsel süreç içerisinde ne tür bir role sahip oldukları, aile, toplum ve devlet içerisindeki statüleri hakkında bilgilerin verilmesi, hem kadının topluma katılımının önemi, hem de günümüzdeki kadın sorunlarının ortaya çıkış nedenlerini bulmak açısından önemlidir.

Bu bölümde, tarihsel süreç içerisinde kadının statüsü, kadına biçilen roller, aile, toplum ve çalışma hayatında kadının yerini bulmasını sağlayacak dönüşümler, kadınların topluma katılım sürecinde günümüzde karşılaştıkları sorunların anlaşılabilmesini sağlayacak konular ele alınmıştır.

⁴ Emel Doğramacı, *Türkiye'de Kadının Dünü ve Bugünü*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1989, s. 1.

1.1.1. İslamiyet'ten Önce Türk Toplumunda Kadın

*"Birinci zenginlik sağlık,
ikinci zenginlik iyi bir kadın."*

Eski Türk Atasözü

Anadolu'ya ait bilgilere M.Ö.2000 den itibaren yazılı olarak ulaşılabilmektedir. Bu tarihten önce de Anadolu, insanlara vatan olmuş; fakat yazılı kaynakların olmaması döneme ait bilgilere erişimimizi engellemiştir.

İslamiyet'ten önceki Türklere ait bilgilere ise M.Ö. 4000 yıllarından itibaren rastlanılmaktadır.⁵

Göçebe hayat tarzında insan önemli bir konumda olmuştur. Kadın göçebe toplumlarda, insan yetiştirme konusunda etkili bir rol oynamıştır. Erkeğin savaşta olduğu dönemde kadın çocukların, yiyeceklerin, barınakların koruyucusu olmuştur. Zor şartlar altında sürdürdüğü göçebe yaşantısı içinde, hava şartlarını da göz önünde bulundurduğumuzda kadın erkek kadar güçlü ve mücadeleci bir yapıya sahip olmuştur. Bu sebeple göçebe hayat şartlarında Türk toplumunda kadın ve erkek arasında çok büyük ayrımlıklar olmadığı görülmektedir.⁶

İnsanların henüz yerleşik hayata geçmediği, göçebe bir hayat yaşadığı ilkçağ toplumlarında erkeğin kadın karşısında herhangi bir üstünlüğünün de olmadığı görülmektedir. Çocukları büyüten, bir karar verilirken görüşü sorulan kadınlara, saygı duyulmaktadır. Bu dönemde avlandıkları hayvanlarla, doğada buldukları kök bitkiler, meyvelerle beslenen insanlar; meyve ve kök toplama işini kadın erkek birlikte yapmışlar; topladıklarını eşit paylaşmışlardır.⁷ Eski toplumlarda kadınlar ve erkeklerin işbölümü yaptıkları anlaşılmaktadır.

Göçebe yaşam tarzından tarım toplumuna geçişte, erkek tarım alanı bulurken, kadın da tarımda insan gücünün önemli olmasından dolayı tarımsal faaliyetlerde çalışmak zorunda kalmıştır. Bu durum göçebe topluluklarında aktif rol oynayan kadının, tarıma dayalı yerleşik hayat döneminde pasif konumda kalmasına yol

⁵ Meral Altındal, *Osmanlıda Kadın*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1994, s. 9.

⁶ Mualla Türköne, *Eski Türk Toplumunun Cinsiyet Kültürü*, Ark Yayınevi, Ankara, 1995, s. 128.

⁷ Muharrem Es, "Kent ve Kadın", Fatma Fidan, Tuncay Yılmaz, (ed.), *Kadın Çalışma ve Toplum*, Sakarya Yayınları, Sakarya, 2008, s. 191-215.

açmıştır.⁸ Yerleşik hayata geçişte de kadın ve erkek arasında, yapılacak işler açısından işbölümü olduğu görülmektedir. Ancak işbölümünde kadın daha çok türün devamını sağlayacak kişi olarak görülmüş ve ev içinde kalmışken, erkek ev dışında hareket edebilme fırsatını yakalamıştır. Böylece erkek kadına oranla hareket alanını geliştirme imkânını sağlamış, ayrıca hareket alanı kısıtlı olan kadını yiyeceklerle desteklemeye başlayarak onu toplumda ikincil konuma getiren bir toplumsal yargı geliştirilmesinde rol oynamıştır. Kadının deviniminin düşük düzeyde olması, giderek ev içinde adeta hapsolmesi, toplumsal gelenek ve kültür olarak kalıplaşmıştır. Bu kalıplaşma toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin de temelini oluşturacak niteliktedir.⁹

Göktürkler ve Uygurlarda kadının sosyal ve siyasal hayatıyla ilgili metinlere Orhun Kitabeleri'nde rastlanılmaktadır.¹⁰ Orhun Kitabeleri'nde, prenseslerin sosyal ve siyasal konularda yapmış oldukları çalışmalara yer verilmiş, onlardan saygı ile bahsedilmiştir. Türk toplumunda kız çocuğunun dünyaya gelişi de mutlulukla karşılanmıştır.¹¹ Hatta Türklerde kadınlar kız çocuk sahibi olmak için Oğuz prenseslerinin Tanrıya yalvarmalarını istemektedirler.¹² Anne ve babanın her ikisinin de çocuklar üzerinde hakları bulunmaktadır.¹³

Orhun kitabelerinde “Devleti idare eden Han” ve “Devleti İdare Eden Hatun” söylemlerinin her ikisine bir arada rastlanılmaktadır. Türk geleneklerine göre eğer sadece “Han emreder” ifadesi ile bir emirname yayınlanırsa bu emir geçerli sayılmamaktadır. Emirname “Han ve Hatun emreder” şeklinde başlarsa emir sayılmaktadır. Resmi yazışmaları han ve hatunun birlikte imzalamasından, kadının Türk toplumunda saygın bir yere sahip olduğunu ve erkeklerle eşit bir statüye sahip olduğunu anlaşılmaktadır. Han ve Hatun bir arada olduklarında yabancı diplomatik kuryeler kabul edilmekte ve Hatunla tanıştırılmaktadırlar.¹⁴ Bazen Hatunların, elçileri Hakan olmadan da tek başlarına kabul ettiklerine tarihte rastlanılmaktadır. Örneğin Atilla'nın eşi olan Arıg Han, Avrupa Hun ülkesine gelen pek çok elçiyi kabul etmiştir.¹⁵ Hatunlar sosyal ortamlarda, siyasi toplantılarda eşlerinin yanında yer

⁸ Mualla Türköne, *a.g.e.*, s. 128.

⁹ Akın Atauz, “Toplumsal Cinsiyet, Mekân ve Kentler”, *Mimarist*, 2004, Sayı:14, 54-58, s. 54-58.

¹⁰ Emel Doğramacı, *a.g.e.*, s. 2.

¹¹ Emel Doğramacı, “Atatürk ve Kadın Hakları”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 1992, Cilt: 8, Sayı: 24, s. 1, <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-24/ataturk-ve-kadin-haklari-4>, (Erişim Tarihi: 03.04.2014).

¹² Emel Doğramacı, *a.g.e.*, s. 2.

¹³ Emel Doğramacı, *a.g.m.*, s. 1.

¹⁴ Emel Doğramacı, *a.g.e.*, s. 1-2.

¹⁵ Ali Ahmetbeyoğlu, *Avrupa Hun İmparatorluğu*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s. 151.

almaktadırlar.¹⁶ Siyasi konularda görüşleri dinlemekte, kendi fikrini de dile getirmekte, harp meclislerinde de yer almaktadırlar.¹⁷ Kadınlar arasında siyasi, idari ve toplumsal alana yön veren hatunların da olduğu görülmektedir. Örneğin Sabar'ların kağanı olan Balak Han'ın vefatıyla yerine eşi Boarık Hatun geçmiş, yüz bin kişilik orduyu yönetmiştir. Kaynaklarda Bizans İmparatoru I. Jüstinyanus'u dize getirdiğine rastlanılmaktadır.¹⁸

Uygurlarda da Göktürk Devleti'nde olduğu gibi Kağan'ın eşi ya da annesi Kağan'ın yanında yer alır ve ona yardım ederdi. Uygurlar henüz devlet olmadan önce de oymağı savaşlarda iken annesi halkın arasındaki çıkan anlaşmazlıklara ve davalara bakar, hatta ceza verirdi.¹⁹ Anadolu'da 1000 yıldan fazla hayatlarını sürdüren Hititler'de de kraldan sonra gelen en önemli şahsiyet kralın annesiydi. Resmi törenlerde de kralla birlikte yer alır, bazı halk bayramlarında devleti tek başına da temsil ettiği görülmüştür. İç idarede fermanlarda kral ve kraliçenin imzası bir arada bulunmaktadır.²⁰ Kutluk ve Hint Türk Devletlerinde ise erkeklerle eşit sayılan kadınlar hükümdarlık ve vezirlik makamlarına kadar ulaşmışlardır.²¹ İlk kadın Devlet Başkanlarına da Türklerde rastlanılmaktadır.²²

İslamiyet'in kabulünden önce Türk toplumunda kadının karar alma süreçlerinde yer alması, toplumsal ve sosyal alanda söz sahibi olması, devlete ait metinlerde erkekler ile beraber anılması oldukça dikkat çekicidir. Kadının, erkeğin sorumluluğunu paylaşması, topluma yön vermesi, söz sahibi olması, kadının sadece ev içinde kalmayıp aynı zamanda meclislere katılması, erkeğin devlette tamamen egemen olmaması; İslamiyet'ten önceki dönemlerde kadınlara önem verildiğini ve kadınların kamusal alanda söz sahibi olduklarını göstermektedir.

İslamiyet'ten önceki dönemde Türk kadının toplum içerisindeki konumunun ele alındığı Ziya Gökalp'ın "Türkçülüğün Esasları" adlı eserinden edinilen bilgilere göre eski Türklerde ana ve babanın soyu eşit tutulmaktaydı. Ev yalnızca erkeğe ait değil; kadın ve erkeğin ortak malı olarak görülmektedir. Bu sebeple evin erkeğine "ev

¹⁶ Emel Doğramacı, *a.g.e*, s. 1-2.

¹⁷ Gülçin Çandarlıoğlu, *Türk Destan Kahramanları*, And Yayınları, İstanbul, 1977, s. 64.

¹⁸ İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2007, s. 269-270.

¹⁹ Özkan İzgi, "İslamiyetten Önceki Türklerde Kadın", *Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 1973-1975, 145-160, s. 151.

²⁰ Ayşe Afetinan, *Atatürk ve Türk Kadın Haklarının Kazanılması Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1968, s. 9.

²¹ Cahit Dinçtürk, *Kadın Haklarının Gelişimi*, Bolu Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, Bolu, 1990, s. 3; aktaran Nilüfer Avşar Negiz, "Türkiye'de Yerel Siyasette Kadının Konumu: Siyasetçi Kadınlar Gözüyle Eleştirel Bir Değerlendirme", *Yerel Siyaset*, Okutan Yayıncılık, İstanbul, 2008, s. 214.

²² Burhan Göksel, *Çağlar Boyunca Türk Kadını ve Atatürk*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1993, s. 109.

ağası”, evin kadınına ise “ev kadını” denilmektedir.²³ Eski Türklerdeki “ev kadını” kavramı, bizlere kadın ve erkeğin eşit haklara sahip olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda “ev kadını” kavramının bugünkü anlamıyla çok farklı olduğu görülmektedir.

Kaynaklardan bu dönemde kadınların iki temel niteliğe sahip oldukları görülmektedir. Bunlardan birincisi analık, ikincisi ise kahramanlıktır.²⁴

Yine İslamiyet öncesi dönemde rastladığımız “Dede Korkut Hikâyeleri”nde söz edilen kadın tiplerinin erkek tiplerine benzediği görülmektedir. Kadın bir haz olgusunu hatırlatmaktan ziyade erkek gibi kılıç kuşanır, ok atar, ata biner, gerekirse savaşırdı da.²⁵ Örneğin İskitlerde kadınlar erkeklerde olduğu gibi asker olarak yetiştirilmektedir. İskit kadınları savaşçı bu özellikleri sayesinde savaşlarda İskit erkekleriyle birlikte yer almışlardır.²⁶ Buradan yönetimde devam eden eşitliğe, halk arasında da rastlanıldığı anlaşılmaktadır.

Ziya Gökalp’in “Türkçülüğün Esasları” kitabından ve “Dede Korkut Hikâyeleri”nden İslamiyetten önceki süreçte o dönemin şartlarını da değerlendirdiğimizde, kadının özgürce yaşadığı görülmektedir.²⁷

İslamiyetten önceki dönemde Türklerin din olarak Totemcilik ve Şamanizmi benimsedikleri görülmektedir. Bu dönemde Tanrı ve Tanrıça’lara inanılmaktadır. Ancak en çok inanış gösterdikleri ve kudret sahibi buldukları Tanrı’nın ismine Ana Tanrıça adını vermeleri; bizlere aynı zamanda kadını, güçlü ve etkili gördüklerini göstermektedir. Aşk, doğum gibi güzel olan her şey için Tanrıça adını kullanırken; ölüm, hastalık gibi iyi karşılanmayan değerler için Tanrı’nın adının geçtiği görülmektedir. Şamanizm’e göre Tanrı’ya dünyayı yaratma fikri veren Tanrıça’dır ve dışıdır.²⁸ Eski Türklerde güzel olarak bilinen değerler için kadını temsil eden Tanrıça’nın adının kullanılması, bizlere kadının toplumda kutsal, önemli bir varlık olarak görüldüğünü ve kadının güç, iktidar sahibi, etkin bir role sahip olduğunu göstermektedir.

²³ Nermin Abadan Unat , “Toplumsal Değişme ve Türk Kadını”, Nermin Abadan Unat , (ed.), **Türk Toplumunda Kadın**, Araştırma, Eğitim, Ekin Yayınları ve Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları, İstanbul, 1982, s.7.

²⁴ Kemal Savcı, **Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Kadını**, Cihan Matbaası, Ankara, 1973, s. 107.

²⁵ Nermin Abadan Unat, **a.g.e.**, s. 7.

²⁶ Aytunç Altındal, **Türkiye’de Kadın: İnceleme**, Anahtar Kitaplar Yayınları, İstanbul, 1991, s. 36.

²⁷ Nermin Abadan Unat, **a.g.e.**, s. 7.

²⁸ Burhan Göksel, **a.g.e.**, s. 105; Meral Altındal, **a.g.e.**, s. 9.

Görüldüğü gibi Şamanizm'in etkisi ile kadının kutsal bir güce sahip olduğuna inanılmaktadır. Öte yandan Totemizmin etkisi ile de erkeğin kutsal bir güce sahip olduğuna inanılmaktadır. Dolayısıyla bu inanışlardan kadın ve erkeğin hukuk alanında da eşit oldukları görülmektedir. Eşitliğin örneklerini ise özellikle kamu hukukunda görülmektedir. Bu dönemde hatun ve hakan şöenlere, törenlere, kurultaylara, tapınma törenlerine birlikte katılmışlardır.²⁹ Ailede çocukların sorumluluğu sadece babaya değil, anneye de ait olarak görülmüştür. Kadın dul ise evin idarecisi ve çocukların tek koruyucusu sayılmıştır. Eski Türklerde aile, kadın ve erkeğin sorumluluğunu aynı oranda paylaştığı bir sisteme dayanmaktadır.³⁰

Evliliklere bakıldığında Göktürklerde yüksek mevkideki bir kadın, kendisinden düşük statüdeki bir erkekle evlenemezdi. Çok evlilik yapılabilmeyle beraber, ilk evlenen kadın baş kadın olarak görülmüştür. Çok evliliklerde kadınlar arasında eşitliğe de önem verilmiştir.

Eski Türklerde kumanın aile içerisindeki yeri eş statüsünde değil, birinci eşin kız kardeşi statüsünde görülmüştür. Anne unvanının sadece birinci eşe verildiği görülmektedir. Çocuklar kumaya anne değil, teyze demiştir. Kumaların çocukları eşlerinin mirasından pay alamamışlar, hükümdar olamamışlardır.³¹

Bazı tarihi eserlerden de İslamiyetten önceki Türk toplumlarına ait bilgiler edinilmektedir. Örneğin Kayseri Kültepe tabletleri incelendiğinde erkek ve kadınların neredeyse aynı haklara sahip oldukları söylenebilir. Bu dönemde tek eşliliğin esas olduğu görülmektedir. Meşru olan eş bütün haklara sahiptir. Boşandıktan sonra ise eşlerin tekrar karı koca gibi yaşaması yasaklanmıştır. Tek eşlilik esas olmasına rağmen, idareci sınıfa mensup olan ailelerde çok eşliliğe de rastlanılmaktadır.³²

Hunlarda da çok evlilik görülmektedir. Hakanlar evlenmek için belirli boylardan kız almaktadırlar. Kız kaçırma ise görülmemiştir.³³

Eski Türklerde Göktürkler ve Hunlarda levirat kaidesi uygulanmaktadır. Levirat kaidesine göre erkeğin babası öldüğünde üvey annesi ile kocası ölen kadın kocasının kardeşi ile büyük kardeş öldüğünde küçük kardeşlerinin yengeleri ile amcaları

²⁹ Nermin Abadan Unat , **a.g.e.**, s. 7.

³⁰ Emel Doğramacı, **a.g.e.**, s. 4.

³¹ Ziya Gökalp, **Türk Ahlakı**, y.y., İstanbul, 1989, s. 72.

³² Şefika Kurnaz, **Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839–1923)**, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1991, s. XI.

³³ Bahaeddin Ögel, **Türk Kültürünün Gelişme Çağları: Dünden Bugüne**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988, s. 238.

öldüğünde ise yeğenlerin yengeleri ile evlenmeleri gerekmektedir. Eski Türklerde bu geleneklerin en önemli amacı aile bütünlüğünü korumak ve kocası ölen kadınların sefaletе düşmesinin engellenmesi,³⁴ babası ölen çocukların bakımı, mirasın bölünmesinin engellenmesidir. Ayrıca kadının kocası ölse bile, kadın hâlâ kocasının ailesine ait olarak görülmüştür. Levirat kaidesinin Eski Türklerden günümüze kadar bazı değişikliklerle şekillenerek günümüze kadar geldiği görülmektedir.³⁵

Evliliklerde erkek tarafı kız tarafına “kaling” adı verilen bir para yani mal vermektedirler. Eğer çiftler birbirinden boşanacaklarsa “kaling” adı verilen bu para kim suçsuzsa onda kalmaktadır.³⁶ Evliliklerde kız tarafı erkek tarafından para alsa da bu kadın açısından bir alım satım sözleşmesi olarak görülmemiştir. Kaling kızın bedeli olmamıştır, kızın kendi ailesi tarafından terbiye edilmesine karşılık olarak verilmiş olan, masraflara katılma için ödenen para olarak kabul edilmiştir.³⁷

Eski Türklerde kadına evlenirken erkek tarafının para vermesi kadına verilen değeri göstermektedir. Boşanmada bir suçlu taraf aranması boşanmaya iyi gözle bakılmadığını, evlilik sırasında verilen paranın da kadın suçlu ise kadından alınması, kadın ve erkek arasındaki eşitliği sağlamak istediklerini göstermektedir.

Ayrıca bu dönemde kadın Asurlu tüccarlarla evli ise senet tanzim etme, dava açma, davalarda şahitlik yapma gibi hakları olmuştur.³⁸

Eski Türklerde miras ise babadan oğla geçmektedir. Eğer ailenin erkek çocuğu yoksa o zaman kıza kalmaktadır.³⁹

İslamiyet öncesi dönemi değerlendirdiğimizde, Eski Türklerde kadına gereken önemin verilmiş olduğu görülmektedir. Kadının, Yaratılış Destanı'nda kâinatın yaratılmasındaki ilham kaynağı olarak tasvir edilmesi, kadının ne kadar yüksek bir mevkide olduğunu bizlere göstermektedir. Aynı zamanda kadın birer eş ve anne olarak görülmüştür. Kadının, sadece aile içerisinde değil; aynı zamanda kamusal alanda da erkeklerle eşit haklara sahip olduğu görülmektedir.

³⁴ Bahaeddin Ögel, *Büyük Hun İmparatorluğu Tarihi*, Cilt: I, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1981, s. 352.

³⁵ Nilgün Dalkesen, “İslam Öncesi Devirlerde Orta Asya'da Değişen Kadın Erkek İlişkilerine Göre Töre”, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2008, Cilt: 7, Sayı: 2, 441-449, s. 447.

³⁶ Şefika Kurnaz, *a.g.e.*, s. XI.

³⁷ Sadri Maksudi Arsal, *Türk Tarihi ve Hukuk: İslamiyetten Önceki Devir*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1947, s. 75.

³⁸ Ayşe Afetinan, *a.g.e.*, s. 7.

³⁹ Şefika Kurnaz, *a.g.e.*, s. XI.

Türk kadınının hem devlet hem de toplum içerisinde de önemli bir konuma sahip olduğu görülmektedir. Toplantılarda, şölenlerde her zaman eşinin yanında yer aldığı, elçileri karşıladığını, gerekirse ordunun başına geçerek düşmana korku verdiği görülmektedir. Bu bilgiler ışığında kadının toplumsal, idari ve siyasal alanda eşinin en büyük yardımcısı olduğunu, devlet işlerinde eşiyle birlikte söz sahibi olduğunu, görüşlerine önem verildiği söyleyebiliriz. Kadının bu konumundan, erkeklerle birlikte sosyal hayata katılımından herhangi bir kaç-göç durumunun olmadığı çıkarımına da varılabilir.

Bu dönemde kadınlar şiirlerde ve destanlarda da yüceltilmekte, insanüstü varlıklar gibi görülmektedirler. Destanlarda kadın ilahi bir güç sahibidir. O'na erişmek, dokunmak, koklamak, beş duyuyla fark edilmesi mümkün değildir. Yaratılış Destanı'nda Tanrı'ya dünyayı ve insanları yaratması için ilham veren de "Ak Ana" adındaki kadındır. Kırgızların Manas Destan'ında kadınların evin koruyucusu oldukları görülmektedir. Kazaklar kadına verdikleri önemi şu atasözüyle anlatmışlardır: "Birinci zenginlik sağlık, ikinci zenginlik iyi bir kadın. Türkler Altay Dağları'nın en yüksek zirvesine "Kadınbaşı" ismini vererek kadını yüksek bir konumda gördüklerini belirtmek istemişlerdir."⁴⁰

İslamiyetten önce Türk kadınının üstlendiği aktif rolün zamanla pasifleştiği görülmektedir. Bunun nedenleri arasında tarihsel süreç içerisinde yaşanan din değişiklikleri ile Türk toplumunun ataerkilleşmesi söylenebilir. Yerleşik hayata geçen topluluklar, ataerkil olarak nitelendirilen dinlerin de etkisiyle kadını toplumsal hayattan ayırmaya başlamışlardır.⁴¹

İkinci bir neden de kabile yaşantısından devlet ve imparatorluk yaşantısına geçilmesiyle birlikte oluşmaya başlayan kadın erkek eşitsizliğidir. Bunun en önemli nedeni ise sınıfsal farklılaşmaların yaşanmasıdır.⁴²

Son olarak İslamiyet'in kabulüyle birlikte hemen olmasa da, on dördüncü yüzyıldan sonra İran ve Bizans kültürlerinin de etkisiyle kadının toplumda İslamiyet'ten önceki döneme göre daha pasif bir konumda olmasıdır.

⁴⁰Bilinmeyen Türk Tarihi, "İslam Öncesi Türklerde Kadının Yeri", <http://www.bilinmeyenturktarihi.com/islam-oncesi-turklerde-kadinin-yeri.html> , (Erişim Tarihi: 05.04.2014).

⁴¹ Mualla Türköne, **a.g.e.**, s. 138.

⁴² Ümit Hassan, **Osmanlı: Örgüt-İnanç-Davranış'tan Hukuk-İdeoloji'ye**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005, s. 93.

1.1.2. İslamiyet ve İslamiyet'ten Sonra Türk Toplumunda Kadın

Türkler İslamiyet'i kabul ettikten sonra sadece dini inanışlarında değil siyasal ve sosyal hayatlarında da değişiklikler baş göstermiştir. Türkler bir yandan örf ve adetlerini sürdürmeye devam ederken, bir yandan da Arap, Bizans ve Fars kültürünün etkisi altında kalmışlardır.⁴³

Bazı kaynaklarda yer aldığı şekliyle İslam dini kadın aleyhtarı değildir. İslam dini de hemen hemen bütün dinlerde olduğu gibi çeşitli tarihi sebeplerle kadına, erkeğe verilen mevkiyi verememiştir.⁴⁴ Türk kadını için en büyük şanssızlık, hiç şüphesiz İslamiyet'in Cahiliye döneminin artıkları üzerinde inşa edilerek oluşmasıdır.⁴⁵ Hıristiyanlıkta da kadının erkeğin mutlak hâkimiyeti altında yer alması emri vardır. Biz bunu yadırgayamayız. Çünkü dinler de toplumsal kültürün ve tarihin etkisi altında kalmışlardır. İslamiyet'ten önceki Cahiliye devrinde, Arap kadınlarının yaşadıklarına bakıldığında kızların diri diri gömüldüğünü, kız çocuklarının doğumunun baba için utanç verici olduğunu, Arap erkeklerinin istediği kadar kadınla evlendiklerini, istediği zaman boşanabildikleri görülmektedir.⁴⁶ Kadın kocası vefat etmişse başkasına bir miras gibi devredilebiliyordu. Bu dönemde Arap kadını hukuki olarak erkeğe göre oldukça alt seviyelerde yer almaktaydı.⁴⁷

Kadın İslamiyet ile birlikte Arap toplumunda insan olarak görülmeye başlanmıştır.⁴⁸ İslam dini ise, kız çocuklarının öldürülmesini yasaklamış, evlenecek eş sayısını eşitliği sağlayabilmesi şartıyla dörde indirmiş, evlilik ikili bir antlaşmaya bağlanmış, evlilik ve boşanma bazı kurallara dayandırılmış, boşanmayı tasvip etmese de boşanma durumunda erkeğin kadına mehri müeccel adıyla bilinen tazminat ödemesini sağlamış,⁴⁹ kadına ilk kez mal ve miras hakkı tanınmış, kadının ve erkeğin birbirine hürmet etmesi yükümlülüğünü getirerek kadının haklarını korumayı amaçlamıştır.⁵⁰

⁴³ Burhan Göksel, *a.g.e.*, s. 128.

⁴⁴ Tezer Taşkıran, *Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Kadın Hakları*, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1973, s. 14-15.

⁴⁵ Çetinkaya Apatay, *Türklerin Oba-Toplum Yaşantısındaki Düşünce ve İnançlarından Atatürk Türkiyesi'nin Türk Kadınına*, Kazancı Kitap Ticaret A.Ş., İstanbul, 1996, s. 29.

⁴⁶ Tezer Taşkıran, *a.g.e.*, s. 14-15.

⁴⁷ Aysel Zeynep Tozduman, *İslam'da Kadının Hakları*, Kadın ve Aile Yayınları, Ankara, t.y., s. 28.

⁴⁸ Burhan Göksel, *a.g.e.*, s. 122.

⁴⁹ Tezer Taşkıran, *a.g.e.*, s. 14-15.

⁵⁰ Emel Doğramacı, *a.g.e.*, s. 133, Burhan Göksel, *a.g.e.*, s. 122.

Kuran-ı Kerim’de kadın ve erkek eşit tutulmuştur. Kadın ve erkeğin saygı duyulma bakımından da eşit tutulduğu görülmektedir.⁵¹ Kadınlara annelerimize saygı konusunda Hz. Muhammed (S.A.V)’in “Cennet anaların ayakları altındadır.” sözüyle İslam dininde kadının çok önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir.

İslamiyet’te tek kadınla evlilik tavsiye edilmekle birlikte, kadının çocuğu olmaması ya da hasta olması sebebiyle erkeğin yeniden evlenmesine izin verilmekteydi. Ancak eşler arasında eşitliği sağlamak şart koşularak da, tek eşlilik tavsiye edilmekteydi.⁵²

İslamiyet’ten önceki dönemde Eski Türklerde tek eşlilik esastı. İdareci sınıfına mensup olan ailelerde çok evlilik mevcuttu. İslamiyet’ten sonraki dönemde ise kadınlara eşit şekilde davranılması şartıyla çok eşliliğe müsaade edilmiştir. Her iki dönemde de çok evliliğin bir şarta bağlandığı görülmektedir.

İslamiyet’ten sonraki dönemde kadınlara evlenirken ihtiyaçlarına karşılık “mehr” adı verilen parayı verirdi. Bu durum Eski Türklerde evlenmeden önce erkek tarafından kadına verilen “kaling” la benzerlik göstermektedir. Boşanma sırasında mehr Eski Türklerde olduğu gibi kadının suçlu görülebileceği durumlarda kadından alınmamaktadır.

İslamiyet döneminde kadınların toplumsal ve siyasi hayata katılımları konusunda yeterince kaynak bulunmamaktadır. Ancak bazı alanlardaki faaliyetlerinin de engellenmediği görülmektedir. Örneğin Hz. Muhammed’in kızlarının ve eşlerinin savaşlarda geri planda yardım ettiklerini kaynaklardan görülmektedir. Cephedekilere yardım amacıyla ilk kadın toplulukları kurulmuştur. Hastalara bakmakta da toplulukların önemi büyüktür. İslamiyet’i kabul eden birçok hanedanlıkta da kadın yöneticilerin olduğu bilinmektedir.⁵³

Göçlerden sonra Anadolu’ya yerleşen Türkler’in İslamiyet’i onuncu yüzyılda kabul ettikleri halde on dördüncü yüzyıla kadar İslamiyet’ten önceki değerlere sahip çıktıklarını Dede Korkut Hikâyeleri’nden anlaşılmaktadır. Bu eserdeki kadın tipleri, İslamiyetten önceki devirdeki göçebe yaşam tarzındaki erkek tiplerini andırmaktadır. Kadın henüz aşk konusu olmamıştır. Erkek gibi ata binmekte, ok atmakta ve

⁵¹ Emel Doğramacı, *a.g.e.*, s. 133.

⁵² Şefika Kurnaz, *a.g.e.*, s. XII.

⁵³ Bahriye Üçok, *İslam Devletlerinde Türk Naibeler ve Kadın Hükümdarlar*, Ankara, 1981; aktaran Şefika Kurnaz, *a.g.e.*, s. XII.

savaşlara katılmaktadır.⁵⁴ Meşhur bir Arap gezgini olan İbni Batuta da, değişik çevreler, devletler, hukuk altında yaşasalar da eski Türk devletlerindeki geleneklerini korumuş olduklarını yazmıştır.⁵⁵

Osmanlı Devleti'nin kurulmasına kadar geçen süreçte tarihte birçok Müslüman Türk devleti yer almıştır. X. asrın başlarında İlk Türk-İslam devletinin kurucusu Karahanlı'lar olmuşlardır.

İslamiyeti kabul eden Türk-İslam devletlerinde de Eski Türk devletlerinde olduğu gibi kadına önem verilmiştir. Göktürkler ve Uygurlardan beri süregelen Hatunun sosyal ve siyasi alandaki görevleri Karahanlı'lar ve Selçuklular döneminde de devam etmiştir.

Karahanlılara mensup kızlar “terken” unvanına sahip olmuşlardır. Terkenlerin kendilerine ait askerleri ve divanı bulunmaktaydı. Kendisine ait ordusu olan Hatun ata binmekte, kılıç kuşanmakta, Sultan ile birlikte savaşlara katılmaktadır.⁵⁶ Ayrıca kendilerine ait vilayetleri de bulunmaktadır. Bu kadınlar devletin geleceği ile ilgili önemli roller üstlenmişler, bazıları da devletin parçalanmasına sebep olmuşlardır.⁵⁷

İslamiyetten önceki dönemde siyasette etkin olan kadınların bu özelliklerini bir süre daha sürdürdükleri görülmektedir. Örneğin Tuğrul Bey'in yokluğunda yapılan düşmanın saldırısı eşi Altıncan Hatun kendi kuvvetleri ile durdurmuştur.⁵⁸ Buradan Eski Türklerde olduğu gibi Türk - İslam devletlerinde de kadınların askeri ve siyasi alanda katılımlarının oldukları anlaşılmaktadır.

Selçuklular döneminde İslamiyet'in etkisi görülmekle birlikte Türk kadınının aktif rolünün kaybolmadığı görülmektedir. Kadın ev içerisinden çıkıp gündelik hayatını erkeklerle beraber sürdürmektedir.⁵⁹ Bu dönemde Eski Türklerde de olduğu gibi kaç göç durumu yoktur. Kadın erkek konuşun karşısına çıkmakta, hizmetini yapmaktadır.⁶⁰ 300 yıl süren Selçuklu döneminde kadının toplumsal yaşamıyla ilgili pek çok değişiklik olmasına rağmen toplumsal hayatta erkeklerle birlikte yer

⁵⁴ Nermin Abadan Unat , **a.g.e.**, s. 7.

⁵⁵ Perihan Onay, **Türkiye'nin Sosyal Kalkınmasında Kadının Rolü**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, t.y., s. 23.

⁵⁶ Osman Turan, **Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi: Türk Dünya Nizamının Milli İslami ve İnsani Esasları**, Turan Neşriyat Yurdu, İstanbul, 1969, s. 127.

⁵⁷ Leyla Kaplan, **Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960)**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1998, s. 1.

⁵⁸ Osman Turan, **a.g.e.**, s. 126.

⁵⁹ Burhan Göksel, **a.g.e.**, s. 129.

⁶⁰ Burhan Göksel, **a.g.e.**, s. 135.

almışlardır. Kadınlar adına kütüphaneler, medreseler, hastaneler yapılması kadınlara verilen değeri göstermekle beraber kadınların sanat ve kültürel konularla da ilgili olduğunu göstermektedir.⁶¹

Türklerin İslamiyeti kabul etmelerinden sonra kadınların toplumsal hayat içerisindeki yerini anlamamıza yardımcı olan eserlerden biri Divan-ü Lügat'it Türk'tür. Eser; Kaşgarlı Mahmut tarafından Araplara Türkçe öğretmek amacıyla sözlük olarak yazılmasına rağmen, o dönemde toplumdaki kadının nasıl konumlandırıldığını görmek açısından önem taşımaktadır. Eserde kadın sabır, anlayış, olgunluk, temizlik gibi ifadelerle özdeşleştirilmiştir.⁶²

Türk devletlerinde, devletlerarasında akrabalık kurulması ya da diğer birtakım sebeplerden dolayı siyasi evlilikler yapıldığı görülmektedir.

Anadolu Selçukluları döneminde kadınların evlilikleri daha çok diplomatik amaçlı olmuştur. Bu durum bizlere kadınların evlilik yoluyla siyasi hayata katıldıklarını göstermektedir. Örneğin I.Mesut'un Danişmentli Melik Gazi'nin kızı ile evli olduğu bilinmektedir. Evlilikle gelen güç ve ittifak ile Danişmentli Melik Gazi Sultan Mesut'u tahta çıkarmıştır.⁶³

Türk – İslam devletlerinde Eski Türklerde olduğu gibi kadınların erkeklerle aynı ortamı paylaştığı, toplum içerisinde yer aldığı, kadınların aile içerisinde bütünleştirici bir rol oynadığı anlaşılmaktadır. Hatunların kendilerine ait ordularının olması, hakanın hatunun fikrini aldıktan sonra karar vermesi kadınların devlet yönetiminde de etkili olduklarını göstermektedir.

Dede Korkut Hikâyeleri'nde Banu Çiçek ve Selcen Hatun'un arkadaşlarıyla at gezintilerine çıkması anlatılmaktadır. Nitekim bir dönem Osmanlı'da kadınların mesire yerlerinde bulunmaları ve sandal gezintilerinde erkeklerle birlikte sandala binmelerinin yasaklandığını düşündüğümüzde, kadınların İslamiyeti kabul etmelerinden sonraki dönemde Osmanlı' daki o döneme göre daha özgür oldukları söylenebilir.

Ancak yerleşik hayata geçildiğinde İslam kültürünü benimseyen çevreyle iç içe olduktan sonra Türk kadınının erkekten daha pasif bir konumda olduğu

⁶¹ Burhan Göksel, **a.g.e.**, s. 129.

⁶² Mualla Türköne, **a.g.e.**, s. 203.

⁶³ Osman Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2002, s. 167.

görülmektedir. Kadın kahramanlık niteliklerini kaybetmiş, aşka konu olmaya başlamıştır.⁶⁴

1.1.3. Osmanlı Döneminde Kadın

Tarihçilerimiz, Osmanlı Devletini, Osman Gazi'nin kurduğunu belirtmektedir. Bazıları ise babası Ertuğrul Gazi tarafından kurulduğunu söylemektedir. Bazı tarihçiler ise Ertuğrul Gazi'nin babası Süleyman Şah tarafından kurulduğuna işaret etmektedirler.

“Ancak Osmanlıyı kuran; bu üç şahsiyeti ve obasını, çadır gibi sevgisi, gölgesi, otoritesi altında topladığı için ismi çadır anlamına gelen ‘Hayme’ olarak anılan “Devlet Ana”dır. Obası onu ‘Bacı Bey’ olarak bilmekte idi. Çocukların, gençlerin, yaşlıların “Bey Ana” sı idi. Savaşın, silahların müdavimi olduğundan ordusu için ‘Gazi Ana’ idi.”⁶⁵

Kayı Boyu'nun beyi Gündüz Alp (Süleyman Şah)'in Fırat nehrini geçerken boğulmasıyla birlikte aşiretin başına Hayme Ana geçmiştir. Nüfuz sahibi olan, güçlü liderliği ve kişiliğiyle bilinen Hayme Ana aşiretini Selçuklu Hükümdarı Alaeddin Keykubattan iktâ olarak verilen Söğüt ve Domaniç'e yerleştirmiştir. Çıktıkları bu uzun yoldaki birçok savaşta, cengâverce mücadele etmiştir.⁶⁶

Hayme Ana'nın boyunu ve göç gibi zorlu bir süreci yönetmesi, Hıristiyan ahali ile ilişkiler kurup Anadolu'nun İslamlaşmasını sağlaması, cömert tutumu, kadınlara el sanatlarında, mesleki becerilerinin gelişmesinde yol göstermesi, onlara üretim tezgâhları açması, Hayme Ana'nın ve Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarında kadınların toplumsal hayatta ve yönetimde etkin rol oynadıklarını göstermektedir.

Hayme Ana Gündüz Alp ile evlenerek sadece bir aile değil, aynı zamanda dünya tarihinin seyrini değiştiren, altı asır hüküm süren bir cihan devletinin temellerini atmıştır.⁶⁷ Osmanlı padişahlarının yabancı, Müslüman olmayan cariyelerle evlenmeleri geleneği Osmanlı'nın kuruluş yıllarında başlamadığından

⁶⁴ Emel Doğramacı, **a.g.e.**, s. 3.

⁶⁵ Mine Alpay Gün, “Osmanlı Devleti’ni Kuran Hayme Ana”, http://www.milligazete.com.tr/koseyazisi/Osmanli_Devletini_kuran_Hayme_Ana/18785, (Erişim Tarihi: 17.04.2014).

⁶⁶ Bahadır Türkmenoğlu, “Hayme Ana”, Osmanlı Araştırmaları, <http://www.os-ar.com/modules.php?name=News&file=article&sid=240358>, (Erişim Tarihi: 17.04.2014).

⁶⁷ Rıdvan Özdemir, “ Osmanlı'nın Kuruluşunda Bir Kadın Var.. ‘Hayme Ana’ ”, http://www.haymanagazetesi.org/index.php?sayfa=haberler_icerik&id=1081#.U9fho5R_vlc, (Erişim Tarihi: 17.04.2014).

Hayme Ana'nın Türk olduğu kesindir.⁶⁸ Hayme Ana Türk kadınının neler yapabileceğinin ve istediği takdirde toplumda nasıl bir yer edineceğinin en güzel örneklerinden biri olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluş yıllarına bakıldığında, kadına toplumda değer verildiği, erkekle eşit olduğu görülmektedir. Kadın Eski Türklerdeki gibi erkeğin yanında yer almaktadır. Misafir kabul etmekte, sultan, elçi ağırlamaktadır.⁶⁹

Osmanlı Devleti'nde kadının toplumdaki yeri, ekonomik, sosyal ve siyasi koşulların değişmesiyle birlikte bazı değişikliklere uğramıştır. Devletin kuruluş yıllarında eşitlik ve özgürlüğe değer verildiğinden kadın toplum içerisinde aktif olarak yer almıştır. Ancak yerleşik hayatta Bizans, İran gibi devletlerle bir arada yaşayan Osmanlı Devleti'nde kadın toplum içerisinde geri planda kalmaya başlamıştır. Kadının toplum içindeki etkinliğinin azalması aslında dinsel olmayıp, yaşadığı coğrafya ile ilgilidir. Bu durum şehirlerde yaşayan kadınları daha fazla etkilemiştir.

XVII. yüzyılda Kayseri şehrinde Ronald Jennigs tarafından kadının toplumdaki konumu konusunda araştırmalar yapılmıştır. Jennigs yaptığı araştırmalarla kadının, Kayseri'de, topluma katıldığını savunmuştur. Kadınlar o dönemde Kayseri'de yargıç karşısına çıkmış, mahkemelerde yer almış, dava etmiş ya da edilmiştir. Mülkiyetle ilgili sözleşmelerde ise kadınların payının %40 tan az olmadığını belirtmiştir.⁷⁰ Şer'iyeye sicillerinden yapılan bu çalışmalar bizlere kadının Osmanlı toplumunda sanıldığı kadar toplumun dışında tutulmadığını göstermektedir. Haim Gerber Osmanlıda kadınlar için hâkim olunan olumsuz düşüncelerin ön yargılı olduğunu şu şekilde dile getirmektedir:

“XX. yüzyıl öncesindeki İslam toplumundaki kadının statüsünün –şayet ciddi bilgi yoksa– son derece zayıf olduğu şeklindeki yaygın kanı devam ediyor. Bilim adamları genellikle bu konuda ihtiyatlı olmalarına rağmen oryantalistlerce paylaşılan yaygın kanı, görüldüğü üzere bir sorundur. Kadının düşük statüsünün İslam toplumu süresince, sosyal yapının bel kemiği zannedilen ataerkil aile gerçeğinden kaynaklandığı ifade edilir. Zannedildiği üzere kadın, ekseriyetle haremelerde soyutlanmış ve sosyal hayatın paylaşımından engellenmiştir. Bu, kadının ekonomik

⁶⁸ Vikipedi, Özgür Ansiklopedi, “Hayme Hatun”, http://tr.wikipedia.org/wiki/Hayme_Hatun , (Erişim Tarihi: 17.04.2014).

⁶⁹ Burhan Göksel, **a.g.e.**, s. 129.

⁷⁰ Haim Gerber, “Social and Economic Position of Women in an Ottoman City, Bursa, (1600 - 1700)”, **International Journal of Middle East Studies Asociation of North America**, Cambridge University Press, 1980, Çev. Hayri Erten, **Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 1998, Sayı: 8, 327-343, s. 328.

tasarrufları kullanamadığı, ya da mahkemeye gidip yasal haklarını ve menfaatlerini savunamadıkları anlamındadır. Üstelik İslam öncesi Arap kabile hukukunun aşırılıklarını azaltan klasik İslam hukûku tarafından kendilerine bahşedilen iyiliklerden mahrûm edildikleri, genel bir kanaat olarak görülür. Böylece İslam, erkeğe evlenmeye izin verdiği kadın sayısını, onlara daha iyi muâmeleyi temîn etmek için dörde indirdi. Aynı zamanda İslam, kadının genel mirastan mahrûmiyetini kınadı. Ve her ne kadar erkeğe mirastan tahsîs edilenden az olsa da kadınlara ölen kimsenin mirasından pay tahsîs etti. Genelde kabul edilmiştir ki, kadının pozisyonunun bu ılımlı tekâmülü, doğrusu hiçbir zaman başarısız oldu.”⁷¹

Haim Gerber'in Bursa'da şer'îye sicillerinden yaptığı araştırmalardan kadınların Kayseri'de olduğu gibi yargıç karşısına çıktığını, erkek kardeşleri, kocasını dahi dava ettiği görülmektedir. Bu tutum Osmanlı'da o dönemde kadınların toplumda bastırılmış olduğu tezini çürütmektedir. Davaların konusu genellikle mülk edinme ve mirasla ilgili olmuştur. Bir başka dava konusu da çok eşlilik olmuştur.⁷²

Osmanlılarda değişik dönemlerde çok evlilik görülmüştür. Bu dönemde çok eşlilikte savaşların önemi büyüktür. Örneğin Osmanlı'nın ilk dönemlerinde savaşlarda geride kalan dul ve güzel kadınlarla evlenilmiştir. Böylece hem güzel kadınlarla evlenilmiş, hem de fethettikleri yerlerde kurulu düzene sahip olmuşlardır. Bu durumu Osman Gazi şöyle özetlemektedir:

“Eğer yetim kızlar hakkında âdil davranmamaktan korkarsanız, (onların yerine) sizin için uygun olan kadınlarla ikiye, üçe ve dörde kadar evlenin. Eğer (aralarında) adaletli davranmamaktan korkarsanız, bir tane ile yahut elinizin altındakiyle yetinin; bu, haksızlık etmemeniz için daha elverişlidir.”⁷³

Osmanlı toplumundaki çok eşliliğin bir diğer sebebi de ilk eşten çocuğu olmadığından bunun kadının kusuru olarak görülmesidir. Neslin de devam etme gereği bulunduğundan çocuk sahibi olmadıklarında ve sürekli kız çocuğunun doğması sebebiyle erkekler ikinci, hatta üçüncü evliliklerini yapmışlardır.

⁷¹ Gabriel Baer, *Population and Society in the Arab East*, London, 1964, p. 34-43; aktaran Heim Gerber, “Social and Economic Position of Women in an Ottoman City, Bursa, 1600-1700”, *International Journal of Middle East Studies Association of North America*, Cambridge University Press, 1980, p. 231-244, Çev. Hayri Erten, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1998, Sayı: 8, 327-343, s. 327-328.

⁷² Heim Gerber, *a.g.m.*, s. 329-331.

⁷³ Ahmed Aşıkpaşazade, *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1970, s. 66.

Osmanlılarda İslamiyet'in de etkisiyle çok evlilik görülmekle birlikte, sandığımız kadar yaygın değildir.⁷⁴ Seyahatnameler ve gizli arşiv kayıtlarından çok evliliklere sık rastlanılmadığı anlaşılmaktadır. Klasik dönemdeki tereke sicillerinde de çok eşliliğin %5 ila %12 arasında olduğu görülmektedir. Köylerde çok eşlilik oranı şehirlerdeki geliri yüksek ailelere oranla daha düşüktür.⁷⁵

Osmanlıdan günümüze kadar gelen mimari eserlerin birçoğunun saray kadınları tarafından ya da onlar adına yaptırıldığı görülmektedir. Osmanlı dönemindeki saray kadınları o dönemdeki hanların, köprülerin, hamamların, camilerin, hastanelerin kurucuları olmuşlardır. Dönemin saray kadınları kendilerini sosyal işler yapmaya adanmış; sosyal binalar, aş evleri, imaretler kurulmasını sağlamışlardır. Yine hastanelerin birçoğu kadınlar tarafından kurulmuş, 17. Yüzyılda delilik tedavisi olarak Avrupa'da deli önlüğü giydirilirken, Türkiye'de hastanelerde ruh sağlığı bozuk olanlara müzik tedavisi uygulanmıştır. Dönemin saraylı kadınlarından Sultan İbrahim'in annesi olan Kösem Sultan hapishaneleri de unutmamış, sık sık ziyaret etmiş, borcunu ödeyememekten dolayı sanık olanların borçlarını ödeyerek, her yıl on iki kız çocuğuna eğitim vererek topluma katılmalarını sağlamıştır.⁷⁶

Bu dönemde kadınların eğitim hizmetlerinde de önemli bir rol oynadıkları görülmektedir. Yüksekokulların birçoğu kadınlar tarafından kurulmuştur. Camiye bağlı ilkokulları ilk kez kadınlar bulmuşlardır.⁷⁷ Sarayda harem dairesinde cariyelerin İslami bilgiler konusunda eğitim aldıkları, Kuran okumalarının öğretildiği, bunun yanı sıra okuma, yazma, nezaket kuralları konusunda eğitim aldıkları bilinmektedir.⁷⁸ Padişah eşlerinin birçoğunun odasında kitaplıklar bulunmakta, genellikle tarih kitapları okunmaktadır. Padişah eşlerinin günleri genellikle kitap okumak ve okudukları kitaplar hakkında istişarede bulunmakla geçmektedir.⁷⁹

18. yüzyıla geldiğimizde, bir İngiliz elçisinin eşi Lady Montague, 18. Yüzyıl Osmanlı döneminde yazmış olduğu mektuplarında Osmanlı kadınlarından şöyle bahsetmiştir. Osmanlıda ev kültürleri gelişmiş olmakla birlikte kadınların ev içerisinde kaldıklarını, ev içerisinde yalnızca çocuk bakmak, ev işleri yapmak, el işi yapmak ya da bunları yaptırmak gibi görevleri olduğunu, sosyal hayatta esir olarak

⁷⁴ Tezer Taşkiran, *a.g.e.*, s. 24.

⁷⁵ Ahmet Tabakoğlu, "Osmanlı Toplumunda Aile", *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu Yayınları, Ankara, 1992, s. 93.

⁷⁶ Emel Doğramacı, *Türkiye'de Kadın Hakları*, y.y., 1982, s.11.

⁷⁷ Emel Doğramacı, *a.g.e.*, 1982, s. 11-12.

⁷⁸ Mustafa Çağatay Uluçay, *Harem II*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1971, s. 17-18.

⁷⁹ Yavuz Bahadıroğlu, *Osmanlı Sarayları, Saray Hayatı ve Harem*, BSR Yayın Grubu, Paradoks Kitap, İstanbul, 2012, s. 71.

görüldüklerini, evlenme ile özgürlüklerine kavuştuklarını, kadınların sosyal hayatının akraba ve kendi tanıdıkları ile toplantılara katılmak olduğunu yazmıştır. Hemen hemen her konuya değinen Lady Montague bu dönemde yaşayan köylü ve kasabalı kadının ise bu durumdan uzak olduğunu, tarım işçisi olarak erkeği ile birlikte üretici olduğunu belirtmiştir. Kadının ev ekonomisindeki yeri de büyüktür.⁸⁰ Görüldüğü gibi kent kadınları evde kapalı bir konumda bulunurken, kırsal kesimdeki kadının üretimde yer aldığı anlaşılmaktadır.⁸¹

Bu dönemde kadının fikri hayatı sınırlıdır. Fakat bazı kadın şairlerin bilinmesi ve eserlerine ulaşabilmemiz, Osmanlı Türk kadınının aslında eğitim gördüğünde bu alanda da başarılı olabileceğini göstermektedir.⁸²

III. Selim ve Kanuni Sultan Süleyman dönemlerinde özellikle halk tebaasına ait kadınların çalışma hayatına girdikleri bilinmektedir.⁸³ III. Selim döneminde kadınların hekimlik yaptıklarına dair belgeler bulunmuştur. Bu devri ayrıntılı olarak inceleyenler arasında bulunan D'Ohsson'a ait bir eserde "Harem mensuplarının birçoğu, bir hastalık halinde, hekim gibi çalışan kadınlara başvururlar. Bunların bilgileri az, fakat tecrübeleri çoktur. Bu bakımdan, bilhassa kadın hastalıkları ile alakalı hususlarda başarılı olurlar. Sarayda olsun, başka yerlerde olsun, doğum yaptırınlar bunlardır."⁸⁴ demektedir.

Kanuni Sultan Süleyman zamanında bohçacı kadınlar, çalışan kadın olarak sayılmaktadır.⁸⁵

Kadınların kıyafetleri ile ilgili düzenlemelere bakıldığında bazı yasaklarla karşılaşmaktadır. III. Ahmed döneminde Müslüman kadınların Batılılara özenerek açık giymelerini yasaklamıştır. III. Mustafa ise kadınların koyu renkli çarşaf giymelerini emretmiştir.⁸⁶

Tanzimat'a kadar olan dönemde çıkartılan fermanlarla kadınların toplumsal yaşamda sınırlandırıldıkları görülmektedir. Örneğin kadınların feracelerinin kumaşlarının ince olması, mesire yerlerinde bulunmaları, erkeklerle birlikte sandala

⁸⁰ Ayşe Afetinan, *Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1982, s. 62-76.

⁸¹ Oya Çiftçi, *Kadın Sorunu ve Türkiye'de Kamu Görevlisi Kadınlar*, TODAİE, Ankara, 1982, s. 81.

⁸² Ayşe Afetinan, *a.g.e.*, s. 78.

⁸³ Oya Çiftçi, *a.g.e.*, s. 81.

⁸⁴ D'Ohsson, Onsekizinci Yüzyıl Türkiye'sinde Örf ve Adetler, Binbir Temel Eser, Tercüman Gazetesi, s.194-195, aktaran Tezer Taşkiran, *a.g.e.*, s. 22.

⁸⁵ Oya Çiftçi, *a.g.e.*, s. 81.

⁸⁶ Şefika Kurnaz, *a.g.e.*, s. 33.

binmeleri yasaklanmıştır.⁸⁷ Fermanlarda, yasaklar arasında kadınların dışarı çıkmaları ile ilgili yasaklara da rastlanılmaktadır. III. Osman döneminde kadınların sadece dört gün sokağa çıkmalarına izin verilmiştir. IV. Mustafa ise kadınların tamamen sokağa çıkmalarını yasaklamıştır.⁸⁸

Osmanlı İmparatorluğu'nda gerileme dönemiyle birlikte kadının toplumsal hayata katılımında da gerilemeler gözlenmektedir. Kadının ilk önce sokağa çıkması yasaklanmak suretiyle sonrasında tamamen eve kapatılmıştır. Evlenme, boşanma, miras konusunda kadınlar erkeklere göre hak sahibi değildirler. Kızlar mirastan yarım pay alabilmekte, erkek kadını bir sözüyle boşayabilmekte, kadın şahitlerin ifadesi, erkeklerinkinden daha değersiz sayılmaktaydı.⁸⁹

3 Kasım 1839 tarihinde ilan edilen Tanzimat Fermanı'nda İmparatorluktaki herkesin eşit sayılması siyasi hayatta bir devrim niteliği taşımaktadır. Birçok yeni düzenlemelerin olduğu bu dönemde askeri alanda başlayan yenilikler, sonrasında birçok alanı da kapsamıştır.

Tanzimat döneminde Osmanlı toplumunun hayat tarzında bazı değişikliklerin yaşandığı görülmektedir. Dönemin en önemli değişiklikleri arasında kadınların toplumsal hayata katılımlarının başlaması yer almaktadır. Tanzimat Fermanında kadınlarla ilgili herhangi bir yenilik içeren madde olmamasına rağmen, kadın; eğitim çerçevesinde yapılan reformlar sayesinde kamusal alana katılma fırsatı bulmuştur.⁹⁰

Tanzimat Dönemi öncesindeki okullar arasında Sıbyan ve Enderun Mektepleri yer almaktadır. Kızların eğitimi Sıbyan Mektep'lerinde karşılanmaktadır. Tanzimat'tan önce de eğitim alanında bazı yenilikler yapılmasına rağmen, açılan yeni okullar askeri ve orduya destek amacıyla açılmışlardır.

1845 yılındaki Hatt-ı Hümayun ile Tanzimat döneminde Sıbyan Mektepleri ile ilgili ilk düzenleme Abdülmecid tarafından yapılmıştır. Maarif ilkokullarda öğrenim süresi 4 yıla çıkartılmıştır. Ayrıca okullarda öğrenci eğitiminde yetersiz kalan öğretmenlerin hocalık yapmalarına izin verilmemesi yer almaktadır. Ancak maarif parasızlık ve hocasızlık yüzünden uygulanamamıştır. 1869 yılındaki Umumiye Nizamnamesi ile Sıbyan Mektepleri'de eğitim gören 6-10 yaş arasındaki erkekler ile

⁸⁷ Ayşe Afetinan, *a.g.e.*, s. 80.

⁸⁸ Bihterin Vural Dinçkol, "Kadının Hukuksal Statüsünün Tarihsel Gelişimi", Oya Çiftçi, (ed.), **20. Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek Konferansı Bildirileri**, TODAİE, Ankara, 1998, s. 44.

⁸⁹ Emel Doğramacı, *a.g.m.*, s. 2.

⁹⁰ Tezer Taşkıran, *a.g.e.*, s. 24.

7-11 yaş arasındaki kız çocuklarına devam zorunluluğu getirilmiş, her iki Sıbyan Mektebi'nden birinin kızlara ayrılması hükmüne yer verilmiştir.⁹¹

Tanzimat'ın ilanından sonra kızların eğitimiyle ilgili ilk çalışmalara Mekteb-i Tıbbiye'de kurs vermeleri için 1842 yılında Avrupa'dan getirilen ebelerle başlanılmıştır. Ortaöğretim alanında eğitim veren İnas Rüştüyeleri açılmış,⁹² bazı Rüştüyelerde kadınların müdirelik yaptığı görülmektedir. Örneğin Beşiktaş İnas Rüştüyesi'nde Fatma Hanım kadın olarak müdirelik yapmıştır. 1864 yılında Mithat Paşa tarafından açtırılan İslahhane ise kız teknik eğitiminin başlangıcı sayılmaktadır. Sadece öksüz kızlar için açılmasıyla önem taşıyan bu okul aynı zamanda ordunun dikim ihtiyacını da karşılamaktadır.⁹³ 1864 yılında da ilk Kız Sanat Okulu İstanbul'da eğitime başlamıştır. Yine bu dönemde Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile 6 ve 11 yaşları arasındaki kız çocuklarına okullarına devam etme zorunluluğu getirilmesi önemli bir gelişmedir. 1870 yılında kurulan Darü'l Muallimat (Kız Öğretmen Okulu) ile kadın öğretmen yetiştirme amaçlanmıştır.⁹⁴ Darü'l Muallimat'ta kadınların müdirelik yapması ilk kez 1881 yılında görülmüştür. İlk kez Refika Hanım idareci olarak bir erkekle görev yapmıştır.⁹⁵ Bu okullardan mezun olan ilk kadın öğretmenler Fethiye Hanım, Münire Hanım, Fatma Nigar Hanım olup; İnas Rüştüyeleri'nde muallime-i evvel, muallime-i sani ve riyaziye hocası olarak eğitime başlamışlardır.⁹⁶ Ayrıca bu okulla kadınların görmüş olduğu eğitimin lise düzeyine ulaşması sağlanmıştır. Fakat kadınların eğitiminin yükseltilmesine dair bu çalışmalar İstanbul, İzmir, Selanik gibi sınırlı bir çevrede olmuştur.⁹⁷ Ek olarak bu dönemde verilen eğitimlerin etkisiyle, Türk kadınının ilk mesleklerinin öğretmenlik ve ebelik olduğunu söylenebilir.

Osmanlı döneminde kadınların topluma katılımıyla ilgili bu dönemde yeni adımlar atılsa da kadınlar için alınan yenilikçi kararlarda "haremlik selamlık" kültürü korunmuştur.⁹⁸ Özellikle ebelik eğitimlerinde, ebe hanımların yaptıkları mesleki çalışma ve tatbikat esnasında erkeklerin yanlarında olmaması şartı getirilmiştir. Eğitim mankenler üzerinde yapılmaktadır.⁹⁹ Yeni açılan okullarda da kız ve erkekler

⁹¹ Şefika Kurnaz, *a.g.e.*, s. 5.

⁹² Gülay Arıkan, "Osmanlılarda Tanzimat Döneminde Kadınlarla İlgili Gelişmeler", *Tanzimat'ın 150.Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1994, s. 324-325.

⁹³ Şefika Kurnaz, *a.g.e.*, s. 11-20.

⁹⁴ Gülay Arıkan, *a.g.e.*, s. 324-325.

⁹⁵ Şefika Kurnaz, *a.g.e.*, s. 27.

⁹⁶ Şefika Kurnaz, *a.g.e.*, s. 11.

⁹⁷ Gülay Arıkan, *a.g.e.*, s. 324-325.

⁹⁸ Tezer Taşkiran, *a.g.e.*, s. 24-25.

⁹⁹ Şefika Kurnaz, *a.g.e.*, s. 18.

ayrı ayrı eğitim görmüşlerdir. Kadınlar için ayrı muayene saatleri belirlenmiş kadın ve erkeklerin bir arada olmamasına özen gösterilmiştir.¹⁰⁰ Örneğin Sıbyan Mektepleri'nin kızlar ve erkekler için ayrı ayrı eğitim vermesinin sayıca yetersiz olduğu zamanlarda kız ve erkeklerin aynı mektebe gitmesine izin verilmiş; fakat ayrı sıralarda oturması zorunlu kılınmıştır. Kızların gittiği Sıbyan Mekteplerinde kadın hocaların eğitim vermesi istenmişse de kadın hocaların yetersizliğini de dikkate alınarak, kadın öğretmenler yetişinceye kadar kızların erkek hocalardan eğitim alması kararlaştırılmıştır. Ancak erkek hocaların iyi ahlaklı, tecrübeli ve yaşlı olmasına dikkat edilmiştir.¹⁰¹ Buradan kadının toplum içerisindeki yerinin, gerçekleştirilen reformlara rağmen, ataerkil anlayışa göre biçimlendiği görülmektedir. Ayrıca kadınlar ve erkeklerin toplumda birlikte yer almasının sadece yetersizliklerden kaynaklanan durumlarda gerçekleştiğini anlaşılmaktadır.

1875 yılında Sıbyan Mektebi'nde çalışan öğretmenler için ilk kez Kılavuz yayınlanmıştır. 1876 yılında yayınlanan Kanun-ı Esasi'de ilköğretimin zorunlu olması anayasa maddesinde yer almıştır. Bu zorunluluk kız ve erkek çocuklarının eşit eğitim görmesi için önemli bir adımdır.¹⁰²

Tanzimat süreci, kadınların ilk kez resmi eğitim görmeleri açısından önemli bir dönem olmuştur. Kadınlar için kız öğretmen okulları, ebelik eğitimi veren okullar, sanat okulları açılmış, kadınlar için bu alanlar yeni bir meslek alanı haline gelmiştir. Dolayısıyla çalışma hayatında kadınların eğitim gördükleri bu alanlarda yer aldıklarını söylenebilir. Kadınların sanayi alanında çalışmalarında, sanat mekteplerinin açılmasının rolü büyüktür.

Tanzimat döneminde kanunlarda da kadınlar açısından değişikliklere gidilmiştir. Eskiden yapılması suç sayılan yasaklar yumuşatılmış, ayrıca dönem içerisinde, edebiyat alanında kadınların da yer alması için kadınları savunan yazılara rastlanılmıştır.¹⁰³ Sokağa çıkma yasağı yavaş yavaş kaldırılmaya başlanmış, köleliğin kalkması ile cariyelik sistemi de kaybolmuştur.¹⁰⁴

Kadının toplumsal konumunu belirlemek amacıyla da aile hukuku, evlilik, örtünme, mülkiyet hakkı gibi konularda yasal düzenlemeler yapılmıştır. Toplumdaki

¹⁰⁰ Tezer Taşkiran, *a.g.e.*, s. 24-25.

¹⁰¹ Şefika Kurnaz, *a.g.e.*, s. 5.

¹⁰² Bayram Kodaman, *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*, İstanbul, 1980, s. 110-115; aktaran Şefika Kurnaz, *a.g.e.*, s. 6.

¹⁰³ Tezer Taşkiran, *a.g.e.*, s. 24.

¹⁰⁴ Burhan Göksel, *a.g.e.*, s. 133.

cins eşitliğini sağlamak amacıyla Tanzimat'tan sonra yapılan en önemli gelişme, mülkiyet hakkı konusunda yapılan çalışmalardır. Toprak, mülkiyet hakkı ile kadın erkek eşitliği sağlanmaya çalışılmış; erkek ve kız evlatların her ikisinin birden babasının arazisine sahip olma hakkı tanınmıştır. Bu hakka 1858 tarihinde yürürlüğe giren Arazi Kanunnamesi'nde de yer verilmiş olup, mirasın da kız erkek arasında üzerinde oturma şartı aranmadan eşit olarak paylaşılması kabul edilmiştir.¹⁰⁵

Osmanlı'da kamusal alan ise erkeklere hastı. Kadın için ideal alan ev içi aile yaşamı olarak görülmekteydi. Tanzimat dönemine bakıldığında kuşkusuz kadınların topluma katılımı için çaba gösterildiği görülmektedir. Çalışmalar eğitimle başlamış, aile, miras hukukunda yapılan eşitliği sağlamaya yönelik yasal düzenlemeler ile devam etmiştir.

Tanzimat döneminde gerçekleştirilen yeniliklerden biri de kadınların evlilikten doğan hukuki haklarının kaybolmaması adına olmuştur. Osmanlı toplumunda Müslümanların nikâhları kadılar tarafından ya da mahkemenin izin verdiği din adamları tarafından kısılmaktaydı. Fakat tarihi kaynaklardan sistemde yaşanan aksaklıklardan dolayı kadınların bazı hukuki haklarının kaybolduğu görülmektedir. Devlet Tanzimatlarla gelen yeniliklerle birlikte vergilendirme, nüfus, askere alma ve topluma daha iyi hizmet götürmek için istatistiksel bilgiler tutmak istemekteydi. Bu da beraberinde evlilik kayıtlarının daha sistemli bir şekilde tutulmasını gerektirmekteydi. Sicil-i Nüfus Nizamnamesi ile nikâhı kıyan din görevlisinin evlenme işlemini sekiz gün içinde nüfus dairesine bildirmesi kabul edilmiştir.¹⁰⁶

Ayrıca evlilik kayıtlarının bir sistem içerisine oturtulmaya çalışılmasıyla, evlilik ve boşanmanın kolaylaştırılması için bir adım atılmış olundu.¹⁰⁷

Tanzimat dönemine edebi eserlerde kadınlarla ilgili düşüncelere bakıldığında eserlerde kadının toplumdaki yerinin tartışıldığı görülmektedir. Kadının eğitim alma ve diğer sosyal haklarını savunan dönemin başlıca erkek yazarları Abdülhak Hamit, Ahmed Midhat, Namık Kemal, Sami Paşazade Sezai'dir.

Abdülhak Hamit bir eserinde "Bir milletin kadınları, ilerleme derecesinin ölçüsüdür." diyerek kadınların ülkenin ilerlemesindeki önemini vurgulamaktadır.¹⁰⁸

¹⁰⁵ Şefika Kurnaz, *Cumhuriyet Döneminde Türk Kadını (1839-1923)*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1997, s. 51-52.

¹⁰⁶ Mehmet Akif Aydın, "Osmanlı Toplumunda Kadın ve Tanzimat Sonrası Gelişmeler", *Sosyal Hayatta Kadın*, İslami İlimler Vakfı, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1996, s. 151.

¹⁰⁷ İlber Ortaylı, *Osmanlı Toplumunda Aile*, Pan Yayıncılık, İstanbul, 2000, s. 152.

Dönemin bir diğer önemli yazarı Namık Kemal roman ve piyeslerinde kadın erkek ilişkilerine, aile hayatına, kadınlarla ilgili ideallerine değinmekte; erkeklerin eşlerini dövmelerine, görücü usulü evliliklere karşı çıkmaktadır.

Ahmet Midhat ise kadın ve erkek eşitliğini savunmaz. Ancak kadının toplumdaki konumunun hak ettiği yerini bulması gerektiğini savunmaktadır. Bunun da İslamiyet'in kadına sağladığı hakların yeterince tanınmasıyla mümkün olacağını belirtmektedir. Namık Kemal gibi görücü usulü evliliğe karşıdır. Eşlerin birbirlerini tanımasını savunmaktadır.

Şemseddin Sami de kadın ve erkeğin zekâ olarak eşit olduklarını, kadınlara eğitimle ilgili yeterli fırsatlar sağlandığında yeteneklerinin ortaya çıkacağını söylemektedir. Şemseddin Sami tek eşliliği benimsemektedir. Ayrıca İslamiyet'in kadına tanıdığı hakların Batı'dakinden daha fazla olduğunu savunmaktadır.

Dönemin erkek yazarları haricinde, kadın yazarlara da rastlamak mümkündür. Bu dönemin en önemli kadın yazarı Fatma Aliye Hanım'dır. Ahmet Cevdet Paşa'nın kızı olan Fatma Aliye, Avrupa kültürü ile yetiştirilmiştir. Osmanlı toplumunda makale, hikâye ve romanlarıyla 20 yıl kadar takip edilmiştir. Eserleri Arapça, İngilizce ve Fransızcaya çevrilmiştir. Toplumsal konularda kadınların katılımını sağlamak amacıyla ilk çalışmaları yapmıştır.¹⁰⁹

Fatma Aliye, kadınların ikinci sınıf olarak görüldüğü o dönemde, kadın haklarına İslami bir bakış açısıyla bakmıştır, referans olarak İslamiyeti almıştır. Kadınların iyi şartlarda eğitim görmesi, kendini ifade edebilme hakkının verilmesini savunmuş ve cariyeliğe, çok evliliğe karşı olduğunu cesur söylemlerle dile getirmiştir. Kadın haklarını savunmasının yanında, tanıştığı Batılı kadınlara karşı Osmanlı kadını savunmuştur.¹¹⁰

Fatma Aliye Hanım ayrıca Rumeli'deki savaşta askerlere yardım etmek amacıyla kışlık giyecek toplayan bir cemiyet kurmuştur. Cemiyet dönemin ilk kadın kuruluşudur.¹¹¹

¹⁰⁸ Tezer Taşkiran, **a.g.e.**, s. 34.

¹⁰⁹ Tezer Taşkiran, **a.g.e.**, s. 36.

¹¹⁰ Hilal Demir, "The Boundaries of Women's Rights In The Framework Of Fatma Aliye Hanım (Fatma Aliye Hanım'ın Çerçevesinden Kadın Haklarının Sınırları)" **Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Vol:8/9, Ankara, 2013, 1059-1068, p. 1059-1061.

¹¹¹ Leyla Kaplan, **a.g.e.**, s. 38.

Bu dönemdeki cemiyetlere bakıldığında Türk kadınının yardım duygularını, toplumsal hayata katılma, sosyal hizmetlerde ve iş hayatında çalışma isteklerini, modernleşme arzusunu yansıtmaktadır.¹¹²

Tanzimat döneminde edebi eserlerdeki görüşler gazete ve dergilerde de baş göstermektedir. Bu dönemde erkekler ve kadınlar birlikte gazete ve dergi çıkartmışlardır. Kadın taraftarı yayın yapan ve ilk kez kadınların haklarını, seçme ve seçilme hakkının verilmesini, devlet dairelerinde çalışma taleplerini konu alan gazete Terakki'dir.¹¹³ Gazete ve dergilerde yayınlanan yazılardan, kadınların toplumsal hayata katılımının öneminden çalışma hayatında yer almasına, eğitimden moda, siyasi haklarını elde etme taleplerinden tek eşliliğe, mirası eşit olarak bölüşmekten ekonomik bağımsızlığını kazanmasına kadar birçok konuda kadınların geniş bir alanda bilinçlendirilmeye çalışıldığı görülmektedir.

Diğer taraftan Meşrutiyetin ilanına kadar Osmanlı devletinde bir meclis ve temsilin olmadığı görülmektedir. 1876 yılında Meşrutiyet'in ilan edilmesi ile birlikte ilk kez meclis hayata geçmiştir. Seçimler Kanuni Esasi'ye göre yapılmıştır. 65. Maddeye göre her 50.000 erkek için bir tane mebus seçilmesi kararlaştırılmıştır. Buradan oy hakkının sadece erkeklere tanındığı görülmektedir.¹¹⁴ Ayrıca bu dönemde kadınlar resmi nüfus sayımına dâhil edilmemişlerdir. Buradan kadınların sadece ev içinde olduklarını, toplumsal alanda resmi kayıtlarda bile geçmeyecek kadar yok sayıldıkları çıkarımına varılmaktadır. Kadınların resmi nüfuslarda yer almaları 1882 yılında gerçekleşmiştir. Devlet ekonomik krizde olduğundan, kadınların kaynakların ne kadarını tükettiğini saptamak amacıyla nüfus sayımına dâhil edilmişlerdir.¹¹⁵ Tanzimat döneminde kadınların kurmuş oldukları cemiyetler, çıkardıkları dergilerle haklarını talep etmelerinde, toplumda yok sayılmalarının rolünün büyük olduğu görülmektedir.

Tanzimat dönemi ile başlayan kadının toplumdaki statüsünün belirlenmesi ile ilgili çalışmalar II. Meşrutiyet döneminde daha geniş olarak ele alınmıştır.¹¹⁶

¹¹² Tezer Taşkiran, *a.g.e.*, s. 39.

¹¹³ Emel Doğramacı, *a.g.e.*, s. 85.; Tezer Taşkiran, *a.g.e.*, s. 30.

¹¹⁴ Servet Armağan, *Memleketimizde İlk Parlamento Seçimleri*, Kanuni Esasinin 100. Yılı Armağanı, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1976, s. 149; Bülent Tanör, *Osmanlı Türk Anayasal Gelişmeleri*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002, s. 153; *aktaran* Belkıs Konan, "Türk Kadınının Siyasal Hakları Kazanma Süreci", *AUHFD*, 2011, Cilt: 60, Sayı: 1, s. 163.

¹¹⁵ Belkıs Konan, *a.g.m.*, s. 163-164.

¹¹⁶ Serpil Çakır, *Osmanlı Kadın Hareketi*, Metis Yayınları, İstanbul, 1994, s. 43-58.

Modernleşme hareketinin arttığı II. Meşrutiyet döneminde kadınlar dönemin bazı politikalarında toplumun bilinçlendirilmesi için araç olarak görülmüşlerdir.¹¹⁷

II. Meşrutiyetin ilanı ile fikir akımları kadının eğitilmesi konusunda hem fikir olmuşlardır. İslamcılara göre kadın eğitildiğinde evde iyi bir eş olacak, Batıcılara ve Türkçülere göre ise eğitim kadının toplumsal hayata katılımında önemli bir rol oynayacaktır.¹¹⁸

Meşrutiyet döneminde Tanzimat'ın da etkisiyle fikir akımlarının birçoğu kadının aile hayatının yanı sıra, toplumsal hayata katılımını desteklemiştir.

Bu dönemde kadının toplum içerisindeki statüsünün yükseltilmesi için yapılan sosyal yaşamını etkileyen çalışmalar ile kadının hukuki haklarını elde etmesi adına yapılan yasal düzenlemelerin olduğu görülmektedir.

Düzenlemelerin neticesinde kızların meslek sahibi olabilmeleri için bu dönemde okullar açılmıştır. Kadınların sosyal hayatta yer alması, aile hukukunda da değişiklik yapılmasını gerektirmiştir. Çıkarılan Aile Hukuku Kararnamesine göre evlenme yaşı kadında 17 erkekte 18 olarak belirlenmiş, evlenme ve boşanma devlet iznine bağlanmıştır. İkinci evlilik ise kadının iznine bağlanmıştır.¹¹⁹

Açıkçası II. Meşrutiyetin ilanı bir özgürlük ortamı yaratmıştır. Bu ortamda kadın toplumsal ve kamusal alanda aktif bir statü kazanmaya başlamıştır. Kadınlar ekonomik ve askeri alanda yer edinmek istediklerini bu dönemde dernek kurarak örgütlü olarak hem de bireysel olarak göstermeye çalışmışlardır.¹²⁰ Cemiyetlerin kurulmasında Müslüman kadınların gayrimüslim kadınların cemiyetler kurarak teşkilatlanmalarının etkisi büyüktür.¹²¹ Derneklerde yaptıkları faaliyetleri basın vasıtasıyla duyurmaya başlamışlardır.¹²² Gazete ve dergiler farklı düşüncelerin var olduğu bir alan haline gelmiştir.¹²³ Bir bakıma gazete ve dergiler kadının kısıtlamalara, geleneklere, toplumda görülen cinsler arasındaki eşitsizliklere karşı çıkmak ve seslerini duyurmak için kullandıkları birer araç haline gelmişlerdir.¹²⁴ Bu

¹¹⁷ Fatmagül Berktaş, *Tarihin Cinsiyeti*, Metis Yayınları, İstanbul, 2003, s. 98.

¹¹⁸ Abdurrahman Çaycı, *Gazi Mustafa Kemal Atatürk: Milli Bağımsızlık ve Çağdaşlaşma Önderi*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2002, s. 434-435.

¹¹⁹ Abdurrahman Çaycı, *a.g.e.*, s. 434-435.

¹²⁰ Serpil Çakır, *a.g.e.*, s. 43-58.

¹²¹ Leyla Kaplan, *a.g.e.*, s. 37.

¹²² Serpil Çakır, *a.g.e.*, s. 22.

¹²³ Bernard Caporal, *Kemalizm'de ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını I-III (1919-1970)*, Çev. Ercan Eyüboğlu, Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş., 1999, s. 14.

¹²⁴ Serpil Çakır, *a.g.e.*, s. 316.

dönemde sayıları artan gazete, dergi, eğitim, yardım, sosyal amaçlı kurulan dernekler belirli konumdaki kadınlar için bir bilincini yaratmıştır.¹²⁵ Böylece kadının toplumda hak ettiği yerini bulması, haklarını kazanması düşüncesi etkili bir şekilde kendini göstermeye başlamıştır.¹²⁶

Kadınlar toplumdaki statülerini güçlendirdikten ve birey olarak kendilerini ifade ettikten sonra, taleplerini örgütlü bir şekilde dile getirmeye başlamışlardır. Kadınların, sayıları az da olsa çalışma hayatına da girdikleri görülmektedir. Ayrıca kadınların bu dönemde siyasi etkinliklere katılmaları kamusal alana girmeye başladıklarını da göstermektedir.¹²⁷

II. Meşrutiyet Dönemi'nde kadınların eğitimine önem verilmiş, eğitimin Avrupa standartlarında olmasına özen gösterilmiştir. İlk yükseköğretim okulları bu dönemde açılmıştır. Bu okulların açılmasında Tanzimat Dönemi'nde açılan okulların rolü büyüktür. Kadının bu dönemde ilk kez eğitim çitasını artıran yükseköğretim imkânına kavuşması, kadının yeni çalışma alanları elde etme açısından oldukça önemlidir. Yine ilk kez Avrupa'ya bu dönemde kız öğrenci gönderilmiştir. Tanzimat döneminde sağlık alanında ebelik hizmeti verilmekteyken, II. Meşrutiyet döneminde ilk kez hemşirelik eğitimi verilmeye başlanmıştır. Darü'l Muallimat iyileştirilerek kadın öğretmen yetiştirilmeye devam edilmiştir. Kadın sanatçıların yetişmesi için İnas Sanayi-i Nefise Mektebi kurulmuştur.¹²⁸

Kadınların doktor, mühendis olarak görev yapmasını beklemek dönemin şartlarına göre kolay değildir. Kadınların kamusal alanda devlet dairelerinde memur olmaları da ilk kez Meşrutiyet döneminde olmuştur. Kadınların da çabalarıyla kamusal alanda o dönemde ilk işe alım yapacağını Telefon Şirketi bildirmiştir.¹²⁹

II. Meşrutiyet'in ilanı ile İttihat ve Terakki Partisi parti politikasına kadını dâhil ettikten sonra ise kadınlar erkeklerle eşit olmak için bir çaba içerisinde olmuşlardır. Cevdet Paşa'nın kızı olan Emine Seniye Hanım, parti çalışmalarında aktif olarak görev almıştır. Kadınlar bu dönemde seçme seçilme haklarından söz etmeye başlamışlardır.¹³⁰

¹²⁵ Serpil Çakır, *a.g.e.*, s. 43-58.

¹²⁶ Bernard Caporal, *a.g.e.*, s. 14.

¹²⁷ Serpil Çakır, *a.g.e.*, s. 157.

¹²⁸ Şefika Kurnaz, *a.g.e.*, s. 48-59.

¹²⁹ Hilal Demir, *a.g.m.*, s. 1065-1066.

¹³⁰ Belkıs Konan, *a.g.m.*, s. 164.

Bu dönemdeki yazarlardan en önemlileri Halide Edip Adivar, Tevfik Fikret ve Ziya Gökalp'tir.

Tevfik Fikret erkeğin yükselmesini kadının yükselmesine bağlamıştır. "Elbet sefil olursa kadın, alçalır beşer" sözleriyle kadınların yükselmesi ve toplumda yer almasıyla ilgili olumlu görüşlerini bildirmiştir.¹³¹

Ziya Gökalp de devletin çağdaş bir seviyeye ulaşması için kadın ve erkeğin toplumda, eğitimde, çalışma hayatında, meslek seçiminde, siyasette, evlenme, boşanma ve mirasta eşit haklara sahip olmasından geçtiğini savunmaktadır. Kadınlara eşgüdüm içerisinde olmadan toplum hayatının da yürümeyeceğini, çözümler olacağını belirtmektedir.¹³²

II. Meşrutiyet Dönemi'nde kadın hakları ile ilgili yazılar yazan yazarlardan ilk akla gelen Halide Edip Adivar olmuştur. Kızlar için okullar açılması için çaba göstermiş, kendi de Amerikan Koleji'nde eğitim gören Adivar, kız çocuklarının Avrupa'da eğitim görmesini desteklemiştir. Teali-i Nisvan cemiyetini kurarak kadınların zihni, bedeni, kültürel seviyesinin yükseltilmesi amaçlamış; toplumsal hayata katılımı için çalışmalarda bulunmuştur. Miting yapmalarını sağlamıştır. Ayrıca cemiyet dönemin kadın ve erkek yazarlarının aynı salonda ilk kez toplanmalarını sağlamıştır.

Bu dönemde ayrıca kız çocuklarının okullarına yardım yapmak, şehit çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamak, konferanslar, müsamereler düzenlemek, çeşitli dallarda kurslar açılmasını sağlamak, savaş döneminde askerlere kıyafet sağlamak, yaralı askerlere tedavi hizmeti sunmayı amaçlayan pek çok cemiyet kadınların öncülüğünde kurulmuştur.

Yine bu dönemde kadınlar öncülüğünde gazete ve dergiler çıkartılmıştır. Daha önce eğitim ağırlıklı olan bu dergiler artık feminist söylemleri ve kadın haklarını savunan görüşlerle eleştirel bir bakış açısı sunmaktaydılar.

¹³¹ Ayşe Afetinan, *a.g.e.*, s. 89.

¹³² Uriel Heyd, *Türk Ulusçuluğunun Temelleri*, Çev. Kadir Günay, Ankara, 1979, s. 112-114; aktaran Şefika Kurnaz, *a.g.e.*, s. 70.

Osmanlı'da kadınlar çıkarmış oldukları dergi, gazetelerde yayınlanan yazılar vasıtasıyla, hayır derneklerindeki toplantılara katılarak kamusal alanın oluşturulmasına ve genişletilmesine katkıda bulunmuşlardır.¹³³

Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı'nda erkeklerin askere alınması sebebiyle kadına çalışma hayatında ihtiyaç artmıştır. Ayrıca savaşlardan dolayı bazı kamu kuruluşları gazeteye ilan vererek kadın memur alımına gitmişlerdir. Böylece kadınlar kamusal alanda da kendilerini göstermeye başlamışlardır. Ancak kadın memurelerinin odalarına sadece odacıların girmeleri, işten ayrılırken önce erkeklerin işten ayrılmaları çalışma hayatında kadın erkek eşitliğinin istenilen seviyeye gelmediğini göstermektedir.¹³⁴

Savaştan sonra erkeklerin dönmeleriyle birlikte kadınlar yerlerinde kalmak isteseler de bazı kamu kuruluşlarında kadınların memuriyetlerine son verilmiştir. Ancak basın, kadınların erkeklerden daha özverili çalıştığını savunarak kadınların yanında yer almıştır.¹³⁵

Yine bu dönemde bir Türk kadını olarak Afife Hanım tiyatro sahnesine çıkmıştır. Jale takma adıyla oyunlarını sergilemiştir. Ancak Tatlı Sır ve Odalık adlı oyunlarını polis basmıştır.

Milli Mücadele döneminde kadınlarımız kürsüdeki diskurlarıyla bir yandan kadınların örgütlenmeleri için çaba gösterirken bir yandan da cephede silahlı mücadele göstermişlerdir.

Kurtuluş Savaşı'nda İstanbul'un işgalinden sonra farklı sınıflardaki kadınların teşkilatlanmaya başladıkları görülmektedir. Kadınlar gösteri ve mitinglere katılmışlar, halka hitap etmişler, savaşın başlamasıyla da bizzat cephede yer almışlardır.¹³⁶

Osmanlı Dönemi ile ilgili genel bir değerlendirme yaparsak, 17. yüzyılda kadınların mahkemede yargıç karşısına çıktıklarını, eşlerini ve erkek kardeşlerini dava ettiklerini, bazı kızların istemedikleri bir erkekle evlenmeye zorlandığında mahkemeye başvurdukları görülmektedir. Kadın miras almış, mülk edinmiş, mülk satmış, borç alıp vermiştir.

¹³³ Fatmagül Bertkay, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Feminizm", Mehmet Ö. Alkan, (ed.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cumhuriyet'e Devreden Düşünce Mirası: Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001, s. 351.

¹³⁴ Şefika Kurnaz, *a.g.e.*, s. 96.

¹³⁵ Tezer Taşkiran, *a.g.e.*, s. 40.

¹³⁶ Nermin Abadan Unat, *a.g.e.*, s. 378.

18. yüzyılda Osmanlı, 18. yüzyılda Batı dünyasındaki gelişmelere paralel olarak, Avrupa'nın da gerisinde kalmasından dolayı reform hareketlerine başlamış, Osmanlı geleneksel hayatında bazı değişikliklere gidilmiştir. Bu gelişmelerde topluma nüfuz etme amacı da güdülmüştür. Reform hareketlerinin en önemlisi aydınların ve basının da katılımıyla kadının toplumsal hayata katılımının yükseltilmesi tartışmalarının başlatılması ve sosyal, hukuki alanda yapılan değişikliklerdir.

Tanzimat döneminde kadının ilk defa ilköğretimin üzerinde bir eğitim alması sağlanmıştır. Bu dönemde kızların eğitimi için açılan Darü'l Muallimat adı verilen okullar özellikle kadın öğretmen yetiştirilmesi açısından önem arz etmektedir. Çünkü bu okullar sayesinde kadınlar mezun olduklarında öğretmenlik yapmışlar, çalışma hayatına katılmışlardır. Kadınların almış oldukları eğitime göre de edindiği meslekler şekillenmiştir. Kadınlar bu dönemde sıbyan mekteplerinde hocalık yapmışlar, ebelik yapmışlar, kurmuş olduklarını derneklerde de yönetici olarak görev almışlardır. Eğitimde yapılan iyileştirmelerin bir sonucu olarak kadın basın alanında da yer almış, aydınların da katılımıyla kadınların haklarını dile getiren dergiler yayınlanmıştır.

Meşrutiyetin ilanına kadar Osmanlı devletinde bir meclis ve temsilin olmaması, özellikle kadınların siyasete katılımı yönünden büyük bir eksikliklerdir.

Meşrutiyet döneminde, Tanzimat döneminde kadınlar adına, toplumsal, hukuki, eğitim alanında yapılan yenilikler ve iyileştirmeler etkili olmuştur. Bu dönemde kadınların eğitimi için yapılan en önemli yenilik kadınların eğitim seviyesinin yüksekokul seviyesine yükseltilmesidir. Böylece kadınların çalışma hayatına katılımı için imkân yaratılmıştır.

Balkan ve I. Dünya Savaşı esnasında erkeklerin askere gitmelerinden dolayı yerlerine, ilk defa memur olarak kadınlar alınmışlardır. Böylece kadınlar çalışma hayatında tecrübe kazanmışlardır.

Bu dönemde kadın dernekleri, gazete ve dergilerin sayısı artmıştır. Kadınlar, kadınların eğitilmesi, Batıdaki kadın hakları gibi kendilerine de haklarının verilmesi, çalışma hayatına katılma, kadınların toplumdaki yerinin önemi konusundaki taleplerini her fırsatta dile getirmişlerdir.

Tanzimat döneminden I. Dünya Savaşı sonuna kadar olan dönemde kadınlarla ilgili yenilik adına pek çok reform yapılmış olsa da, bu reformlar tüm

kadınları kapsayıcı nitelikte olamamış, daha çok kentlerde yaşayan kadınları kapsamıştır. Bu dönemde kadınların çoğunluğu tarım alanında çalışmışlardır. Ancak sayıca az diyebileceğimiz bir kadın grubu eğitim fırsatlarından yararlanabilmiştir. Kentte elit tabaka diyebileceğimiz kesimlerin kadın hakları ile ilgili mücadeleleri ve örgütlenmeleri olmuştur. Edebiyatçıların, basının, aydınların kadının toplum içerisinde yerini bulmalarını içeren eleştirileri ise olumlu sonuçlar doğurmuştur.¹³⁷

Milli Mücadele döneminde kadınların aktif olarak yer aldıkları görülmektedir. Kadınlar kurmuş oldukları dernekler sayesinde askerlere kıyafet yardımında bulunmuş, yaralı askerlerin tedavilerini yapmıştır. Cephede bizzat çarpışan kadınlarımız da olmuştur.

Yapılan tüm bu reformlar yalnızca ev içinde hem eş hem anne olan kadının toplumsal hayattaki yerini bulmaya başlaması, taleplerini dile getirmeye yönelik çalışmaları ve bilinçlenmesi adına önem taşımaktadır. Tanzimat ve Meşrutiyet döneminde temelleri atılan fikirler Cumhuriyet döneminde meyvelerini vermeye başlamıştır.

1.1.4. Cumhuriyet Döneminde Türk Toplumunda Kadın

Cumhuriyet döneminde özellikle kadın hakları ile ilgili birçok yeniliklere gidilmiştir. Kadın hakları konusunda alınan bu mesafede Cumhuriyet öncesi yapılan sosyal değişikliklerin ve o dönemdeki amaçlanan, dile getirilen, ancak hayata geçirilemeyen fikirlerin önemi büyüktür.¹³⁸ Tanzimat sonrası ve özellikle Meşrutiyet döneminde dergi, basında yer alan kadınlarla ilgili tartışmalar, kadınların derneklerde, mitinglerde yer almaları, Milli Mücadele Dönemi'ndeki çalışmalarıyla Cumhuriyet döneminde kadınların hak ettikleri yeri bulmaları adına kadınlar önemli fırsatlar elde etmiştir.¹³⁹ Örneğin Atatürk milli mücadele döneminde kurulan kadın cemiyetleri ile sürekli iletişim halinde olmuş, onları çalışmalarında teşvik etmiştir. Halide Edib'i Milli Mücadele döneminde orduya ve Sivas Kongresi'ne davet etmiştir. Halide Edib ilk kadın onbaşı unvanını almıştır.

21 Mart 1923 tarihinde gerçekleştirdiği konuşmasında Türk Kadınının Milli Mücadele Dönemi'ndeki çalışmalarından şükranla bahsetmiştir:

¹³⁷ Oya Çiftçi, *a.g.e.*, s. 29.

¹³⁸ Şefika Kurnaz, *a.g.e.*, s. 77.

¹³⁹ Semra Gökçimen, "Ülkemizde Kadınların Siyasal Hayata Katılım Mücadelesi", *Yasama Dergisi*, 2008, Sayı:10, 5-59, s. 5.

“Dünyanın hiçbir yerinde hiçbir milletinde Anadolu köylü kadınının fevkinde kadın mesaisi zikretmek imkânı yoktur ve dünyada hiçbir millerin kadını ‘Ben Anadolu kadınından daha fazla çalıştım. Milletimi halasa ve zafere götürmekte Anadolu kadını kadar hizmet gösterdim’ diyemez... Belki erkeklerimiz memleketi istila eden düşmana karşı süngüleriyle düşmanın süngülerine göğüslerini germekle düşmanın karşısında isbat-ı vücut ettiler. Fakat erkeklerimizin teşkil ettiği ordunun hayat menba’larını kadınlarımız işletmiştir... Çift süren, tarlayı eken, ormanda odunu, keresteyi getiren, mahsulâtı pazara götürerek paraya kalbeden, aile ocaklarının dumanını tütüren, bütün bunlarla beraber sırtıyla, kağnısıyla, kucağındaki yavrusuyla, yağmur demeyip, kış demeyip, sıcak demeyip cephenin harp malzemesini taşıyan hep onlar, hep o ulvi, o fedakâr, o ilahi Anadolu kadınları olmuştur. Binaenaleyh hepimiz bu büyük ruhlu ve duygulu kadınlarımızı şükran ve minnetle ebediyen ta’ziz ve takdis edelim.”¹⁴⁰

Atatürk Türk kadınının sahip olduğu gücü fark ederek Türkiye’nin bağımsızlığını kazanma yolunda varlıklarının gerekli olduğuna samimiyetle inanmıştır. Atatürk bunu şu sözleriyle ifade etmektedir : “ Bu sadette son söz olarak diyorum ki, bizi analarımızın adam etmesi lazımdı. Onlar edebildikleri kadar etmişlerdir. Fakat bugünkü seviyemiz, bugünkü icabat ve ihtac-ı esasiyeye gayri kâfidir. Başka düşüncede, başka kemalde adamlara muhtacız. Bunları yetiştirecek olan, bundan sonraki validelerdir.”¹⁴¹ Atatürk’ün ifadelerinden bir toplumun tekrar var olmasında kadının ne derece önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir.

Atatürk Kurtuluş Savaşı’nda kadınlardan gördüğü yardımı hiçbir zaman unutmamıştır. Bu duyguyu her zaman dile getirmiştir. Bu duygunun etkisine Cumhuriyet dönemi içerisinde Atatürk’ün kadın haklarını korumak amaçlı politika ve söylemlerinde de rastlanmaktadır.¹⁴²

Atatürk Kurtuluş Savaşı’nda erkeklerle birlikte cephede savaşan, toplumsal hayatta da var olduğunu ispatlayan kadınlara sosyal ve siyasal alanda hak ettiği konumu sağlamak amacıyla pek çok reform gerçekleştirmiştir.¹⁴³ Atatürk gerçekleştirdiği reform hareketlerinde tek bir amaç gütmektedir. Bu amaç, Türk

¹⁴⁰ Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, C II, Ankara, 1981, s. 147-148; **aktaran** Şefika Kurnaz, **a.g.e.**, s. 125.

¹⁴¹ Necla Arat, **Kadın Sorunu**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul, 1980, s. 78.

¹⁴² Muhittin Gül, “Bizde Kadınların Siyasal Haklar Alması Ve İlk Kadın Milletvekillerimiz”, **Cumhuriyet’in Kuruluşunun 75.Yılı Armağanı**, Gazi Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılapları Tar. Arş. ve Uygulama Merkezi, Ankara, 1998, s. 79.

¹⁴³ Belkıs Konan, **a.g.m.**, s. 165.

toplumunun çağdaş dünyada hak ettiği yerini bulması ve Türkiye Cumhuriyeti'ni sağlam temeller üzerine oturtturarak güçlendirmektir.¹⁴⁴ Bu bağlamda Türk kadınının kaderinin Cumhuriyetle birlikte değiştiğini söylenebilir.

1923 yılında Cumhuriyetin ilan edilmesi ve izleyen on yıl içerisinde kadınların temel vatandaşlık haklarını kazanmalarının yanı sıra, toplumun yeniden yapılanması sağlanmıştır. Kadın erkek eşitliğinin sağlanmasının gerekliliğine inanıldığı için bu yönde devrimler gerçekleştirilmiş¹⁴⁵, Türk kadınına eğitim, hukuki, siyasal, ekonomik ve idari alanda haklar tanınmış, erkeğin egemen olduğu yapı değişmeye başlamıştır. Kadın yapılan yeniliklerde erkekle eşit bir konumda toplumda yer almaya başlamıştır.¹⁴⁶

29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet'in kurulduğu dönemde kadınlar ile ilgili reform hareketlerini şu şekilde sıralanmaktadır.¹⁴⁷

- “İstanbul’da aydın Türk kadını düşman istilasını protesto eden mitinglerde söz sahibi olmuş ve aktif bir rol oynamıştır.
- İstanbul Üniversitesi’nde kız öğrencilerin erkeklerle beraber okuyabileceğinin kararı alınmıştır.
- I. Dünya Savaşı’nda bir takım zorunluluklar nedeniyle iş hayatına atılan kadınların sayısı artmıştır.
- Hayır kuruluşlarında ve Kızılay teşkilatında aktif çalışmışlardır.
- Anadolu’nun diğer büyük ve küçük şehirlerinde kız okulları ve kadın öğretmen sayısı artmıştır.
- Bağımsızlık Savaşı’nda doğrudan vatan müdafasına iştirak etmişlerdir.
- Öğretim gören kızların çeşitli mesleklerde yetişme gayretleri ve uğraşmaları söz konusudur.”

¹⁴⁴ Vahap Sağ, “Tarihsel Süreç İçerisinde Türk Kadını ve Atatürk”, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt : 2, Sayı : 1, 9-23, s. 9.

¹⁴⁵ T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM), “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı 2008-2013”, Ankara, s. 13, http://www.kadininstatusu.gov.tr/upload/kadininstatusu.gov.tr/mce/eski_site/Pdf/TCEUlusaleylemplanı.pdf, (Erişim Tarihi:18.05.2014).

¹⁴⁶ Leyla Kaplan, *a.g.e.*, s. 1.

¹⁴⁷ Semra Gökçimen, *a.g.m.*, s. 19.

Atatürk Türk Kadını için amaçlarını şu şekilde dile getirmiştir:

“Kadınlarımız için asıl mücadele sahası, kadınlarımız için şekilde ve kıyafette muvaffakiyetten ziyade asıl muzaffer olunması lazım gelen saha, nur ile irfan ile fazilet-i hakikiye ile tezeyyün ve tecehhüz etmektir. Ben muhterem hanımlarımızın Avrupa kadınlarının dununda kalmayacak, bilakis pek çok cihetlerde onların fevkine çıkacak nur ve irfanla, tecehhüz edeceklerine kat’iyen şüphe etmeyen ve buna suret-i kat’iyede emin olanlardanım.”¹⁴⁸

Atatürk dile getirdiği amaçlarını ilk olarak Medeni Kanun ile gerçekleştirmeye başlamıştır. Tek eşlilik esası getirilmiş, evliliğin nikâh memuru tarafından ve iki şahit eşliğinde yapılması şartı getirilmiştir. Kadına da kocasından ayrılma hakkı tanınmış, kadınlar da erkekler gibi mirastan eşit olarak yararlanmaya başlamış, şahitlikte cinsiyet farkı engellenmiştir.

Atatürk Türk Devleti’nin yükselmesi için toplumdaki her iki cinsin de birlikte el ele vererek faaliyet göstermesi gerektiğini düşünmekteydi. İzmir’de yaptığı konuşmasında ise kadın ve erkeğin toplumda, kalkınmada birlikte yer almalarının önemini ve eğitim, işgücüne katılım haklarından eşit bir şekilde yararlanmalarının gerektiği düşüncesini şu şekilde belirtmiştir:

“Şuna inanmak gerekir ki, yeryüzünde her şey kadınlar tarafından yapılmıştır. Bir toplum onu oluşturanlardan yalnız birinin ihtiyaçlarının kazanılması ile yetinirse, o toplum yarıdan çok güçsüzlük içinde kalır... Bir millet ilerlemek ve uygarlaşmak isterse, özellikle bu noktayı temel alarak benimsemek zorundadır. Kadınlarımız da bilgili olacak ve erkeklerin geçtiği tüm öğretim derecelerinden geçeceklerdir. Sonra kadınlar, toplumsal hayatta erkeklerle birlikte yürüyerek birbirlerinin yardımcısı ve destekçisi olacaklardır. Memleketimizde cahillik varsa bu yaygındır. Yalnız kadınlarımızı değil, erkeklerimizi de kapsamaktadır... Son olarak diyorum ki, bizi analarımızın adam etmesi gerekirdi. Onlar edebilecekleri kadar etmişlerdir. Ancak bu günkü seviyemiz, bu günün gerektirdiği zorunluluk ve ihtiyaçlara yeter değildir. Başka zihniyette, başka olgunlukta adamlara ihtiyacımız var. Bunları yetiştirecek olanlar da bundan sonraki annelerdir.”¹⁴⁹

“Daha esenlikle, daha dürüst olarak yürüyeceğimiz yol vardır. Büyük Türk kadınına çalışmamıza ortak yapmak, hayatımızı onunla birlikte yürütmek, Türk

¹⁴⁸ Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, **a.g.e.**, s. 152-153; **aktaran** Şefika Kurnaz, **a.g.e.**, s. 126.

¹⁴⁹ Muhittin Gül, **a.g.e.**, s. 79.

kadınını ilmi, ahlâki, sosyal, ekonomik hayatta erkeğin ortağı, arkadaşı, yardımcısı ve destekleyicisi yapmak yoludur.”¹⁵⁰

Atatürk bu söylemleri ile ülkelerin kalkınmalarını, kadın ve erkeğin sosyal, ekonomik, eğitim alanındaki kaynaklardan eşit bir şekilde yararlandırılarak mümkün olabileceğini belirtmiştir.

Atatürk, yaptığı inkılâpların başarı ile sonuçlanması için kadın ve erkeğe eşit haklar verilmesi gerektiğini, birini yüceltirken diğeri için hiçbir şey yapmamanın ülkenin ilerlemesinin önünde engel olacağını savunmuştur. Mustafa Kemal Atatürk kadınlarla ilgili düşüncelerini şu sözlerle açıklamıştır:

“Toplum kadın ve erkek denilen iki cins insandan oluşur. Mümkün müdür ki yığının bir parçasını ilerletelim, ötekini ihmal edelim de kitlenin bütünlüğü ilerleyebilsin; mümkün müdür ki, bir cismin yarısı zincirle toprağa bağlı kaldıkça öteki kısmı göklere yükselebsin. Şüphesiz ki; ilerleme adımları kadın ve erkek iki cins tarafından beraber, arkadaşça atılmalı, yükselme ve ilerlemede birlikte yol alınmalıdır.

Böyle olursa inkılâplar başarı ile sonuçlanır. Bir toplum cinsinden yalnız birinin yenilenmesi ile yetinilirse o toplum yarıdan fazlası kuvvetsizlik içinde kalır. Bir millet ilerlemek istiyorsa bu noktayı esas olarak almalıdır. Bizim toplumumuzda başarı göstermemizin nedeni kadınlarımıza karşı gösterdiğimiz ilgisizlik ve kusurdan doğmaktadır. İnsanlar dünyaya alınlarında yazılı olduğu kadar yaşamak için gelmişlerdir.

Yaşamak demek faaliyet demektir. Bu sebeple bir toplumun bir organı faaliyette bulunurken, diğeri işlemez ise o toplum felç olmuştur. Bundan ötürü bizim toplumumuzda ilim ve teknik gerekli ise bunları aynı derecede hem erkek, hem kadınlarımızın edinmeleri lazımdır. Şuna inanmak lazımdır ki dünya üzerinde gördüğümüz her şey kadının eseridir.”¹⁵¹

Atatürk'ün sözlerinden bir ülkede sadece erkeğin gelişiminin sağlanırken kadının eşit oranda ilerleyememesi durumunda toplumsal gelişmenin sekteye uğrayacağı anlaşılmaktadır. Bu sebeple sadece erkeklerin ilerlediği, kadınların

¹⁵⁰ T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Resmi İnternet Sayfası, “Vecizeler”, <http://www.kadininstatusu.gov.tr/tr/19178/Ataturk-ve-kadin-Vecizeler> , (Erişim Tarihi: 09.05.2014).

¹⁵¹ İnkam Gazetesi, 1 Eylül 1925.

geride kaldığı bir ülkeden gelişmiş ülke olarak bahsetmek zordur. Kadının erkeği, erkeğin de kadını tamamladığı bir yapının oluşturulması gerekmektedir.

Cumhuriyet döneminde Atatürk Türk kadınına duyduğu güveni sürekli konuşmalarında sürekli vurgulamıştır. Kadının topluma katılmadığı bir ülkede ilerleme, mutluluk ve refahın olmasının mümkün olmadığını belirtmiştir.¹⁵²

Kadınların sosyal konumlarının iyileştirilmesi için yapılan yeniliklerin yanında, kadının çalışma hayatı ile ilgili düzenlemeler de yapılmıştır. 1926 yılında çıkartılan “Memurin Kanunu” kadınların çalışma hayatıyla ilgili ilk düzenleme olmuştur. Bu düzenlemenin 6.maddesinde “Kadınların memur ve müstahdem olmaları caizdir. Ne gibi memuriyetlerde istihdam edilecekleri her vekâletin memurlarına ait kanunlarda tespit olunur.” Denilmekteydi. Bu maddeden kadınların kamusal alanda çalışmalarının yasa ile sağlandığı görülmektedir. Ancak kadının sadece yönetimin uygun gördüğü yerlerde çalışmasının yasaya dayandırılması kadının kamunun her alanında eşit çalışmasını engelleyici niteliktedir.¹⁵³ 1936 yılında çıkarılan İş Kanunu da kadınların çalışma hayatına katılmalarında etkili olmuştur.

Türk kadını, sosyal hak ve özgürlüklerini koruyan Medeni Kanun’a medeni olarak nitelendirdiğimiz birçok ülkeden daha önce kavuşmuştur. 17 Şubat 1926’da, Medeni Kanun’un kabul edilmesiyle birlikte kadınlar birçok özgürlüğe sahip olmuşlardır. O dönemde kanunun kabulü büyük bir reform niteliği taşımaktadır. Çünkü Anayasasını örnek aldığımız İsveç’te dahi kadınlar seçme ve seçilme hakkına sahip değildiler.¹⁵⁴

Kadınlar için oy kullanma hakkı talebi 19. Yüzyıldan itibaren dile getirilmiştir. Kadınlar oy kullanma hakkını birçok Avrupa ülkesinde de olduğu gibi I. Dünya Savaşı’ndan sonra elde etmişlerdir. Bunda savaşta kadınların aktif olarak rol almasının bir bakıma kendilerini kanıtlamalarının rolü vardır.¹⁵⁵

1920 yıllarında kadınların seçme ve seçilme haklarının verilmesine yönelik artarak devam eden talepleri gazetelerde de yer almıştır. Bir gazetede kadınlar için şöyle bir ifade yer almıştır. “Bu asabi tabiatlı cinsi latifler kırmızı rujlarıyla Meclise

¹⁵² Tezer Taşkiran, **a.g.e.**, s. 399-402.

¹⁵³ Oya Çiftçi, “Türk Kamu Yönetiminde Kadın Görevliler”, **Türk Toplumunda Kadın**, Nermin Abadan Unat, (ed.), Araştırma, Eğitim, Ekin Yayınları ve Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları, İstanbul, 1982, s. 222.

¹⁵⁴ Vahdettin Başçı, “Kadının Statüsü Üzerine Bir İnceleme”, **Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, <http://e-dergi.atauni.edu.tr/atauniilah/article/view/1020004070/1020003893>, (Erişim Tarihi: 10.10.2014).

¹⁵⁵ Fatmagül Berktaş, **a.g.e.**, s. 98.

girseler seyretmek ne kadar da hoş olurdu.”¹⁵⁶ Kadınların seçimlere katılmalarıyla ilgili bir başka gazetede ise: “Hanımların siyasi hayata atılmaları, fırkalara girmeleri, mebus olmaları kadınlığa has müfrit şiddet ve heyecan ile siyasi münakaşalara girişmeleri hiç fena olmaz. Yalnız korkarız ki ilk mebus hanımın ilk işi, hain erkeklerin ipek kumaşlara, ipek çoraplara ve sair kadın tuvalet levazımına vazettikleri gümrük vergilerini zalimane bularak Meclise bunların ilgasını teklif etmek olmasın? ...Mecliste sık sık moda etrafında münakaşalar cereyan eder. Hanımların balolarda smokin mi yoksa tuvalet mi giymelerinin daha uygun olacağına dair, mesela İstanbul mebusesi ile İzmir mebusesi arasındaki hararetli mücadeleyi bütün erkek mebusların merak ve tebessümle dinleyeceğine şüphe yoktur.”¹⁵⁷

Medeni Kanundan sonra kadına siyasi hakların verilmesi yolunda adımlar atılmıştır. Kadınlara ilk olarak 3 Nisan 1930 tarihinde Belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı verilmiştir.¹⁵⁸ Başlangıçta belediye seçimleri ile verilen siyasal haklar, sonrasında milletvekili seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı verilmesi ile devam etmiştir.¹⁵⁹ 5 Aralık 1934 tarihinde ise Milletvekili seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı verilmiştir. Bu hakların Cumhuriyet’in ilanından 7 ve 11 sene sonra verilmelerinin nedeni meclisin büyük bir kısmının henüz bu uygulamaya hazır olmamasından kaynaklanmıştır. Yine de Türkiye aynı zamanda diğer İslam ülkeleri arasında kadınlara seçme ve seçilme hakkını tanıyan ilk İslam ülkesi olmuştur.¹⁶⁰ 1935 yılında yapılan Milletvekili Genel Seçimleri’nde mecliste 18 kadın milletvekili bulunmaktadır. Parlamentodaki temsil oranları ise %4,5’tir. Türkiye kadınlara seçme ve seçilme hakkını tanıyan İslam ülkesi olmasının yanında Amerika, Asya, Avrupa’da da bu hakkın tanınmaması yapılan reformun önemini ortaya koymaktadır.¹⁶¹

¹⁵⁶ Yaprak Zihnioğlu, *Kadinsız İnkılâp*, Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası, Kadın Birliği, İstanbul, 2003, s. 163; *aktaran* Belkis Konan, *a.g.m.*, s. 165.

¹⁵⁷ Yaprak Zihnioğlu, *a.g.e.*, s. 177; *aktaran* Belkis Konan, *a.g.m.*, s. 165.

¹⁵⁸ Şefika Kurnaz, *a.g.e.*, s. 126.

¹⁵⁹ Emel Doğramacı, *a.g.e.*, s. 89.

¹⁶⁰ Şefika Kurnaz, *a.g.e.*, s. 126.

¹⁶¹ Şirin Tekeli, “Women in Turkish Politics”, *Women in Turkish Society*, Nermin Abadan Unat, (ed.), Leiden, E.J. Brill, 1981; *aktaran* Semra Gökçimen, *a.g.m.*, s. 22.

Tablo-1 TBMM 5. Dönem Kadın Milletvekilleri (1935-1939) ¹⁶²

S.NO	ADI ve SOYADI(*) ¹⁶³	İLİ
1	Mebrure Gönenç	Afyonkarahisar
2	Hatı (Satı) Çırpan	Ankara
3	Türkan Örs Baştuğ	Antalya
4	Sabiha Gökçül Erbay	Balıkesir
5	Şekibe İnel	Bursa
6	Hatice Özgener	Çankırı(**) ¹⁶⁴
7	Huriye Öviz Baha	Diyarbakır
8	Fatma Memik	Edirne
9	Nakiye Elgün	Erzurum
10	Fakihe Öymen	İstanbul
11	Benal Arıman	İzmir
12	Ferruh Güpgüp	Kayseri
13	Bahire Bediz Morova Aydılek	Konya
14	Mihri Bektaş	Malatya
15	Meliha Ulaş	Samsun
16	Esmâ Nayman	Seyhan(***) ¹⁶⁵
17	Sabiha Görkey	Sivas
18	Seniha Hızal	Trabzon

¹⁶² Semra Gökçimen, *a.g.m.*, s. 23.

¹⁶³ (*)Milletvekilleri seçildikleri illerin alfabetik olarak sıralanmasına göre sıralanmıştır.

¹⁶⁴ (***)Çankırı Milletvekili Hatice Özgener 1936 yılında yapılan ara seçimle Meclise girmiştir.

¹⁶⁵ (***)Seyhan ilinin adı, 25 Ocak 1956 tarihli ve 6644 sayılı Kanunla Adana olarak değiştirilmiştir.

Tablodan da görüldüğü üzere ilk kadın milletvekillerinin seçilmiş olduğu illere bakıldığında temsil alanının bir hayli geniş olduğu görülmektedir. Bu temsil açısından da önemlidir. Milletvekillerinin meslekleri ise öğretmen, yazar, doktor, çiftçi oldukları bilinmektedir. 13 tanesinin öğretmen olması Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemi'ndeki eğitim çalışmalarının önemini göstermektedir.

Atatürk bir yurt gezisinde kadınların eğitimi ile ilgili görüşlerini şu şekilde dile getirmektedir:

“Türk kadını savaş sırasında ülkeye çok büyük yardımda bulundu; herkes gibi o da acı çekti. Bugün o özgür olmalıdır, eğitim görmeli, okullar kurmalı, ilkede erkeklere eşit bir konuma sahip olmalıdır. Buna hakkı vardır.”¹⁶⁶

Başka bir ifadesinde de; “kadın erkeklerden daha çok aydın, daha çok feyizli, daha fazla bilgili olmak mecburiyetindedir.”¹⁶⁷ demektedir.

Cumhuriyet döneminde kız çocuklarının eğitimine ve eşitliğine önem verilmiştir. Kadınların eğitim, ekonomi, sağlık vb. faaliyetlerde yer almalarının ülkenin kalkınmasına yararı olacağı görülmüş, bu sebeple eğitim kadın erkek eşitliğini gözetilen yenilikler ile şekillenmiştir.¹⁶⁸ 1924 tarihinde Tevhidi Tedrisat Kanunu ile eğitim tek bir çatı altında toplanarak kadın ve erkeklere eğitimde eşit fırsatlar verilmiş,¹⁶⁹ sonrasında erkek kız karışık karma eğitime başlanmıştır. Kız erkek bütün öğrencilerin hepsinin birer meslek sahibi olarak topluma katılımı ve yararı için emek harcanmıştır.¹⁷⁰

Cumhuriyetle gelen eğitim, öğretim kadınların çalışma hayatına katılmalarını da sağlamıştır. 1928 yılında hukuk eğitimi alan kadınlarımız avukat olarak baroya girmişlerdir.¹⁷¹ 1931 yılında bir Türk kadını ilk kadın cerrahı olarak çalışmaya başlayarak tıp dünyasında varlığını göstermiştir. 13 Kasım 1932 de ilk Türk “Kadın Hükümet Doktoru” nun ülkesine öncülük ettiği görülmektedir.¹⁷² 1933 yılında Üniversitelerle ilgili yenilikler yapılarak Türk kadınının akademik kariyer yapması

¹⁶⁶ Bernard Caporal, *Kemalizm'de ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını*, Türkiye İş Bankası, Kültür Yayınları, Ankara, 1982, s. 180; aktaran Vahap Sağ, *a.g.m.*, s. 20.

¹⁶⁷ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Resmi İnternet Sayfası, “Türk Kadını”, <http://www.kultur.gov.tr/TR,25420/turk-kadini.html>, (Erişim Tarihi: 01.06.2014).

¹⁶⁸ Muhittin Gül, *a.g.e.*, s. 83.

¹⁶⁹ Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), “Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Gelişimi”, *İstatistiklerle Kadın 2012*, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara, 2013, s. XXI.

¹⁷⁰ Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara, 2005, s. 297–298.

¹⁷¹ Burhan Göksel, *a.g.e.*, s. 160.

¹⁷² Çetinkaya Apatay, *a.g.e.*, s. 58.

sağlanmıştır.¹⁷³ 1934 yılında Sabiha Gökçen ilk pilot olmuştur. 1937 yılında ilk spiker Emel Gazimihal sesini duyurmuştur.¹⁷⁴ 1924 yılında kurulan Musiki Muallin Mektebi'nin 1940 yılında Devlet Konservatuvarı haline getirilmesiyle 1943 yılında ilk tiyatro ve opera sanatçılarımız mezun olmuşlardır.¹⁷⁵

Cumhuriyet döneminde kadın konusuyla ilgili dünyada farklılık getiren, tarihi açıdan özgün bir deneyim yaşanmıştır. Günümüzde kadınların koşullarının iyileştirilmesi ve güçlendirilmesi ile ilgili olarak alınan karar ve politikalarda bu tarihsel deneyimin izdüşümlerini görmek mümkündür. Cumhuriyetin kurulduğu 1923 yılını izleyen ilk 10 yılda kadının bir yandan yurttaşlık hakkı kazanması sağlanırken bir yandan da Türk toplumu değişimden geçerek yeniden yapılanmıştır.¹⁷⁶

Cumhuriyet döneminde yapılan tüm bu yenilikleri, kadının toplumsal, hukuki, çalışma hayatı ve aile hayatında elde ettikleri kazanımlar olarak, evrensel boyutta değerlendirdiğimizde yapılan yeniliklerin hiç de küçümsenmeyecek, önemli toplumsal dönüşümler olduğu görülmektedir.¹⁷⁷

1.1.5. Cumhuriyet Döneminden Günümüze Kadar Türk Toplumunda Kadın

1924 tarihinde Tevhidi Tedrisat Kanunu ile eğitim içerisinde birlik sağlanması, kadın ve erkeklere eşit eğitim imkanı sağlanması, 1926 yılında Medeni Kanun ile kadının toplumsal hayatının çağın gerektirdiği şekilde düzenlenmesi, 1930 yılında kadınların yerel yönetimlerde seçme ve seçilme hakkını kazanması, 1934 yılında Milletvekili seçme ve seçilme hakkına sahip olması, 1935 yılında yapılan Milletvekili seçimlerinde Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)'ne 18 kadın milletvekili seçilmesi ile Cumhuriyet'in ilk on bir yılı içerisinde Atatürk'ün önderliğinde eğitimde, aile ve toplum hayatında, siyasal alanda kadınlara erkeklerle eşit politikalar üretilmeye çalışılmıştır.

¹⁷³ Burhan Göksel, **a.g.e.**, s. 160.

¹⁷⁴ Tezer Taşkiran, **a.g.e.**, s. 420.

¹⁷⁵ Burhan Göksel, **a.g.e.**, s. 160.

¹⁷⁶ T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, "Türkiye'de Kadının Durumu", Ankara, 2012, s. 1,

http://www.kadininstatusu.gov.tr/upload/kadininstatusu.gov.tr/mce/2012/trde_kadinin_durumu_2012_ek_im.pdf, (Erişim Tarihi: 03.08.2014).

¹⁷⁷ KSGM, **a.g.e.**, s. 13.

Ancak ilerleyen yıllarda eğitim ve siyasal alanda bazı gerilemeler olduğu görülmektedir. Örneğin 1935 yılında mecliste 18 kadın milletvekili varken 1999 yılına kadar mecliste bu sayıya ulaşamamıştır.

Türk kadınının hakları konusunda son yıllarda kadın hakları ile ilgili yaşanan gelişmeleri şu şekilde özetlenilebilir:

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin (CEDAW) 18 Aralık 1979 tarihinde kabul edilmesiyle, CEDAW 1 Mart 1980 tarihinde Birleşmiş Milletlere üye ülkelerin imzasına sunulmuştur. Türkiye'nin de onayladığı bu sözleşme ülkemizde 19 Ocak 1986 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşme kadın ve erkek eşitliğinin uluslararası alandaki kabulü ve kadın hakları evrensel beyannamesi niteliği taşımaktadır.¹⁷⁸

Kadın erkek eşitliğinin sağlanması adına 22 Kasım 2001 tarihinde Yeni Türk Medeni Kanunu kabul edilmiştir. 1 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe giren bu yasa köklü değişiklikler içermektedir. Yasa ile artık erkek evin reisi değildir, kadın kocasının soyadını kullanmak zorunda değildir ve eşler arasında mal rejimi getirilmiştir.

2003 yılında Yeni İş Kanunu ile ülkemizde çalışma hayatının düzenlenmesi amaçlanmıştır. Kadın erkek eşitliğinin sağlanması hususunda önemli adımlar atılmıştır. Bu önemli adımların başlıcası işveren ile işçi arasında insan hakları bakımından hiçbir şekilde cinsiyet ayrımı yapılmamasıdır. İş sözleşmesi yapılırken ya da sözleşme sona erdirilirken cinsiyet, medeni hal, gebelik, doğum gibi nedenlerin gösterilemeyeceği açıkça belirtilmiştir.¹⁷⁹

2004 yılında Anayasanın 10.maddesi "kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür." hükmü eklenmiştir. Kanun maddesindeki bu değişiklikte devlet sadece cinsiyete dayalı eşitsizlik yapmamanın yanı sıra, kadınlar ile erkeklerin eşit haklara, eşit olanaklara sahip olması için gerekli düzenlemeleri yapmak ve tedbirleri almakla yükümlü tutulmuştur.¹⁸⁰ 41. maddede ise "Aile Türk toplumunun temelidir." ifadesinden sonra "ve eşler arasında eşitliğe dayanır." hükmü eklenmiştir. 90.maddesinde "Usulüne

¹⁷⁸ Serpil Sancar Üşür, "Siyasal Süreçlere Katılımda Kadın-Erkek Eşitliği", **Kadın-Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş: Eğitim, Çalışma Yaşamı ve Siyaset**, TÜSİAD, Lebib Yalkın Yayınları ve Basım İşleri A.Ş., İstanbul, 2000, s. 219.

¹⁷⁹ Semra Gökçimen, **a.g.m.**, s. 35.

¹⁸⁰ TÜİK, **a.g.e.**, "Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Gelişimi", s. XXI.

göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası anlaşmalarla ulusal kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi durumunda çıkabilecek ihtilaflarda milletlerarası anlaşma hükümleri esas alınır." hükmü eklenmiş, bu bağlamda CEDAW Sözleşmesi de ulusal düzenlemeler karşısında üstün konuma getirilmiştir.¹⁸¹

1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren Yeni Türk Ceza Kanunu kadın erkek eşitliği dikkate alınarak hazırlanmıştır. Kanundan önce, kadınları mağdur duruma sokan pek çok suç, topluma karşı işlenen suçlar kapsamında yer almaktaydı. Bu suç türleri kişilere karşı işlenen suçlar kapsamına alınarak cezaları ağırlaştırılmıştır.¹⁸²

04 Temmuz 2006 tarihinde 2006/17 sayılı "Çocuk ve Kadınlara Yönelik Şiddet Hareketleri ile Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesi için Alınacak Tedbirler " konulu Başbakanlık Genelgesi Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.¹⁸³

04 Mayıs 2007 tarihinde şiddet gören kadınları korumak amacıyla 4320 sayılı "Ailenin Korunmasına Dair Kanun" yürürlüğe girmiştir.

TBMM'de Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonunun kurulmasına dair 5840 sayılı kanun 24 Mart 2009 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Komisyon kadın-erkek eşitliğinin sağlanması, kadın haklarının korunması, önlemler alınması ve bu konuda ülkemizde ve dünyadaki gelişmelerin izlenmesi konusunda çalışmalar yapmaktadır.¹⁸⁴

Yasalardaki düzenlemelerden ve yürürlüğe giren yeni kanunlardan 2001 ve 2009 yıllarında kadın haklarının iyileştirilmesi adına bir mücadele verildiği ve köklü değişiklikler yapılarak güçlendirildiği görülmektedir.

¹⁸¹ KSGM, **a.g.e.**, 2012, s. 2-3.

¹⁸² TÜİK, **a.g.e.**, "Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Gelişimi", s. XXI.

¹⁸³ TÜİK, **a.g.e.**, "Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Gelişimi", s. XXI.

¹⁸⁴ Semra Gökçimen, **a.g.m.**, s.37.

İKİNCİ BÖLÜM

YEREL YÖNETİMLER, TEMSİL VE KATILIM

2.1. YEREL YÖNETİM OLGUSU

2.1.1. Yerel Yönetim Kavramı

“Yerel yönetimler, belirli bir coğrafi alanda yaşayan yerel topluluğun ortak ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan, karar organları yerel halkça seçilen, görev ve yetkileri yasalarla belirlenen, özel gelirleri ve bütçesi olan ve kendine özgü örgüt yapısı ve personeli bulunan kamu tüzel kişileri olarak tanımlanabilir.”¹⁸⁵

Yerel yönetim sosyal ve idari bir kurum olarak Ortaçağlar Avrupa’sında ortaya çıkmıştır.¹⁸⁶ Bu durum yerel yönetimlerin var oluşunu devletin ortaya çıkışıyla beraber değerlendirmemiz gerektiğini göstermektedir. Modern devlet anlayışı feodalitenin yıkılması ile benimsenmiştir. Bu devlet anlayışı ile mekânsal uzaklıklar, halkın karar alma mekanizmalarına katılması, halkın ihtiyaçlarına yönelik hizmet sunma, halkın talepleriyle birlikte yerel anlamda yenilikler yapmak gerekmiş ve yerel yönetimler ortaya çıkmıştır.¹⁸⁷

Ruşen Keleş yerel yönetimlerin var olma sebebini şu şekilde belirtmiştir.

“Yerel yönetimlerin kimi kamu hizmetlerini halka etkin bir biçimde sunmaları da varlık nedenleri arasındadır. Kamu hizmetlerinin sağlanması yanında, bu hizmetlerin kalitesi açısından görülen farklılıkların azaltılması, hem tarihsel gelişim süreçleri içinde, hem de bugün yerel yönetimlerden beklenmiştir. Bir kent ya da kasabanın kendi sınırları içinde bile, belirli hizmetlerin bütün semtlere en küçük yeterli bir düzeyde sağlanması, yerel yönetimleri doğuran nedenler arasında yer almıştır.”¹⁸⁸

¹⁸⁵ Vahide Feyza Urhan, “Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Yeniden Yapılandırılması”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı: 70, 85–102, s. 85, <http://www.sayistay.gov.tr/dergi/icerik/der70m4.pdf>, (Erişim Tarihi: 29.07.2014).

¹⁸⁶ İlber Ortaylı, *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri:1840-1880*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2000, s. 19.

¹⁸⁷ Bilal Eryılmaz, *Kamu Yönetimi*, Üniversite Kitapevi, İzmir, 1994, s. 129.

¹⁸⁸ Ruşen Keleş, *Yerinden Yönetim ve Siyaset*, Cem Yayınevi, İstanbul, 2009, s. 50-51.

2.1.2. Yerel Yönetim Türleri

1982 Anayasası'nın 123. maddesi idare, idarenin kuruluş, görev ve yetkilerinin "merkezi yönetim" ve "yerinden yönetim" olmak üzere iki esasa bağlı olacağı belirtilmektedir.

Yerel yönetimlerin İdari yapılanmaları Anayasanın 126. maddesine göre, özellikleri ise 127. maddesinde belirlenmiştir. Anayasanın 126. maddesinde ise ülkenin coğrafi, ekonomik koşulları ile kamu hizmetlerinin ihtiyacına göre bölümlere ayrılması hükmü yer almaktadır. "Türkiye, merkezî idare kuruluşu bakımından, coğrafya durumuna, ekonomik şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre, illere; iller de diğer kademeli bölümlere ayrılmaktadır. İllerin idaresi yetki genişliği esasına dayanır. Kamu hizmetlerinin görülmesinde verim ve uyum sağlamak amacıyla, birden çok ili içine alan merkezî idare teşkilatı kurulabilmektedir. Bu teşkilatın görev ve yetkileri kanunla düzenlenmektedir."¹⁸⁹

"Mahallî idareler; il, belediye veya köy halkının mahallî müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileridir. Mahallî idarelerin kuruluş ve görevleri ile yetkileri, yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenir."¹⁹⁰

Hükmü ile Mahalli İdareler üç tip içerisinde oluşturulmuşlardır.¹⁹¹

Yerel yönetimler ülkenin tümünde görev ve yetki sahibi olan merkezi yönetimlerden farklı olarak, birtakım görev ve yetkilerin belirli coğrafi bölgelerde kullanımını ifade etmektedir. Seçimle iş başına gelen, yerel kamusal hizmetleri sağlayan, merkezi yönetimin denetimi altında olan yerel yönetimler, il özel idaresi, belediye ve köyden oluşmaktadır.¹⁹²

¹⁸⁹ Resmi Gazete, Sayı 7236, 18.06.1949.

¹⁹⁰ Türkiye Büyük Millet Meclisi Resmi İnternet Sayfası (TBMM), "T.C. Anayasası 127.Madde", <http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/anayasa.maddeler?p3=127> , (Erişim Tarihi: 15.06.2014).

¹⁹¹ Zerrin Toprak, "Türkiye'de Yerel Yönetimler-Yapılanma Merkez-Yerel Yönetim İlişkileri ", s.1-2, <http://kisi.deu.edu.tr/zerrin.toprak/TURKIYE'DE%20YEREL%20YONETIMLER%20YAPILANMA.pdf> , (Erişim Tarihi: 30.07.2014).

¹⁹² Yakup Aydın, "Türkiye'de Yerel Yönetimlerin Gelişim Süreci" , *Dış Denetim*, 2011, 11-20, s. 11, <http://www.sayder.org.tr/e-dergi-turkiyede-yerel-yonetimlerin-gelisim-sureci-12-2.pdf> , (Erişim Tarihi: 29.07.2014).

2.1.2.1. İl Özel İdareleri

Anayasanın 127. maddesinde üç çeşit yerel yönetimden bahsedilmektedir. Bunlardan biri de İl Özel İdareleri'dir. 127. maddede, "Mahalli idareler, il, belediye ve köy halkının mahalli müşterek, ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, kanunda gösterilen seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişileri" olarak tanımlanmıştır. Köy yönetimleri köy halkının ihtiyaçlarını, belediyeler kent ve kasaba halkının ihtiyaçlarını karşılar, İl Özel İdareleri ile yönelik hizmetleri karşılamaktadırlar.¹⁹³

İl özel idareleri, il sınırları içerisinde yaşayan insanların ortak ihtiyaçlarını sağlamak amacıyla kurulmuştur. Bu sebeple il özel idareleri sadece il, köy, kasaba gibi yerleşim yerlerinin yanı sıra bağ, bahçe, orman, tarla, akarsu ve yollarda faaliyet gösteren bir birimdir. Belediye insanların yaşam alanı olan "belde"lerde yetki ve görev alırken, il özel idareleri il sınırlarında faaliyet göstermektedir.¹⁹⁴ Dolayısıyla il özel idaresi belediye ve köylerde ya da bunların her ikisinin arasında, merkezi yönetimle yerel yönetim arasında yerel düzeyde hizmetleri yürüten ara düzeyde bir birimdir.¹⁹⁵

İl özel idaresinin organları; halk tarafından seçimle seçilen üyelerin oluşturduğu il genel meclisi, hem atanmış hem seçilmiş üyelere oluşan il encümeni, merkezi yönetimce atanan vali olmak üzere üç tanedir.¹⁹⁶

Vali, taşrada kurulan il genel yönetimlerinin başına merkezi yönetim tarafından atanan, yürütmenin en büyük ve yetkili görevlisidir.¹⁹⁷ Görüldüğü gibi vali İl'de genel yönetimin başı; tüzel kişiliğin temsilcisidir. Vali, merkezi yönetim tarafından atanmaktadır. Aslında vali de bir memurdur. Yalnız özlük hakları ve ataması diğer kamu görevlilerinden farklılık göstermektedir. Valinin il özel idaresi teşkilatını idare etmek, il özel idaresini devlet dairelerinde ve törenlerde temsil etmek, ilin huzurunu, refahını sağlayan önlemler almak gibi görevleri bulunmaktadır. Ayrıca daha önceden il genel meclisinin başkanı olma sıfatını elinde bulunduran valinin bu sıfatı 5302

¹⁹³ Ruşen Keleş, *a.g.e.*, s. 138.

¹⁹⁴ Kemal Gözler ve Gürsel Kaplan, *İdare Hukuku Dersleri*, Ekin Yayınları, Bursa, 2011, s. 183.

¹⁹⁵ Bilal Eryılmaz, *Kamu Yönetimi*, Nobel Yayınları, İstanbul, 2007, s. 139.

¹⁹⁶ Ahmet Ulusoy ve Tekin Akdemir, *Mahalli İdareler Teori-Uygulama-Maliye*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2005, s. 52.

¹⁹⁷ Faruk Günay, *Vali Atamalarına İlişkin Yeni Bir Model*, Sivas, 1999, s. 30.

sayılı yasa ile sona ermiştir. Yine 5302 sayılı yasa ile valiye ilin stratejik ve yıllık performans planını yapma zorunluluğu getirilmiştir.¹⁹⁸

İl genel meclisi, il özel idaresinin karar organıdır. Üyelerinin seçimi için her ilçe bir seçim çevresidir. İl encümeni ise hem seçilmiş, hem atanmış üyelerden oluşmaktadır.

İl özel idaresinin başı valinin seçimle değil de atamayla işbaşına gelmesi tartışılan bir konu olmuştur.

Belki de bu yüzden il özel idarelerinin belediyeler kadar ortak ihtiyaçlara eğildikleri görülememektedir. Bu anlamda il özel idarelerinin demokratik olduğu söylenemez. Görünürde halkımız oy verse de vermese de çok küçük bir sorununda dahi belediyeye başvurmakta, çözümü belediyede aramaktadır.¹⁹⁹

2.1.2.2. Belediyeler

Belediyeler, insan grubunun yerleşmek amacıyla oturduğu yer anlamını taşıyan “belde” sözcüğünden türemiş olup; belde örgütü anlamına gelmektedir.

5393 Belediye Kanunu belediyeyi 3. maddesinde belediyeyi “belde sakinlerinin mahalli müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idari ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişisi” olarak tanımlanmaktadır.

Belediyenin belediye encümeni, belediye başkanı ve belediye meclisi olmak üzere üç organı vardır. Belediyenin yürütme organı belediye başkanıdır. Seçimle iş başına gelmektedir. Belediyenin karar organı belediye meclisidir. Bu organ da halk tarafından doğrudan seçilmektedir. Belediyelerin karar organının doğrudan halk tarafından seçilmesi, bu birimleri, daha demokratik bir yapıya bürünmelerini sağlamaktadır. Yerel yönetimlerin varoluşunda demokrasi düşüncesinin olmasıyla beraber, yerel yönetimler başlangıçtan beri demokrasinin vazgeçilmez kurumlarından biri olarak görülmüştür.²⁰⁰

¹⁹⁸ Mustafa Ökmen ve Buğra Özer, “Türkiye’de Yerel Yönetimler: Yapısal-İşlevsel Görünüm, Sorunlar Ve Arayışlar”, *Türk Dünyasında Yerel Yönetimler*, Türk Dünyası Belediyeler Birliği Yayını, İstanbul, 2013, s. 30-31.

¹⁹⁹ Yakup Aydın, *a.g.m.*, s. 19.

²⁰⁰ Halil Nadaroğlu, *Mahalli İdareler*, Er Matbaası, İstanbul, 1986, s. 29.

Belediyenin yasa ve tüzüklerle belirlenmiş görev ve yetkileri vardır. Bu görev ve hizmetler yasada 81 fıkra halinde sayılmıştır.

Bunların,

- “Belde düzeni ve esenliği ile ilgili görevler,
- Sağlık ve sosyal yardım ile ilgili görevler,
- Ekonomi, sanayi ve ticaretle ilgili görevler,
- Kültür, turizm ve sporla ilgili görevler,
- Ulaşım ile ilgili görevler, olarak gruplandırılmaları mümkündür.”²⁰¹

2.1.2.3. Köy Yönetimi

Tarihi süreç içerisinde köyler küçük bir bölgede yerleşmek suretiyle oluşan, tarihin eski dönemlerinden itibaren devlet teşkilatından ayrı bir teşkilat olarak ihtiyaçları karşılamak üzere kendiliğinden kurulmuşlardır. Osmanlı’dan miras kalan köylerin, idare organları belirlenerek 1864 Nizamnamesi ile belirlenerek, tüzel bir kişilik kazandırılmışlardır. 1876 Nizamnamesi ile köylerin nahiye oluşturulmasına izin verilmiş, 1913 yılında yapılan düzenlemelerle köylere verilen yasal haklar ellerinden alınmıştır.²⁰²

1924 tarihli 422 sayılı Köy Kanunu ile köyler yeniden bir yasal statüde tanımlanmışlardır.²⁰³ Köy Kanununda köy nüfus, orta malları ve diğer taşınmazları çerçevesinde tanımlanmıştır. Kanuna göre nüfusu iki binden az olan yerleşim birimleri köy olarak tanımlanmaktadır.²⁰⁴ Köy Kanunu’nun 2.maddesinde ise köyler, “cami, mektep, yaylak, baltalık gibi ortak malları bulunan toplu veya dağınık evlerde oturan insanlar bağ, bahçe ve tarlaları ile birlikte bir köy teşkil ederler.” 7.maddesinde ise “Köy bir yerden bir yere götürülebilen veya götürülemeyen mallara

²⁰¹ T.C. İçişleri Bakanlığı Araştırma ve Etütler Merkezi (AREM), “Yerinden Yönetim Yerel Yönetim”, http://www.arem.gov.tr/ortak_icerik/arem/Projeler/Arastirma_raporlari/trafik/B1.pdf , (Erişim Tarihi: 30.07.2014).

²⁰² Ahmet Ulusoy ve Tekin Akdemir, **a.g.e.**, s. 52.

²⁰³ Ruşen Keleş, **a.g.e.**, s. 200-201.

²⁰⁴ Bilal Eryılmaz, **a.g.e.**, s. 173.

sahip olan ve işbu kanun ile kendisine verilen işleri yapan başlı başına bir varlıktır.” Şeklinde tanımlanmaktadır.²⁰⁵

Köy tüzel kişiliği üç organdan oluşmaktadır. Bunlar köy derneği, ihtiyar meclisi ve muhtardır. Organlar köylünün doğrudan yönetime katılmasını sağlamaktadır. İhtiyar meclisi köy nüfusuna göre 8 ile 12 arasında değişen sayıda olan belediye encümeni gibi seçilmiş üyelere oluşmaktadır. İhtiyar meclisinin seçiminde adaylık usulü yoktur. 25 yaşını dolduran her Türk vatandaşı en az altı aydan beri köyde ikamet etmek şartıyla seçilebilmektedir. İlkokul şartı aranmamakta, okuryazarlık aranmaktadır. Görev süresini tamamlamış üyeler tekrar seçilebilmektedir. Ayrıca tabi üyeleri vardır. Köy öğretmeni ve imamı meclisin tabi üyeleridir. Muhtar köy derneği tarafından seçilmektedir. 25 yaşını dolduran her Türk vatandaşı en az altı aydan beri köyde ikamet etmek şartıyla muhtar olabilmektedir. Köy derneği Köy Kanunu'na göre altı aydan beri köyde ikamet eden 18 yaşını doldurmuş kadın ve erkek seçmenlerden oluşmaktadır.²⁰⁶

Köye ait görevler zorunlu görevler ve isteğe bağlı görevler olarak ikiye ayrılmıştır. Köyün sağlık, okul işleri ile yol, su, temizlik işleri zorunlu görevleri arasında yer almaktadır. Ancak kamu sağlığı, eğitim, bayındırlık adı altında gruplandırabileceğimiz bu görevler günümüzde merkezi idare tarafından yerine getirilmektedir. Köyün isteğe bağlı görevleri ise köye pazar yeri, çarşı, çamaşırhane, hamam yapmaktır.

2.1.3. Yerel Yönetimlerin Özellikleri

Yerel yönetimlerin genel özellikleri şu şekilde sıralanmaktadır:

- “Yerel yönetim kuruluşlarının tüzel kişilikleri vardır.
- Yerel yönetim kuruluşları, yerinden yönetim ilkesine göre kurulmuşlardır.
- Yerel yönetim kuruluşlarının karar organları seçimle iş başına gelirler.
- Genel yönetimler, yerel yönetimler üzerinde sadece vesayet yetkisine sahiptirler.

²⁰⁵ Ruşen Keleş, **a.g.e.**, s. 200-201.

²⁰⁶ Ahmet Ulusoy ve Tekin Akdemir, **a.g.e.**, s. 53, Zerrin Toprak, **a.g.m.**, s. 9.

- Yerel yönetimlere görevlerine yapabilmek için gelir kaynakları sağlanır.
- Yerel yönetim kuruluşları, Bakanlar Kurulu'nun izni ile kendi aralarında görevleriyle ilgili olarak birlik kurabilirler.²⁰⁷

2.1.4. Yerel Yönetimlerin Önemi

Yerel yönetimler gerek kamu hizmetlerini halka sunma, gerek kamu hizmetlerine halkın erişimini sağlama, gerekse halkın yönetime katılmasının ilk aşamasıdır.²⁰⁸ Yerel yönetimler, yerel demokrasinin gelişimine ve halkın yönetime katılmasına katkı sağlamaktadır. Bazı kamu hizmetleri merkezden taşraya ulaştırılıyor olsa da, yerel yönetimler hizmetlerin doğrudan, hızlı bir şekilde eriştirilmesinin sağlanmasının en güzel örneğidir.²⁰⁹

Bilal Eryılmaz'ın da belirttiği gibi kamu hizmetlerinin bütünü merkezden yönetmek mümkün değildir. Böyle bir şey mümkün olsa bile hizmetlerin etkinliği ve verimliliği azalacaktır. Ve hizmetlerden fayda görülmesi beklenememektedir. Halkın kamu hizmetlerine olan ilgisi de artacağından halkın katılımı da eksik olacak ve bu da demokratik değerlerin gelişmemesine sebep olacaktır.²¹⁰

Genel politika, sorunlar, uygulamalar ve düzenlemeler ne olursa olsun bireyler bunların sonuçlarını yerel düzeyde tecrübe etmektedir. İhtiyaçlarını yerel düzeyde karşılamaya çalışmaktadır. Bu sebeple yerel yönetimlerin merkezi yönetimin göremediği, yetişemediği problem ve ihtiyaçları görerek yerel kaynakları harekete geçiren bir konumda olması, katılımcı demokrasiyi sağlaması açısından önemi büyüktür. Merkezi politikalarla çözülemeyen pek çok sorun yerel yönetim yoluyla çözülmektedir.²¹¹ Merkezi yönetime ulaşamayan, isteklerini anlatamayan, varlıklarını gösteremeyen halk, merkezi yönetimle arasındaki bağlantıyı yerel yönetimler aracılığıyla sağlamaktadır.²¹² Yerel yönetimlerin önemi, yerel ihtiyaçların belirlenmesinde sağladığı kolaylık, demokratik katılımın daha elverişli olması, yerel

²⁰⁷ A.Şener Gözübüyük, *Yönetim Hukuku*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2006, s. 114-115.

²⁰⁸ Zerrin Toprak, *a.g.m.*, s.1.

²⁰⁹ Mustafa Ökmen ve Buğra Özer, *a.g.e.*, s. 15.

²¹⁰ Bilal Eryılmaz, *a.g.e.* s. 133.

²¹¹ Ayten Alkan, *Belediye Kadınlara da Hizmet Eder*, KADER, Ankara, 2006, s. 73.

²¹² Yakup Aydın, *a.g.m.*, s. 12.

kamu hizmetlerinin, merkezi hükümetten daha uygun bir maliyetle görülmesi şeklinde söylenebilir.²¹³

Yerel yönetimlerin bir diğer önemi olarak, yerel yönetimlerin halkın siyasal olarak bilinçlenmesinde ve eğitiminde gösterdiği katkıdır. Halk ülke genelindeki istemediği olgulara karşı çıkma mücadelesini bilinçli bir şekilde yerel yönetimler üzerinden merkezi yönetime duyurmakta ve etkilemektedir.²¹⁴

Yerel yönetimler, merkezi yönetimin muhatap olması gereken bazı sorun ve tepkileri çözüme kavuşturmaktadır. Bu bağlamda yerel yönetimlerin varlığı merkezi yönetimi de rahatlatmaktadır.²¹⁵

Ayrıca yerel yönetimlerin küçük yerleşim birimlerinden başlayarak kurulmasından dolayı katılımcılık kavramının da kendini en küçük yerleşim yerinde dahi göstermesi, katılımcılık ve temsili demokrasi yolu ile yine en ücra köşelere kadar demokrasinin gerçekleşmesi ve demokrasi bilincinin yerleşmesi yerel yönetimlerin en önemli özelliklerindedir.

Alkan'a göre ise kadınların yurttaşlık konumunun güçlenmesi kenttaşlık konumlarının iyileştirilmesi ile bağlantılıdır. Yerel yönetimlerin kenttaşlık konumlarının güçlenmesinin yanında insan onuruna yaraşır yerleşimleri sağlamasında da önemli bir yeri vardır.²¹⁶

Ayrıca mahalli idarelerin kuruluş, görev ve yetkileri kanunla düzenlenmektedir. Mahalli idarelerin kanuna uygun olmayan düzenlemeler ile kurulması ve yönetilmesi mümkün değildir. Bu, Anayasa'nın yerel yönetimlere verdiği önemi göstermektedir.²¹⁷

2.2. TEMSİL ve KATILIM

2.2.1. Genel Olarak Temsil Kavramı

“Siyaset biliminin ve özellikle demokrasi kuramının temel kavramlarından olan “temsil”, günlük yaşamımızda da sık kullanılan bir sözcüktür. Bununla beraber, sık

²¹³ A.Argun Akdoğan, “Yeni Yerel Yönetim Yasalarında Katılım”, *TMMOB Ankara Şubesi Bülteni 54*, 2008, 17-27, s. 17; **aktaran** Yunus Bahadır Güler ve Alper Güler, “Yerel Katılımın Belediyelerde Hizmet Pazarlamasına Etkisi: Kırıkkale İli Örneği”, *AKÜ İİBF Dergisi*, Cilt: 16, Sayı: 1, 121-138, s. 123.

²¹⁴ Yakup Aydın, *a.g.m.*, s. 12.

²¹⁵ Yakup Aydın, *a.g.m.*, s. 12.

²¹⁶ Ayten Alkan, *a.g.e.*, s. 11.

²¹⁷ Yakup Aydın, *a.g.m.*, s. 17.

kullandığımız diğer birçok siyasal kavram gibi, bu kavramın da hem siyasal olmayan anlamlarda hem de birden fazla siyasal anlamda kullanılıyor olması, çok açık ve net bir biçimde tanımlanmasını zorlaştırmaktadır. Bir diğer zorluk, temsil kavramının anlamının zaman içinde değişmesinden kaynaklanmaktadır.”²¹⁸

Günümüzde kullandığımız temsil sözcüğü, Romalıların ‘repraesentare’ teriminden türetilmiştir. Fakat ‘repraesentare’ sözcüğü, daha önce var olmayan bir “şeyin” yazılı olarak meydana getirilmesi ya da bir soyutlanmanın bir nesnede somutlaşması olarak kullanılmıştır. Yani bugünkü temsilin kafamızda çağrıştırdığı anlamdan çok farklı bir şekilde kullanılmıştır.”²¹⁹

Arapça bir sözcük olan “misal”den türetilmiş olan temsilin kelime anlamı, “ bir eşyanın, bir şeyin, bir kimsenin, bir başka eşya, şey veya kimse tarafından herhangi bir şekilde canlandırılması” anlamına gelmektedir.”²²⁰

“Temsil kavramı yaygın olarak, temsil edilen anlaşmaya uygun olarak çeşitli eylemleri gerçekleştirmek için temsilcinin yetkili tutulması ile temsilci ve temsil edilen gibi iki kişi ya da grup arasındaki bir ilişkiyi ifade etmektedir. Bir sözleşme veya aralarındaki görev gereği başkaları adına hareket eden kişilerin söz konusu olması hukuki temsil; kişinin, bir gruba atfedilen din, dil, ırk, sosyal statü veya toplumsal üyelik gibi kişisel özellikleri nedeniyle o grubun temsilcisi sayılması hali ise sosyolojik temsil ile ifade edilir. Konumuzla doğrudan ilgisi olan siyasi temsil ise bunların birini veya her ikisini de içerebilir; ancak ek olarak bir grubun çıkarı için genel bir sorumluluğu kabul etmeyi içeren prosedürel bir karaktere sahiptir.”²²¹

Görüldüğü gibi temsilin anlamı zaman içerisinde değişmiştir. Ayrıca kimin ne kadar temsil edildiği, temsilcinin görevi teorisyenlere göre değişebilmektedir. Temsil kısaca, diğerleri adına herhangi bir eylemde bulunmak ya da eylemleri ile diğerlerini bağlamak ve eylemlerinin sonuçlarından sorumlu olmaktır. Aynı zamanda toplumun bütününün özelliklerini yansıtmak, toplumun çıkarlarını karar alma mekanizmalarına katılmadan ifade etmek biçiminde de tanımlanabilmektedir.”²²²

²¹⁸ Birsen Örs, “Siyasal Temsil”, *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 2006, Cilt: 35, 1-22, s. 2.

²¹⁹ Birsen Örs, *a.g.m.*, s. 2.

²²⁰ Oya Araslı, *Seçim Sistemi Kavramı ve Türkiye’de Uygulanan Seçim Sistemleri (1876-1987)*, y.y., Ankara, 1989, s. 4.

²²¹ Uğur Yıldırım vd., “Yerel Temsil ve Katılım Bağlamında Belediye Meclisleri: Kahramanmaraş ve Sivas Örnekleri”, Mustafa Kemal Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 2011, Cilt: 8, Sayı: 15, 507-530, s. 508.

²²² Gerhard Loewenberg, *The Role of Parliaments in Modern Political Systems*, Gerhard Loewenberg, (ed.), *Modern Parliaments: Change or Decline?*, Chicago, 1971, s. 4; aktaran Birsen Örs, *a.g.m.*, s. 18.

2.2.1.1. Yerel Yönetimlerde Temsil

“Temsil, halk katmanları ile temsilciler arasındaki oransal denkliliği ifade eder. Başka bir ifadeyle halk tarafından seçilen belediye meclis üyeleri, farklı sınıf ve toplumsal kesimde yer alan toplulukları temsil ederler. Kaldı ki bir sistemin meşruiyeti, farklı sınıf ve katmanlardan gelen halk kesimleri tarafından benimsenmesine bağlıdır. Bu çerçevede temsil, siyasal meşruiyet yaratan temel mekanizmadır.”²²³

Yerel yönetimler halka en yakın birim olduklarından dolayı pek çok düşünür temsil işlevinin bu birimlerde daha kolay gerçekleşebileceğini belirtmişlerdir. Yerel düzeyde bireyin kendi başına yönetime katılabileceği en elverişli birim olan yerel yönetimler demokratik güç olarak diğer yönetim birimlerinden üstündürler.²²⁴ Bilindiği üzere hem ulusal hem de yerel düzeyde temsilciler halkın oylarıyla seçilmektedirler. Yerel yöneticilerin bir siyasi kimlikleri olsa da temsil faaliyetini daha iyi yansıttıkları düşünülmektedir.²²⁵ Çünkü tekrar seçilmeleri ya da yönetimde kalmaları halkın onaylamasına bağlıdır.

Ülkemizde halen var olan bir temsil sorunu vardır. Nüfusun hızla artması ve bu artışın kente de etki ettiği göz önüne alındığında sosyal ve kültürel farklılaşmalar doğmuştur. Bu farklılaşmaları da yaşadığımız çevrede gözlemlemekteyiz. Bu değişimler siyasi temsile yerel düzeyde farklılaşmalar getirmiştir. Akrabalık ve hemşehriliğin de güçlenmesiyle asıl temsilin ötesinde bu gruplar birincil düzeyde temsil edilmeye başlanmıştır.²²⁶

2.2.2. Katılım Kavramı

2.2.2.1. Genel Olarak Katılım Kavramı

Katılım kavramı günlük hayatta sıkça rastladığımız bir kavramdır. Fakat sosyal hayatta karşılığın bakıldığında belirsiz bir kavram ile karşı karşıya kalınmaktadır. Çünkü kimin neye, nerede, nasıl ve ne zaman katılacağına vereceğimiz cevaplar katılımın içeriğini ve düzeyini değiştirmektedir.²²⁷ Günümüzde katılım kavramına

²²³ Abdullah Çelik ve A.Vahap Uluç, “Yerel Siyasette Temsil Üzerine Bir Çalışma”, *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 2009, Cilt: 41, 216-231, s. 216.

²²⁴ Uğur Yıldırım vd., “Yerel Temsil Açısından Kahramanmaraş Belediye Meclisi”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 2000, Cilt: 9, Sayı: 4, 24-50, s. 509.

²²⁵ Uğur Yıldırım vd., *a.g.m.*, s. 26.

²²⁶ Uğur Yıldırım vd., *a.g.m.*, s. 26.

²²⁷ M. Akif Çukurçayır, *Siyasal Katılım ve Yerel Demokrasi*, Çizgi Kitapevi, Konya, 2002, s. 25.

oldukça sık rastlamamız ve katılımın önemli bir kavram haline dönüşmesinde siyasal ve yönetim alanında gelişen yaklaşımların önemi büyüktür. Günümüzdeki demokrasi anlayışı da katılım kavramının anlamının yeniden tanımlanmasını sağlamıştır.²²⁸

Katılım kavramının, “bir toplumda yaşayan bireylerin, kendilerini ilgilendiren karar ve uygulamalara, sorunun belirlenmesinden kararın oluşturulması ve uygulanmasına dek her düzeyde bireysel ya da örgütlü olarak ortak olabilmesi”, “toplumun dinamizminin, insanların tercihlerinin ve tercihlerindeki değişmelerin kesintisiz bir biçimde siyasal karar verme sürecini etkileyebilmesi” olarak tanımlanmaktadır.²²⁹

Bir sendikada görev alma, şirkette çalışanların yönetimle ilgili kararlara katılması, siyasal, ekonomik, sosyal olayların protestosu, yerel kararları etkileme gibi davranışlar katılım kavramına dâhil edilmektedir.²³⁰

Urhan'a göre ise katılımın belli bir şekli ve düzeyi yoktur. Vatandaşlara anayasal hak olarak verilen seçimlerde oy kullanmak, yerel meclislerdeki karar süreçlerine katılmak, denetlemek, yapılan hizmetleri izlemek, gerektiği zaman dilekçe hakkını kullanmak katılmayı ifade etmektedir.²³¹

2.2.2.2. Yerel Katılım ve Katılımın Faydaları

Katılım halk içerisinde yer alan kişilerin hükümetin faaliyetlerine etkide bulunmak, denetlemek, toplum ihtiyaçlarını elde etmek yoluyla oluşturdukları etkinlikler olarak tanımlanmaktadır.²³² Yerel siyasette katılım ise, şehir yönetiminde ve mahalli idarelerle alakalı faaliyetlerde vatandaşların sürece dâhil edilmesi ve bunun birtakım mekanizmalarla kurumsallaşması anlamını taşır.²³³ Katılımdan söz edebilmek için öncelikle katılma olanaklarının olması, vatandaşların bu olanakları etkili bir şekilde kullanması ve katılımın hükümet faaliyetleri üzerinde etkili olması gerekmektedir.

Halk katılımı, seçmene karşı hesap verme zorunluluğunun olması ve çoğulculuk ilkesi yerel yönetimlerin demokratik bir nitelik kazanmasında önemli bir

²²⁸ Kasım Karataş ve Hakan Acar, “Sosyal Hizmet Kuruluşlarında Çocuk ve Gençlerin Katılımı”, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 2008, Cilt: 19, Sayı: 1, 29-44, s. 29-30.

²²⁹ Gencay Şaylan, *Demokrasi ve Demokrasi Düşüncesinin Gelişmesi*, TODAİE İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi, Ankara, 1998, s. 85.

²³⁰ M. Akif Çukurçayır, *a.g.e.*, s. 26.

²³¹ Vahide Feyza Urhan, *a.g.m.*, s. 100-101.

²³² Selçuk Yalçındağ, *Belediyelerimiz ve Halkla İlişkiler*, TODAİE Yayınları, Ankara, 1996, s. 129.

²³³ Yalçın Akdoğan, “Yerel Siyaset-Kavramlar”, *Yerel Siyaset*, Okutan Yayıncılık, İstanbul, 2008, s. 14.

rol oynamaktadır. Yerel yönetimlere katılım halkın bizzat kendi sorunlarını dile getirmesi, sorunların saptanması, çözümlerin tutarlı olması ve sorunun çözümüne yönelik olmasını sağlamaktadır. Bu da temsili demokrasinin katılımcı demokrasiye dönüşümü anlamını taşımaktadır.²³⁴

Katılımcı demokrasinin gelişmesiyle birlikte hem vatandaşlık hem de katılım kavramı yeniden tanımlanmıştır. Sürdürülebilir demokrasi ve vatandaşlık kavramının çağdaş bir seviyeye ulaşması için vatandaşların karar alma, planlama, uygulamaya kadar her aşamada katılımının önemli olduğu anlaşılmaktadır.²³⁵

Yerel yönetimler katılımıla birlikte bireylerin ekonomik, sosyal, siyasal sorunlar karşısında farkındalığının artması, kendisi ve çevresiyle ilgili konularda alınan kararları etkileyebilmesini ve bu sayede eşitlik ve demokrasinin sağlanması amaçlanmaktadır.²³⁶ Demokrasi hesap verilebilirlik, saydamlık, halkın katılımı aynı zamanda halkın haklarını kullanması ve çoğulculuk olduğunda sağlanabilir.²³⁷ Birey yerel yönetimlere katılmakla sadece kendisiyle ilgili sorunlarda söz sahibi olmanın ötesinde demokratik bir eğitimden de geçecektir. Bireyin yerel yönetimlerden kazandığı bu eğitim bireyin vatandaşlık bilincini de artıracaktır.²³⁸

Katılımın demokratik bir nitelik taşıması, bireylerin siyasete ve karar alma mekanizmalarına etkin olarak katılımını içerir.

Katılım mekanizmalarının açık olması vatandaşın önemsendiği, aynı zamanda yerel yönetimler tarafından temsil edildikleri duygusunu vermektedir. Katılım süreci seçilmişlerin katı yönetim anlayışını azaltacaktır.²³⁹

Katılımın toplum ve yerel yönetimler açısından faydaları şu şekilde sıralanmaktadır.

²³⁴ Yusuf Pustu, "Yerel Yönetimler ve Demokrasi", *Sayıstay Dergisi*, Sayı: 57, 121-134, s. 129, <http://www.sayistay.gov.tr/yayin/dergi/icerik/der57m5.pdf>, (Erişim Tarihi: 01.08.2014).

²³⁵ Kasım Karataş ve Hakan Acar, *a.g.m.*, s. 29.

²³⁶ Birkan Uysal, *Siyasal Katılma ve Katılma Davranışına Ailenin Etkisi*, TODAİE Yayınları, Ankara, 1984, s. 26.

²³⁷ J Grugel, "Democratization Studies: Citizenship, Globalization and Governance", *Government and Opposition*, Blackwell Publishing, United Kingdom, 2003; aktaran Murat Yıldırım, "Küreselleşme Sürecinde Egemenlik", *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2004, Cilt : 28, Sayı: 1, s. 35-48.

²³⁸ Maksut Mumcuoğlu, *Çağdaş Demokrasi Kuramlarında Katılma ve Türkiye'de Katılmanın Gelişimi*, Hukuk Fakültesi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 1982, s. 33-34, (Yayımlanmış Doktora Tezi).

²³⁹ Özgür Önder, "Yerelleşme ve Yerel Demokrasinin Güçlendirilmesi Bağlamında Yerel Katılım", *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 2013, Cilt: 9, Sayı: 18, 312-316, s. 323.

Tablo- 2 Toplum Katılımının Faydaları ²⁴⁰

Vatandaşlar İçin	Yönetimler İçin
Daha iyi bilgilendirme	Vatandaşları daha iyi bilgilendirme
Görüş ve sorunlarını, uygun ve doğrudan yollardan karar alıcılara iletebilme	Vatandaşlar ile daha yakın ilişkiler geliştirme ve onların görüş ve sorunlarından daha çok haberdar olma
Sosyal becerilerini ve diğerlerine karşı hoşgörülerini geliştirebilme	Çekişmeli ancak gerekli eylemler için daha geniş halk desteği kazanma
Yeni proje ve politikaların uygulanmasına anlamlı bir şekilde katılabilme	Daha iyi politika ve projeler geliştirme, para tasavvuru yapma ve riskleri azaltma
Karar alıcıları duyarlı ve hesap verebilir hale getirme	Güvene dayalı toplumsal uyumu artırma

Katılım bireysel özgürlüğün güçlenmesine katkısı olan önemli bir araçtır.²⁴¹ Dolayısıyla kadınların yerel düzeyde katılımları, kendi sorunlarını dile getirebilmeleri, yerel politikaları şekillendirmeleri, bazı katılım mekanizmaları ile kendini geliştirebilmelerine olanak sağlamaktadır.

2.2.2.3. Yerel Yönetimlerde Katılım Yolları

Bireylerin en fazla devletle ilişki içerisinde oldukları alan kamu yönetimidir. Bundan dolayı vatandaşların kamu yönetiminin kararlarına katılma, kararlarını etkileme artık bir zorunluluk halini almıştır.

Günümüzde iletişim teknolojilerinin de gelişmesiyle birlikte insanlar artık sorunların saptanmasında ve çözümüm bir parçası olmayı istemektedirler. Bireylerin

²⁴⁰ Elke Loeffler vd., "Vatandaş Katılımını Artırma Rehberi", http://www.migm.gov.tr/Dokumanlar/Katilim%20Rehberi_09.01.2012.pdf , (Erişim Tarihi: 02.07.2014).

²⁴¹ M.Akif Çukurçayır, **a.g.e.**, 2008, s. 18.

bu yönde gelişimleri de karar alma mekanizmalarını eskiye nazaran çok daha fazla etkilemektedir.

Katılma eyleminin etkin olabilmesi için kamu yönetiminin toplumdaki bireylerin istek ve ihtiyaçları doğrultusunda şekillenmesi ve bireyler tarafından anlaşılması gerekmektedir. Kamu yönetimi ve birey arasında oluşan bu ilişki katılımın temelini oluşturmaktadır.²⁴²

Bireylerin yerel yönetimlere katılım yolları çeşitlidir. Örneğin birey yönetime katılmayı siyasal alandaki katılım hakkını kullanmak yoluyla gerçekleştirebilir. Oy kullanarak, siyasi partilere üye olarak, siyasette daha da aktif rol almak için adaylığını koyarak katılımında bulunabilir.²⁴³

Katılımcılık karar organlarını seçmenin yanı sıra, kent sakinlerinin yerel hizmetlerle ilgili projeler, bunların uygulanması aşamasında ve karar verme süreçlerine katılımını da içermektedir. Bireylerin bilinçlendirilmesinde halkla ilişkiler kullanılabilir gibi yerel radyo, televizyon ve gazeteler de kullanılabilir. Aynı zamanda hizmetlerin götürüldüğü yerlerde kamuoyu araştırmaları da yapılabilir.²⁴⁴

Belediye Kanununda yerel yönetimlere katılım yolları ile ilgili pek çok düzenlemelere yer verilmiştir. Katılım yolları için kanun maddelerine yer vermek hem vatandaşların bilinçlenmesi hem de katılımını sağlamada önemli olacaktır. Kanun maddelerini incelersek:

5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 13. Maddesinde (Hemşehri Hukuku) :

“Herkes ikamet ettiği beldenin hemşehrisidir. Hemşehrilerin, belediye karar ve hizmetlerine katılma, belediye faaliyetleri hakkında bilgilenme ve belediye idaresinin yardımlarından yararlanma hakları”²⁴⁵ nın bulunduğu belirtilmiştir. Kanun maddesinin ilerleyen bölümünde aynı kentte yaşayan hemşehriler arasında sosyal, kültürel ilişkileri geliştirmek, kültürel değerlerin korunması için gereken faaliyetleri yapmak,

²⁴² Ziya Çoker, *Yönetim ve Siyaset*, Kazancı Matbaası, Ankara, 1995, s. 6.

²⁴³ Zeynep Oya Usal, “Uluslar arası İnsan Hakları Hukuku Merceğinden Kadının Siyasal Hayata Katılımı ve Bazı kota Uygulamaları”, H.Durudoğan, F.Gökçen, B.Emrah Oder, D.Yükseker, (ed.), *Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler, Mücadeleler, Kazanımlar*, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010, s. 159.

²⁴⁴ Güngör Erdumlu, *Büyük Şehir Belediyeleri Araştırması*, DPT Yayını, Ankara, 1993, s. 22-23; aktaran M.Akif Çukurçayır, “Yerel Demokrasi Yerel Siyaset”, *Yerel Siyaset*, Okutan Yayıncılık, İstanbul, 2008, s. 27.

²⁴⁵ Resmi Gazete, Sayı 25874, 13.07.2005.

bu faaliyetleri gerçekleştirirken uzmanların, üniversitelerin, STK'ların, sendikaların ve meslek kuruluşlarının katılımının sağlanması da yer almıştır. Böylece halkın her kesiminden, meslekleri, eğitim düzeyleri ne olursa olsun hemşehrlik kavramının da geliştirilerek katılımı amaçlanmıştır.

Vatandaşlara verilen bu hak karşılıksız bırakılmamış, vatandaşlara da katılımı ile ilgili bazı sorumluluklar verilmiştir.

“Belediye sınırları içinde oturan, bulunan veya ilişkisi olan her şahıs, belediyenin kanunlara dayanan kararlarına, emirlerine ve duyurularına uymakla ve belediye vergi, resim, harç, katkı ve katılma paylarını ödemekle yükümlüdür.”²⁴⁶ Kanun maddesinden katılımın bir başka boyutunu görmek de mümkündür.

5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 9. Maddesi'nde (Mahalle ve Yönetimi) :

“Belediye, mahallenin ve muhtarlığın ihtiyaçlarının karşılanması ve sorunlarının çözümü için bütçe imkânları ölçüsünde gerekli ayni yardım ve desteği sağlar; kararlarında mahallelinin ortak isteklerini göz önünde bulundurur ve hizmetlerin mahallenin ihtiyaçlarına uygun biçimde yürütülmesini sağlamaya çalışır.”²⁴⁷ Kanun maddesinde yerel yönetimlere katılma konusunda mahallenin öneminin altı çizilmiştir.

Belediyelerde halkın yerel yönetimlere katılımıyla ilgili diğer bir düzenleme de Kent Konseyleridir. Kent Konseyleri aynı zamanda halka temsil edildikleri izlenimini de vermektedir.

5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 76. Maddesi'nde (Kent Konseyi) :

“Kent konseyi, kent yaşamında; kent vizyonunun ve hemşehrlik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışır.”²⁴⁸ Kanun maddesinde Hemşehri Hukuku ile yapılan düzenleme ile benzerlik göstermektedir. Kanundaki hükümlerin gerçekleştirilebilmesi için Hemşehri Hukukunda olduğu gibi üniversiteler, sendikalar, STK'lar ve ek olarak noterler, siyasi partiler, diğer kamu

²⁴⁶ Resmi Gazete, Sayı 25874, 13.07.2005.

²⁴⁷ Resmi Gazete, Sayı 25874, 13.07.2005.

²⁴⁸ Resmi Gazete, Sayı 25874, 13.07.2005

kurum ve kuruluşları, mahalle muhtarları kent konseylerinin çalışmalarının daha aktif bir şekilde gerçekleştirilmesi amacıyla destek sağlamakla yükümlü tutmuştur.

Tüm bu kuruluşların katılımı, yardım ve destekleriyle kent konseyinde alınan kararların belediye meclisinin ilk toplantısında gündeme alınması, değerlendirilmesi karara bağlanmış, böylece Belediye Kanununun Kamuoyu Araştırmaları ile ilgili olan 15. maddesinin de katılım açısından gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır.

Devletler tek başlarına gerek yerel alanda, gerekse ulusal düzeyde toplumsal hizmetlerin karşılanmasında yetersiz kalmaktadırlar. Bu sebeple, özellikle gelişmiş ülkelerde, toplumun hem demokratik açıdan katılımını sağlayan, hem de kamusal hizmetlerin giderilmesi için toplumu, toplumcu kaygılarla aktive eden politikaların ve örgütlerin sayısında artış yaşanmaktadır.²⁴⁹ Bu artışın sonucunda yerel yönetimler bünyesinde Gönüllü Katılım adını verdiğimiz bir başka katılım türü ortaya çıkmıştır.

Gönüllülük, katılımın güçlendirilmesine, yerel yönetimlerin kontrol edilmesine, katkı sağlanmasına fırsat veren bir yapının var olmasına ön ayak olmaktadır.²⁵⁰

5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 77. Maddesi'nde (Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım) :

“Belediye; sağlık, eğitim, spor, çevre, sosyal hizmet ve yardım, kütüphane, park, trafik ve kültür hizmetleriyle yaşlılara, kadın ve çocuklara, özürliilere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasında beldede dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygular.”²⁵¹ Kanun maddesi hem dezavantajlı grup olarak nitelendirdiğimiz kadın, çocuk, yaşlı katılımını sağlarken hem de “gönüllü” adı altında kentte yaşayan diğer bireylerin katılımını sağlamaktadır. Böylece yerel hizmetlerin görülmesinde, hem vatandaşlar hem de gönüllü örgütlenmeler etkin birer rol oynamaktadırlar. Hizmetlerden faydalanmanın ötesinde aktif katılım sağlamaktadırlar.²⁵²

Halkın karar organlarına katılımının çerçevesini genişletmek ve yerel yönetimlerin yapmış oldukları hizmetleri ile ilgili geri bildirim almalarını sağlayan yollardan bir tanesi de kamuoyu araştırmalarıdır. Kamuoyu araştırmaları doğrudan

²⁴⁹ Yunus Bahadır Güler ve Alper Güler, *a.g.m.*, s. 124.

²⁵⁰ M. Akif Çukurçayır, “Yeni Yönetim Modeli Arayışları Çerçevesinde Halkın Yönetim Süreçlerine Katılımı”, *Yerel Yönetim Sempozyum Bildirileri*, TODAİE, 2000, s. 222.

²⁵¹ Resmi Gazete, Sayı 25874, 13.07.2005.

²⁵² Yunus Bahadır Güler ve Alper Güler, *a.g.m.*, s. 124.

bir katılım olmasa da sağlanan hizmetlerin nabız yoklaması ile nasıl karşılandığının öğrenilmesini sağlamaktadır. Kamuoyu araştırmaları ile yerel yönetimler hizmet kalitesini artırabilmektedirler. Araştırmalar yerel yönetimler açısından bilgilendirme anlamı taşıırken, halk için ise katılım anlamı taşımaktadır.²⁵³

Yerel yönetimlerin yaptırmış oldukları kamuoyu araştırmaları da katılımın bir başka boyutudur. Belediye Kanununun 15. maddesinde belediyelere kent sakinlerinin kendi hizmetleri ile ilgili düşüncelerini öğrenmek için kamuoyu araştırmaları yapma imkânı tanımıştır. Benzer nitelikteki düzenleme İl Özel İdaresi Kanununun 7.maddesinde de görülmektedir.

Bu tür düzenlemeler alışlagelmiş katılım yöntemlerinin yanında halkın belediyelerin hizmetlerini değerlendirmesi, uygulanmakta olan ya da uygulanacak hizmet ve uygulamalarda fikirlerini beyan ederek katılmalarını sağlamaktadır.

Stratejik Planın ve bunun yanı sıra bütçenin hazırlanmasında halkın katılımı özellikle kadınlar açısından çok önemlidir. Kadınlar stratejik plan içerisinde cinsiyete dayalı bütçenin yer almasında rol oynayabilirler. 41.maddede de belirtildiği gibi stratejik plan hazırlanmasına üniversiteler, STK'lar, meslek odalarının katılımı, görüşlerinin alınarak yürürlüğe girmesi demokratik katılımın da gerçekleştirilmesinin en temel şartıdır.

Teknolojinin gelişmesi, internet kullanımının yaygınlaşması, sosyal ağların da artmasıyla yerel yönetimlere elektronik alanda katılım da başlamıştır.

Sosyal medya toplumun nabzının tutulduğu bir alan haline gelmiştir. Sosyal alanlar bireylerin düşüncelerinin, eleştiri ve önerilerinin yer aldığı sanal ortam olmanın ötesinde kamuoyunun şekillendiği platformlar haline gelmişlerdir. Özellikle son dönemlerde Facebook, Twitter gibi sosyal ağlar bireylerin karar verme süreçlerine etki etmektedirler. Bu teknolojinin mobile de indirgenmesi ile bireyler yerel yöneticilerle sürekli iletişim ve katılım halinde olmaktadır.²⁵⁴

Belediye meclisleri belediyelerin ana karar organlarıdır. Kanunun 21.maddesinde belediye meclisinin toplantı gündeminin üyelere en az üç gün önceden bildirilmesi ve aynı zamanda halka çeşitli yöntemlerle bildirilmesinin zorunlu olduğu, 23. maddede meclis kararları kesinleştiğinde yedi gün içinde halka

²⁵³ M. Akif Çukurçayır, *a.g.e.*, 2000, s. 216.

²⁵⁴ Özgür Önder, *a.g.m.*, s. 319.

duyurulmasının gerekli olduğu, 20.maddede ise meclis toplantılarının açık olduğu ifadesi yer almaktadır. Belediyelerin henüz yasalarda belirtildiği gibi toplantıların, karar organlarının almış olduğu kesin kararların halka bildirilmesi hususunda gerekeni yapmadıkları görölmektedir. Ancak vatandaşlara belediye meclis toplantılarına katılma hakkı verilmesi demokratik katılım açısından önemli bir adımdır.

Diğer bir katılma türü de ihtisas komisyonlarıdır. İldeki kamu kuruluşlarının amirleri, ildeki üniversiteler, STK'lar, kamu niteliğindeki meslek kuruluşları, sendikalar oy hakkı olmadan kendi görevleri ile ilgili ihtisas komisyonlarındaki toplantılara katılabilme hakları vardır.²⁵⁵

Tüm bu katılım türleri sürdürülebilir belediye anlayışının sağlanması ve yerel demokrasinin gerçekleşmesi için önemlidir.

²⁵⁵ Zerrin Toprak, **a.g.m.**, s. 10.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KADINLARIN TOPLUMSAL HAYATA KATILIMI VE TOPLUMSAL CİNSİYET

3.1. TOPLUM VE KADIN

3.1.1. Kadınların Toplumsal Hayata Katılımları Neden Önemli?

İnsanı diğer tüm varlıklardan ayıran, onu toplumda bir birey haline dönüştüren en önemli nitelik topluma katılmasıdır. Başlangıçta sadece biyolojik bir varlık olan insanın sosyal bir varlığa dönüşmesi, topluma katılımının sağlanması kendine ait cümlelerinin, değerlerinin olması eğitim, işgücü, kent, siyaset gibi alanlara katılmakla mümkün olmaktadır.

Kadınlar toplum içerisinde anahtar bir role sahiptirler. Çocuk bakımı aile fertlerinden kadının sorumluluğunda olduğundan topluma faydalı bireylerin yetiştirilmesi de kadınlar sayesinde. Kadının topluma katılımı; topluma uyumunun sağlanması kadının yetiştirdiği bireylerin de topluma katılımı; katkı sağlaması, kadının ev içerisindeki üretkenliğinin, kadının bakış açısının estetiğinin de topluma katılımı anlamını taşımaktadır.

Bu nedenle kadının toplumda güçlendirilmesi, toplumda hak ettiği yeri bulması gerekmektedir.

Kadının toplum içerisinde pasif olması demek kadının adeta toplumda yok olması anlamını taşımaktadır.

Toplumdan uzakta kalan, temsil ve katılımı yetersiz olan kadınlar kendi haklarını öğrenmede, aynı zamanda haklarını savunmada yetersiz kalmaktadırlar. Kadınların sosyal bir yapı içerisinde yer alması, temsil ve katılım gösterebilmeleri, onların aynı zamanda daha kaliteli bir hayat sürmeleri topluma yön vermeleri açısından önemlidir.

3.1.2. Kadınların Yerel Yönetimlerden Beklentileri

Demokratik yönetimin vazgeçilmez bir parçası olan yerel yönetimler toplumun ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulmuşlardır.

Kadınların topluma, ekonomiye, kente, siyasete, kendileri ile ilgili alınan kararlara katılımlarıyla ilgili birçok eksik, eşit olmayan tutumlar mevcuttur. Kadınların kentte yaşayan bireyler olarak yerel yönetimlerden beklentilere ışık tutacak olanlar yine bu sorunların dile getirilmesi olacaktır. Kadınların yerel yönetimlerden başlıca beklentileri şöyle sıralanmaktadır.

Yerel yönetimler ücretsiz ya da ucuz olarak yapması gereken hizmetleri yerine getirmediğinde, bu hizmetlerin görücüsü kadınlar olmaktadır. Görülen bu hizmetler kadınların toplumsal katılımını sınırlandırmaktadır. Örnek verecek olursak, özellikle kentte yaşamını sürdüren kadınların ev içi özel alandan kamusal alana çıkmalarına engel olan başlıca faktörler; kendisinin yokluğunda çocuk, hasta, yaşlılara kimin bakacağı ve ev işlerini kimin yapacağı sorunsalıdır. Kadın bu sorunsalı aile fertlerinden biriyle ya da devlet, yerel yönetimler, işyeri ile bölüşemediğinde tüm bunların kendisine dönüş maliyetini de hesaplayacak iş, eğitiminden vazgeçmekte ve topluma katılamamaktadır. Oysaki yerel yönetimlerin bu konuda sunacağı ucuz veyahut ücretsiz, kolayca ulaşılabilen kreş, bakımevi, sağlık hizmetleri kadının kente, topluma katılımını sağlayacaktır.

Kadınların yerel yönetimlerden bekledikleri bir diğer hizmet de, kenti kadınlar için erişilebilir bir mekâna dönüştürmek, kentle ilgili düzenlemelerin ve güvenliğin sağlanmasıdır. Türkiye’de kadınlar aydınlatmaların yetersiz olmasından, geç vakitlerde alt geçitlerin ve ulaşımın güvensiz olduğu düşüncesiyle hava karardıktan sonra sokağa çıkamamaktadırlar. Bu da kadınların topluma katılımını belirli saatler dışında kısıtlamaktadır. Kentin tüm sokak, cadde ve bulvarlarının kadınlar için güvenli duruma getirilmesi gerekmektedir. Mekânsal alanlara bakıldığında kadınların vakitlerini geçirebilecekleri yerler arasında parklar gelmektedir. Parkların da akşam vakitlerinde güvenliğinin sağlanması, kadınların çocuklarıyla sosyalleşebileceği alanlar haline getirilmeleri gerekmektedir. Kadınların topluma katılımında sadece parklar da yetersiz kalmaktadır. Kadınların kullanabileceği lokaller, hobi bahçeleri çoğaltılarak bu eksikliklerin en aza indirgenmesi kadınlar açısından olumlu sonuçlar doğuracaktır.

Kentle ilgili bir diğere sorun da asfaltsız yolların olmasıdır. Asfaltsız yollar yazın toz duman ses, kışınsa çamur demektir. Bunlar, kadınların vaktini temizlikle, hastalıklarla uğraşarak geçirmesi anlamına gelmektedir. Mekânsal düzenlemelerde alt yapı da kadınlar için önemli bir konu olup; kadınların bebek, pazar arabalarının rahatlıkla kentte dolaşım yapabileceği, hareketlerini kısıtlamayan şekilde olması gerekmektedir.

Toplumumuzda yer alan engelli kadınlar da toplumdaki diğere fertlerle aynı yaşam haklarına sahiptirler. Engelli bireylerin topluma katılamaması, kentin altyapısının engelli kadınlara uygun tasarlanmaması, hizmetlere ulaşımın diğere kadınlara oranlar daha az olması engelli kadınların yaşam standartlarını düşürmektedir.

Kentler kadınların gündelik ihtiyaçlarına cevap verebilen şekilde oluşturulmalıdır.

Engelli kadınların (özellikle görme engelli kadınların) spor, boş vakitlerini değerlendirebilecekleri hizmetler, sanatsal ve kültürel faaliyetlere katılımlarının çok ta fazla olmadığı gözlemlenmektedir. Bu konuda da yerel yönetimlerin çalışmalar yapması beklenmektedir.

Günümüzde ve dünyada kadınların başlıca problemlerinden biri de şiddettir. Kadınlar hem aile içi hem de toplumsal şiddete maruz kalabilmektedirler. Şiddete uğrayan kadınlar için sığınmaevlerinin artırılması, insana yakışır şekilde yaşayabilecekleri konutlar ve mekânlar tasarlanması kadınların güçlendirilmesi ve topluma katılımı için önem arz etmektedir. Bu konuda yerel yönetimlere yasalarca görevler yüklenmiştir. Nüfusu 50.000'i geçen belediyeler kadın koruma evi açmakla yükümlüdürler. Ancak bazı belediyelerin nüfusu bu rakamı geçmesine rağmen koruma evi olmadıklarını, olanların ise sayısının yetersiz olduğu görülmektedir. Yerel yönetimlerin de önemle bu konuya eğilmesi gerekmektedir.

Çalışma hayatına katılmalarını sağlayacak destekleyici meslek edindirme kurslarının yerel yönetimlerce sağlanması kadınların işgücüne katılımının sağlanması için önemli bir adım olacaktır.

Ayrıca evde üretim yapan bir başka deyişle ücretsiz ev işçisi şeklinde çalışan kadınlar için ürünlerini satabilecekleri pazarların oluşturulması, sosyal güvencelerinin sağlanmasının, kadının ekonomik özgürlüğünü kazanmasında önemli bir payı olacaktır.

Kısacası yerel yönetimlerin engelli kadınlar da dâhil olmak üzere, kadınların toplumda katılım ve temsilini artırması, toplumda bir kimlik sahibi olmalarını sağlaması, aynı zamanda sosyo – kültürel hayata, siyasete katılımlarını sağlamak, kentle ilgili planlarda kadınların da yer alması, altyapı çalışmalarının kadınların da düşünülerek tasarlanması, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin en aza indirgenmesi, mesleki eğitim kursları ile istihdamının sağlanması gibi hizmetler kadınların yerel yönetimlerden en önemli beklentileridir.

3.2. TOPLUMSAL CİNSİYET ve CİNSİYET KAVRAMLARI

“Kadın doğulmaz, olunur.”

Simone de Beauvoir

Cinsiyet terimi kadın ve erkek olmanın biyolojik tarafını ifade etmektedir. Demografik bir özelliği bulunur. Bu haliyle nüfus cüzdanında yazan terimin anlamıyla bütünlük gösterir. Toplumsal cinsiyet terimi ise kadın ve erkeğin üzerindeki toplumun ve kültürün yüklediği anlam, beklentileri, rol ve sorumlulukları ifade eden bir yapıya denk gelmektedir.²⁵⁶ Ann Oakley, toplumsal cinsiyet ifadesini kullanan ilk akademisyenlerdendir. Oakley’e göre “toplumsal cinsiyet bir kültür meselesidir, erkek ve kadınların ‘eril’ ve ‘dişil’ olarak sosyal sınıflandırılmasına işaret eder. Toplumsal cinsiyet rolünün biyolojik kökeni yoktur, cinsiyet ile toplumsal cinsiyet arasındaki bağlantılar gerçekte hiç de ‘doğal’ değildir.” Toplumsal normlar her toplum içerisindeki kadın ve erkeği zaman içerisinde farklı özellikleri, sorumlulukları, değerleri, beklentileri olan birer kadın ve erkeğe dönüştürmektedir.²⁵⁷ Bu sebeple toplumsal cinsiyetin yüklediği roller dinamiktir. İçerdiği değerler zamana ve mekâna göre değişiklik göstermektedir.²⁵⁸

Fransız filozof Simone de Beauvoir’un yazmış olduğu İkinci Cins adlı eserinde Beauvoir: “Kadın doğulmaz, olunur.” demektedir. Cinsiyet kavramı olarak kadın ve erkeğin biyolojik özellikleri ile ilgili iken, toplumsal cinsiyet kavramı toplumca kadın ve erkeğe yüklenen rol ve normları kapsamaktadır. Kadın olmak toplumsal normlar ile öğrenilir. İşte bu noktada Beauvoir dediği gibi : “Kadın olunur.” Öğrenilen bu normlar, takınılan roller, kadına toplumsal hayatta nasıl davranması gerektiğini belirli

²⁵⁶ Zehra Dökmen, *Toplumsal Cinsiyet*, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2006, s. 4,-5.

²⁵⁷ Kamla Bhasin, *Toplumsal Cinsiyet “Bize Yüklenen Roller”*, Çev. Kader Ay, Kadın Dayanışma Vakfı Yayınları, İstanbul, 2003, s. 2.

²⁵⁸ Birol Erkan vd., “Dünyada ve Türkiye’de Sosyal Bütçeleme (Cinsiyete Duyarlı Bütçe) Yaklaşımı”, *International Journal of Economic and Administrative Studies*, 2012, Sayı: 9, 86-106, s. 86.

kalıplar içerisinde sokmuş, neler yapabileceğini ya da yapamayacağını, hangi meslekleri edinmesi gerektiğini belirlemiştir.²⁵⁹ Örneğin, kadınların doğum yapması bir biyolojik cinsiyet özelliği iken, anneliğe yüklenen fedakârlık, sabır, şefkat, sorumluluk toplum tarafından öğretilmektedir. Yani biyolojik cinsiyetlerimizle doğar, toplumsal cinsiyetlerimizi ise öğrenerek büyürüz.²⁶⁰ Buradaki başlıca sorun kadının üzerine biçilen bu rolleri oynamayı bırakamaması ve kendini toplumda birey olarak özgür görememesidir.²⁶¹

Toplumsal cinsiyet biyolojik kökenli olarak algılanmak istense de, aslında toplumsal ve kültürel değerlerin ortaya çıkış biçimidir.

Bhasin'e göre kadının ve erkeğin toplum içerisindeki statüsü toplumsal ve kültürel değerlere göre belirlenmektedir. İnsanlarca yapılmıştır. Toplumun hemen hemen her kesiminde kadının erkeğe göre ikinci planda kalması cinsiyetle ilgili değil, toplumsal cinsiyetle ilişkilidir. Bu yüzden erkelerden daha fazla çalışmaları da yaptıkları işler değersiz, ücreti az olmaktadır. Toplumsal, siyasal, ekonomik alanlarda karar alma fırsatları çok azdır.²⁶²

Tanımlardan da anlaşılacağı gibi cinsiyet ve toplumsal cinsiyet aynı şeyler değildirler. Cinsiyet doğuştan gelen fiziksel ve biyolojik özellikleri içerirken, toplumsal cinsiyet ise kültürle ilişkilidir.

3.2.1. Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyete Dayalı İşbölümü : Eşitlik Sorunu

Toplumsal cinsiyet eşitliği Sargın'dan ödünç alınan bir deyişle, "kadın ve erkeklerin yasalarla tanımlanmış ve toplumsal olarak kabul gören eşit haklara sahip olması; haklarını kullanma, karar verme, seçme, fırsat ve kaynaklara erişim ile fırsat ve kaynakları kullanma ve hizmetleri elde etmede fiilen eşit olması durumudur."²⁶³

Toplumsal cinsiyet eşitliği; temsilin, katılımın, demokrasinin gerçekleşmesinin temel şartlarından birisidir. Toplumun güçlü kılmanın temel ilkesi, kadınları güçlendirmekten geçmektedir. Kadınların güçlendirilmesinin sağlanması için ise kadının sosyal, kültürel, ekonomik, kent, siyasete ve karar alma mekanizmalarına

²⁵⁹ Gökşen Aras, "Kadının Tanımlanması ve İşgücüne Dâhil Edilmesi: Temel Sorunlar, Çözüm Önerileri ve Değerlendirmeler", Berna Tokuroğlu, (ed.), *Türkiye'de Kadının İşgücüne Katılımı*, Güneydoğum Derneği, Poyraz Ofset Matbaacılık, Ankara, 2013, s. 23.

²⁶⁰ Ayşe Sargın, *Yerelde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İçin Araçlar ve Mekanizmalar*, Mattek Matbaacılık Basım Yayın Tanıtım Tic.San.Ltd.Şti., Ankara, 2013, s. 6.

²⁶¹ Gökşen Aras, *a.g.e.*, s. 23.

²⁶² Kamla Bhasin, *a.g.e.*, s. 4-5.

²⁶³ Ayşe Sargın, *a.g.e.*, s. 7.

katılımını sağlayan tüm hak ve fırsatlardan erkekler ile eşit şekilde faydalandırılmaları gerekmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili çeşitli yasal düzenlemeler yapılmış olsa da, hayatın içerisinde de olması gerek eşitlik göz ardı edilmiştir. Ülkemizde beklenen seviyede kadın-erkek eşitliğinin sağlanması için, bazı kökleşmiş toplumsal yargıların değişmesi de gerekmektedir.

Bireyler daha çocukluktan itibaren hem ailesi hem de çevresinin etkisiyle bir takım kalıplaşmış yargıların içerisinde çekilmektedir. Örneğin kız çocuklarına doğar doğmaz pembe kıyafet, erkekler ise mavi kıyafet giydirilmektedir. Kız çocukları ağlarken ebeveynler buna müsaade ederken, erkek çocuklar ağladığında “Erkek adam ağlamaz” gibi ifadelerle çocuk bastırılmaktadır. Evde yemek yapılması, yemek masasının kurulup kaldırılmasında, temizlik yaptığımızda kız çocuklarının yardımı beklenirken erkek çocuklar için böyle bir beklenti yoktur.

Birçok toplumda toplumsal normlar kadınların nezaket, besleyip büyütme, itaat gibi özelliklere sahip olmasını beklerken erkeklerden ise güçlü, rekabetçi olmaları beklenilmektedir.²⁶⁴ Toplumumuzda kadınlara ve erkekler için verilen isimler de Bhasin’in görüşlerini doğrulamaktadır. Örneğin ülkemizde erkekler için güçlü, şahin, aslan, hakan, kağan, tarkan gibi gücü ifade eden isimler konulurken, kızlara yasemin, gül, nilüfer, çiçek, narin gibi nezaketi çağrıştıran isimler verilmektedir.

Bhasin’e göre toplumda var olan ve oluşmaya devam eden toplumsal cinsiyet eşitsizliğini anlamamız için cinsiyete dayalı işbölümünü kavramını irdelememiz gerekmektedir. Cinsiyete dayalı işbölümü, toplumda oluşturulmuş fikirlere göre kadın ve erkeklerin görev ve sorumluluklarını belirler. Toplum bunu yaparken kız ve erkek çocukların yeteneklerine ya da kendi tercihlerine göre değil, toplumsal cinsiyet normlarına göre farklı sorumluluklar yükleyebilmektedir.²⁶⁵

Kadın bu toplumsal yargılar ve rollerle çalışma hayatına katılma aşamasında, meslek seçiminde kendi başına özgürce karar verememektedir. Kadınların hangi işte, hangi statüde çalışacağını yine toplumsal cinsiyete dayalı roller belirlemektedir.

Örneğin kamusal alanda çalışacak kadın için öğretmen, hemşire gibi meslekler uygun görülürken erkekler için mühendis, asker, avukat gibi toplumda

²⁶⁴ Kamla Bhasin, **a.g.e.**, s. 5.

²⁶⁵ Kamla Bhasin, **a.g.e.**, s. 27.

onları daha aktif kılan meslekler uygun görülmektedir.²⁶⁶ Pilot ya da cerrah denildiğinde aklımıza hemen erkekler gelmektedir. Çünkü bu meslekler kadın işi olarak görülmemektedir. Hostes, hemşire, öğretmen denildiğinde ise aklımıza hemen kadınlar gelmektedir. Bu şartlanmalar da toplumsal cinsiyet farklılıklarını beraberinde getirmektedir.

Topluma dayalı cinsiyet kadına ev işleri, çocuk bakımı, ev içi ücretsiz işçiliği üstlenmesini yüklemişken erkeklere evin geçimini yüklemiştir. Dolayısıyla kadın ev işçisi konumunu almış, çalışan kadınlar ise vasıfsız, düşük ücretli işlerde çalışmış; belli sektör ve meslek gruplarının dışına çıkamamıştır.

Bu yüzden cinsiyete dayalı işbölümünde kadın ve erkeklerin emekleri de eşit bir şekilde ücretlendirilmemektedir.²⁶⁷

Sanayi Devrimi'nden bu yana işgücüne katılan kadın pek çok işyerinde aynı nitelikteki işleri yaptıkları işyerinde, erkeklerden daha az ücret almaktadır. Eşit işe eşit ücret konusunda adımlar atılsa da istenilen düzeyde değildir. Kariyer konusunda kadınların önlerinde herhangi bir engel yokmuş gibi görünse de cam tavan etkisi olarak adlandırılan, kariyerlerinde erkekler kadar hızlı yükselmesini engelleyen cinsiyet ayrımcılığı faktörü vardır.²⁶⁸ Erkekler daha nitelikli ve yüksek mevkide işlerde çalışırken kadınlar daha düşük ücretli işlerde çalışmaktadırlar. Kadınların tarım sektöründe çalışması da ev işinin uzantısı olarak görüldüğünden ekonomiye yansımada düşünülmemektedir. Ayrıca erkeklerin istihdamına evin reisi düşüncesiyle daha fazla önem verilmekte olup, işe alımlarda kadınlardan daha avantajlı bir konumda bulunmaktadırlar.²⁶⁹

Kadının kentteki hareketini sınırlayan onların ev içi ortamda kalmalarına sebep olan neden biyolojik olmaktan çok sosyolojiktir.

Toplumsal cinsiyet ülkemizde erkekleri kentte, eğitimde, siyasette, karar alma mekanizmalarında ve toplumda çok daha fazla belirgin ve baş aktör durumuna getirmiştir.

Mustafa Kemal Atatürk kadın ve erkek eşitliği ile ilgili 1 Eylül 1925 tarihli İktidar Gazetesi'nde yaptığı açıklamada; "İnsan topluluğu kadın ve erkek denilen iki cins

²⁶⁶ Zehra Dökmen, *Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar*, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 10.

²⁶⁷ Kamla Bhasin, *a.g.e.*, s. 28.

²⁶⁸ Zehra Dökmen, *a.g.e.*, s. 130.

²⁶⁹ Kamla Bhasin, *a.g.e.*, s. 27.

insandan oluşur. Kabil midir bu kütlenin bir parçasını ilerletelim, ötekini ihmal edelim de kütlenin bütünü ilerleyebilsin? Mümkün müdür ki bir cismin yarısı toprağa bağlı kaldıkça, öteki yarısı göklere yükselebilsin?”²⁷⁰

3.2.2. Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık

Cinsiyet ayrımcılığı ya da diğer bir adıyla cinsiyetçilik erkek egemen toplumlarda kadınlara karşı yapılan olumsuz davranışların toplumsal hayata yansiyarak kadınların ekonomik, sosyal, kültürel, siyasal alanlara katılımının erkeğe göre düşük seviyede olması olarak tanımlanmaktadır.²⁷¹ 1970 yıllarında bir siyasetçi feminist, kadınlardan “dünyanın %51’lik tek azınlığı” olarak söz etmektedir. Kadınlardan açısından bu durum hâlâ devam etmektedir.²⁷²

Toplumumuzda kadınlar uzun süreden beri ve bazı yerlerde halen insan haklarından eşit bir şekilde fayda sağlayamamışlardır. Bunun nedeni tarihsel süreç içerisinde dünyayı da erkekler ile eşit paylaşamadıklarından kaynaklanmaktadır. Görülen bu eşitsiz toplumsal cinsiyet yargısı bazı dönemlerde toplumdan topluma şekil yönüyle değişikliklere uğramışsa da aslında özünde aynı kalarak başka dönemlere de aktarılmıştır. Eşitsizliğin günümüzde de devamını sürdürmesinin başlıca nedeni kalıplaşmış ataerkil yargıların tarihsel süreçte sorgulanmadan kabul edilmesi olmuştur. Dinsel kültürün de etkisiyle kültürlerce benimsenip değişmezlik kazanmıştır. Ataerkil kalıplaşmış yargılar daha çok kadınların aleyhine işleyerek, kendilerine özgü bireyselliklerini kaybetmelerine yol açmıştır.²⁷³

Bireyselliğini kaybeden kadın toplumumuzda hep birilerinin kızı, eşi, ablası, annesi, gelini olarak tanınmıştır. Kendi başına bir birey olamamıştır. Bu da kadının toplumda hep ikincil sırada yer almasına yol açmıştır.

Sosyal alanda kadının söz söyleme hakkı olmadığı kadının sosyal, kültürel, ekonomik ve psikolojik yoksunluğu oluşur ve kadın bu alanlarda güçsüzleşir. Kadının hem ekonomik hem sosyal yaşama katılımını engelleyen faktörlerin başında aileye erkek çocuğun kızlara göre ekonomik katkıda bulunması ve soyun devamını sağlamasıdır. Kız çocuğu ise erken dönemde evlendirildiği için

²⁷⁰ İkdam Gazetesi, 1 Eylül 1925.

²⁷¹ Zehra Dökmen, **a.g.e.**, s. 122.

²⁷² Ayten Alkan, **a.g.e.**, s. 22.

²⁷³ Fatmagül Berktaş, “Kadınların İnsan Haklarının Gelişimi ve Türkiye”, **Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi, İstanbul, 2004, s. 3-4.

başka birine ait olarak düşünölmektedir. Ona yatırım yapmak, okutmak boşu harcanan emek gibi görölmektedir.²⁷⁴

2012 yılı itibariyle kadınların işgücüne katılım oranı %29,5, OECD ölkeleri ile karşılaştırıldığında Türkiye 2011 yılı itibariyle %27,8 kadın istihdam oranı ile sonuncu ölkce olarak yer almaktadır. Parlamentoda temsil oranı ise %14,4' tür. Bu oranlardan cinsiyete dayalı ayrımcılığın parlamentoya, işgücüne de yansıdığı görölmektedir.²⁷⁵

Alkan'ın 2002 yılında Türkiye'nin başkenti Ankara'da yaptığı çalışma cinsiyete dayalı ayrımcılığı açıkça gözler önüne sermektedir. Ankara'da yaşayan kadınların;
276

- "%9'u okur-yazar değil,
- %100'e yaklaşan oranı ev temizliği, çocukların bakımı, çamaşır, bulaşık gibi işlerden sorumlu,
- Evin gündelik alışverişini yapanlar %70 oranında kadınlar,
- Gelir getirici işi olan kadınların %14'ünün çalışma mekanı ev,
- Gelir getirici bir işi olsun isteyen kadınların %26'sı çocuklarının bakımsız kalacağı endişesiyle, %30'u ailesindeki bir erkek izin vermediği için bu isteğini gerçekleştiremiyor,
- %42'si haftada bir ve daha az mahallesinden dışarı çıkıyor,
- %28'i, ev işleri, çocuk, hasta ya da yaşlı bakımı çok zamanını aldığından, %33'ü kendine ait bir geliri olmadığından, %12'si de yakınları izin vermediği ya da kısıtladığından dışarı çıkamıyor,
- %34'ü hava kararmadan eve dönmeye çalışıyor,
- %41'i toplu taşıma araçlarını kullanarak ya da yaya olarak yolculuk yaparken tacize uğruyor,

²⁷⁴ Neriman Açıkalin, "Yoksulluk ve Genç Kuşakların Toplumsal Hareketlilik Şansları: İstanbul ve Gaziantep Örnekleri", *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 2008, 131-154, s. 149.

²⁷⁵ TÜİK, "Kadın İstihdam Oranı, OECD Ölkeleri 2011, İstihdam", *a.g.e.*, s. 71; TÜİK, "Seçilmiş Ölkelere Göre Kadın Milletvekili Oranları, 2012, Siyasal Yaşam", *a.g.e.*, s. 143.

²⁷⁶ Ayten Alkan, *a.g.e.*, s. 18.

➤ %20'si hane içinde kötü muameleyle karşılaşılıyor.”

Alkan'a göre bu oranlar ülkenin genel durumunun nedenlerini bizlere sunmanın ötesinde kadınların yerel düzeyde karşılaştıkları engelleri kısıtlamaları da sunmaktadır. Ankara'da erkeklerin %42'sinin haftanın bir günü ya da daha az mahallesinden dışarı çıkmasını düşünemeyiz. Alkan bu sorunları “cinsiyete özgü sorunlar” olarak tanımlamaktadır.²⁷⁷

Sargın ise günlük hayatta yaşamımıza şekil veren pek çok uygulama ve politikanın yerel düzeyde gerçekleştiğini belirtmektedir. Temiz suya kavuşma, güvenli sokaklar, ucuz toplu taşıma gibi günlük hayatımızı kolaylaştıran faaliyetler, yerel karar mekanizmalarında alınan kararlar ve politikalarla hayata geçmektedir. Bu politikalardaki cinsiyet eşitliği, kadınların özel yaşamlarında, toplumsal, siyasi, ekonomik alanlardaki kaynaklara erişim ve kullanma açısından da eşitlik getirecektir.²⁷⁸

Sargın'a göre toplu taşıma hizmetlerinin erişiminin kolay ve ucuz olmadığı, sokak aydınlatmalarının yetersiz ve güvenliksiz olduğu bir kentte kadınların çalışma hayatına katılma oranlarının yüksek olması beklenemez. Eğer şiddet gören kadın için kentte, ücretsiz psikolojik danışmanlık, barınma, hukuki konularda danışma sağlayan birimler yoksa kadına yönelik şiddet azaltılamaz. Temiz suya erişimin kolay olmadığı, altyapının düzgün çalışmadığı, sık sık elektriklerin kesildiği bir sokakta, erkek ve çocukların her gün çamur olan ayakkabılarının temizliği, hastalanan çocuğun bakımını, cinsiyete dayalı işbölümüne göre kadın üstlenecektir. Kadınların ev içi iş yüklerinin artmasıyla, ev dışında ekonomik, siyasi, soysal hayata katılımları azalacaktır.²⁷⁹

Görüldüğü gibi kadınların belirli saatten sonra dışarı çıkamaması, toplu taşıma araçlarını güvenle kullanamaması, çocuk, hasta, yaşlı bakımı sorumluluğunu üstlenmeleri, meslek sahibi olamamaları, mahallesinden dışarı sınırlı çıkabilmesi gibi sorunların yerel yönetimlerin hizmetleri ile bağlantılıdır. Kadının bu hizmetleri yerel yönetimlerle bölüşme sağlandığında kadın topluma daha fazla katılma fırsatı bulacaktır.

²⁷⁷ Ayten Alkan, **a.g.e.**, s. 18-19.

²⁷⁸ Ayşe Sargın, **a.g.e.**, s. 7.

²⁷⁹ Ayşe Sargın, **a.g.e.**, s. 8.

3.2.3. Eşitliğe Entegre Bir Yaklaşım “Gender Mainstreaming”

Toplumsal cinsiyet hayatın büyük bir bölümünde erkeklerin baskın olduğu, kadınların ise ikinci planda kaldığı eşit olmayan bir ilişkidir. Erkekler ve erkeklere yüklenen sorumluluklar, kadınlar ve kadınlara yüklenen sorumluluklardan her zaman daha değerli olmuştur. Toplum tarih içerisinde erkek egemen bir yaklaşımla şekillenmiştir. Bu egemen yapı politikalara da yansımaktadır. Böylece politikalar da erkek egemen bir yapıyla şekillenmekte bu da toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yol açmaktadır. Gender mainstreaming toplumsal cinsiyet bakış açısı ile politik karar alma süreçlerini entegre eden politik ve teknik bir süreçtir. Gender mainstreaming “Eşitliğe entegre bir yaklaşım” ya da “cinsiyetlerle ilgili ayrıştırılmış bir yaklaşım” olarak tanımlanmaktadır.²⁸⁰

Gender mainstreaming, erkek ve kadın arasındaki eşitlik prensibini dikkate alarak, bu prensipleri politika süreçlerinde uygulamaktadır. Bu sebeple gender mainstreaming; sürece yönelen, sürecin ayrılmaz bir parçası olan ve stratejik bir yaklaşım niteliği taşımaktadır. AB tarafından da desteklenen bu yaklaşım, toplumsal cinsiyet eşitliği alanında yapılacak olan politikalarda, stratejiler üzerinde karar vericileri düşünmeye teşvik etmektedir.²⁸¹

3.2.4. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesine Yönelik Çalışmalar

Ülkemizde kadın hem ev hem de kamusal alanda toplumsal cinsiyet eşitsizliğine maruz kalmaktadır. Kadınlar işgücüne katılım, toplumsal hayata ve karar alma mekanizmalarına katılım süreçlerinde değişik biçimlerde eşitsizliklerle karşılaşmaktadırlar.

Ayrımcılığın önlenmesinde öncelikle toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda toplumun bilinçlendirilmesi ve yerel yönetimlerin kadınların yaşamlarını kolaylaştıracak politikalara yer vermesi gerekmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin giderilmesi ve kadınların topluma katılımıyla ilgili iyileştirici çalışmaların yapılması için yerel yönetimler ile üniversiteler arasında, üniversitelerde bu konuda çalışmalar yürüten akademik personel ya da yüksek lisans öğrencileri ile iletişim halinde olunarak uyum içerisinde çalışmayı sağlayacak bir çalışma ağı kurulmalıdır.

²⁸⁰ Birol Erkan vd., **a.g.m.**, s. 86-87.

²⁸¹ KSGM, **a.g.e.**, s. 16.

Kadın çalışmalarında STK'ların hem teorik olarak hem de pratikte önemli bir rolü olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu çalışma ağına STK'ların da dâhil edilerek, iletişim ve paylaşım halinde bulunarak uyum içerisinde çalışmalar yapılması sağlanmalıdır.

Yerel yönetimlerin kadın erkek eşitsizliğini gidermeyi kamusal bir görev kabul etmeleri ve bu görev ışığında stratejik plan oluşturmaları gerekmektedir. Bu görevleri içeren Avrupa Yerel Yaşamda Kadın Erkek Eşitliği Şartı hazırlanmıştır. Şubat 2014 tarihi ile Türkiye'den bu şarta sadece Bursa, Bornova, Trabzon, Kars ve Denizli yerel yönetimleri imza atmıştır.²⁸² Atılan imzaların bu kadar az olması yerel yönetimlerin kamu politikalarının kadın erkek eşitliğini sağlamada etkin rol oynayabileceğinin farkında olmadıklarını göstermektedir.

Yerel yönetimlerde kadın erkek eşitliğini sağlamak adına herhangi bir birim henüz mevcut değildir.

Yerel yönetimlerin toplumsal cinsiyet eşitliği çerçevesinde kadınlara uygun, iyi işleyen politikalar oluşturabilmeleri için Türkiye'deki kadınlara dair alan taraması yapılarak bir kadın profili çıkartılması gerekmektedir. Profilde kadınların toplumun neresinde olduğu, konumlandırılışı, yaşantısının saptanması yerel yönetimlerin kadınlara yönelik hizmetleri açısından önem arz etmektedir. Ayrıca alan taramasının yapılması kadınların topluma katılımını sağlayacak politikalar üretmelerinde yerel yönetimlere yardımcı olacaktır.

Kadın sorunları ile ilgili politikalar üretirken istatistiklerden yararlanmak yapılacak olan çalışmalar açısından önemli ve etkin bir faktördür. Çünkü erişim sağlanan bu istatistikî veriler ışığında çalışmalar üretilmektedir. Kadınlar ile ilgili verilere genellikle TÜİK, KSGM gibi birimlerden ulaşabilmektedir. Ancak bu verilerin kimi zaman yetersiz kaldığını ve dar bir alanda çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki verilerin güvenilir ve düzenli bir şekilde tutulması, bilgilerin güncellenmesinin sağlanması, elde edilen verilerin sahasının genişletilmesi amacıyla yerel yönetimler diğer kamu kurum ve kuruluşlar, üniversiteler ve STK'larla eşgüdüm ve uyum içerisinde çalışmalıdırlar.

Yerel yönetimlerin kadınlara yönelik hizmetlerinin devamlılık arz etmesi, gündemde kalması sağlanmalıdır. Ayrıca kadın sorunları için üretilen politikaların

²⁸² Hülya Demirdirek ve Ülker Şener, *81 İl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karnesi*, Matsa Basımevi, Ankara, 2014, s. 14.

işbirliği içerisinde çalışılan kurumlarla paylaşılması, politikaların geliştirilmesi, uygulanması konusunda gerekli desteklerin alınması ve gündem oluşturulması sağlanmalıdır.

Toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak amacıyla yapılması gerekli konu başlıkları şu şekilde sıralanmaktadır.

- “Kadınların eğitilmesi,
- Sağlık, siyaset ve kamu yaşamına katılmada kadınlara öncelik tanınması,
- Kadınların rol ve sorumluluklarına ilişkin olumsuz kalıp ve yargılarla mücadele edilmesi,
- Sorumlulukların birlikte paylaşılması,
- Aile içinde kararların birlikte alınması,
- Hak ve sorumluluklarda eşitlik,
- Ailedeki kız ve erkek çocuklarının eşit davranılarak yetiştirilmesi,
- Kadınların toplumda görev almasını sağlamak ve desteklemek, istihdamını arttırmak, kadının çalışma hayatıyla iş hayatının örtüşmesini sağlamak,
- Kadınların şiddete uğramasını engellemek,
- Ayrımcılığın yasaklanması ve ayrımcılıkla mücadele konusunun geliştirilmesi,
- Eşit fırsatlar sağlanması,
- Olumlu ayrımcılığın uygulanması”

Kadınlara biçilen rollerin ortadan kaldırılması ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için, kadınların eğitilmesinin yanı sıra erkeklerin de bu konuda

eğitilmeleri, erkek farkındalığının yaratılması ve kadınların toplumda hak ettikleri yeri almaları sağlanmalıdır.²⁸³

3.2.5. Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme

Bütçe, devletin en önemli ekonomik politika araçlarından birisidir. Kimin ödüllendirildiği, kime değer verildiği ya da verilmediği, hükümetlerin sosyal ve ekonomik önceliklerinin kimler olduğunu yani iktisadi, toplumsal öncelikler hep bütçeye yansımaktadır. Ayrıca bütçeler halkın kaynaklara, mallara, hizmetlere ulaşımını belirlemektedir.²⁸⁴

Toplumumuzda yerel yönetimlerin kanunlar çerçevesinde yapacağı görev ve sorumluluklarının yanı sıra sosyal alanda da politikalar yapmaları beklenmektedir. Sosyal politikaların uygulanması, yaygınlaşması da yerel yönetimleri toplumsal odaklı politikalara yöneltmektedir. Ancak bu politikaların uygulanabilmesi için yerel yönetimlerin dezavantajlı grupları belirleyerek onlara yeterince bütçe ayırması ve bütçeyi etkin bir şekilde kullanması gerekmektedir.²⁸⁵

Kadınlar zamanla erkeklerle eşit haklara kavuşmaya başlamışlarsa da erkeklerle aynı seviyeye gelememişlerdir. Kadına destek ve katılımını sağlamak için bazı politikalar ortaya çıkmıştır. Bunlardan bir tanesi de cinsiyete duyarlı bütçelemedir.²⁸⁶

Cinsiyete duyarlı bütçeleme, kaynakların kadınlar ve erkekler arasındaki dağılımının, kadın erkek fırsat eşitliğinin gözetilerek yapılmasıdır.²⁸⁷ Bir başka deyişle cinsiyetin bütçe politikasına dâhil edilmesidir.

Kamu kaynaklarının kadınları gözetmeden bölüştürülmesi, cinsiyet eşitsizliğine yol açmaktadır. Kentte yaşamlarını sürdüren kız çocuklarının ve kadınların da yerel yönetimlerin bütçelerinden en az diğer cinsleri kadar yararlanabilecekleri düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

²⁸³ Aydeniz Alisbah Tuskan, "Toplumsal Cinsiyet Toplumda Kadına Bıçılan Roller ve Çözümleri", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2012-99-1179>, (Erişim Tarihi: 09.09.2014).

²⁸⁴ Birol Erkan vd., *a.g.m.*, s. 87-88.

²⁸⁵ Nurullah Kaya, "Yerel Yönetimlerde Sosyal Bütçe; Erzurum Büyükşehir Belediyesi Sosyal Bütçesinin Değerlendirilmesi", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2012, Cilt: 26, Sayı: 2, 157-169, s. 168.

²⁸⁶ Cansu Külekçi ve Tülin Canbay, "Kadın Haklarının Kazandırılmasıyla Birlikte Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme", *Elektronik Journal of Vocational Colleges*, 2012, 32-48, s.32.

²⁸⁷ IFUW, "Gender Budgeting-An Overview By The European Women's Lobby", 2004; *aktaran* Birol Erkan vd., *a.g.m.*, s. 88.

Cinsiyete duyarlı bütçelemede yer alması gereken bir başka konu da kadının topluma, kente, işgücüne katılımını etkileyen çocuk, yaşlı, hasta ve engelli bakımı konusunda hizmetlere bütçe ayrılarak hizmetlerin mahalle ölçeğine indirgenmesidir.

Cinsiyete duyarlı bütçe yaklaşımının temel özellikleri;

- “Ekonomik karar alma mekanizmalarına ve bütçe işlemlerine kadınların daha fazla katılımını sağlar,
- Hükümetin bütçeye ilişkin kararlarında şeffaflığın ve etkinliğin sağlanması üzerinde durur,
- Cinsiyete duyarlı bütçeler erkek ve kadınlar için ayrı bütçeler değildir,
- Ulusal ve yerel seviyedeki bütçelerin hazırlanmasının tüm safhalarında toplumsal cinsiyet bilincinin dahil edilmesi üzerine odaklanır,
- Devlet harcaması ve gelirini cinsiyet perspektifinden gözlemler,
- Toplumsal cinsiyet eşitliğini ve insani gelişimi sağlamak için kaynakların daha etkili kullanımını teşvik eder,
- Devlet harcamalarında bir artış oluşmasından ziyade, kaynak dağıtımında yeniden öncelik belirlenmesini vurgular. Buna bağlı olarak belli sektörlerle tahsis edilen kaynaklardaki değişimlerden ziyade sektörler içindeki programların yeniden yönlendirilmesini (tekrar oryantasyonu) vurgular,
- Cinsiyete duyarlı bütçe yaklaşımı, devletlerin birçok hedefleri ile ilgili verilerini çeşitlendirmesini ve yenilemesini gerektirir .”²⁸⁸

²⁸⁸ Birol Erkan vd., **a.g.m.**, s. 91.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TOPLUMSAL YAŞAMA KADINLARIN KATILIM TÜRLERİ

4.1. KATILIM TÜRLERİ

Kadınlar tarihsel süreç içerisinde üretime, yönetime katılma imkânı bulmuş, ülkelerin demokratikleşmelerinde katkıları olmuştur. Buna rağmen, dünyada ve ülkemizde kadın sorununun tam anlamıyla çözüldüğünü söylemek mümkün değildir. Hiç şüphesiz kadın sorunları ülkelerin ekonomik, sosyal sorunlarından bağımsız değerlendirilemez. Kadınların yaşadıkları sorunların çözümü aynı zamanda ülkelerin temel sorunlarının çözülmesi için de anahtar bir role sahiptir. Çünkü bir ülkenin gelişmişliğinin, çağdaşlığının, kalkınmasının en önemli göstergesi kadınlardır.²⁸⁹

Bu sebeple kadının topluma katılımı açısından önemli bir yere sahip olan katılım mekanizmaları, bu bölümde ekonomik, sosyal, kentsel ve siyasal açıdan değerlendirilecektir.

4.1.1. Ekonomik Katılım

Sürdürülebilir kalkınma ve ekonomik olarak kalkınma şüphesiz tüm ülkelerin en önemli amaçları arasındadır. Sürdürülebilir büyüme, kalkınmayı sağlamak için sermaye artışı, kıt kaynakların etkin kullanılması, verimlilik artışı, teknolojinin gelişmesi tüm ülkeler için önem arz etmektedir. Bu faktörlerin sağlanması için insan kaynağına yatırım yapmak gerekmektedir. Ekonomik kalkınmada insan faktörü önemli olduğuna göre dünya nüfusunun yarısını oluşturan kadın olmaksızın kalkınmayı sağlamak mümkün görünmemektedir.²⁹⁰

Bu bölümde Türkiye’de kadının topluma katılımında çok önemli bir yer tutan işgücü piyasasında kadının yeri, kadına ekonomik açıdan bakış, işgücü eğitim ilişkisi tablolar ve grafikler yardımıyla açıklanacaktır.

Şimşek’e göre, kalkınma ve kadın arasında yakın bir ilişki vardır. Ekonomik kalkınma arttıkça, kadının ekonomik statüsü güçlendikçe, bununla beraber sosyal ve toplumsal statüsü de güçlenecektir. Kadınların hem ekonomik hayatta hem de

²⁸⁹ Jülide Sarieroğlu, “Çalışma Hayatı ve Kadın”, *Çelik İş Sendikası Dergisi*, 2009; aktaran Filiz Tutar ve Handan Yetişen, “Türkiye’de Kalkınmanın Ekonomik Kalkınmadaki Rolü”, *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2009, Cilt: 2, Sayı: 2, 116-131, s. 122.

²⁹⁰ Filiz Tutar ve Handan Yetişen, *a.g.m.*, s. 116.

toplumsal hayatta güçlü olmaları, ekonomik kalkınmaya olumlu etki sağlamaktadır.²⁹¹

Kadın ekonomik kalkınmaya etki ettikçe, kendisi de ekonomik bakımdan güçlenecek, kendi ayakları üstünde duracaktır. Bu durum kadını hem aile içinde hem de toplum içerisinde daha itibarlı bir konuma getirecektir.

4.1.1.1. İşgücü ve İstihdam Kavramı

Sosyal kalkınma ve toplumsal katılımının artması kadınların istihdama katılması ile ilişkilidir. Kadınların toplumsal hayatta da yerlerinin olması, söz sahibi olmaları eğitim ve iş gücünün artmasıyla mümkün görünmektedir.

4.1.1.1.1. Tarihsel Süreçte İşgücü Bakımından Kadının Yeri ve Önemi

Dünyanın var oluşundan itibaren kadın tarihsel süreç içerisinde çalışma hayatı içerisinde yer almıştır. Kadın annelik vasfından dolayı çocuk bakımını üstlenmekle birlikte çalışma hayatından uzaklaşmış; ev içi işlerle uğraşmaya başlamıştır. Ev içi işlerle uğraşırken bahçe ekmiş, biçmiş, hayvan yetiştirmiş, çanak çömlek üretmiş, dokuma tezgâhında bez üretmiştir. Sanayi devrimi ile iş dünyasında kadına da ihtiyaç duyulmuş; kadının artık ev dışında da çalışması gerekmiştir. Kadın eğitim seviyesinin düşük olması sebebiyle zor şartlar altında ve vasıfsız işçi olarak çalışmaya başlamıştır.²⁹²

Dolayısıyla sanayi devriminin kadının emek piyasasında konumlandırılmasında bir dönüm noktası olduğu söylenebilir. Sanayi devrimi ve sonrasında meydana gelen ekonomik, teknolojik, kültürel değişiklikler sonucunda kadın annelik ve ev işlerini yapan kadın rolünden çıkarak ücret karşılığında işgücü piyasasına katılma şansını yakalamıştır. Kadın açısından önemli bir faktör olan ücret te kadının sosyal hayatta görünür olmasını, bir fert olmasını ve toplumsal alanda eşit haklara sahip olmasını sağlayan bir kavram olmuştur.²⁹³

²⁹¹ Mevlüdiye Şimşek, *Küreselleşen Dünyada Kadının Ekonomik Konumu*, Ekin Basın Yayın Dağıtım, Bursa, 2008, s. 1.

²⁹² Dolunay Şenol ve İbrahim Mazman, "Tarihi Bir Bakışla Çalışma Hayatında Kadın", *Aile ve Kadın Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Kırıkkale Üniversitesi Yayınları, Kırıkkale, 2013, s. 151-153.

²⁹³ İnci Parlaktuna, "Türkiye'de Cinsiyete Dayalı Mesleki Ayrımcılığın Analizi", *Ege Akademik Bakış*, 2010, Cilt: 10, Sayı: 4, 1217-1230, s. 1217.

4.1.1.1.2. Sanayi Öncesi Toplumlarında Kadın

İlkçağ toplumlarında kadınla erkek arasında bir işbölümü olmuştur. Kök ve meyve toplama işlemlerini kadın ve erkek hep bir iş bölümü içerisinde yapmışlardır. Topladıkları ürünleri cinsiyet ayrımı yapmaksızın paylaşmışlardır. İkel toplumlarda kadınlar çocuklarını büyütme ve korumakla meşgulken, erkek ise karada ve denizde avcılıkla uğraşmıştır. Doğum öncesi ve doğum sonrası ağır işlerde çalışamayan kadın kök toplayarak çocuklarıyla ilgilenme imkânı da bulmuştur. Kısacası kök toplayan kadın da avlanan erkek de ürettiklerini eşit paylaşarak tüketmişlerdir.²⁹⁴

Yerleşik hayata geçtiklerinde özel mülkiyetin de ortaya çıkması ile birlikte toplumsal yapıda bazı değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişiklikler kadının ve erkeğin toplumdaki konumlarında farklılıklara sebep olmuştur.²⁹⁵

4.1.1.1.3. Sanayi Toplumlarında Kadın

Dünyanın neredeyse her ülkesinde nüfusun yarısını oluşturan kadınlar emek piyasasında üretimde de önemli bir yer edinmelerine rağmen geçmişte ve hatta günümüzde de işgücü piyasasında ikincil konumda kalmışlardır. Ülkemizde olduğu gibi diğer ülkelerde de cinsiyete dayalı bir iş bölümü mevcuttur. Çocuk doğurmak, bakmak, büyütme ve ev işleri kadının görevi iken ev dışında para kazanmak ta erkeğin görevi sayılmıştır.²⁹⁶

Ancak cinsiyete dayalı işbölümü 1750 yılından itibaren sanayileşmenin başlaması ile son bulmaya başlamıştır. Sanayi Devrimi olarak adlandırılan bu dönem ilk kez çarklı makinesinin ortaya çıkması ile başlamıştır. 1782 yılında James Watt'ın buharlı makineyi icadı ile demir çelik üretimi diğer iş kollarına ve ülkelere de yayılmıştır.²⁹⁷ 19. yüzyılda İngiltere'de olduğu gibi birçok batılı ülkede sanayileşme dokuma ile başlamıştır. Bu yüzden toplam işgücünün büyük bir bölümünü kadınlar oluşturmuştur. Kadınların işgücünde yer almasının başlıca nedeni kadının ucuz bir işgücü olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır. Yine de bu dönem kadınların

²⁹⁴ Muharrem Es, *a.g.e.*, s. 192.

²⁹⁵ Leyla Kırkpınar, "Türkiye'de Toplumsal Değişme Sürecinde Kadın", *75.Yılda Kadınlar ve Erkekler*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 1998, s. 13.

²⁹⁶ Mustafa Özer ve Kemal Biçerli, "Türkiye'de Kadın İşgücünün Panel Veri Analizi", *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2003-2004, 55-86, s. 57.

²⁹⁷ Mustafa Özer ve Kemal Biçerli, *a.g.m.*, s. 57.

yaptıkları işin ücret olarak bir karşılığı olması, gelir elde etmeleri açısından tarihsel bir gelişmedir.²⁹⁸

Sanayi devriminde fabrikasyon üretime geçildiğinde ucuz işgücü tercih edilmiştir. Ucuz işgücü olarak ta kadın tercih edilmiştir. Tarımsal alanda çalışan kadınlar kente göç ederek işgücü piyasasına katılmışlardır. Bu dönemde kadın geleneksel normların dışına çıkmış, işgücüne katılımı sayesinde kent ve mekân açısından devinimi artmıştır.

Bu dönemde kadın ve çocuğun sanayide çalıştırılmasının bir başka nedeni de kas gücünün yerini esnek parmakların almasıdır. Çünkü makineler kas gücünden çok onları çalıştırabilecek esnek parmaklara ihtiyaç duymaktadır. Kadın ve çocuk işçilerin bu yönden elverişli olması aynı zamanda da ucuz işgücü olması sebebiyle daha çok tercih edilmişlerdir. Erkeklerle aynı koşullarda çalışmalarına rağmen onlardan daha az ücret almışlardır.²⁹⁹

Sanayi Devrimi'nin kadın üzerindeki etkisi kıta Avrupa'sı ile sınırlı kalmamış, aynı zamanda Amerika Birleşik Devletleri'nde de işgücü alanında değişiklikler meydana gelmiştir. A.B.D.'de tarım sektöründe ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınlar, sanayi sektöründe de çalışma fırsatı bulmuşlardır. Sanayinin de gelişmesi ile firmalar genişlemiş ve firma sayısında da artış meydana gelmiştir. Bu durum kadınların dokuma alanı dışında sekreterlik, tezgâhtarlık, muhasebecilik gibi hizmet kollarında da çalışmalarını sağlamıştır.³⁰⁰

I. ve II. Dünya Savaşlarında erkekler savaşmak için cepheye gitmişlerdir. Dolayısıyla erkek işgücündeki bu boşluğu kadınlar doldurmuşlardır. Savaşlar ve sonucunda yaşanan buhranlardan sonra devletler, fertler arasında kadın erkek ayrımı gözetmeden ekonomiye ve topluma katılmalarını sağlamışlardır. Endüstrinin de gelişmesiyle kadınlara çalışabilecekleri yeni iş alanları açılmıştır.³⁰¹ Kamu ve hizmet sektöründeki büyüme kadınların toplam işgücü içerisindeki oranını artırmıştır.

²⁹⁸ Serpil Aytaç vd., *Çağdaş Sanayi Merkezlerinde Kadın İşgücünün Konumu: Bursa Örneği*, TISK Yayınları, İstanbul, 2002, s. 5.

²⁹⁹ Ahmet Tabakoğlu, "Batı'da Aile ve Kadın", *Sosyal Hayatta Kadın*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2005, s.189.

³⁰⁰ Dora L. Costa, "From Mill Town To Board Room: The Rise Of Women's Paid Labor", *National Bureau Of Economic Research Working Papers*, WP No:7608, Cambridge, MA, 2000, s. 10-11; aktaran Mustafa Özer ve Kemal Biçerli, *a.g.m.*, s. 57.

³⁰¹ Faruk Kocacık ve Veda B.Gökkaya, "Türkiye'de Çalışan Kadınlar ve Sorunları", *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2005, Cilt: 6, Sayı: 1, 195-219, s. 196.

Böylelikle kadına aile ve toplum içerisinde yeni roller yüklenmiştir.³⁰² Savaş sonrasında kadınların bir kısmı evlerine dönmüşler de bir kısmı çalışmaya devam etmiştir.

II. Dünya Savaşı sonrasında kadınlar iş tecrübesi kazanmış ve işgücüne katılma kararlarında olumlu gelişmeler yaşanmıştır. Teknolojik olarak ev aletlerinde gelişmeler yaşanmış, 1869 yılında çamaşır makinesi, 1882 yılında elektrikli ütü icat edilmiştir. Buluşlar sayesinde ev işlerinin kolaylaşması ile birlikte kadının işgücü piyasasına katılımı da artmıştır.³⁰³ II. Dünya Savaşı'ndan sonra sosyal politikanın uluslararası alanda gelişmesiyle birlikte kadın işgücünü destekleyici hukuksal düzenlemeler de ortaya çıkmaya başlamıştır.

Sanayileşmenin bir diğer önemi de doğum oranlarının düşmüş olmasıdır. Doğum kontrol yöntemlerinin gelişmesiyle birlikte aile planlaması gerçekleşmeye başlamıştır. Bu dönemde tıbbi gelişmelere paralel olarak insan ömrünün de uzaması ile birlikte kadınlar gençken çocuk bakımını tamamlayarak işgücü piyasasına katılmaya başlamışlardır.³⁰⁴

Kısacası Sanayi Devrimi ile kadınlar sanayide çalışmaya başlamışlar, erkek egemen olan işgücü piyasasında yerlerini almaya başlamışlardır. Ancak hem özel, hem iş hayatında öne çıkmaya başlayan kadın erkekle aynı işi yapsa da aynı kötü ve sağlıksız çalışma koşullarında çalışsa da erkekten düşük ücret almıştır.

4.1.1.2. Kadına Ekonomik Açıdan Bakış

Bir ülkenin medeniyet seviyesi kadına verdiği değer ve önemle ilgilidir. Ülkeler kadına verdikleri değere göre gelişme göstermişlerdir. Bu değere önem vermeyen ülkeler ise ilerleme gösterememişlerdir.³⁰⁵

Kadının tarihsel açıdan elde ettiği konumuna bakıldığında birçok aşamadan geçmiş olduğu görülmektedir. Kadın yüzyıllar boyunca üretimin her evresinde katkıda bulunmalarına rağmen kalkınma imkânlarından hak ettiği kadar pay alamamanın yanında, dünyada yoksulluktan en çok etkilenen kesim arasında

³⁰² Aysen Tokol, "Dünyada Kadın İşgücü", *Türkiye'de Kadın İşgücü Seminerleri I-II*, TISK Yayınları, 1999, s. 19.

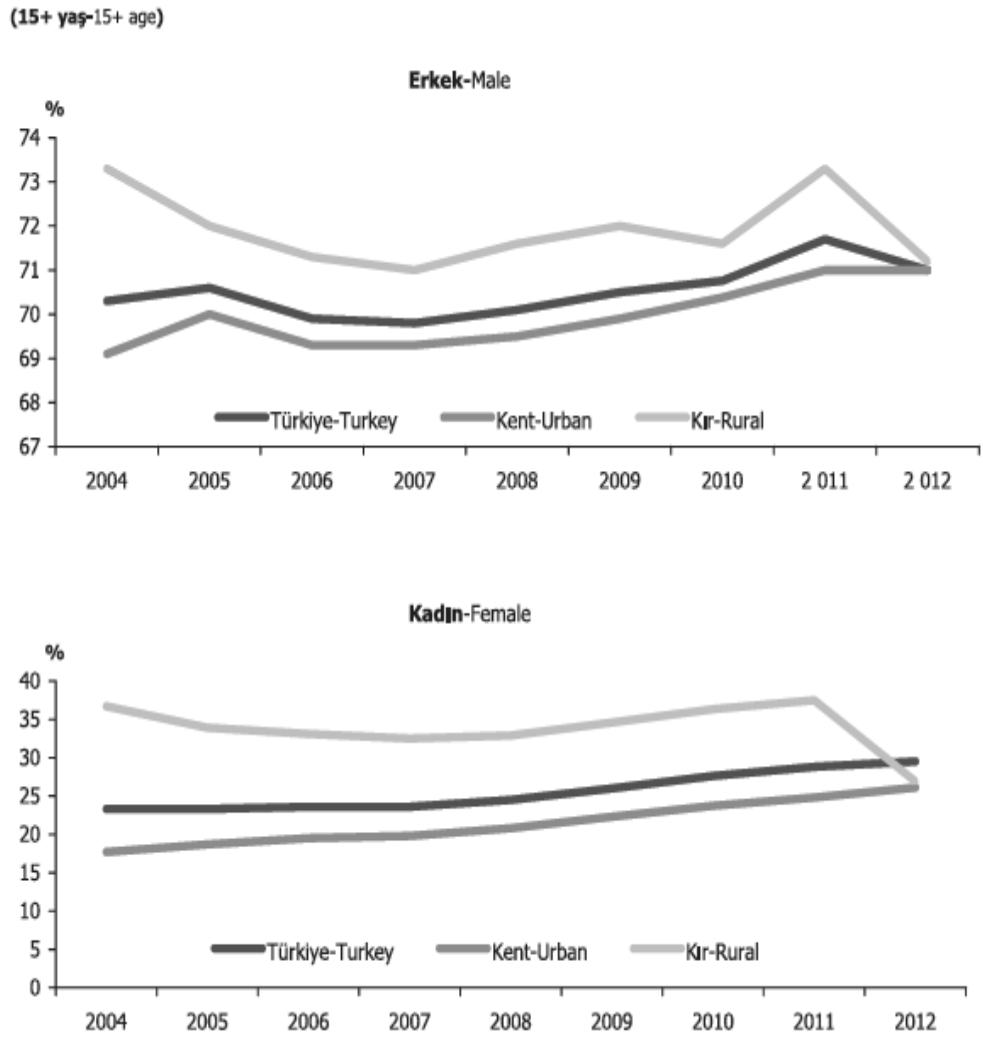
³⁰³ Jeremy Greenwood, Seshadri, Ananth ve Mehmet Yörükoğlu, "Engines Of Liberation", University Of Rochester, *Department Of Economics Working Papers*, 2002, 1-51; aktaran Mustafa Özer ve Kemal Biçerli, *a.g.m.*, s. 58.

³⁰⁴ Mustafa Özer ve Kemal Biçerli, *a.g.m.*, s. 58.

³⁰⁵ Filiz Tutar ve Handan Yetişen, *a.g.m.*, s. 117.

olmuştur.³⁰⁶ Ekonomik yoksunluklar kadınların politik, mekânsal, kültürel ve özellikle toplumsal hareketliliklerini sınırlamaktadır. Kadınların karşı karşıya kaldığı ekonomik güçsüzlük yerel yönetimlerin üstlenmesi gereken başlıca sorunlar arasında yer almaktadır.³⁰⁷

Ülkemizde nüfusun yarısını kadınlar oluşturmaktadır. Bu bağlamda bakıldığında kadınların ekonomik hayatın da diğer yarısını oluşturduğunu düşünülebilir. Ancak işgücü rakamlarından durumun hiç de böyle olmadığı görülmektedir.

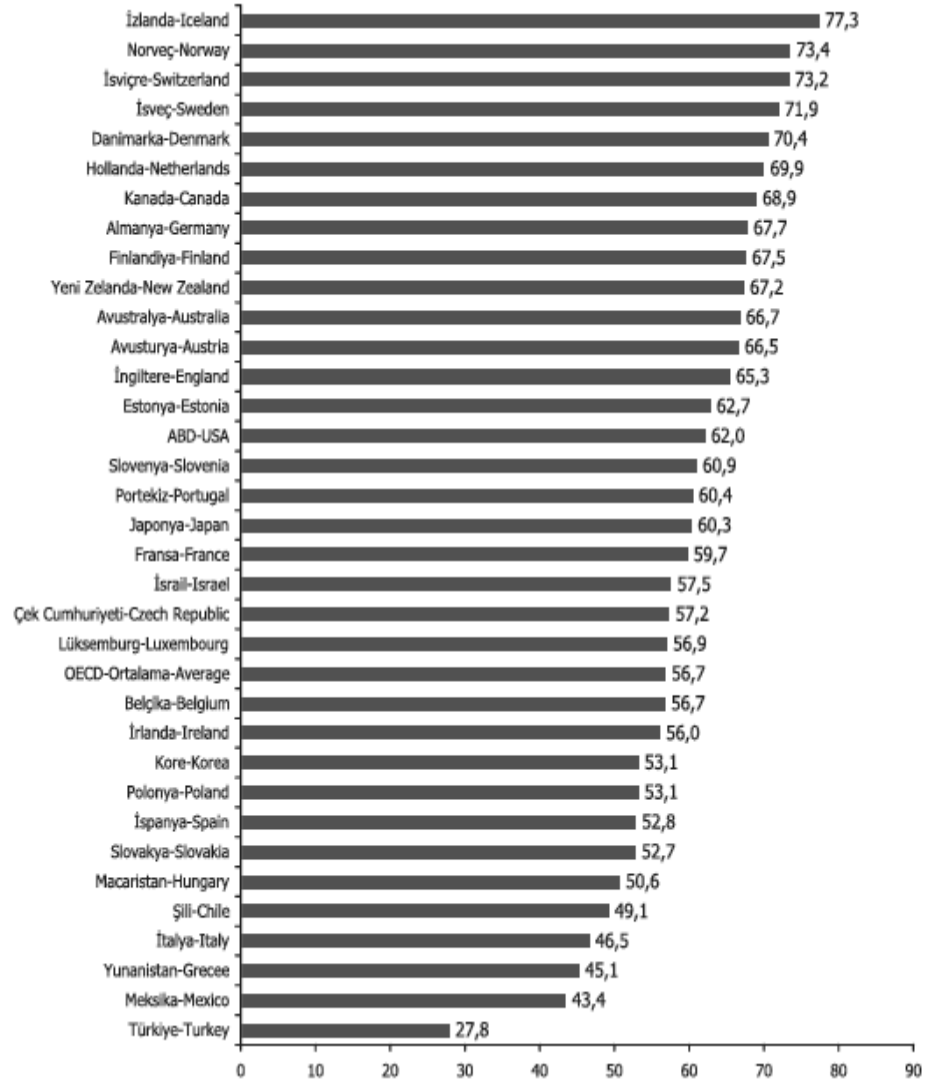
Grafik- 1 İşgücüne Katılma Oranı, 2004-2012³⁰⁸

³⁰⁶ Faruk Kocacık ve Veda B.Gökky, *a.g.m.*, s. 196.

³⁰⁷ Ayten Alkan, *a.g.e.*, s. 40.

³⁰⁸ TÜİK, "İşgücüne Katılma Oranı, İstihdam", *a.g.e.*, s. 72.

2004 yılında erkeklerin işgücüne katılma oranı %70,3 iken bu oran 2012 yılında %71'e yükselmiştir. Aynı dönemde kadınların işgücüne katılma oranı ise %23,3'den % 29,5'a yükselmiştir. OECD ülkeleri arasında Türkiye'nin konumuna bakıldığında kadınların işgücüne katılımının %27,8 olup, son sırada yer aldığı görülmektedir. Kadın nüfusunun ülke nüfusunun yarısını oluşturduğu düşündüğümüzde, işgücüne katılan kadınların oranının, erkek işgücü oranının yarısından çok daha az olması, hem kadının topluma katılımı, hem ekonomi hem de ülke açısından büyük bir sorun oluşturmaktadır.

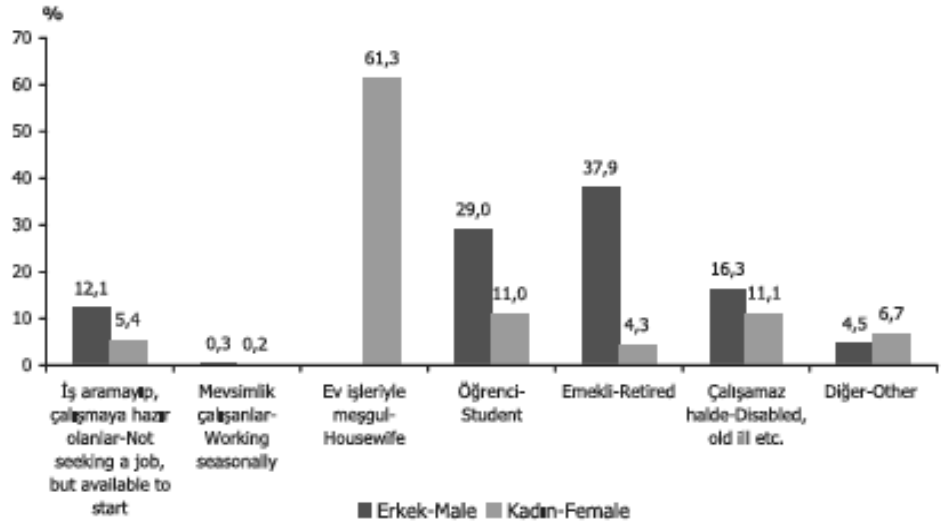

Grafik- 2 Kadın İstihdam Oranı(*)³⁰⁹, OECD Ülkeleri 2011³¹⁰

³⁰⁹ Veriler 15-64 yaş grubu için hesaplanmıştır.

³¹⁰ TÜİK, "Kadın İstihdam Oranı, OECD Ülkeleri 2011, İstihdam", **a.g.e.**, s. 71.

Kadınların toplumsal ve ekonomik hayata katılamamalarının ya da bir başka deyişle erkeklerin gerisinde olmalarının bazı nedenleri vardır. Birincil neden olarak erkek egemen; ataerkil bir toplum olmamız söylenebilir. Toplumumuzda kadınların hayattaki tek rolü çocuk doğurmak ve bakımını, büyütmesini üstlenmek, ev işleri olarak görülmektedir. Toplumsal cinsiyet normlarının kadınların üstüne yüklediği bu sorumluluğu kadınların tek başına üstlenmeleri kadının hem işgücüne hem de toplumsal hayatın diğer alanlarına katılmasını zorlaştırmakta ve engellemektedir. Kadının iş, kent, toplum arasındaki uyumunu daraltmaktadır.

Grafik- 3 İşgücüne Dâhil Olmama Nedenleri, 2012 ³¹¹

2012 yılında işgücüne dâhil olmayan erkeklerden %37,9'unun zaten emekli olduğu görülmektedir. %29 ise öğrenci; yani iş hayatına henüz atılmamıştır. Günümüzde toplumumuzda kadın emeğinin oransal olarak büyük bir bölümü ev içi işlerde kullanılmaktadır. Bu grafiklere de yansımakta ve kadınların işgücüne dâhil olamamasının en önemli nedeni %61,3 oranla ev işlerinin olduğu görülmektedir. Erkeklerin işgücüne dâhil olmama nedenleri emeklilik, öğrencilik gibi daha makul faktörlerken, kadının ev işleri sebebiyle işgücüne katılamaması hem istihdam açısından, hem de toplumsal açıdan büyük bir kayıptır.

Bu nedenle kadınların işgücü piyasasında yer alan iş olanaklarını artırmaya yönelik uygulamaların başarılı olması için aile içerisindeki rollerin yeniden tanımlanması ve her iki cinsin eğitiminde ve sosyalleşme sürecinde radikal değişiklikler yapılması gerekmektedir. Cinsiyete dayalı işbölümü ya da toplumsal

³¹¹ TÜİK, "İşgücüne Dahil Olmama Nedenleri, 2012, İstihdam", **a.g.e.**, s. 73.

cinsiyetlerin dayattığı işbölümü yerine, her bireyin kendi yeteneğine göre işlerde yer alacağı bir toplumda maksimum verim alınabilecektir.³¹²

Diğer engelleyici nedenler ise; kanuni düzenlemelerdeki eksiklikler, kadınların erkeklerin faydalandığı fırsatlardan daha az yararlandırılmaları, iş alanlarının kadınlar için çok geniş olmaması, mesleki eğitim politikalarının yetersizliği ya da ulaşımının zor olması, toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünün değişmezliği ve bazı iş grupları için fizyolojik engellerdir.

Kadınların çalışma hayatı içerisinde yer alma oranları kadınların toplumsal konumlarının belirlenmesinde önemli bir yer tutmaktadır. Kadınların istihdam sorunu çözülmedikçe kadınların sosyal bir yapıya bürünmelerini beklemek mümkün değildir. Ekonomik bağımlılıktan kurtulduklarında temsil ve katılım oranının artacağı görülmektedir.

Kadınların işgücü açısından ikincil konumda yer almaları ve emek piyasasına katılamamaları sebebiyle, toplumdaki statülerinin yükseltilmesi ve güçlenmesi de sınırlı olmaktadır.³¹³ Kadınların işgücüne ve ekonomiye olan katkıları düşünüldüğünde, kadınların ekonomik konumunun güçlendirilmesi artık bir zorunluluk olmuştur.³¹⁴

Kadınların iş hayatına katılmaları aynı zamanda toplumsal hayatta da yer almalarını sağlayacaktır. Dolayısıyla toplumdaki her iki cinsin beraber var olmasının önündeki engeller aşılmış olacaktır. Bu durumun aile ortamına da yansımalarıyla kadın ve erkeğin daha eşit ve özgür birliktelikleri olacaktır. Böylece hem fertler hem de toplum güçlenecektir.³¹⁵

Kadınların istihdam edilmesi aynı zamanda ekonomik özgürlüklerini kazanmalarını sağlayacaktır. İstihdam aynı zamanda kadınların hem aile hem toplumda maruz kaldığı şiddet, ekonomik şiddet, taciz, erken evlilik gibi konularla baş edebilmesinde önemli rol oynamaktadır.³¹⁶

³¹² Yakut Özden, “*Değişen Bir Toplumda Kadının İstihdam İmkânlarının Geliştirilmesi Konulu Konferans*”, 7-8 Kasım 1989, İş ve İşçi Bulma Kurumu İktisadi İşbirliği Ve Geliştirme Teşkilatı, Ankara, 1990, s. 19.

³¹³ Elif Özlem Özçatal, “Tokat Emek Piyasasında Kadın İşgücünün Konumunun Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Analizi”, *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2009, Cilt:1, 54-74, s. 55.

³¹⁴ Mevlüdiye Şimşek, *a.g.e.*, s. 48.

³¹⁵ İlyas Karabıyık, “Türkiye’de Çalışma Hayatında Kadın İstihdamı”, *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 2012, Cilt: 32, Sayı: 1, 231-260, s. 240.

³¹⁶ İlyas Karabıyık, *a.g.m.*, s. 240.

Kadınların ekonomik güçsüzlüğünün doğrudan doğruya kadınların topluma katılımını engellediği düşünüldüğünde, ekonomik güçsüzlüğü yaratan unsurların daha az kısıtlayıcı olması açısından yerel yönetimlerin üstleneceği bazı görevler bulunmaktadır. Alkan bunları öyle sıralamıştır:³¹⁷

- “Kadınların gelir getirici etkinliklerde bulunmalarını kolaylaştıracak, özellikle piyasada geçerli becerilerin kazandırılmasını esas alan mesleki eğitim ve beceri kursları,
- yine evde üretimde bulunan kadınlar dikkate alınarak, ortak üretim ve pazarlama olanakları yaratılması,
- bu çerçevede üretim ve pazarlama kooperatifi kurabilmeleri için yönlendirme, danışmanlık, eğitim, mali ve bürokratik destek hizmetleri,
- dışarıda iş bulmak isteyen kadınlara iş arama sürecinde kolaylık sağlayacak rehberlik ve danışmanlık hizmetleri (iş rehberliği), vb. gibi.”

Ayrıca kadınların topluma katılımında yerel yönetimlerin diğer kamu kurum ve kuruluşlar, STK’lar ve üniversitelerle işbirliği yapmaları gerektiği görülmektedir. Örneğin bazı üniversiteler mezunlarına istihdam garantisi sunmaktadır. Örneğin bazı STK’lar açmış oldukları mesleki kurslar sayesinde kadınların ekonomik özgürlüğünü sağlamakta, bazıları ise sığınmaevleri açmak suretiyle şiddet gören kadınların yeni bir hayata başlamalarına adım atmalarını sağlamaktadırlar.

4.1.1.2.1. Türkiye’de Kadın İşgücü Katılımı ve İstihdamı

Nüfus, işgücü ve istihdam bir ülkenin kalkınmasında başlıca faktörlerdir. İstihdamın yapısının kavranması, işgücü potansiyeli ve işgücü piyasasının durumu hakkında önemli bilgiler vermektedir. Kadının istihdamdaki konumunun belirlenmesi kadının işgücü potansiyelini ve işgücü piyasasındaki yerini de belirleyecektir.³¹⁸

Kadınların toplumsal hayatta ve ekonomik alanda ikincil planda olmasının bazı nedenleri vardır. Bunlar toplumun yapısal nitelikleriyle yakından ilişkilidir. Bu yapılar erkek egemen kültür, kadınların eğitim olanaklarından erkeklerle aynı oranda yararlanamaması, yasal düzenlemedeki eksikliklerdir.³¹⁹

³¹⁷ Ayten Alkan, *a.g.e.*, s. 40-41.

³¹⁸ İlyas Karabıyık, *a.g.m.*, s. 241.

³¹⁹ Faruk Kocacık ve Veda B.Gökkaya, *a.g.m.*, s. 196.

Türkiye’de kadınların işgücüne katılımını olumsuz etkileyen diğer faktörlere bakıldığında evlilik, hamilelik, doğum ve çocuk bakımının başta yer aldığı görülmektedir. Kadın evlilik ve doğumla işgücünün dışarısında kalmaktadır. Çocuk bakım hizmetlerinin de yetersiz olması, kreşlerin istenilen yeterli sayıda yaygınlaşmaması, mevcut olanların ise fiyatlarının yüksek olması, vardiyalı çalışma saatlerine uygun olmayan bir şekilde verilmesi, kadınların çocuklarını bırakabilecekleri kişilerin de bulunmamasıyla birlikte, kadın işgücü piyasasının dışarısında kalmaya devam etmektedir.

Tablo- 3 “Kadınlar Çalışmamalıdır” Diyenlerin Gerekçeleri ³²⁰

Kadının Çalışmaması Hakkında Düşünceler	Kadın	Erkek
Kadının asli görevi çocuk bakımı ve ev işleridir	64,7	60,7
Gelenek göreneklerimize aykırı	14,1	12,0
Çalışma ortamları kadın için güvenli değildir	9,5	16,5
Çalışan kadınların çocukları mağdur olur	7,8	7,0
Ücretli bir işte çalışmak kadını yıpratır	2,5	2,0
Diğer	1,4	1,8

Tablodan görüldüğü gibi toplumda halen kadınların rolünün “ev işleri ve çocuk bakımı” olarak görüldüğü bir bakış açısı mevcuttur.

Kadınların işgücü piyasasına katılamamalarının en temel nedeninin çocuk bakımı olduğunu söylemiştik. Bu sorumluluk, kadınların çalışma kararı vermesinde

³²⁰ Sosyal – İş Sendikası, “**8 Mart’ın 100. Yıl Dönümünde Türkiye’de ve Dünyada Kadın Emeği ve İstihdamı Raporu**”, s. 19, http://www.sosyal-is.org.tr/yayinlar/kadin_emeji_ve_istihdami.pdf , (Erişim Tarihi: 02.08.2014).

kadını sınırlandırmaktadır. Kadın, yetersiz ve pahalı olan kreşlerden dolayı iş hayatına atılamayarak işsiz kalmakta, ya da düşük ücretle yarı zamanlı ya da güvencesiz olarak çalışmaktadır.

Kadınlar çalışmaya başlamadan önce evdeki çocuk, hasta ve yaşlı bakımını kimin üstleneceğini ve ev işlerinin kim tarafından yapılacağını belirlemek zorundadırlar. Kadınların işe başvurma, işe devam etme kararını hep bu belirlemek zorunda olduğu maddeler etkilemektedir. Çocuk bakımının kamulaştırılmasındaki bu yetersizlik erkeklerden çok daha fazla olarak kadınların yaşamlarını etkilemektedir.³²¹

Kadınlar, çocuk bakımı için aile fertlerinden birinin çocukların bakımını üstlenmesi ya da çocuklarını kendilerine yakın kreşe bırakmak suretiyle çözüm yolları aramaktadırlar. Ancak yapılan araştırmalardan kadınların, kreşleri masraflı bulmaları ve uzak olarak görmesinden dolayı kreş hizmetlerinden yararlanamadıkları ortaya çıkmıştır.³²² İşverenlerin de bakım konusunda sorumluluk almamalarından dolayı bu durum kadınların iş gücüne katılımı ve devamlılığını olumsuz olarak etkilemektedir.

³²¹ Yıldız Ecevit, "Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri", Kagider, İstanbul, 2009, s.159-160.

³²² T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, **2001 Yılı Aile Raporu**, Beyda Ofset, Ankara, 2002, s.274.

Tablo- 4 Hanedeki 0-5 yaş grubu çocukların bakımı³²³

%

	Toplam	Kent	Kır
Annesi	92,1	91,3	93,9
Babası	0,5	0,4	0,8
Ablası	0,3	0,1	0,7
Anneannesi	1,5	1,8	0,7
Babaannesi	1,8	2,0	1,3
Yakın akrabalar	0,6	0,7	0,4
Bakıcı	1,5	1,6	1,1
Kreş/ Anaokulu	0,9	1,2	0,2
Diğer	1,0	0,9	1,0
Toplam	100	100	100

TÜİK verilerine bakıldığında çocuk bakımının ev içerisinde kadınlar tarafından üstlenildiği görülmektedir. Bu kadar büyük bir oran ev içerisinde aile fertleriyle ya da devlet ile paylaşılmadığında kadınlar daha başlangıçta iş arama sürecinden vazgeçmektedirler.

Eşitlik kavramı içerisinde bakıldığında kadın ve erkeklerin eşit iş, eşit istihdam, eşit ücret almaları şeklinde değerlendirmek gerekmektedir. Diğer bir uygulama da kadınlara yönelik politikalar oluşturmaktır. Örneğin kadınların yaptıkları aktiviteler kapsamında politika üretmeye yoğunlaşılabilir. Saniye Dedeoğlu'nun da belirttiği üzere Türkiye'de kamusal çocuk bakım hizmetlerinin yetersiz olması, sosyal devletin

³²³TÜİK, Aile Yapısı Veritabanı, Toplumsal Cinsiyet Göstergeleri, Aile Yaşamı, "Hanedeki 0-5 Yaş Grubu Çocukların Bakımı", 2006, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068 , (Erişim Tarihi: 05.07.2014).

kadını istihdama katmada yetersiz olmakla kalmayıp hatta bu konuda duyarsız da oluşunu göstermektedir.³²⁴

Kadının toplumda görünür olması için çocuk bakımı dâhil, diğer ev içi işlerin de kadının sorumluluğundan alınıp devletle, eşle ya da işyerleriyle bölüştürülmesi gerekmektedir. Devlet çocuk bakımı için kreşleri yaygınlaştırmalı ve kreşlerin her kesim tarafından ulaşılabilir ve ücretsiz olması sağlanmalıdır. Erkeklerin de bakım hizmetlerine katılımını ve ev içerisinde bu bakımlarda rolünün olması için düzenlemeler yapılmalıdır. Aksi takdirde kadın sürekli ev içinde zamanını geçirecek kente, topluma, işgücüne katılamayacaktır.

Kadınların çocuklarını bırakabilecekleri bir yerin olmaması ya da pahalı olması sebebiyle tercih edilmemesi kadınları kayıt dışı istihdama yöneltmektedir. Bu durum kadınların evde yapabileceği terziilik, tekstil gibi işlere yöneltebileceği gibi tamamen işgücü piyasasının dışına da çıkartabilmektedir.³²⁵

Kadınların işgücüne katılmasını etkileyen faktörlerden bir diğeri de ev içi işlerle çok fazla vakit geçirmeleridir. Yani kadınların işgücü piyasasına katılmasını evdeki işbölümü oranı etkilemektedir. Buna ek olarak kadınların ev içerisinde yapmış oldukları temizlik, yemek, bakım gibi işler için harcadığı emeğin görünmez ve ücretsiz olması da kadınlar ve işgücü açısından kayıp olarak değerlendirilmektedir.³²⁶

³²⁴ Saniye Dedeoğlu, "Eşitlik mi Ayrımcılık mı? Türkiye'de Sosyal Devlet Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Kadın İstihdamı?", *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 2009, 41-54, s. 46.

³²⁵ Ferhunde Özbay, "Türkiye'de Kırsal / Kentel Kesimde Eğitimin Kadınlar Üzerindeki Etkisi", *Türk Toplumunda Kadın*, Nermin Abadan Unat, (ed.), Araştırma, Eğitim, Ekin Yayınları ve Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları, İstanbul, 1982, s. 186.

³²⁶ Kadın Emeği ve İstihdamı Girişimi (KEİG) Platformu, *Türkiye'de Kadın Emeği Ve İstihdamına Yönelik Politikalar Kadın Emeği Ve İstihdamına Dair Politika ve Faaliyetlerin 12 İlde Değerlendirilmesi*, Keig Yayınları, İstanbul, 2013, s. 17.

Tablo- 5 Cinsiyete ve Ev İçi Etkinliklerine Göre Harcanan Zaman (saat)³²⁷

	Kadın	Erkek
Yemek Hazırlığı ve Bulaşık Yıkama	2,43	0,12
Temizlik ve Ev işleri	1,12	0,12
Çamaşır, Ütü, Dikiş Nakış	0,57	0,00
Bahçe İşleri, İnşaat ve Onarım	0,15	0,17
Alışveriş	0,22	0,23
Çocuk Bakımı	0,73	0,17

Tablodaki verilerden de görüldüğü gibi ev içi etkinliklerde kadınların erkeklere oranla daha fazla zaman geçirdikleri görülmektedir. Verilerden ev içerisinde kadın ve erkek arasında herhangi bir işbölümünün olmadığı aşikârdır. Onarım işleri erkek işi gibi görülse de kadınların onarım işlerinde erkeklerle başa baş gitmesine rağmen bakım işlerine bakıldığında kadınlarla erkeklerin arasındaki oranın açıldığı görülmektedir.

Kadınların evde her gün rutin olarak yaptıkları ev işlerinin, kadınları pasif bir yaşama hapsederek, yeteneklerini, potansiyellerini açığa çıkarmasını engellediği

³²⁷ TÜİK, Aile Yapısı Veri Tabanı, Toplumsal Cinsiyet Göstergeleri, Zaman Kullanımı, "Cinsiyete ve Ev İçi Etkinliklerine Göre Harcanan Zaman (saat)", 2006, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068 , (Erişim Tarihi: 05.07.2014).

görülmektedir. Oysa kadınların istihdama katılmaları yeteneklerini ortaya çıkarma şansı verecektir.³²⁸

Kadınların işgücüne katılımını düşüren diğer bir faktör de eğitimidir. Kadınlar eğitim olanaklarından yeteri kadar fayda sağlamadıklarında işgücüne katıldıklarında düşük gelir elde etmektedirler. Bu durumda Nurcan Önder'in belirttiği gibi çalışma için fırsat maliyetlerini artırmaktadır. Çocuk, hasta ve yaşlı bakımı gibi hizmetler kısıtlı olduğunda ve kadın bu hizmetleri piyasadan temin etme yoluna gittiğinde fırsat maliyetini yükseltmektedir.³²⁹

Kadınlar dışarıda çalıştıkları işin getirisi olan ücret, çocuk ya da yaşlı bakımını üstlenen kişinin ücretini karşılamıyorsa kadının çalışma oranı düşmektedir. Yani kadın dışarıda çalışmakla elde ettiği gelir ve evde üstlendiği iş ve sorumlulukların matematiksel değerlerini karşılaştırarak iş hayatına girip girmeme konusunda karar vermektedir.

Kadınların erkeklere göre iş bulma alanları da dardır. Özellikle sanayi sektöründe çalışma saatleri, zihniyet yapısı, vardiyalı çalışma, belirli bir saatten sonra kadının işyerinden çıktıktan sonraki ulaşım problemi gibi sebeplerden dolayı bu sektör erkeklere ait görülmektedir.

Tarım sektöründe çalışan kadının yaptığı iş ise değersiz görülmekte "ücretsiz aile işçisi" olarak nitelendirilmektedir.

Bu noktada yerel yönetimlerin çocuk bakımı konusunda kadınlara kolaylık sağlayacak politika ve uygulamalara ağırlık vermesi gerekmektedir. İş ve ev hayatında kadın ve erkeğin ailenin eşit fertleri olduğu, kadınların istihdam edilebilmesi için ev işlerini kadın ve erkeğin bölüşmesi gerekliliğini vurgulayan anlayışı yerleştirecek politikalar üretilmelidir.

Yaşlı nüfusun da artmakta olduğu düşünülerek yerel yönetimlerin günlük bakım merkezleri açması, var olanların daha ulaşılabilir hale getirilmeleri gerekmektedir. Yerel yönetimlerin tüm bu alanlarda sunduğu hizmetler kadınlar için yeni istihdam alanları anlamına gelmektedir. Bu dinamikler kadınların iş gücüne katılımını sağlamakta önemli bir rol oynayacaktır.

³²⁸ İlyas Karabıyık, *a.g.m.*, s. 240.

³²⁹ Nurcan Önder, "Türkiye'de Kadın İşgücünün Görünümü", *Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Dünyası Dergisi*, 2013, Cilt: 1, Sayı: 1, 36-61, s. 49.

Öte yandan işgücüne katılmada çocuk bakımına paralel olarak ortaya çıkan bir diğer sorun da işverenin işe alımlarda bekâr kadınları tercih etmesidir. Çünkü evli kadınların çocuk sahibi olabilecekleri, çocuk bakımı ve eğitimi sebebiyle bekâr kadınlara göre fazla izin kullanacağı düşünülmektedir.³³⁰

4.1.1.2.2. Türkiye’de İşgücüne Katılımda Eğitimin Rolü

Toplumumuz nüfusunun yarısını oluşturan, fakat kaynaklardan aynı oranda yararlanamayan kadınların eğitimi, işgücüne katılımları bakımından çok önemlidir.³³¹ Bir ülkedeki vatandaşların eğitim düzeyi ekonomik, toplumsal, siyasal dinamikleri etkilemektedir. Eğitimin bu bağlamda bu kadar önemli olmasına rağmen işgücü, siyaset ve toplumdaki fırsat eşitsizliği, kadınlar açısından eğitimde de kendini göstermektedir. Toplumumuzda erkek çocuklar evin geçimini sağlayan kişi olarak görülmüş, kız çocukları ise evlenip gideceği; hatta başka bir aileye ait olacağı gibi bir bakış açısına sahip olunmuş, eğitim alıp meslek sahibi olmalarına gerek görülmemiştir. Eğitim gören kızlar ise toplumun kendilerine biçtiği meslekleri seçmek zorunda kalmışlardır.

Kadın eğitimi gelişmiş ülkelerin eğitim sistemi içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Kadın eğitimi eğitim sistemi içerisinde genel eğitimin de bir parçası olarak görülmektedir. Fakat günümüzde bile halen bazı toplumlarda kadınlar ikinci sınıf olarak görülmekte ve eğitimde erkekler ile eşit haklara sahip olamamaktadırlar.³³² Kadınlar açısından toplumsal eşitsizliğin sağlanması, kadınların kültürel, toplumsal ve ekonomik bağlamda güçlü olmalarının yolu kız çocuklarının eğitime katılmasından geçtiği gibi³³³ ekonomi geliştikçe, eğitim düzeyi ve kişi başına gelir arttıkça, kadınların statüsünde de bir iyileşme görülmektedir.³³⁴ Yani toplumsal refahın ve kalkınmanın sağlanmasının yolu da eğitimden geçmektedir.

Kadının çalışma hayatına katılma isteğini belirleyen en önemli faktörlerden birisi de eğitimidir. Kadınların eğitim seviyesinin yükselmesi çalışma hayatında aktif

³³⁰ T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, *a.g.e.*, s.274.

³³¹ Ramazan Doğru, “İşgücüne Katılımda Eğitimin Rolü”, Berna Tokuroğlu,(ed.), *Türkiye’de Kadının İşgücüne Katılımı*, Güneydoğum Derneği, Poyraz Ofset Matbaacılık, Ankara, 2013, s. 21.

³³² Oya Araslı, “Siyasal Katılma ve Kadın”, *Hukukta Kadın Sempozyumu*, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2000, s.65.

³³³ T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, *Stratejik Plan 2009-2013*, İsmat Matbaacılık, Ankara, 2008, s. 86.

³³⁴ Gülten Kazgan, “Türk Ekonomisinde Kadınların İşgücüne Katılması, Mesleki Dağılımı, Eğitim Düzeyi ve Sosyo- Ekonomik Statüsü”, *Türk Toplumunda Kadın*, Nermin Abadan Unat, (ed.), Araştırma, Eğitim, Ekin Yayınları ve Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları, İstanbul, 1982, s. 137.

rol oynamalarını sağlamaktadır.³³⁵ Eğitim düzeyi kadınların, sosyal hayata, ekonomiye, politikaya katılımını da olumlu yönde etkilemektedir.

Kadınların geleneksel engellere rağmen eğitim seviyelerinin yükseldikleri görülmektedir. Kadınların mühendislik, öğretmenlik, avukatlık vb. meslek dallarında oranları artmıştır. Dolayısıyla kadınların toplumda ve öncesinde bulunmadıkları arenalarda görünür olmaları işgücüne katılımının da artmasıyla ilişkilidir.³³⁶ Bu bağlamda eğitime katılmakla, işgücüne katılmanın birbirini beslediğini belirtmek gerekmektedir.

Kadınların görmüş oldukları eğitim ya da hiç eğitim görmemeleri, işgücü açısından kadınları belirli mesleklere yönlendirmektedir. Örneğin mesleki eğitim almamış kadınların temizlik, tekstil gibi işlerde çalıştığı görülmektedir. Orta seviyede eğitim görmüş kadınların ise işgücüne katılım oranı düşüktür. Bu kadınlar ev hanımı statüsünde olup, oranları %66'dır. İlkokul mezunu kadınların işgücüne katılımı %3 iken yüksekokul mezunlarının işgücüne katılımı %73'tür. Veriler bizlere eğitim düzeyine göre işgücüne katılma oranı arasındaki farkın kadınlar açısından bakıldığında erkeklere göre daha yüksek olduğunu göstermektedir.³³⁷

Tablo- 6 İşgücünün Eğitim düzeyi³³⁸

	İşgücü	İstihdam	İşsiz	İşgücüne Katılım Oranı	İşsizlik Oranı
	Bin			%	
Toplam	27.821	25.498	2.323	50,8	8,4
Okur-yazar olmayan	1.227	1.187	40	21,0	3,2
Lise altı eğitilmişler	15.926	14.751	1.175	48,8	7,4
Lise	2.913	2.596	316	52,5	10,9
Mesleki veya teknik lise	2.796	2.540	256	64,7	9,2
Yükseköğretim	4.960	4.424	536	77,2	10,8

Tablodan da görüldüğü üzere kadınların eğitim seviyesi arttıkça istihdam oranlarının da arttığı görülmektedir.

³³⁵ Dolunay Şenol ve İbrahim Mazman, *a.g.e.*, s. 151.

³³⁶ Nurcan Önder, *a.g.m.*, s. 41.

³³⁷ Ramazan Doğru, *a.g.e.*, s. 21.

³³⁸ Erkan Demircan, "İşgücünün Eğitim Düzeyi", *İstihdam ve İşgücü Piyasası Raporu*, Diyarbakır, 2012, s. 8, <http://www.karacadağ.org.tr/ContentDownload/EYL%C3%9CL%20SAYI%2027%20EKONOMIK%20RAPOR.pdf> , (Erişim Tarihi: 10.07.2014).

Eğitimin bireylerin işgücü piyasasına katılımını artırmasının bir takım etkileri vardır. Eğitim işgücü piyasasındaki fırsatları ve ücretleri olumlu bir şekilde etkiler. Bu etki de kadınları ev dışında çalışmaya teşvik etmektedir. Diğer bir faktör ise eğitimin kadınların çalışmasını sınırlayan ekonomik dışı olan engelleyicilerin önemini azaltmasıdır. Bu azalma da kadınların çalışma hayatına katılımını artırıcı bir rol oynamaktadır.³³⁹

4.1.2. Sosyal ve Kentsel Katılım

Kadınların kent yönetimine katılmaları yerel yönetimlerin katılım mekanizmaları arasında önemli bir yere sahiptir. Çünkü kadınların kentte yaşamlarını ikame ettirirken kadınların ihtiyaçları ile yerel yönetimlerin sunduğu hizmetler arasında her zaman bir ilişki olmuştur.³⁴⁰

Toplumumuzda toplumsal cinsiyet, ataerkil düşünce sistemiyle beraber özel alan ve kamusal alan olarak adlandırabileceğimiz iki tür yaşam alanı ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Özel alan, kadınlar için kapalı ve korunaklı nitelikte olan ev içi alanlar olarak tanımlanmaktadır. Nitelik olarak dışıldır. Kamusal alan ise bireyin kendini ifade edebileceği, diğer insanlarla iletişimde bulunabileceği, kente, ekonomiye daha çok katılabileceği, hareket imkânı geniş bir alandır. Nitelik olarak ise erildir.

Yerel yönetimlerin sunduğu hizmetlerin birçoğunun kullanıcısının da kadınlar olduğunu düşündüğümüzde yerel yönetimlerin kentle ilgili hizmetlerinin kadınlar açısından çok önemli olduğu görülmektedir.³⁴¹

Kadınların kentle ilgili haklardan eşit şekilde faydalanmalarıyla birlikte kadınlar hem yerel yönetimler hem de yerel halk arasında kendilerini kenttaş olarak nitelendirmektedirler. Yerel düzeyde sorunların çözülmesiyle birlikte “daha iyi bir dünya” beklentisine dair inançları da güçlenmektedir. Dolayısıyla kentsel katılım sayesinde kadınlar topluma da katılmış olacaktırlar.³⁴²

³³⁹ Yıldız Ecevit, “Çalışma Yaşamında Kadın Emeğinin Kullanımı ve Kadın-Erkek Eşitliği”, *Kadın-Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş: Eğitim, Çalışma Yaşamı ve Siyaset*, TÜSİAD, İstanbul, 2000, s. 133.

³⁴⁰ Yıldız Ecevit, “Yerel Yönetimler ve Kadın Örgütleri İlişkisinde Eleştirel Bir Yaklaşım”, A.İlyasoğlu, N.Akgökçe, (ed.), *Yerli Bir Feminizme Doğru*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2001, s. 235.

³⁴¹ Yıldız Ecevit, *a.g.e.*, s. 235.

³⁴² Ayten Alkan, *a.g.e.*, s. 74.

4.1.2.1. Türkiye’de Kadın Kent İlişkisi

Tarihsel süreç içerisinde kadının ev içi özel alanı dışındaki temsilinin kısıtlandığını, kamusal alanın ise eril bir konuma getirilerek erkeklerin lehine geliştiği görülmektedir.

Akın Atauz mekânı büyük ölçekli mekânlar ve küçük ölçekli mekânlar olmak üzere ikiye ayırır. Küçük ölçekli mekânlar bahçesiyle, avlusuyla konut tarzında veya bu ölçekteki mekânlardır. Büyük mekânları ise kenti oluşturan kamusal alanlar ve kentler, ülkeler arası alanlar olarak tanımlar. Tarihsel süreç içerisinde birçok coğrafyada ve kültürde kadınlar bahçe, avlu, konut gibi yani küçük ölçekli mekânlarla ilişkilendirilirken; büyük mekânlar ise erkeklerin olmuşlardır. Kadınların başlıca mekânı ev olmuşken, toplumsal kültürün izin verdiği sınırlar içerisinde kısıtlı olarak kamusal alanı kullanabilmişlerdir. Kent, kamusal alan, kentsel ve ülkeler arası mekânlar olarak bilinen büyük mekânlar ise erkek egemenliğine ait mekânlar olarak bilinmektedir.³⁴³

Görüldüğü gibi tarihsel süreç içerisinde sanki toplumdaki her iki cins için iki farklı alan oluşturulmaya çalışılmıştır. Bazen de bu süreç tam tersi yönde işleyerek kadınları kısıtlayan, kente katılımını sınırlayan, erkeklerin ise alanını genişleten bir döngü içerisinde olmuştur. Bu da beraberinde kadının kentte cinsiyet ile ilgili sorunlarla karşılaşmasına sebep olmuştur.

Erkeklerin ticaretle uğraşmaları, mallarını kentler ve ülkeler arası taşımaları, savaşlarda mekânın sınırlarını korumaları, ticaretin ve savaşın nedenini oluşturan denizler, dağlar, ovalar, karalar, dünya coğrafyası ve mekânlarının eril olmasına yol açmıştır.³⁴⁴

Görüldüğü gibi mekânın cinsler arasında paylaşımı açısından tarihten günümüze kadar uzanan adaletsiz bir dağılım vardır. Günümüzde bu durum az da olsa değiştirilmeye çalışılmışsa da istenilen seviyede olmadığı görülmektedir. Toplumumuzda kadınlar için genellikle kapalı mekânlar daha korunaklı görülmüştür. Belki de bu sebeple kadınlar ev içi alanda yer alırken, kamusal alanda erkeklerin dağılımının daha baskın olduğu görülmektedir. İşte bu noktada yerel yönetimlere öncelikli görevler düşmektedir. Kadınların kente katılımının sağlanarak mekânın cinsiyetinin nötr bir konuma getirilmesi gerekmektedir.

³⁴³ Akın Atauz, *a.g.m.*, s. 54.

³⁴⁴ Akın Atauz, *a.g.m.*, s. 54-58.

Akın Atauz'un da sorduğu gibi "Mekân, toplumsal cinsiyet açısından nötr/tarafsız mıdır? Eğer nötr değilse, onu yanlı yapan nedir ve bu mekânsal yanlılık nasıl giderilebilir?" sorularına yanıt aramamız gerekmektedir.³⁴⁵

4.1.2.2. Kadınlara Dair Kentsel Sorunlar

Sosyal, kültürel, politik, ekonomik alanlarda erkek dağılımı kadınlara nazaran daha geniş olduğu için kamusal alanlar da erkek cinsiyet bakış açısıyla şekillenmişlerdir ve kadının temsili bu alanlarda zayıf kalmıştır. Kadın kent yaşamına katılmadığında sosyal kültürel hizmetlere, sağlık, eğitim ve çalışma hayatına katılımı da zorlaşmaktadır.

Kadınların kente ait karşılaştıkları sorunları kısaca özetlemek gerekirse; altyapı başlığı altında su, kanalizasyon, yolların iyileştirilmesi söylenebilir. Bunun yanı sıra akşamları hava karardıktan sonra sokaktaki aydınlatmaların yetersiz olması, caddelerin, alt geçitlerin, parkların belirli saatlerden sonra güvensiz oluşu gibi güvenlik problemleri ile karşılaşmaktadırlar. Durakların birbirinden uzak olması, okuma yazma bilmeyen kadınlar için kentte yönlendirici mekanizmaların olmayışı da kadınların kente katılmalarını olumsuz şekilde etkilemektedir.

Kadınların en yakın sosyalleşme alanları olarak oturduğu semtteki çarşı, pazar, dükkan ve alışveriş merkezleri söylenebilir. Fakat bu mekânları tasarlayanlar, yönetenler erkeklerdir. Dolayısıyla bu alanlar kadının sosyalleşebileceği yerler olarak düşünülmemiş kadının alışverişini yapıp eve döneceği tarzda bir düşünceye göre düzenlenmişlerdir.

Kentsel alanların yapı olarak kentte yaşayanlar tarafından erişebilir olması, bir araya gelebildikleri, gündelik yaşamda var olmalarını sağlayan şekilde tasarlanmaları gerekmektedir.

Kentteki spor alanlarının ve stadyumların da neredeyse erkeklere ait alanlar olduğu görülmektedir.

Kadınların hem çocukları ile vakit geçirebileceği hem de sosyal hayata katılmalarında önemli yer tutan park ve bahçelerin ise kadınlardan daha çok aileye ait olduğu görülmektedir. Akşam hava karardıktan sonra güvenlik sorunu nedeniyle kadınlar parklarda bulunamamaktadırlar.

³⁴⁵ Akın Atauz, *a.g.m.*, s. 54.

Diğer bir sorun da toplumumuzda görülen “erkek şiddeti, erkek saldırganlığı” sebebiyle kadınların kentsel alana katılamamasıdır.

Kentler kadınların topluma katılımına faydasının yanı sıra, kadınların örgütlenmeleri açısından da önem taşır. Çünkü kentler aynı zamanda politik ve sosyal içerikli eylem alanları olma özelliğini taşırlar.

Kadının kentteki yaşamı sınırlandırıldığında buna bağlı olarak iş yaşamı da sınırlandırılmaktadır. Çalışabilecekleri çok fazla seçenekleri olmadığından dolayı da ev içerisinde çalışmak durumunda kalarak ücretsiz ev işçisi konumunu kabul etmek zorunda kalmaktadırlar. Dolayısıyla kente katılamama kadını ister istemez kayıt dışı bir ekonomiye itmiştir.

Yukarıda yer alan tüm bu nedenlerden dolayı kadınların kente katılımının ne derece sınırlı ve kadınların büyük çoğunluğunun kentten izole edilmiş olduğu görülmektedir. Kadınların kentsel mekânlara katılamaması beraberinde topluma katılımını da etkilemektedir.

Yerel yönetimlerin oluşturacağı kentlerin aynı zamanda kadınlar açısından birleştirme özelliğinin olması gerekmektedir. Böylece kadınlar hemcinsleri ile bir araya gelerek örgütlenecek, temsili artacak, sosyal ve kültürel yönden gelişecektir.

Burada konuyla ilgili bir parantez açmak gerekirse, her ne kadar kentin şekillenmesinde kadın ve erkek ayırt edilmeden, eşit adilce imkânlar tanınması gerekse de, kentte aynı zamanda kadınların görmüş oldukları baskılardan dolayı kadınların özel alanlarını koruyacak şekilde yapılaşmanın sağlanmasının da kadınlar açısından bir ihtiyaç olduğu görülmektedir. Yani kadınların erkeklerle ortak kullandıkları alanlar dışında kentte onları güçlendirecek, kadın cinsiyeti ve bakış açısına sahip kamusal yapıların da olması gerekmektedir. Bu ifadeye örnek olarak kadın sığınmaevleri gösterilebilir.

4.1.3. Siyasal Katılım

Siyasal katılma bireylerin kendileri ile ilgili alınan ya da alınacak sosyal, toplumsal, siyasal, ekonomik kararlarda sergiledikleri eğilim, tepki gibi davranış şekillerinin tümüdür.

Ayata siyasi katılımı iki şekilde ifade etmektedir. Bunlardan birincisi bireysel siyasal katılım, ikincisi ise toplumsal siyasal katılımıdır. Bireysel siyasal katılım

kadının bir siyasi partiye üye olarak partinin çalışmalarında yer alarak aslında bir grup faaliyeti içerisinde de yer almasını içerir.³⁴⁶

Siyasal katılma bireyin siyasi yapıyla kurmuş olduğu ilişkileri içermektedir. Bu ilişkiler siyasi sistemleri izleme, onlar hakkında bilgi edinmeye, oy vermeye, siyasi eylemlerde bulunmaya, aday olmaya, karar alma mekanizmalarına katılmaya kadar kendisini değişik boyut ve düzeylerde göstermektedir.³⁴⁷

Kalaycıoğlu'na göre siyasete katılım, siyasi karar mekanizmalarında bulunanları ya da bu mevkiye gelecek olanları kendi kişisel tercihleri ve kararları doğrultusunda etkilemek için yaptıkları faaliyetlerin toplamıdır.³⁴⁸

Tozgöz siyasi katılımı oy vermek, olayları izlemek ve bu olaylar karşısında siyasi bir tutum sergilemek, olayların içine dâhil olmak suretiyle yapılan eylem ve faaliyetler olarak tanımlamıştır.³⁴⁹

Tanımlara bakıldığında siyasi katılımın demokrasinin bir gereği olduğunu, seçimlerde oy kullanmaktan aday olmaya, siyasi parti faaliyetlerinde yer almaya, olaylara katılmaya, siyasi tartışmalar içinde yer almaya kadar olumlu ya da olumsuz da içinde barındıran faaliyetler olarak tanımlanmaktadır.

Ülkemizde bazı bireyler siyasetle ilgilenmezken, bazıları ise siyasi faaliyetlere emek, para, zaman harcamaktadırlar.³⁵⁰

4.1.3.1. Kadının Siyasette ve Karar Alma Mekanizmalarında Görünmezliği Sorunu

Diğer tüm bireylerde olduğu gibi kadınların da hayatlarıyla ilgili konularda kararlar, parlamento, yerel yönetimler ve kamu hizmeti veren diğer kamu kurum ve kuruluşları tarafından alınmaktadır. Kadınların karar organlarında ve süreçlerinde yer almaları; kadın erkek eşitliğini sağlayan politikalar, toplumsal eşitliğin sağlanması adına yapılacak olan yasal düzenlemeleri mümkün kılacaktır.

³⁴⁶ Ayşe Ayata, "Türkiye'de Kadının Siyasete Katılımı", Şirin Tekeli, (ed.), *Kadının Bakış Açısından 1980'ler Türkiye'sinde Kadın*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1990.

³⁴⁷ Semra Gökçimen, *a.g.m.*, s. 7.

³⁴⁸ Ersin Kalaycıoğlu, *Karşılaştırmalı Siyasal Katılma Siyasal Eylemin Kökenleri Üzerine Bir İnceleme*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1983, s. 10.

³⁴⁹ Oya Tokgöz, *Siyasal Haberleşme ve Kadın: 1973 Genel Seçimlerinde Ankara'nın Çankaya İlçesinde Yapılan Araştırmalar*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1979, s. 14.

³⁵⁰ İter Turan, *Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1977, s. 74.

Gerek eğitim gerek işgücüne katılımdaki düşük oranların kadınların hem yerel hem de genel siyasete katılımında da devam ettiği görülmektedir. 1934 yılında seçme ve seçilme hakkını kazanan kadınlar, o dönemden günümüze kadar karar alma mekanizmalarında eksik temsil sorunu yaşamışlardır. Ülkemizde kadınların hem kendileri hem de hemcinsleri açısından siyasete katılma alanları oldukça dardır. Bunun nedeni birçok toplum ve ülkemizde siyasetin erkek işi olduğu düşünülmesinin yanı sıra siyasetin de kadını ve kadın sorunlarını dışlayan bir yapıya bürünmüş olmasıdır.

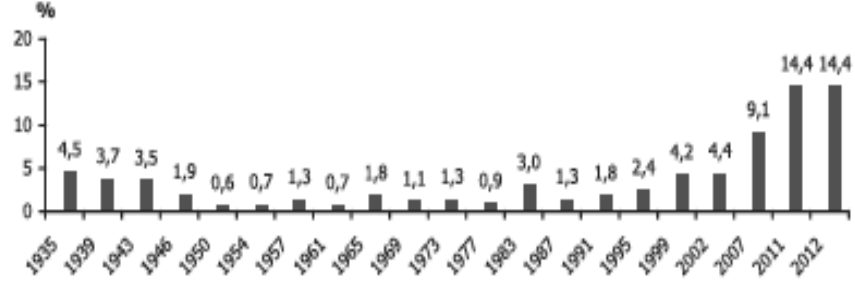
Siyasi partilerin kadın kollarında rastladığımız kadınlar karar alma mekanizmalarına yeterince katılıyor izlenimi vermemekte, siyasi şemsiyenin altında sadece sosyal, kültürel çalışmalarda, organizasyonlarda sıkışmışlık izlenimi vermektedirler.

Oysaki kadınların siyasete katılması demek, patriarkal normların kendilerine biçmiş olduğu rollerden sıyrılarak kamusal alanda varlık göstermesi anlamına gelmektedir. Kamusal alanda kadınların olması, hem kamu hem özel sektörde politikaların üretilmesi, eğitimden sağlığa hizmetlerin iyileştirilmesi, yerel yönetim kademelerinde karar verici pozisyonlarda bulunulması, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin giderilmesi ile ilişkilendirdiğimizde aslında siyasete katılımı kadınların ne kadar geniş bir yelpazeye seslerini duyurabilecekleri görülmektedir.

Kadın erkek eşitliğinin önündeki en büyük engellerden biri olan toplumsal ve siyasal engellerin ortadan kaldırılması kadınların karar alma mekanizmalarına katılarak kendileri ile ilgili sorunlar için çözüm üretebilmesine bağlıdır.

Kadınların siyasette aktif olarak rol alamamaları politikalar belirlenirken cinsiyete dayalı oluşumun ve problemlerin değerlendirilmesinin kadınlar adına erkekler tarafından yapılmasına sebep olmaktadır.³⁵¹

³⁵¹ Yakın Ertürk, "Doğu Anadolu'da Modernleşme ve Kırsal Kadın", Şirin Tekeli, (ed.), *Kadın Bakış Açısından 1980'ler Türkiye'sinde Kadın*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1990, s. 184.

Grafik- 4 Kadın Milletvekili Oranı, 1935–2012 ³⁵²

Grafikten de görüldüğü üzere kadın temsiline istenilen düzeye ulaşmadığı görülmektedir. Kadınlar erkeklere oranla çok daha az katılım göstermektedirler. 1935 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki kadın oranı % 4,5 iken 2012 yılında kadın milletvekili oranı % 14,4'e yükselbilmiştir.

Tablo- 7 Seçim Yılı ve Cinsiyete Göre Milletvekili Sayısı ve Oranı ³⁵³

Seçim yılı Election year	Milletvekili sayısı - Number of deputies			Kadın milletvekili oranı Proportion of female deputies (%)
	Toplam Total	Erkek Male	Kadın Female	
1935	399	381	18	4,5
1939	429	413	16	3,7
1943	455	439	16	3,5
1946	465	456	9	1,9
1950	487	484	3	0,6
1954	541	537	4	0,7
1957	610	602	8	1,3
1961	450	447	3	0,7
1965	450	442	8	1,8
1969	450	445	5	1,1
1973	450	444	6	1,3
1977	450	446	4	0,9
1983	399	387	12	3,0
1987	450	444	6	1,3
1991	450	442	8	1,8
1995	550	537	13	2,4
1999	550	527	23	4,2
2002	550	526	24	4,4
2007	550	500	50	9,1
2011	550	471	79	14,4
2012*	548	469	79	14,4

³⁵² TÜİK, "Kadın Milletvekili Oranı, 1935-2012, Siyasal Yaşam", *a.g.e.*, s. 144.

³⁵³ TÜİK, "Seçim Yılı ve Cinsiyete Göre Milletvekili Sayısı ve Oranı, Siyasal Yaşam", *a.g.e.*, s. 146.

1935–2012 yılları arasındaki cinsiyete göre milletvekili sayısına bakıldığında ise kadına 05 Aralık 1934 tarihinde Milletvekili seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı verildiği dönemde kadın milletvekili sayısının 18 olduğu görülmekle birlikte, kadınların bu sayıyı tekrar 65 yıl gibi çok uzun bir zamandan sonra 1999 yılında yakaladığı görülmektedir. Kadın temsiline, seçme ve seçilme hakkını kazandıkları ilk yıllarda diğer yıllara göre fazla olması, sonrasındaki yükselişte mesafe kat edilememesi, meclisteki erkek egemen yapı ve kadınların siyasete katılımındaki eksikliği gözler önünde sermektedir.

Tabloda 1935-1943 yılları ile 1999-2007 yılları arasında kadın milletvekilinin sayılarının artış gösterdiği görülmektedir. 1935-1943 yılları arasındaki artışta Cumhuriyet'in kadına ilişkin reformları, kadınlarla ilgili politikalar ve çağdaşlaşma sürecinin, 1999-2007 döneminde ise kadın örgütlenmelerinin etkisi olduğu düşünülmektedir.³⁵⁴

Kadınların topluma katılımı açısından politikaların üretileceği bir başka alan da bakanlıklardır. 1980–2012 yılları arasındaki bakanlıklardaki kadın sayısına bakıldığında 2012 yılında bile 25 bakandan sadece 1'inin kadın olduğu görülmektedir.

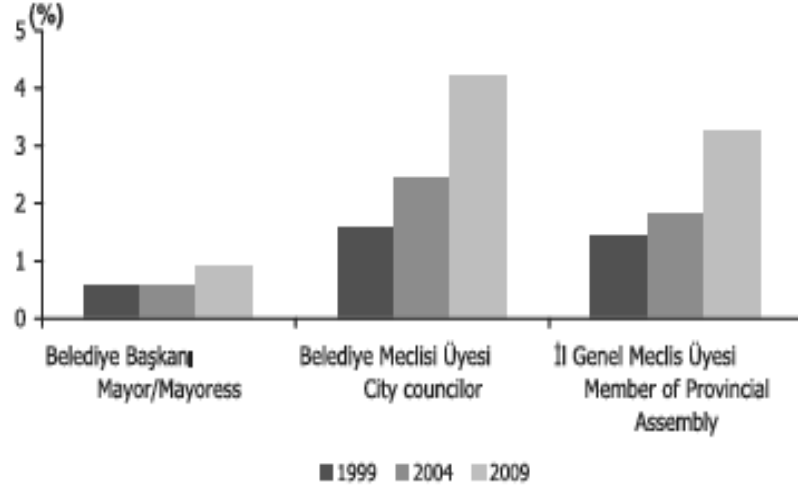
Tablo- 8 Cinsiyete Göre Bakan Sayısı, 1980–2012³⁵⁵

Yıl-Year	Toplam-Total	Kadın-Female	Erkek-Male
1980	29	0	29
1990	31	1	30
1995	34	2	32
2000	36	0	36
2001	36	0	36
2002	25	1	24
2003	22	1	21
2004	22	1	21
2005	22	1	21
2006	22	1	21
2007	24	1	23
2009	24	2	22
2010	24	2	22
2011	25	1	24
2012	25	1	24

³⁵⁴ Songül Sallan Gül, "Seçimin Galibi Kim? Bıyıklı Kadınlar mı Yoksa Eril Siyaset mi?", *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 2007, Sayı: 1, s. 11.

³⁵⁵ TÜİK, Cinsiyete Göre Bakan Sayısı, 1980-2012, Siyasal Yaşam", *a.g.e.*, s. 144.

Kadın seçmenler kadın politikacılardan parlamentoda ve bakanlıklarda kendilerini temsil etmelerini beklerler. Fakat kadınlar sayıca belli bir orana ulaşmadan parlamentoyu etkileyememekte; parlamentoda etkin olan anlayışı değiştirememektedirler.³⁵⁶

Grafik- 5 Yerel Yönetimlerdeki Kadın Oranı, 1999–2009.³⁵⁷

Yerel yönetimler siyasal alana katılmada ilk adım olarak değerlendirilmektedir. Kadınların yerel yönetimlere katılımının kadınlar bazında düşük bir düzeyde olduğu anlaşılmaktadır. Yıllara göre oranlarda ise çok az bir artış görülmektedir.

1999–2009 yılları arasındaki seçim sonuçları ile karşılaştırıldığında 30 Mart 2014 tarihinde yapılan Mahalli İdareler Genel Seçimleri sonucundaki kadın temsil oranlarının çok ta yükselmediği görülmektedir.

³⁵⁶ Serpil Sancar Üşür, *a.g.e.*, s. 222-223.

³⁵⁷ TÜİK, “Yerel Yönetimlerdeki Kadın Oranı, 2012, Siyasal Yaşam”, *a.g.e.*, s. 145.

Tablo- 9 Seçmen Yaş Grubu Cinsiyet Profili³⁵⁸ (*)³⁵⁹

BELEDİYE BAŞKANLIĞI SEÇİMLERİNDE KAYITLI YAŞ GRUBUNA GÖRE KADIN-ERKEK SAYISI		
YAŞ GRUBU	KADIN	ERKEK
18-19	713.279	747.611
20-29	5.644.287	5.541.408
30-39	5.707.316	5.780.967
40-49	4.669.991	4.718.267
50-59	3.631.102	3.628.638
60-69	2.300.243	2.133.495
70+	2.015.189	1.462.350
TOPLAM	24.681.407	24.012.736

³⁵⁸ Yüksek Seçim Kurulu (YSK), "Büyükşehir Belediye Başkanlıkları Seçimi, Seçmen Yaş Grubu Cinsiyet Profili", <http://www.ysk.gov.tr/ysk/content/conn/YSKUCM/path/Contribution%20Folders/HaberDosya/2014BelediyeBsk-SecCins.pdf> , (Erişim Tarihi: 28.06.2014).

³⁵⁹ (*)Tablodaki veriler 30 Mart 2014 Mahalli İdareler Genel Seçimleri Belediye Başkanlığı sonuçlarını içermektedir.

Tablo- 10 Kazanan Adayların Yaş Grubu Cinsiyet Profili³⁶⁰ (*)³⁶¹

KAZANILAN BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANLIĞI SAYISI		
YAŞ GRUBU	KADIN	ERKEK
30-39	0	1
40-49	2	4
50-59	1	11
60-69	0	9
70+	0	2
TOPLAM	3	27

Kadınların kazanmış olduğu Büyükşehir Belediye Başkanı sayısına bakıldığında 30 Büyükşehirden, kadınların sadece 3 tanesini kazandıkları görülmektedir. Parlamentodaki kadın temsil sayısı ile karşılaştırıldığında da sayının bir hayli alt seviyede olduğu açıktır. Büyükşehir nüfusu ile karşılaştırıldığında ise hemcinslerinin de kadın adaylara oy vermediği görülmektedir.

³⁶⁰ YSK, “Büyükşehir Belediye Başkanlıkları Seçimi, Kazanan Adayların Yaş Grubu Cinsiyet Profili”, <http://www.ysk.gov.tr/ysk/content/conn/YSKUCM/path/Contribution%20Folders/HaberDosya/2014Buyuksehir-KazananCins.pdf> , (Erişim Tarihi: 28.06.2014).

³⁶¹ (*)Tablodaki veriler 30 Mart 2014 Mahalli İdareler Genel Seçimleri Büyükşehir Belediye Başkanı sonuçlarını içermektedir.

Tablo- 11 Kazanan Adayların Yaş Grubu Cinsiyet Profili³⁶² (*)³⁶³

KAZANILAN BELEDİYE BAŞKANLIĞI SAYISI		
YAŞ GRUBU	KADIN	ERKEK
25-29	2	1
30-39	12	141
40-49	13	526
50-59	10	508
60-69	0	132
70+	0	6
TOPLAM	37	1.314

Kazanılan Belediye Başkanlığı sayılarına bakıldığında da Büyükşehirlerde olduğu gibi temsil oranı düşüklüğünün kadınlar açısından değişmediği görülmektedir.

³⁶² YSK, "Belediye Başkanlıkları Seçimi, Kazanan Adayların Yaş Grubu Cinsiyet Profili", <http://www.ysk.gov.tr/ysk/content/conn/YSKUCM/path/Contribution%20Folders/HaberDosya/2014BeldiyeBsk-KazananCins.pdf> , (Erişim Tarihi: 28.06.2014).

³⁶³ (*)Tablodaki veriler 30 Mart 2014 Mahalli İdareler Genel Seçimleri Belediye Başkanlığı sonuçlarını içermektedir.

Tablo- 12 Kazanan Adayların Yaş Grubu Cinsiyet Profili³⁶⁴ (*)³⁶⁵

KAZANILAN İL GENEL MECLİSİ ÜYELİĞİ SAYISI		
YAŞ GRUBU	KADIN	ERKEK
25-29	3	6
30-39	26	176
40-49	15	382
50-59	15	467
60-69	1	155
70+	0	5
TOPLAM	60	1.191

³⁶⁴ YSK, “İl Genel Meclisi Üyeliği Seçimleri, Kazanan Adayların Yaş Grubu Cinsiyet Profili”, <http://www.ysk.gov.tr/ysk/content/conn/YSKUCM/path/Contribution%20Folders/HaberDosya/2014ilgenel-KazananCins.pdf> , (Erişim Tarihi: 28.06.2014).

³⁶⁵ (*) Tablodaki veriler 30 Mart 2014 Mahalli İdareler Genel Seçimleri İl Genel Meclisi Üyeliği sonuçlarını içermektedir.

Tablo- 13 Kazanan Adayların Yaş Grubu Cinsiyet Profili³⁶⁶ (*)³⁶⁷

KAZANILAN BELEDİYE MECLİS ÜYELİĞİ SAYISI		
YAŞ GRUBU	KADIN	ERKEK
25-29	222	451
30-39	679	3.464
40-49	690	5.888
50-59	502	6.201
60-69	99	2.127
70+	6	169
TOPLAM	2.198	18.300

Kazanılan İl Genel Meclisi Üyeliği ile Belediye Meclis Üyeliği sayısına bakıldığında ise kazanan kadın ve erkekler arasındaki sayının giderek arttığı görülmektedir. İl Genel Meclisi Üyeliğini kazanan kadınların sayısı 60 iken erkeklerin sayısı 1.160 tır. Aradaki fark neredeyse 20 kata ulaşmıştır. Belediye Meclis Üyeliğini kazanan kadınlar 2.198 iken erkeklerin sayısı 18.300'dür. Burada da farkın bir hayli yüksek olduğu görülmektedir. Her iki tablodan çıkaracağımız sonuç her ne kadar parlamentoda kadın milletvekillerimiz mevcutsa da, yerel yönetimler düzeyinde temsil oranının yetersiz olduğu görülmektedir. Oysa belediye meclis üyelerinde, kadın sayısının artması yerel düzeyde alınan kararların etkilenmesinde ve bu kararların cinsiyet eşitliği gözetilerek, kadınların sosyal yaşama katılmalarındaki rolü

³⁶⁶ YSK, "Belediye Meclis Üyelikleri Seçimleri, Kazanan Adayların Yaş Grubu Cinsiyet Profili", <http://www.ysk.gov.tr/ysk/content/conn/YSKUCM/path/Contribution%20Folders/HaberDosya/2014BeldiyeMeclis-KazananCins.pdf>, (Erişim Tarihi: 28.06.2014).

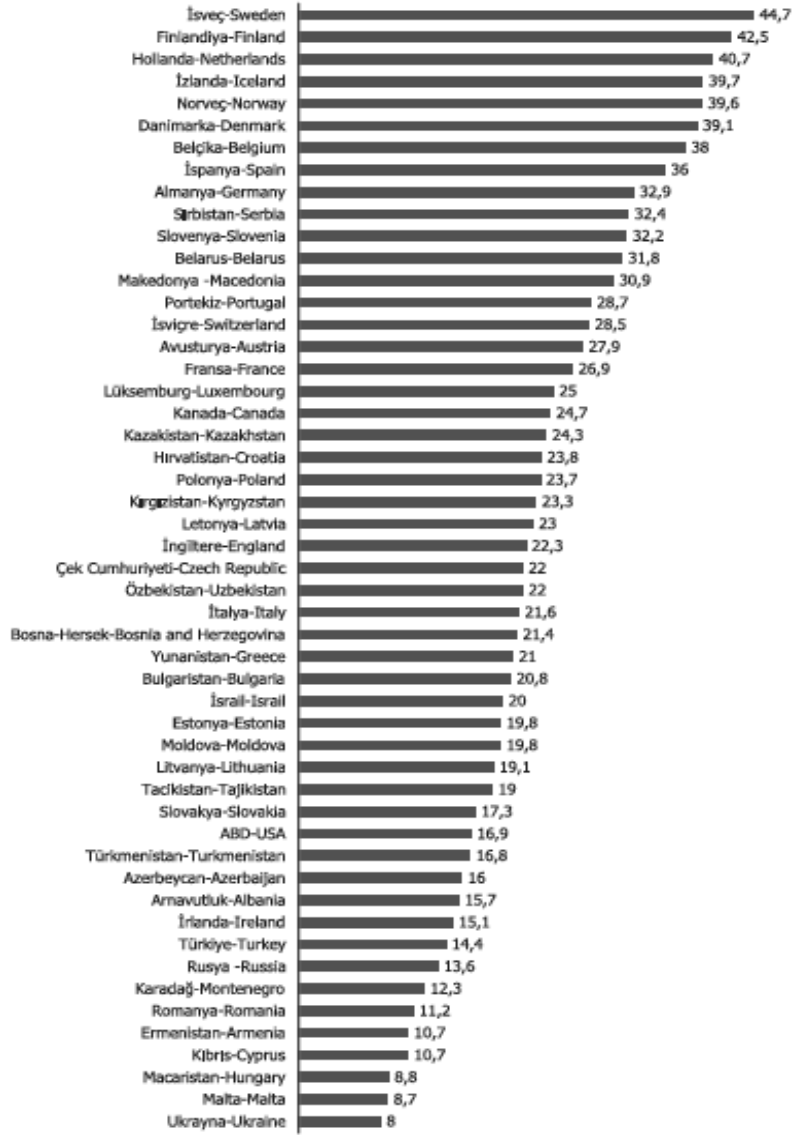
³⁶⁷ (*)Tablodaki veriler 30 Mart 2014 Mahalli İdareler Genel Seçimleri Belediye Meclis Üyeliği sonuçlarını içermektedir.

büyüktür. Yaş ve seçilme açısından tablolara bakıldığında ise yerel yönetimlerde kadınlara hizmet götüren, kadınlara dair politika üretenlerin erkek ve orta yaşlı oldukları açıkça görülmektedir. Erkeklerin de tecrübe etmedikleri kadın problemlerini yerel politikalara taşımalarını beklemek çok mümkün görünmemektedir.

1999–2009 yılları arasındaki kadınların Belediye Başkanı, Belediye Meclis Üyesi, İl Genel Meclisi Üyelikleri ile 30 Mart 2014 Mahalli İdareler Genel Seçimlerinde kazanılan başkanlık ve üyeliklere bakıldığında kadınların seçilme oranlarında gözle görülür bir şekilde artış olmadığı görülmektedir.

Türkiye’de kadın nüfusunun ülkenin büyük bir bölümünü kapsadığını dikkate alırsak siyasette kadınların temsilinin vahim bir durumda olduğu görülmektedir. Oysa kadınların siyasete katılmalarının topluma katılmalarındaki önemi çok fazladır. Bir kadın olarak hemcinslerinin sorunları karar alma mekanizmalarında dile getirecek, en iyi şekilde savunacak olan yine bir kadındır. Çözümüne katkı sağlayacak olan da kadındır. Kadın hemcinsleri için uygulanması gereken programların ve düzenlemelerin meclise gelmesini siyasete katılımıyla sağlayabilir. Kadının siyasette ve karar alma mekanizmalarında yetersiz olmasından dolayı kadınlarla ilgili sorunlar ve yapılacak olan hizmetlerde duyarlılık beklemek çok mümkün görünmemektedir.

Siyasal katılımın ve temsilin önemli olduğu bir alan olan dünya parlamentolarını ele alırsak, Türkiye’de ve beraberindeki bazı ülkelerde cinslerarası eşitliğin söz konusu olmadığı görülmektedir. Seçilmiş 51 ülke arasında kadınların parlamentoya katılma oranlarına bakıldığında, Türkiye’nin yerelde devam eden kadın temsiline dünya ülkeleri arasında da devam ettiği görülmektedir. 2012 yılında 51 ülke arasında %14,4 ile 43.sırada yer alan Türkiye Avrupa ve Amerika ülkelerinin altında kalmıştır.

Grafik- 6 Seçilmiş Ülkelere Göre Kadın Milletvekili Oranları, 2012.³⁶⁸

Grafikte seçilmiş 51 ülke arasındaki kadın milletvekili oranının %44,7 oranla, en yüksek İsveç'te olduğu görülmektedir. Türkiye ise %14,4 ile sondan 9. Sırada yer almaktadır. Burada önemli bir parantez açmak gerekirse Fransa, Belçika gibi siyasette kota uygulamasında değişiklikler yapan ülkelerin oran olarak üst sıralarda yer alması kadınların siyasete katılmalarında kota uygulamasının yasallaştırılmasının ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

³⁶⁸ TÜİK, "Seçilmiş Ülkelere Göre Kadın Milletvekili Oranları, 2012, Siyasal Yaşam", **a.g.e.**, s. 143.

Kadınların karar alma mekanizmalarına katılımına bakıldığında olumsuz bir tabloyla karşılaşılmaktadır.

Tablo- 14 Cinsiyete göre üst düzey memur ve personel sayıları³⁶⁹

Yıl	Toplam	Erkek	Kadın	Üst Düzey Kadın Memur Oranı %	Üst Düzey Personel Sayısı			Üst Düzey Kadın Personel Oranı %
					Toplam	Erkek	Kadın	
2008	5512	5032	480	8,7	6484	5837	647	10,0
2009	5555	5040	515	9,3	6628	5930	698	10,5
2010	5146	4668	478	9,3	5703	5115	588	10,3
2011	4797	4351	446	9,3	5612	5042	570	10,2
2012	5856	5292	564	9,6	6692	6012	680	10,2
2013	6408	5810	598	9,3	7266	6551	715	9,8

Profesör, rektör, üst düzey yönetici³⁷⁰(*) sayı ve oranlarına bakıldığında kadınların erkeklere oranla bu görevlerde daha az sayıda yer aldığı görülmektedir. Temennimiz oranların yıldan yıla artması iken yatay bir seyir izlediği görülmektedir. Buradan sosyal hayatta kadınların erkeklere oranla daha az yer aldıklarını çıkarmak çok ta yanlış olmayacaktır.

Kadınların üst düzey görevlerde sayısının ve görünürlüğünün artmasını sağlayacak bir yapının oluşturulması gerekmektedir. Bu yapı kadının eğitime ve

³⁶⁹ TÜİK, "Cinsiyete Göre Üst Düzey Memur ve Personel Sayıları", http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068, (Erişim Tarihi: 05.07.2014).

³⁷⁰ (*)Müsteşar, müsteşar yardımcısı, vali, başkanlık müşaviri, bağlı kurum başkanı, bağlı kurum başkan yardımcısı, genel müdür, genel müdür yardımcısı, kurul başkanı, kurul üyeleri, kurum bünyesindeki başkan, daire başkanı, bölge müdürü, bölge müdür yardımcısı, il müdürleri.

istihdama katılımı ile mümkündür. Aynı zamanda topluma katılan kadın da yönetici, üst düzey yönetici ve siyasete katılma yolunda daha istekli olabilecektir.

Kadınlar açısından siyasete ve karar alma mekanizmalarında var olan cinsiyet eşitsizliğini azaltmak için, atama ile oluşan yapıların da hedef alınması gerekmektedir. Atama ile oluşan kurumları hükümet, bakanlıklar, kamu hizmeti gören kurumlardaki yönetim, komisyon, danışma birimleri olarak tanımlanabilir. Ayrıca bu kurumlar kamu hizmetlerinin uygulandığı, politikaların düzenlendiği yerlerdir. Cinsler arası eşitsizliğin giderilmesinde yasalarda yapılacak düzenlemelerin yanı sıra atama organlarındaki karar alma süreçlerinde yer almak hem bu politikaları üretenlerin zihniyetlerini anlamamız hem de kadınlar lehine değiştirmemiz açısından önemlidir.³⁷¹

4.1.3.2. Siyasal Hayata Kadınların Katılımını Engelleyen Faktörler

Dünyada olduğu gibi ülkemizde de kadınların siyasete katılımı açısından cinsiyete dayalı eşitsizlikler bulunmaktadır. Yukarıdaki tablolarda da gördüğümüz üzere kadınların siyasete katılım oranları ülkemizde oldukça düşüktür.

Hem yerel yönetimlerde hem de merkezi yönetimlerde kadınların siyasete katılımında onları engelleyen pek çok faktör bulunmaktadır. Kadınların siyasette neden görünür olmadıklarının tespitini yapmak, kadınların topluma katılmaları açısından önemlidir.

Ayrıca demokrasinin en önemli göstergesi toplumda yaşamlarını sürdüren bireylerin siyasi karar alma süreçlerine katılmasıdır. Kadınların yerel yönetimlerde çok daha fazla ve etkin temsil edilebilmeleri gerekmektedir.

4.1.3.2.1. Geleneksel Yapı, Erkek Egemen Yapı ve Cinsiyet

Dünyada var olan her toplum içerisinde kadına ve erkeğe yüklenen bazı kalıplaşmış yargılar vardır. Erkeğe yüklenen görev ev dışı çevre ve aile iken, kadına yüklenen görev ise ev ve aile içerisinde bütünleştirici olurken dış dünyayla bağlantısı olmayan faaliyetlerdir.³⁷² Kadınların karar alma mekanizmalarına katılmamalarının başlıca nedenlerinden bir diğeri de; anne karnından itibaren cins ayrımıyla başlayıp doğumdan sonraki süreçte de kendini hissettiren toplumsal yapılaşmadır. Bireylerin

³⁷¹ Serpil Sancar Üşür, *a.g.e.*, s. 249.

³⁷² Ersin Kalaycıoğlu, *a.g.e.*, s. 18.

nerede nasıl davranacağına, ne giyeceğine toplum tarafından karar verilmektedir. Bunun sonucunda toplumsal cinsiyete dair bakış açısı kadınları evlenme, çocuk bakma, büyütme gibi sorumluluklarla donatmaktadır.³⁷³ Toplumsal işbölümü kadına sadece iyi bir eş, iyi bir anne ve ev kadını olması gibi rolleri yüklemekten öteye gidememiştir. Böylece kadın kamusal alanda var olma konusunda zorlanmaktadır.³⁷⁴ Bu sebeple de kadınlarla ilgili kararlar erkekler tarafından alınmakta ve kadınlar toplumda ve ailedeki aktif rollerini kaybetmektedirler.³⁷⁵

Kadınlar cinsiyete dayalı işbölümü sonucunda tarihsel ve kültürel rollerin üzerlerine yüklediği görevleri ev içerisinde gerçekleştirmeye çalışırken erkek de üreterek, ticaret yaparak toplumsal hayatın çeşitli alanlarına katılmaktadırlar.³⁷⁶

Toplumda iki tip alan vardır. Bunlar özel ve kamusal alandır. Kamusal ve özel alan ayrımında kadınlar özel alan içerisinde yer almışlardır. Siyaset ise kamusal alana aittir.

Bu sebeple kadınların ev içerisinde yaptıkları işlerin toplumun ortak alanının dışarısında olması sebebiyle kamusal alanın dışında yani apolitik olarak görülürler.³⁷⁷ Erkekler ise kamusal alana katıldığından siyasetin de kamusal alana ait olmasından aralarında her zaman bir yakınlık oluşmuştur ve karar verici roller erkekler tarafından üstlenilmiştir.

Karar alma mekanizmalarında kadınların da söz sahibi olması isteniyorsa değişimin doğumdan önceki dönemden ele alınarak başlaması ve kadınların konumunun güçlendirilmesi gerekmektedir.³⁷⁸

Siyasete katılıma cinsiyet ve erkek egemen yapı açısından bakıldığında, ataerkil normların belirlediği kadın ve erkek arasındaki işbölümünde siyaset erkek işi olarak görülmüştür. Çünkü siyaset rekabet, sertlik, atak, mücadeleci olma gibi

³⁷³ Eda Beydili vd., "Sosyal Hizmet Perspektifinden Feminizm Üzerine Bir Gözden Geçirme: Kadın Çalışmalarında Erkek İşbirliği", *Aile ve Kadın Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Kırıkkale Üniversitesi Yayınları, Kırıkkale, 2013, s. 48.

³⁷⁴ J. Habernas, *Kamusallığın Yapısal Dönüşümü*, Çev. Tanıl Bora, Mithat Sancar, İletişim Yayınları, İstanbul, 1997, s. 22; aktaran Yonca Altındal, "Erkeksi Siyasetin Erk'siz Dublörleri", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2009, Cilt: 12, Sayı: 21, 351-367, s. 354-355.

³⁷⁵ Eda Beydili vd., *a.g.e.*, s. 48.

³⁷⁶ Serpil Sancar Üşür, *a.g.e.*, s. 204.

³⁷⁷ Serpil Sancar Üşür, *a.g.e.*, s. 204.

³⁷⁸ Eda Beydili vd., *a.g.e.*, s. 48.

erkeksi özelliklere sahiptir. Siyasetin tanımı bu değerlere göre şekillenmiştir.³⁷⁹ Siyaset yoğun mesai gerektiren bir koldur. Bu sebeple kadınlara yüklenen aile içi görevler kadının uzun süren özellikle gece yapılan toplantılara, kampanyalara katılımını da zorlaştırmaktadır.³⁸⁰ Kadınların siyasette başarılı olmaları için onların da siyasetteki erkekler gibi zaman mefhumu olmadan gece gündüz çalışabilecek, rekabeti seven, hırslı, mücadeleci, gerektiğinde saldırgan, hakkını savunması gerektiği görüşü kadınlar arasında hâkimdir. Siyasete katılma kadından ailesi, sorumlulukları yokmuş gibi davranmasını beklemektedir. Fakat bu değerler çocuklarını, ailesini düşünen bir birey olarak şekillenen kadınlara yabancı gelmektedir. Bu yüzden erkeklerin yanı sıra pek çok kadın da siyaseti erkek işi olarak görmektedir.³⁸¹

Uluslararası kadın hareketinin kabul ettiği özelliklere göre kadınlar için asgari temsil eşiği %25-%30 aralığındadır. Siyasetteki erkek egemen yapının karşısında kadınların da var olması, siyasetteki erkeksi değerlerin indirgenmesi için siyasetteki kadın temsil oranının en az %30 olması gerekmektedir. Bu orana ulaşmadan kadınların kendi sorunlarını çözüme kavuşturacak hizmetlerde temsili olamayacaktır.³⁸²

4.1.3.2.2. Kota Sorunu

Ülkemizde kadınların siyasete katılma, kendileri ve hemcinsleri için siyaset yapma alanlarının oldukça dar olduğu görülmektedir.³⁸³ Zaten çok geniş olmayan bu alanda bir de kota sorununun olması kadınların siyasetteki temsilinin düşük bir düzeyde kalmasına sebep olmaktadır.

Kadınların siyasal ve kamusal alanda katılımını artırmak, siyasetteki eksik temsil sorununu aşmak için kadınların içerisinde buldukları şartların iyileştirilmesi ve değiştirilmesi gerekmektedir. Kota uygulamaları kadınların siyasete katılmalarında önemli bir rol oynayacaktır.³⁸⁴

³⁷⁹ Aslı Toksabay ve Oya Memişoğlu, "Siyasetin Cinsiyeti", Politika Notu, http://www.tepav.org.tr/upload/files/1271250684r7712.Siyasetin_Cinsiyeti.pdf, (Erişim Tarihi: 23.07.2014)

³⁸⁰ Y. Arat, "Türkiye'de Kadının Siyasal Temsili Üzerine Gözlemler", *Kadın ve Sosyo Ekonomik Gelişme*, Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Ankara, 1992, s. 50.

³⁸¹ Serpil Sancar Üşür, *a.g.e.*, s. 208-209.

³⁸² Serpil Sancar Üşür, *a.g.e.*, s. 209.

³⁸³ Necla Arat, *Kadınlar ve Siyasal Yaşam, Eşit Hak-Eşit Katılım, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yayınları*, İstanbul, 1996, s. 124.

³⁸⁴ Nedret Çağlar, "Kadının siyasal Yaşama Katılımı ve Kota Uygulamaları", *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 2011, Cilt: 3, Sayı: 4, 56-79, s. 56, <http://edergi.sdu.edu.tr/index.php/sduvd/article/view/2298>, (Erişim Tarihi: 16.07.2014).

Parlamentoda siyasi grubu olan partilere bakıldığında siyaset alanında kadın erkek eşitsizliğini giderecek politikalara çok ta önem vermediklerini, duyarlılık eşiğinin düşük seviyede olduğu görülmektedir.

Örneğin Türkiye'deki milletvekili seçimlerine bakıldığında, partiler aday listelerini yayınlamakta; fakat seçmenler adaydan çok partiye oy vermektedirler. Bu sebeple kadının parlamentoda yer alması, öncelikle partinin kadını aday göstermesi ve aday listesinin üst sıralarında yer alması şartına bağlı olmaktadır.³⁸⁵ Ancak siyasi partilerin aday listelerini belirleme yöntemleri demokratik açıdan oldukça sıkıntılıdır. Aday listeleri üst yönetimce belirlenir. Para, eğitim, kamusal ilişkiler, tecrübe, politik imkânlara sahip olma gibi özellikler de işin içerisine girdikçe kadınlar daha da dezavantajlı duruma düşmektedirler. Bağımsız aday olarak seçilmek de kadınlar için pek mümkün görünmemektedir.³⁸⁶

Partilerin de desteğiyle, kadınların siyasette erkeklerle eşit sayıda yer almaları oluşturulacak politikalara farklılık getirecektir.

Serpil Sancar Üşür uygulanabilinecek kota çeşitleri olarak, sabit kota, oranlı kota, milletvekili aday listelerinde kota, seçim çevresi kota, delege kotasını belirtmiştir. İtalya, Fransa gibi ülkelerde kota ile ilgili yasal düzenlemeler yapılmıştır. Ancak değişiklikler yasa anayasaya aykırı olduğundan dolayı iptal edilmiştir. Fransa bu durumdan sonra anayasa değişikliği yaparak kota uygulamasının anayasalarında yer almasını sağlamıştır.³⁸⁷ Diğer kota uygulamaları olan ülkeler Belçika, Fransa, Hindistan, Uganda, Güney Afrika Cumhuriyeti'dir. Yasalarda kota düzenlemesi yapan ülkelere bakıldığında büyük resmin hiç de iç açıcı olmadığı açıkça görülmektedir. Türkiye'nin Siyasi Partiler Yasası, Seçim Yasası, Yerel Yönetimler Yasası'nda kota uygulaması konusunda harekete geçmemesi kadın erkek eşitsizliğine karşı duyarsızlığın halen devam etmekte olduğunu göstermektedir.

Engelli kadınlar için ayrı bir kota uygulaması belirlenerek çok daha fazla engelli adayın siyasete girmesi; böylece engellilerle ilgili hem yasal düzenlemeler hem de proje üretimi konusunda hem de yaşadıkları zorlukları dile getirmekte aktif rol oynamaları sağlanmalıdır.

³⁸⁵ KSGM, **a.g.e.**, s. 47.

³⁸⁶ Ayten Alkan, "Yerel Siyaset Kadınlar İçin Neden Önemli?", <http://kasaum.ankara.edu.tr/files/2013/03/ayten-h.yerel-siyaset-kadınlar-icin-neden-onemli.pdf>, (Erişim Tarihi: 31.07.2014).

³⁸⁷ Serpil Sancar Üşür, **a.g.e.**, s. 246-248.

Ulusal Eylem Planları'nda, kadın örgütleri, sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarında da yer alan olumlu ayrımcılık politikalarının yaygın bir biçimi olarak gördüğümüz kota uygulamalarının sadece partilerin bildirimlerinde, söylemlerinde kalmayarak seçim yasasına, siyasi partiler yasasına ve yerel yönetimler yasasına da konulması gerekmektedir.

4.1.3.2.3. Yaş

13 yaşından önce çocukların siyasi tutumlarında egemen olan, duygusal unsurlardır. Dünyaya eleştirel, sorgulayıcı bir bakış açısıyla bakma bu dönemde mevcut değildir. Genellikle çocuk aile ve yakın çevresinden taklit yaparak ya da kendisine hangisi uygunluk gösteriyorsa değerlendirmelerde bulunarak yargılara ulaşmaya çalışmaktadır. 13 yaşından sonra ise olaylar daha bireysel algılanmakta ve daha bilişsel davranışlar sergilemektedir.³⁸⁸ Bireyin siyasi görüşü on beş yaşında şekillenmektedir. On beş yaşından sonra ise bireyin düşünce yapısı olgunlaşmakta, içerik yönünden zenginleşmektedir.³⁸⁹

16-20 yaş aralığındaki bireylerin siyasete çok fazla ilgi duymadıkları belirtilmektedir. Çünkü bu yaş grubundaki bireylerin siyasetten önce bir meslek edinme ve iş bulma gibi öncelikleri vardır.³⁹⁰

Orta yaş grubundaki bireyler belirli bir dünya görüşüne sahip olduklarından, hayata ve siyasal olaylara daha net bir biçimde baktıklarından, siyasete katılım oranının yüksek olduğu görülmektedir. Ek olarak bu bireylerin belirli çıkarlarının olması bu çıkarların sağlanması ve korunmasında siyasetin etkili olduğunu düşünmeleri de siyasette aktif rol oynamalarını sağlamaktadır.³⁹¹

İleri yaş seviyelerindeki bireyler ise beklentilerinin azalması, kendileri için artık değiştirilecek, düzenlenecek uygulamaların kalmadığı düşüncesi, sağlık sorunları, fiziksel olarak kendilerinde güç bulamamaları sebebiyle siyasetten uzaklaşmışlardır.³⁹²

³⁸⁸ G. Strohmeier "Politik bei Benjamin Blümchen und Bibi Blocksberg" *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 2005; *aktaran* Nihat Yılmaz, "Sosyalleşme Sürecinin Siyasallaşma Boyutu", *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 2013, Cilt: 9, Sayı: 19, 319-332, s. 324.

³⁸⁹ Türker Alkan, *Siyasal Bilinç ve Toplumsal Değişim*, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1989, s. 33.

³⁹⁰ Taner TATAR, *Siyaset Sosyolojisi*, Turan Yayıncılık, İstanbul, 1997, s. 101.

³⁹¹ Ali Öztekin, *Siyaset Bilimine Giriş*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2000, s. 228.

³⁹² Ali Öztekin, *a.g.e.*, s. 229.

Bazı yaşlıların oy kullanmak için sandık başına gitmeleri ya da bazı diğer katılma türlerine dahil olmaları yaşlarının getirdiği sağlık sorunları sebebiyle mümkün olamamaktadır.³⁹³

4.1.3.2.4. Meslek

Bireylerin yapmış olduğu mesleklerin seçiminde en büyük etken kişinin gördüğü eğitim ve hayatını sürdürdüğü çevre faktörüdür. Bireylerin toplumdaki konumunu yaptığı meslek belirlemektedir. Bireyin toplumdaki konumunun yüksek olması bireyin aynı zamanda siyasete ilgi durumunu da artırmaktadır. Oy verme, yaşadığı çevre ile siyasi konularda fikir alışverişinde bulunma oranı düşük konumdaki meslek gruplarına göre yüksektir.³⁹⁴

4.1.3.2.5. Eğitim Seviyesi

Kadınların siyasete katılımını engelleyen bir başka sebep de kadın ve erkek arasındaki farklılıklardır. Bu farklılıklar ataerkil, geleneksel yapı ile şekillenmiştir. Bu yapı kendini özellikle eğitimde göstermiştir. Eğitime katılım açısından kadın ve erkekler arasında birçok eşitsizlik bulunmaktadır. Toplumumuzda halen kız çocuklarının okula gönderilmesi için kampanyalar düzenlenmesi kadın erkeklerin eğitime katılmalarındaki eşitsizliğin en önemli göstergelerindedir. Kadın eğitim imkânlarının yanı sıra ekonomik açıdan da büyük ölçüde kısıtlanmıştır. Toksabay ve Memişoğlu'nun da söylediği gibi "kadınların önemli bir çoğunluğu eğitimlerini sürdürecektir ya da ekonomik etkinliğe katılabilecek ortam bulamazken, dahası evlerinden ve onlara biçilen geleneksel rolün katı sınırlarından çıkmaları kendileri için bir ölüm-kalım sorununa dönüşürken siyasete atılmalarını ya da temsil hakkı kazanmalarını beklemek çok naif bir düşünce olur."³⁹⁵

Diğer taraftan, siyasi katılımın yüksek olduğu ailelerde, çocuğun da ailesinden etkilenecek şekilde siyasete katılım eğilimi beklenmektedir. Bu eğilim anne ve babanın eğitim seviyesinin yüksek olduğu ailelerde daha belirgin olarak görünen bir durumdur.³⁹⁶

³⁹³ İter Turan, *a.g.e.*, s. 80.

³⁹⁴ Ersin Kalaycıoğlu, *a.g.e.*, s. 33-34.

³⁹⁵ Aslı Toksabay ve Oya Memişoğlu, *a.g.e.*, s. 8

³⁹⁶ Ahmet Taner Kışlalı, *Siyaset Bilimi*, İmge Yayınevi, İstanbul, 2003, s.224.

BEŞİNCİ BÖLÜM

YEREL YÖNETİMLER VE KADINLARIN TOPLUMA KAZANDIRILMASINA YÖNELİK ÇALIŞMALARI

5.1. MEVZUATTA “KADIN”

Dünyada olduğu gibi ülkemizde de kadınlar hayatın tüm alanlarına katılamamaktadır. Ülkemizde kadınların toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden, temsil katılım sorununa; eğitim, sağlıktan işgücüne, kente katılamamalarına kadar pek çok sorunu mevcuttur. Yerel yönetimler; kadınların eğitim, sağlık, işgücü, siyasete, kente, topluma, yerel karar alma mekanizmalarına katılımının sağlanabilmesi için hem kendi aldıkları kararlar hem de kanunlar doğrultusunda çalışmalar yapmaktadırlar.

Bu yasaların kadınlar üzerinde önemli bir rol oynaması ancak uygulayıcısı olan yerel yönetimlerce hayata geçirildiğinde ve kadınlar üzerindeki toplumsal değişmelerin gözlemlenmesi, geliştirilmesiyle mümkün gözükmektedir.

Bu bölümde yerel yönetimlerde doğrudan ya da dolaylı olarak kadınları ilgilendiren aşağıdaki kanun maddelerine yer verilecektir.

- **5393 sayılı Belediye Kanunu** (13.07.2005 tarih ve 25874 sayılı Resmi Gazete’de yayımlandı)
- **5216 sayılı Büyükşehir Belediyeleri Kanunu** (23.07.2004 tarih ve 25531 sayılı Resmi Gazete’de yayımlandı)

Yerel düzeyde yapılması gerekli olan sosyal politikaların, belediyeler tarafından geliştirilerek uygulanması gerekliliği, 5216 sayılı Büyükşehir Belediyeleri Kanunu’nda vurgulanmıştır. Yasa, bireylerin sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasını belediyelere yüklemiştir. Belediyeler; sağlık merkezleri, gezici sağlık üniteleri, hastaneler kurmak, yetişkinler, çocuklar, engelliler, kadınlar, yaşlılara yönelik sosyal ve kültürel hizmetleri oluşturmak, yürütmek, geliştirmek, eğlence yerleri işletmek, kent bilgi sistemleri kurmak, sosyal donatılar oluşturmakla görevlendirilmişlerdir.³⁹⁷

³⁹⁷ Düriye Toprak ve Ceyda Şataf, “Türkiye’de Yerel Yönetimler Reformu Çerçevesinde Sosyal Belediyecilik Yaklaşımı”, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 2009, Cilt: 1, Sayı: 1, 11-24, s. 19.

- **5302 sayılı İl Özel İdare Kanunu** (04.03.2005 tarih ve 25745 sayılı Resmi Gazete’de yayımlandı) ile
- 5302 sayılı yasanın 65. maddesi ile 5393 sayılı yasanın 77. maddesine dayanarak İçişleri Bakanlığı’nın hazırladığı **İl Özel İdaresi ve Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım Yönetmeliği** (09.10.2005 tarih ve 25961 sayılı Resmi Gazete’de yayımlandı)
- 5393 sayılı yasanın 19.maddesine dayanarak İçişleri Bakanlığı’nın hazırladığı **Belediye Meclisi Çalışma Yönetmeliği** (09.10.2005 tarih ve 25961 sayılı Resmi Gazete’de yayımlandı)
- 5302 sayılı yasanın 11.maddesine dayanarak İçişleri Bakanlığı’nın hazırladığı **İl Genel Meclisi Çalışma Yönetmeliği** (09.10.2005 tarih ve 25961 sayılı Resmi Gazete’de yayımlandı)
- **5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu** (24.12.2003 tarih ve 25326 sayılı Resmi Gazete’de yayımlandı)

5.1.1. Belediye, Büyükşehir Belediyesi, İl Özel İdaresi Kanunlarında

“Kadın”

5.1.1.1. Hemşehrilik

Belediye Kanunu’nun “hemşehri hukuku” başlıklı bu maddesi daha çok kentli hakları ile ilgili öneme sahiptir.

5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 13. Maddesinde (Hemşehri Hukuku) :

“Herkes ikamet ettiği beldenin hemşehrisidir. Hemşehrilerin, belediye karar ve hizmetlerine katılma, belediye faaliyetleri hakkında bilgilenme ve belediye idaresinin yardımlarından yararlanma hakları vardır. Yardımların insan onurunu zedelemeyecek koşullarda sunulması zorunludur.

Belediye, hemşehriiler arasında sosyal ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi ve kültürel değerlerin korunması konusunda gerekli çalışmaları yapar. Bu çalışmalarda üniversitelerin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, sivil toplum kuruluşları ve uzman kişilerin katılımını sağlayacak önlemler alınır.”³⁹⁸

Hemşehrilik demek; yönetime katılım, kentte yaşayan tüm kesimlerin kendilerine sağlanan hizmetlerden yararlanma hakkıdır. Ancak bu hakkın kentte yaşayan tüm insanları kapsamaması gerekmektedir. Toplumun yarısından fazlasını oluşturan kadınların da gerçek anlamda bu hakka sahip olabilmeleri için kadınların

³⁹⁸ Resmi Gazete, Sayı 25874, 13.07.2005.

da birer hemşehri oldukları düşünülerek kadınlara yönelik hizmetlerin de olması gerekmektedir.

Ayrıca kadınların kendi haklarını bilmesi, kendileri ile ve kentle ilgili kararlarda aktif olarak yer almaları gerekmektedir.

Kadınların yerel yönetimlerden aldığı yardımların da balık yemek değil o balığı tutmayı öğrenmek şeklinde yani meslek edindirme türünde olması gerekmektedir. Bu uygulama kadınları sürekli yardım alan kesim olarak görünmekten de kurtaracaktır.

Hemşehriiler arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi, kentle ilgili kararların birlikte alınması için, işbirliği gerekmektedir. Bu konuda sivil toplum kuruluşları ile de işbirliği yapılma yoluna gidilmelidir.

5.1.1.2. Kamuoyu Araştırmaları

Yerel yönetimlerin kentte yaşayan kent sakinlerine sağlanan hizmetlerin ne kadarının istenilen gruba ulaştığı, etkin olup olmadığı, hizmetlerden ne derece memnun olduklarını öğrenebilmeleri için çeşitli yöntemler vardır. Bunlardan bir tanesi de kamuoyu araştırmalarıdır. Bu araştırmalar aynı zamanda kentte yaşayanların ihtiyaçlarını belirlemede de fayda sağlamaktadır. Bu belirlemeler yapılırken her iki cins için de istatistiki veriler oluşturulmalıdır. Her iki cinsin de ihtiyaçları farklılık göstereceğinden araştırma verilerinin doğru, güvenilir olması için yüzyüze görüşme, kadın örgütleri, üniversiteler ile işbirliği içerisinde olunmalıdır.

5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 15. Maddesi'nde (Belediyelerin Yetkileri ve İmtiyazları) :

“ (...) Belediye, belde sakinlerinin belediye hizmetleriyle ilgili görüş ve düşüncelerini tespit etmek amacıyla kamuoyu yoklaması ve araştırması yapabilir.”³⁹⁹

5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'nun 7. Maddesi'nde (İl Özel İdaresinin Yetkileri ve İmtiyazları) :

“İl özel idaresi, hizmetleri ile ilgili olarak, halkın görüş ve düşüncelerini belirlemek amacıyla kamuoyu yoklaması ve araştırması yapabilir.”⁴⁰⁰

³⁹⁹ Resmi Gazete, Sayı 25874, 13.07.2005.

⁴⁰⁰ Resmi Gazete, Sayı 25745, 04.03.2005.

Kamuoyu araştırmalarının diğer bir seçeneği de yerel yönetimlerin yaptıracağı anket çalışmalarıdır.

Yerel yönetimlerin, hizmet ve politikalarını belirlerken bu hizmetlerin alıcısı konumunda olan vatandaşların ihtiyaçlarını karşılaması, hizmetlerin daha tatmin edici olabilmesi, bireylerin topluma ve yönetime aktif olarak katılması için anket çalışmaları önem arz etmektedir.⁴⁰¹

5.1.1.3. Mahallenin Önemi

Mahalle; Belediye Yasası'nda, "belediye sınırları içinde, ihtiyaç ve öncelikleri benzer özellikler gösteren ve sakinleri arasında komşuluk ilişkisi bulunan idari birim" olarak tanımlanmaktadır.

Toplumumuzda genellikle kadınların yaşam alanı mahalle ile sınırlı kalmaktadır. Bu yüzden mahalle muhtarlıkları kadınların en kolay ulaştığı noktalardır. Bu bakımdan kadınların ihtiyaçlarına mahalle bazında ulaşmasına önem verilmelidir. Ayrıca kadınların yerel yönetime katılımında mahallenin rolü ve önemi büyüktür.

5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 9. Maddesi'nde (Mahalle ve Yönetimi) :

" (...) Muhtar, mahalle sakinlerinin gönüllü katılımıyla ortak ihtiyaçları belirlemek, mahallenin yaşam kalitesini geliştirmek, belediye ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla ilişkilerini yürütmek, mahalle ile ilgili konularda görüş bildirmek, diğer kurumlarla iş birliği yapmak ve kanunlarla verilen diğer görevleri yapmakla yükümlüdür.

Belediye, mahallenin ve muhtarlığın ihtiyaçlarının karşılanması ve sorunlarının çözümü için bütçe imkânları ölçüsünde gerekli ayni yardım ve desteği sağlar; kararlarında mahallelinin ortak isteklerini göz önünde bulundurur ve hizmetlerin mahallenin ihtiyaçlarına uygun biçimde yürütülmesini sağlamaya çalışır."⁴⁰²

Kanunda yer alan "mahalle sakinlerinin gönüllü katılımıyla ortak ihtiyaçları" ve "kararlarında mahallelinin ortak isteklerini göz önünde bulundurma ve hizmetlerin mahallenin ihtiyaçlarına uygun biçimde yürütülmesini sağlamaya alışma"

⁴⁰¹ M. Akif ukurayır, **a.g.e.**, s. 136.

⁴⁰² Resmi Gazete, Sayı 25874, 13.07.2005.

maddeleri gereğince mahallelerde gönüllü katılımı sağlayacak ve ihtiyaçları belirleyecek “mahalli örgütlenmeler” hem mahallenin kentsel sorunlarının hem de mahalle sakinlerinin sorunlarının dile getirilebilmesi için mahallede “bilgi danışma hizmeti” verecek merkezler olmalıdır. Bu birimlerin oluşturulması kadınların mahalle bazında kendileriyle ilgili olan kararlarda yer almalarını sağlarken bir yandan da ihtiyaçlarına mahalle bazında ulaşmasını sağlayacaktır.

5.1.1.4. Kadınların Aile İçinde Sorumlu Olduğu Hizmetler

Kadınların işgücüne katılmalarında ilk aşama olan iş başvuru süreçlerinde ve çalışmaya başladıktan sonra işi bırakmalarındaki sebep aile ve iş yaşamı arasında denge kuramamaktır. Kurulamayan bu denge kadınların üzerindeki sorumluluk yükünü hafifletemediği ve topluma, kamuya aktaramadığı bir takım işlerden kaynaklanmaktadır. Toplumumuz kadınlara evde yaşlı, hasta, çocuk bakımı sorumluluğunu vermişlerdir. Kadın bu sorumlulukları eşi ve devletle bölüştüremediğinde işgücü kayıpları yaşamaktadır. Çalışma isteğinde olan kadın kamusal alanda bu tür hizmetlerin yetersizliğinden ya da pahalı olmasından dolayı daha başından vazgeçmektedir.

5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 14. Maddesi'nin b bendinde (Belediyenin Görev ve Sorumlulukları) :

“Okul öncesi eğitim kurumları açabilir; (...) sağlıkla ilgili her türlü tesisi açabilir ve işletebilir.”⁴⁰³

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun 7. Maddesi'nde (Büyükşehir, ilçe ve ilk kademe belediyelerinin görev ve sorumlulukları) :

Büyükşehir Belediyeleri İçin :

(v) bendi – “Sağlık merkezleri, hastaneler, gezici sağlık üniteleri ile yetişkinler, yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak, meslek ve beceri kazandırma kursları açmak, işletmek veya işlettirmek, bu hizmetleri yürütürken üniversiteler, yüksek okullar, meslek liseleri, kamu kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ile işbirliği yapmak.”⁴⁰⁴ Böylece ev hanımları, işsizler, okumamış

⁴⁰³ Resmi Gazete, Sayı 25874, 13.07.2005.

⁴⁰⁴ Resmi Gazete, Sayı 25531, 23.07.2004.

gençler bu tür faaliyetlere katılarak meslek ve beceri kazanma şansı elde edebilecek, bir yandan gelir elde ederken diğer taraftan kurslar sayesinde yeni bir sosyal çevreye katılarak sosyalleşeceklerdir.⁴⁰⁵

İlçe ve İlk Kademe Belediyeleri İçin :

(d) bendi – “(...) yaşlılar, özürllüer, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik sosyal ve kültürel hizmetler sunmak; mesleki eğitim ve beceri kursları açmak; sağlık, eğitim, kültür tesis ve binalarının yapım, bakım ve onarımı ile kültür ve tabiat varlıkları ve tarihî dokuyu korumak; kent tarihi bakımından önem taşıyan mekânların ve işlevlerinin geliştirilmesine ilişkin hizmetler yapmak.”⁴⁰⁶

5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'nun 6. Maddesi'nin a bendinde (İl özel idaresinin görev ve sorumlulukları):

“Sağlık, (...) sosyal hizmet ve yardımlar, (...) çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları; ilk ve orta öğretim kurumlarının arsa temini, binalarının yapım, bakım ve onarımı ile diğer ihtiyaçlarının karşılanmasına ilişkin hizmetleri il sınırları içinde, (...) yapmakla görevli ve yetkilidir.”⁴⁰⁷

5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 15. Maddesi'nin h bendinde (Belediyenin Yetkileri ve İmtiyazları) :

“Mahallî müşterek nitelikteki hizmetlerin yerine getirilmesi amacıyla, belediye ve mücavir alan sınırları içerisinde taşınmaz almak, kamulaştırmak, satmak, kiralamak veya kiraya vermek, trampa etmek, tahsis etmek, bunlar üzerinde sınırlı aynî hak tesis etmek.”

“ (...) İl sınırları içinde büyükşehir belediyeleri, belediye ve mücavir alan sınırları içinde il belediyeleri ile nüfusu 10.000'i geçen belediyeler, meclis kararıyla; turizm, sağlık, sanayi ve ticaret yatırımlarının ve eğitim kurumlarının su, termal su, kanalizasyon, doğal gaz, yol ve aydınlatma gibi alt yapı çalışmalarını faiz almaksızın on yıla kadar geri ödemeli veya ücretsiz olarak yapabilir veya yaptırabilir, bunun karşılığında yapılan tesislere ortak olabilir; sağlık, eğitim, sosyal hizmet ve turizmi

⁴⁰⁵ Ak Parti Siyaset Akademisi, Yerel Yönetimler Ders Notları, Ar-Ge Başkanlığı, Güncelleştirilmiş ve Genişletilmiş 3. Baskı, Ankara, 2008; **aktaran** Uğur Yıldırım ve İsmail Göktürk, “Toplumsal Sorunların Çözümünde Yeni Belediyecilik Anlayışı: Sosyal Belediyecilik Yaklaşımı”, http://kamuyonetimi.ksu.edu.tr/kategori_resimler/upload/KSU_UPLOAD19_162313.pdf, (Erişim Tarihi: 08.09.2014).

⁴⁰⁶ Resmi Gazete, Sayı 25531, 23.07.2004.

⁴⁰⁷ Resmi Gazete, Sayı 25745, 04.03.2005.

geliştirecek projelere İçişleri Bakanlığının onayı ile ücretsiz veya düşük bir bedelle amacı dışında kullanılmamak kaydıyla arsa tahsis edebilir.”⁴⁰⁸

5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 18. Maddesi'nin e bendinde (Meclisin görev ve yetkileri) :

“Taşınmaz mal alımına, satımına, takasına, tahsisine, tahsis şeklinin değiştirilmesine veya tahsisli bir taşınmazın kamu hizmetinde ihtiyaç duyulmaması hâlinde tahsisin kaldırılmasına; üç yıldan fazla kiralanmasına ve süresi otuz yılı geçmemek kaydıyla bunlar üzerinde sınırlı aynî hak tesisine karar vermek.”⁴⁰⁹

Kanun maddelerine bakıldığında evde hasta, yaşlı, çocuk bakımı; kreş, gündüz bakımevlerinin yerel yönetimlerin yapmakla yükümlü oldukları yasal zorunluluklar olduğu görülmektedir. Ancak yerel yönetimlerin bu hizmetleri kamusal hizmet olarak sunmaktan uzak olduğunu, yerel yönetimlerin bu hizmetleri gerçekleştirilmede yetersiz kaldığını, gerçekleştirdiği hizmetlerin ise ulaşılabilirlikten uzakta olduğu görülmektedir.

Kadınların yaşam çevresi mahalleler olduğundan dolayı mahalle bazında kreş, gündüz bakım evi, hasta – yaşlı bakım evleri kurulması, sayılarının artırılması, faaliyette olanların da niteliklerinin iyileştirilmesi gerekmektedir. Böylece kadın bu bakım hizmetlerinde geçireceği süreyi başka alanlarda değerlendirmek suretiyle topluma katılmış olacaktır.

Kreş, gündüz ve yaşlı bakımevleri eğitimini yarıda bırakmış kadınlar için de önemli bir fırsat olacaktır. Kadın bu sorumluluğu bölüştüğünde, yarıda bıraktığı eğitimini tamamlama şansı yakalayacaktır.

Kadınların işgücü, eğitim ve topluma katılmasını sağlayacak tüm bu hizmetlerin görülmesi için binalara ve arsalara ihtiyaç duyulacağı yadsınamaz bir gerçektir. Yasal düzenlemelere bakıldığında tüm bu gereksinimlerin yerel yönetimler yoluyla kiralama ve tahsis edilebileceği belirtilmektedir.

⁴⁰⁸ Resmi Gazete, Sayı 25874, 13.07.2005.

⁴⁰⁹ Resmi Gazete, Sayı 25874, 13.07.2005.

5.1.1.5. Şiddet

Kadına yönelik şiddet sadece kadınları ilgilendiren bir konu değil, toplumun bütününe ilgilendirmesi gereken bir konudur. Kadın Sığınmaevlerinin açılması, ilgili kanun maddesi ile yerel yönetimlerin zorunlu hizmetleri arasında yer almıştır.

5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 14. Maddesi'nin a bendinde (Belediyenin Görev ve Sorumlulukları) :

“ (...)Büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 50.000'i geçen belediyeler, kadınlar ve çocuklar için koruma evleri açar.”

“ (...)acil yardım, kurtarma ve ambulans; (...) sosyal hizmet ve yardım, (...)hizmetlerini yapar veya yaptırır.”⁴¹⁰

5393 sayılı Belediye Kanunu ile getirilen aile içi ve kamusal şiddete maruz kalan kadınlar için koruma evleri açılması hükmü, nüfusu 50.000'i geçen büyükşehir belediyeleri için çok açık bir yasal yaptırım getirmiştir. Şiddetle mücadele giderek bir devlet politikası halini almaya başlamıştır.

Yerel yönetimlerin kadınların uğradıkları şiddetten en az zararla kurtulmasını sağlayacak, uğradıkları şiddetin kaderleri olmadığını gösterecek, güçlerini tekrar kazanmalarını sağlayacak olan Kadın Sığınmaevlerinin açılmasını gerçekleştirilmesi son derece önemlidir. Aynı zamanda kanun maddesinin içerisinde geçen “sosyal hizmet ve yardım” ifadeleri aile içi şiddetle ilişkilendirilebilir. Yerel yönetimler bu bağlamda kadın örgütleri ile de işbirliği içerisinde bulunmak suretiyle Kadın Konukevleri, Kadın Danışma Merkezleri ve Toplum Merkezleri'ni hayata geçirerek kadınların işgücüne, toplumsal hayata katılımını sağlayabilirler.

Ancak günümüzde konuk evi kuran belediye sayısının %10'un altında olduğu görülmektedir. Kanununun 14.maddesinin 2.fıkrasında hizmetlerin yerine getirilmesinde öncelik sırasının “belediyenin mali durumu” dikkate alınarak belirleneceği hükmü bu oranın düşük olmasının nedenlerindedir.⁴¹¹

⁴¹⁰ Resmi Gazete, Sayı 25874, 13.07.2005.

⁴¹¹ UNDP, Kadın Dostu Kentler Hakkında Birleşmiş Milletler-İçişleri Bakanlığı Ortak Programı, **Türkiye'de Mahalli İdarelerle İlgili Mevzuat ve Kadın Erkek Eşitliğinin Sağlanmasına İlişkin Engeller Hakkında Yasal İnceleme Raporu**, 2013, s. 5, <http://www.kadindostukentler.com/content/docs/mevzuat-calismalari.pdf>, (Erişim Tarihi: 03.10.2014).

5.1.1.6. Kentsel Yaşamla İlgili Kanunlar

Kadınların topluma katılımını engelleyen bir diğer faktör mekana ve kente katılımındaki engellerdir. Kadınlar mekânsal ve kentsel alanlara katılmadıklarında yaşam alanı olan evden çıkamamakta bu durum da topluma katılımını etkilemektedir.

Kadınların kentsel alanlara katılamamalarının bir takım sebepleri vardır. Kadınlar yollar, caddeler ile sıklıkla kullanmak istedikleri park, bahçe gibi kamusal alan olarak adlandırılan bölgeleri akşam olduğunda belirli bir saatten sonra güvensiz oluşu, aydınlatmaların yetersiz olması gibi sebeplerle kullanamamaktadırlar. Oysaki kadınların toplumla bütünleşeceği bu alanların kadınların herhangi bir çekinmeleri olmadan kullanabilmeleri için yerel yönetimlerin mekânsal ve kentsel hareketliliğini sağlayacak projeler üretmesi gerekmektedir.

5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 15. Maddesi'nde (Belediyenin yetkileri ve imtiyazları) :

(f) bendi – “ Toplu taşıma yapmak; bu amaçla otobüs, deniz ve su ulaşım araçları, tünel, raylı sistem dâhil her türlü toplu taşıma sistemlerini kurmak, kurdurmak, işletmek ve işlettirmek.”

(p) bendi– “Kara, deniz, su ve demiryolu üzerinde işletilen her türlü servis ve toplu taşıma araçları ile taksi sayılarını, bilet ücret ve tarifelerini, zaman ve güzergâhlarını belirlemek; durak yerleri ile karayolu, yol, cadde, sokak, meydan ve benzeri yerler üzerinde araç park yerlerini tespit etmek ve işletmek, işlettirmek veya kiraya vermek; kanunların belediyelere verdiği trafik düzenlemesinin gerektirdiği bütün işleri yürütmek.”⁴¹²

5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 51. Maddesi'nde (Zabitanın Görev ve Yetkileri) :

“Belediye zabıtası, beldede esenlik, huzur, sağlık ve düzenin sağlanmasıyla görevli olup bu amaçla, belediye meclisi tarafından alınan ve belediye zabıtası tarafından yerine getirilmesi gereken emir ve yasaklarla bunlara uymayanlar hakkında mevzuatta öngörülen ceza ve diğer yaptırımları uygular.”⁴¹³

⁴¹² Resmi Gazete, Sayı 25874, 13.07.2005.

⁴¹³ Resmi Gazete, Sayı 25874, 13.07.2005.

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun 7. Maddesi'nde (Büyükşehir, ilçe ve ilk kademe belediyelerinin görev ve sorumlulukları) :

(f) bendi– “Büyükşehir ulaşım ana plânını yapmak veya yaptırmak ve uygulamak; ulaşım ve toplu taşıma hizmetlerini plânlamak ve koordinasyonu sağlamak; kara, deniz, su ve demiryolu üzerinde işletilen her türlü servis ve toplu taşıma araçları ile taksi sayılarını, bilet ücret ve tarifelerini, zaman ve güzergâhlarını belirlemek; durak yerleri ile karayolu, yol, cadde, sokak, meydan ve benzeri yerler üzerinde araç park yerlerini tespit etmek ve işletmek, işletmek veya kiraya vermek; kanunların belediyelere verdiği trafik düzenlemesinin gerektirdiği bütün işleri yürütmek.”

(g) bendi– “Büyükşehir belediyesinin yetki alanındaki meydan, bulvar, cadde ve ana yolları yapmak, yaptırmak, bakım ve onarımını sağlamak, kentsel tasarım projelerine uygun olarak bu yerlere cephesi bulunan yapılara ilişkin yükümlülükler koymak (...)”

(k) bendi– “ Büyükşehir belediyesinin yetkili olduğu veya işlettiği alanlarda zabıta hizmetlerini yerine getirmek.”

(p) bendi– “ Büyükşehir içindeki toplu taşıma hizmetlerini yürütmek ve bu amaçla gerekli tesisleri kurmak, kurdurmak, işletmek veya işletmek, büyükşehir sınırları içindeki kara ve denizde taksi ve servis araçları dahil toplu taşıma araçlarına ruhsat vermek.”⁴¹⁴

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun 9. Maddesi'nde (Ulaşım Hizmetleri) :

“Büyükşehir içindeki kara, deniz, su, göl ve demiryolu üzerinde her türlü taşımacılık hizmetlerinin koordinasyon içinde yürütülmesi amacıyla, büyükşehir belediye başkanı ya da görevlendirdiği kişinin başkanlığında, yönetmelikle belirlenecek kamu kurum ve kuruluş temsilcilerinin katılacağı ulaşım koordinasyon merkezi kurulur. Büyükşehir ilçe ve ilk kademe belediye başkanları kendi belediyesini ilgilendiren konuların görüşülmesinde koordinasyon merkezlerine üye olarak katılırlar. Ulaşım koordinasyon merkezi toplantılarına ayrıca gündemdeki konularla ilgili kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının (oda üst kuruluşu bulunan yerlerde üst kuruluşun) temsilcileri de davet edilerek görüşleri alınır.

⁴¹⁴ Resmi Gazete, Sayı 25531, 23.07.2004.

Bu Kanun ile büyükşehir belediyesine verilen trafik hizmetlerini plânlama, koordinasyon ve güzergâh belirlemesi ile taksi, dolmuş ve servis araçlarının durak ve araç park yerleri ile sayısının tespitine ilişkin yetkiler ile büyükşehir sınırları dâhilinde il trafik komisyonunun yetkileri ulaşım koordinasyon merkezi tarafından kullanılır.

Ulaşım koordinasyon merkezi kararları, büyükşehir belediye başkanının onayı ile yürürlüğe girer.

Ulaşım koordinasyon merkezi tarafından toplu taşıma ile ilgili alınan kararlar, belediyeler ve bütün kamu kurum ve kuruluşlarıyla ilgililer için bağlayıcıdır.

Koordinasyon merkezinin çalışma esas ve usulleri ile bu kurullara katılacak kamu kurum ve kuruluş temsilcileri, İçişleri Bakanlığı tarafından çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.”⁴¹⁵

Kadınların kentsel mekâna katılımının artırılmasının yanında yukarıdaki kanun maddelerinde geçen “trafik düzenlenmesi”, “kentsel tasarım projeleri”, “toplu taşıma hizmetleri”, “toplu taşıma ile ilgili alınan kararlar” ifadeleri kadınlar da düşünülerek hayata geçirilmelidir.

5.1.1.7. Kadınların Konut ve Taşınmazla İlgili Hakları

Yerel yönetimlerin konut ve taşınmaz edinimleri ile ilgili yükümlülükleri aşağıdaki kanun maddelerinde belirtilmiştir.

5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 69. Maddesi'nde (Arsa ve Konut Üretimi) :

“Belediye; düzenli kentleşmeyi sağlamak, beldenin konut, sanayi ve ticaret alanı ihtiyacını karşılamak amacıyla belediye ve mücavir alan sınırları içinde, özel kanunlarına göre korunması gerekli yerler ile tarım arazileri hariç imarlı ve alt yapı arsalar üretmek; konut, toplu konut yapmak, satmak, kiralamak ve bu amaçlarla arazi satın almak, kamulaştırma yapmak, bu arsaları trampa etmek, bu konuda ilgili diğer kamu kurum ve kuruluşları ve bankalarla iş birliği yapmak ve gerektiğinde onlarla ortak projeler gerçekleştirmek yetkisine sahiptir.

Belediye, bu amaçla bütçesinden gerekli parayı ayırmak suretiyle işletme tesis edebilir.

⁴¹⁵ Resmi Gazete, Sayı 25531, 23.07.2004.

Arsalar hariç üretilen konut ve işyerlerinin satışı 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu hükümlerine tâbi değildir. O belediye ve mücavir alan sınırları içinde kendisine, eşine veya onsekiz yaşından küçük çocuklarına ait konutu olmayan dar gelirli kişiler ile afete maruz kalanlara, sanayi bölgelerinden nakledileceklere ve üyelerinin tamamı bu durumda olan kooperatiflere, bedeli 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu hükümlerine göre oluşturulan takdir komisyonu tarafından belirlenecek tutardan aşağı olmamak üzere arsa tahsisi yapılabilir. Durumları 775 sayılı Gecekondu Kanununun 25 inci maddesine uyan kimselere de bu maddeye göre arsa ve konut sağlanabilir. Bu fıkranın uygulama esasları, İçişleri Bakanlığı ile Bayındırlık ve İskân Bakanlığı tarafından müştereken hazırlanacak çerçeve yönetmeliğe uygun olarak belediye meclisleri tarafından çıkarılacak bir yönetmelikle düzenlenir.”⁴¹⁶

Kanun maddesindeki “arsa tahsisi” nin yerel yönetimlerce cinsiyet eşitliği gözetilerek yapılması gerekmektedir.

5.1.1.8. Kadın Meclislerinin Kurulması

Kent konseylerinin bünyesinde kadın meclisleri, kadın komisyonları, kadın platformları kurulmuştur.

5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 76. Maddesi'nde (Kent Konseyi) :

“Kent konseyi, kent yaşamında; kent vizyonunun ve hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışır.

Belediyeler kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, noterlerin, varsa üniversitelerin, ilgili sivil toplum örgütlerinin, siyasî partilerin, kamu kurum ve kuruluşlarının ve mahalle muhtarlarının temsilcileri ile diğer ilgililerin katılımıyla oluşan kent konseyinin faaliyetlerinin etkili ve verimli yürütülmesi konusunda yardım ve destek sağlar.

⁴¹⁶ Resmi Gazete, Sayı 25874, 13.07.2005.

Kent konseyinde oluşturulan görüşler belediye meclisinin ilk toplantısında gündeme alınarak değerlendirilir. Kent konseyinin çalışma usûl ve esasları İçişleri Bakanlığınca hazırlanacak yönetmelikle belirlenir.”⁴¹⁷

5.1.1.9. Yerel Yönetimlere Gönüllü Katılım

5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 77. maddesinde (Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım) :

“Belediye; sağlık, eğitim, spor, çevre, sosyal hizmet ve yardım, kütüphane, park, trafik ve kültür hizmetleriyle yaşlılara, kadın ve çocuklara, özürülülere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasında beldede dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygular.

Gönüllülerin nitelikleri ve çalıştırılmalarına ilişkin usûl ve esaslar İçişleri Bakanlığı tarafından çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.”⁴¹⁸

Gönüllü Katılım'ın en önemli özelliklerinden biri vatandaşların yerel yönetimlere katılmasının sağlanmasıdır. Bu katılım aynı zamanda yerel yönetimlerin hizmetlerini değerlendirme, kontrol etme açısından da önemli bir rol oynamaktadır. Vatandaşların iletişim, işbirliği halinde olması birbirlerine yaklaşımları açısından bakıldığında toplumsal işbirliğinin sağlanmasında önemli bir adımdır. Kadınlar gönüllü katılım sağladıklarında hem diğer kadınlarla iletişim halinde olacak, hem özgüvenleri artacak hem de gönüllü olarak yaptıkları hizmetin kamu ile ilgili olması sebebiyle kamusal alana katılmış olacaklardır. Katılım sağlayan bireylerin yerel yönetimlerin hizmetlerini değerlendirdiklerini söylemiştik. İşte bu noktada Gönüllü Katılımın yerel yönetimler açısından önemi ortaya çıkmaktadır. Birey yerel yönetimlerin hizmetlerini toplumun diğer fertlerine de duyuracaktır.

5.1.2. Bilgi Edinme Hakkı

Anayasamızda bilgi edinme hakkı 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ve Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun Uygulamasına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik' te düzenlenmiştir.

⁴¹⁷ Resmi Gazete, Sayı 25874, 13.07.2005.

⁴¹⁸ Resmi Gazete, Sayı 25874, 13.07.2005.

Vatandaşların kendileri ile ilgili konularda bilgi edinme hakkı katılımcı demokrasinin başlıca özelliğidir. Bu özelliğin gelişimi için hem vatandaşların sorumluluklarının hem de devlet yapılanmasının tekrar incelenmesi gerekmektedir. Yönetimsel yapılar daha saydam hale getirilerek vatandaşların bu yapılara katılımını sağlayacak düzenlemeler yapılmalıdır. Katılım anlayışında bilgi sahibi olma, bilgi edinme hakkı, bilgiye ulaşma daima ön plandadır. Vatandaşların kendileri ile ilgili konular ile ilgili bilgiye ulaşma ve onu edinme hakkı karar alma mekanizmalarına katılmalarının da temelini oluşturur.⁴¹⁹

4982 sayılı Kanuna göre tüm kamu kurum ve kuruluşları, kanunda yer alan istisnalar dışındaki her türlü bilgi ve belgeyi kendilerine başvuran bireylere aktif ve gerekli tedbirleri alarak sunmak durumundadırlar.

Kamu kurumlarında her kurumun kendine özel bilgi formu olması özellikle belediyelerde tek tip form bulunmaması bilgi edinme birimlerinin belirli standardizasyona ulaşmadığını göstermektedir. Kurumların bilgiyi kayıt altına alma şekilleri farklı olduğundan aynı veri istendiğinde kurumların birbirinden farklı cevaplar vermesine yol açmaktadır. Kurumların veriyi toplayanlara belge erişimini tamamlanması gereken süre içerisinde vermediği de gözlenmektedir.⁴²⁰

5.1.3. Stratejik Plan ve Kadın

Birçok amaç ve faaliyet içeren stratejik plan şüphesiz yerel yönetimler için ayrı bir öneme sahiptir. Stratejik Plan içerisinde kadınlara da adaletli bir şekilde yer verilmesi, planda yer alacak ekonomik ve sosyal politikaların kadınların da lehine işlemesi, kadınların topluma katılmasına yönelik destekleyici hizmetler, istihdam, iş kurma projelerinin yer alması, var olan projelerin de çeşitlendirilmesi kadınların toplumsal yaşama entegre olmalarını sağlayacaktır. Kanun maddelerini incelediğimizde:

5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 41. Maddesi'nde (Stratejik Plan ve Performans Programı) :

“ Belediye başkanı, mahallî idareler genel seçimlerinden itibaren altı ay içinde; kalkınma plânı ve programı ile varsa bölge plânına uygun olarak stratejik plân ve

⁴¹⁹ Gencay Şaylan, **a.g.e.**, s. 84-85.

⁴²⁰ Hülya Demirdirek ve Ülker Şener, **a.g.e.**, s. 77.

ilgili olduğu yılbaşıdan önce de yıllık performans programı hazırlayıp belediye meclisine sunar.

Stratejik plân, varsa üniversiteler ve meslek odaları ile konuyla ilgili sivil toplum örgütlerinin görüşleri alınarak hazırlanır ve belediye meclisi tarafından kabul edildikten sonra yürürlüğe girer.

Nüfusu 50.000'in altında olan belediyelerde stratejik plân yapılması zorunlu değildir.

Stratejik plân ve performans programı bütçenin hazırlanmasına esas teşkil eder ve belediye meclisinde bütçeden önce görüşülerek kabul edilir.⁴²¹

5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'nun 31. Maddesi'nde (Stratejik Plan ve Performans Programı) :

"Vali, mahallî idareler genel seçimlerinden itibaren altı ay içinde; kalkınma plân ve programları ile varsa bölge plânına uygun olarak stratejik plân ve ilgili olduğu yılbaşıdan önce de yıllık performans plânı hazırlayıp il genel meclisine sunar.

Stratejik plân, varsa üniversiteler ve meslek odaları ile konuyla ilgili sivil toplum örgütlerinin görüşleri alınarak hazırlanır ve il genel meclisinde kabul edildikten sonra yürürlüğe girer.

Stratejik plân ve performans plânı bütçenin hazırlanmasına esas teşkil eder ve il genel meclisinde bütçeden önce görüşülerek kabul edilir.⁴²²

Kanun maddelerince nüfusu 50.000'den fazla olan belediyeler ve il özel idarelerinin stratejik plan yapmakla yükümlü oldukları görülmektedir.

5018 sayılı "Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu" nun 3. Maddesinin n bendinde stratejik plan: "Kamu idarelerinin orta ve uzun vadeli amaçlarını, temel ilke ve politikalarını, hedef ve önceliklerini, performans ölçütlerini, bunlara ulaşmak için izlenecek yöntemler ile kaynak dağılımlarını içeren plan" şeklinde tanımlanmıştır.⁴²³

⁴²¹ Resmi Gazete, Sayı 25874, 13.07.2005.

⁴²² Resmi Gazete, Sayı 25745, 04.03.2005.

⁴²³ Resmi Gazete, Sayı 25326, 24.12.2003.

Belediye Kanunu'nda, stratejik planlamanın hazırlanma sürecinde, toplumsal cinsiyet öncelikleri ve bu önceliklerin gerektireceği hizmetlerin belirlenmesi açısından herhangi bir eylem planına yer verilmemektedir.⁴²⁴

Görüldüğü gibi, yerel yönetimler tarafından hazırlanan ve beş yıl gibi uzun bir süreci kapsayan Stratejik Planlarda kadınlar yeterince görülmemektedirler. Kadınların topluma eşit olarak katılmalarını sağlayacak faaliyetlerin ve cinsiyet eşitliğini gözetecek hizmetlerin bu uzun soluklu planda yer alması kadınlar için önem arz etmektedir.

Kadın örgütleri yapmış oldukları diskurlarda “cinsiyete duyarlı stratejik plan” ve “cinsiyete duyarlı bütçeleme” çalışmalarının kadınlar açısından cinsiyet eşitsizliğinin giderilmesi ve kadınların topluma entegre edilmesinde önemli bir rolü olduğunu belirtmektedirler. Kadın örgütlerinin bu ifadelerini yerel yönetimlerdeki karar alma mekanizmalarında dile getirmeleri çok önemlidir. Bu yüzden yerel yönetimler Stratejik Plan'ın hazırlanması sürecinde kadın örgütlerinin de katılımını sağlayarak kadınlar için öncelikli konular hakkında görüş bildirmelerini sağlamalıdır.

Stratejik Plan'ın kadınlar için amaçlarını ve öncelikli ele alınması gereken konularını; okumayı bırakmak zorunda kalan kadınlar ve kız çocuklarının eğitiminin sağlanması, okuma alışkanlığının artırılması, kadınların halk kütüphanelerinden yararlanmalarını artırmak amacıyla kütüphanelerin yakınlarına çocuklarını bırakabilecekleri oyun salonları kurulması, kadınların sosyal, toplumsal, ekonomik hayata ve karar alma mekanizmalarına katılımının sağlanması, STK'lar, kamu ve özel sektörden kişilerin oluşturacağı kadın platformu kurulması, kreş, bakımevi, şiddete maruz kadınlar için kadın sığınmaevleri ve kadın danışma evlerinin açılması, kadın ve aileye yönelik seminer, konferans, sergi düzenlenmesi şeklinde özetlenebilir.

5.2.YEREL YÖNETİMLERDE KADINLARA YÖNELİK HİZMETLER VE TOPLUMA KATILIMA ETKİSİ

Yerel yönetimler eğitim, sağlık, çalışma ve sosyal güvenlik, kültür başta olmak üzere, hemen hemen bütün alanlarda kadınların ilerlemesine, toplumsal katılımına yönelik, kadınların toplumdaki konumunu güçlendirici, onları statü olarak daha ileriye

⁴²⁴ UNDP, **a.g.e.**, s. 9.

götüren, karar alma mekanizmalarına katılımını sağlayıcı ve güçlendirici çalışmalarda bulunmaktadır.⁴²⁵

Yerel yönetimlerin kadınlara yönelik başlıca görevleri arasında; kadınları her türlü ihmal, ayrımcılık, istismardan korumak onların yaşam kalitesini artıracak, toplumda etkin rol üstlenmelerini sağlayacak, haklarını geliştirecek politikalar belirlemek, gerek STK'lar gerekse diğer kamu kurumları ve üniversiteler ile gerekli işbirliklerini yaparak bu politikaları uygulamak, sonuçlarını ve aksaklıkları orta uzun vadeli amaçlarına göre değerlendirerek önlem almak yer almaktadır.

“Sosyal Hizmet Merkezleri Yönetmeliği” nde :

“ Kadınların toplumsal hayatın tüm alanlarında hak, fırsat ve imkânlardan eşit biçimde yararlanmalarını sağlamak üzere; kadınlara yönelik sosyal hizmet faaliyetlerini yürütmek, bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak.”(Md. 7-c)

“ Kadının sosyal ve ekonomik statüsünün yükseltilmesine yönelik programların geliştirilmesini ve uygulanmasını sağlamak .” (Md. 14-ç)⁴²⁶

633 sayılı “Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname” ile belirlenen Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın yetki, görev ve sorumlulukları arasında:

“ Kadınlara karşı ayrımcılığı önlemek, kadının insan haklarını korumak ve geliştirmek, kadınların toplumsal hayatın tüm alanlarında hak, fırsat ve imkânlardan eşit biçimde yararlanmalarını sağlamak üzere; ulusal politika ve stratejilerin belirlenmesini koordine etmek, kadınlara yönelik sosyal hizmet ve yardım faaliyetlerini yürütmek, bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak. “ (KHK/633/Md. 2-ç)⁴²⁷

Şeklinde ifade edilmektedir.

Kanun maddesi ve yönetmelik maddelerinden de anlaşılacağı üzere Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının kadını korumak, kollamak, onların da toplumun diğer bireyleri gibi sunulan hizmetlerden eşit bir şekilde yararlanmalarını sağlayacak

⁴²⁵T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Resmi İnternet Sayfası, “2013 Yılı Faaliyet Raporu”, <http://www.ailevekadın.gov.tr> , s. 19., (Erişim Tarihi: 05.06.2014).

⁴²⁶ Resmi Gazete, Sayı 28554, 09.02.2013.

⁴²⁷ Resmi Gazete, Sayı 27958, 08.06.2011

politikalar geliştirmek, dezavantajlı grup profilinden çıkmaları için gerekli önlemleri olarak toplum içerisindeki konumunun yükseltilmesi gibi üzerlerine düşen pek çok görevi vardır.

Yerel yönetimlerin de kadınların sosyal yaşama katılımında yaşadığı sorunları tespit etmek, neden-sonuçları açısından incelemek, zm yolları geliştirmek, öneriler sunmak suretiyle kadınların toplumun her alanında etkin rol oynayarak topluma katılımını aynı zamanda toplumla bütünleşmesini sağlayacak projeler üretmek ya da daha önce üretilen projelere destek vermek ve bu projelere kadınların erişimini diğer kamu, özel, sivil toplum kuruluşları ile koordineli olarak sağlamak ta başlıca görevleri arasında yer almaktadır.

Yerel yönetimlerin kadınların toplumsal cinsiyet eşişsizliğinin oluşturduğu kalıplaşmış yargılardan soyutlanmış bir Şekilde hizmetlerini gerçekleştirmesi gerekmektedir. Toplumdaki kaynakların, imknların dağılımında kadınların lehine oluşturulacak uygulama ve politikalar belirlenmelidir. Dezavantajlı grup içerisinde yer alan kadınların kendi değerlerini bulmaları, güçlenmeleri, haklarını öğrenmeleri ve topluma katılmalarında yerel yönetimlerin kadınlara sunacağı hizmetlerde kilit bir rol üstlenmektedir.

Yerel yönetimlerin kadınlara yönelik hizmetlerinin toplum içerisinde erişilebilir olması sosyal hayata katılımında etkin bir rol oynamaktadır.

Bu bölümde bahsedeceğimiz yerel yönetimlerin kadınlara yönelik olarak çalışmalarında, katılım mekanizmalarından kadının eğitimine, sağlığına, istihdamına yönelik çalışmalar ile kente, siyasete katılımı ve uygulamaların kadınların topluma katılımını ne ölçüde gerçekleştirdiği, katkısı ve eksiklikleri ele alınacaktır.

5.2.1.Katılım Mekanizmaları

Sosyal bir varlık olan insanın topluma dair diskurları, normları, davranışları, alışkanlıkları topluma katılım süreci içerisinde siyaset, kent, işgücü, eğitim, karar alma mekanizmalarına katılımı yardımıyla gerçekleşmektedir.

Ülkemizde kadın erkek eşişliğini sağlayıcı çalışmalar yapılmakla birlikte bu çalışmalarda bazı eksikliklerin olduğu görülmektedir. Türkiye’de kadınların erkeklere göre işgücüne katılımının az olduğunu, işgücüne katıldığında ise işe başvurma sürecinden yükselme sürecine kadar önlerinde bazı cinsiyete dayalı sorunların

olduğu görülmektedir. Aynı zamanda kadınların eğitime, kente, siyasete, karar mekanizmalarına katılma oranının da düşük olduğu görülmektedir.

İşte tüm bu düşük oranlar göz önünde bulundurularak yerel yönetimler yasaların da üzerlerine yüklemiş oldukları yükümlülükleri gerçekleştirmek suretiyle kadınlara özel çeşitli politikalar üretmektedirler.

Sorunlara bakıldığında hepsinin birbirleriyle bağlantılı ve kadınların toplumsal hayata katılımını etkilediği görülmektedir. Kadın eğitim olanaklarından yararlanmazsa işgücüne katılamayacak, işgücüne katılamayınca topluma da katılamayacaktır. Kente katılmadığında toplumla bütünleşemeyecektir. Sağlıklarını kaybettiklerinde de eve adeta hapsolüp yine toplumsal hayata katılamamaktadırlar. Karar alma mekanizmalarına katıldığında kadının toplumda da sözünün geçmesiyle birlikte bu ev yaşantısına da etki edecek; evdeki kararlarda da etkin olacaktır. Siyasete katılmadığında kendi haklarından habersiz olacak, aynı zamanda hemcinslerini ilgilendiren konularda uygulamaların hayata geçirilmesinde etkisiz kalacaktır.

Görüldüğü üzere birbiriyle bağlantılı olan bu sorunlar için yerel yönetimlerin bağlantılı çözümler üretmeleri gerekmektedir.

5.2.1.1.Kadın Eğitime Yönelik Hizmetler

Eğitime katılma ile sosyalleşme, topluma katılma arasında güçlü bir ilişki vardır. Eğitim toplum içerisinde sosyalleşmeyi sağlayan en önemli araçlardandır.

İnsan doğduğunda sosyallikten yoksun bir varlıktır. İlk başta biyolojik bir yapıda olan insan zamanla sosyal bir varlığa bürünür. Eğitim görmeye başladığından itibaren sosyal bir yaşam sürdürür. Eğitimle sosyalleşen bireyin toplum içerisindeki diğer kişilerle iletişim içerisinde olması, davranma becerilerini, davranış kalıplarını, bireyselliğini ve değerlerini geliştirmektedir.⁴²⁸

Kız çocukların ve kadınların eğitilmiş olmalarının topluma katacağı pek çok şey vardır. Kadının eğitimi ile ilgili yapılan çalışmalarda, bir kadını eğitmek bir aileyi eğitmekle eşdeğerde tutulmuştur. Yani bir kadını eğitmek, erkeği eğitmeye göre daha fazla önem arz etmektedir. Kadının eğitime katılmasının topluma olumlu katkı

⁴²⁸ Gönül İçli, *Sosyolojiye Giriş*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2005, s. 118.

sağlandığı bilinmesine rağmen, gelişmekte olan toplumlarda bu yargı gerektiği ölçüde dikkate alınamamaktadır.⁴²⁹

Bir ülkenin kalkınması ve o ülkedeki insanların refah içerisinde yaşaması ülke içerisindeki insanların eğitilmiş olmasına bağlıdır. Teknolojinin de hızla gelişmesine rağmen kadınların eğitiminde sorunlar yaşanabilmektedir. Eğitimde halen toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin varlığı görülmektedir. Kadınların ekonomik, sosyal, siyasal açıdan konumlarını güçlendirmek için kadınların eğitiminin iyileştirilmesi gerekmektedir.⁴³⁰

Eğitim, ülkenin sosyal ve ekonomik yönden gelişmesini ve demokratik bir toplum olmada da en önemli adımdır.

5.2.1.1.1. Toplum Merkezleri

Tarihten günümüze kadar toplumlar hızlı bir değişim, gelişim ve yapılanma gibi süreçlerden geçmişlerdir. Sanayileşme sonrası gelişen olaylar, göçün de etkisiyle giderek artan nüfus, işsizlik, eğitimsizlik, suç oranlarının artması, yoksulluk, yine göçün bir sonucu olarak toplumla uyum halinde olamama gibi sorunları beraberinde ortaya çıkarmıştır. Bu sorunların çözümünün de bireylerin üstlenemeyeceği kadar büyük olması sebebiyle çözümünü sosyal devletin sorumluluğu altında görmüşlerdir. Bu bağlamda Toplum Merkezi Projesi hazırlanmış, 1993 yılında da hizmet etmeye başlamıştır.⁴³¹

Toplum Merkezlerinin kısaca tanımını yapalım. Toplum Merkezleri; yerel yönetimler, diğer kamu kurum kuruluşları, gönüllü kuruluşlar, sivil toplum örgütleri, üniversiteler ve özel sektör işbirliğinden doğan, toplumdaki bireylerin sahip oldukları çeşitli problemlerin üstesinden gelmelerini, yaşam koşullarının iyileşmelerini sağlayan, onların daha üretken, katılımcı, güç sahibi bireylere dönüşmelerine yardımcı olan her türlü eğitim, danışmanlık hizmeti veren gündüz nitelikli kuruluşlardır.⁴³²

⁴²⁹ İbrahim Güran Yumuşak, "Kadın Eğitiminin Ekonomik Boyutu", *II. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi*, Derbent, 2003, s. 1.

⁴³⁰ T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM), *Kadın ve Eğitim*, Fersa Ofset, Ankara, 2008, s. 5-9.

⁴³¹ Aydın Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü, "Toplum Merkezleri" <http://www.aydin-shcek.gov.tr/sayfa.asp?idx=56>. (Erişim Tarihi: 05.06.2014).

⁴³² T.C. İçişleri Bakanlığı Araştırma ve Etütler Merkezi (AREM), *Kadın Hakları ve Yerel Yönetimler Kadın Dostu Kentlere Doğru*, Yalçın Matbaacılık, Ankara, 2008, s.59.

Toplum Merkezleri' nin kuruluşunda bölge bazında öncelikli olan alanları; göç alan bölgeler, daha kırsal kesimler, kalkınma önceliği olan ve ihtiyaç hissedilen bölgeler oluşturmaktadır. Bu dezavantajlı bölgelerde kadının yaşadığı çevreye ve topluma entegrasyonu sağlanmak suretiyle topluma katılımı hedeflenmektedir. Hedef kitlesini ise çocuk, genç, kadınlar ve özürülülerin oluşturduğu dezavantajlı gruplar olarak adlandırdığımız kesimler oluşturmaktadır.

Toplum Merkezleri'nin kadınlarla ilgili olan amaç ve görevleri aşağıdaki gibi sıralanabilir.

- Kadınların önünde engel olan mevcut problemleri belirlemek ve bu problemlerin çözüm yollarını yine problem sahibi kadınların katılımıyla bulmak. Böylece kadınlar topluma, karar alma süreçlerine etkin bir şekilde katılmış olup; ayrıca bu katılım kendi haklarını öğrenmelerinde de etkili olmaktadır.
- Problemlerin çözümünde çözüm yolları kadınların katılımıyla oluşturulduktan sonra ikinci aşama olarak Toplum Merkezleri'nin tanımında yer alan kurum ve kuruluşlarla kadınların topluma sosyal ve ekonomik açıdan katılımını sağlayacak kaynaklar oluşturmada etkin işbirliği içinde bulunarak koordinasyon sağlamak.
- Çözüm yolları belirlendikten sonra kullanılacak kaynakları belirlemek ve etkinliklerini artırmak.
- Kadınlar için mesleki kurslar açarak hem becerilerini hem kendilerine olan inançlarını, güven duygularını ortaya çıkarmak, meslek sahibi olmalarına imkân sağlamak aynı zamanda mesleklerini icra edebilecekleri istihdam alanları oluşturmak.
- Merkezde verilen eğitimlerle kadınların kendilerini ifade etme özgürlüğüne sahip oldukları bilincini işlemek, onların toplum içindeki rollerinin ve artmasını sağlamak.
- İnsanların hangi ırk, kültür, cins ve gruptan olursa olsun birlikte yaşayabileceklerini ve kentsel yaşamda farklılıkları görünmez kılmayı amaçlamaktadır.⁴³³

⁴³³ AREM, **a.g.e.**, s. 60.

Toplum Merkezlerinde Gerçekleştirilen Kadınlara Yönelik Çeşitli Programlar ve Etkinlikler:

- **“Bireylerin Bilgi, Bilinç ve Beceri Düzeylerini Arttırmaya Yönelik Eğitim Programları:**

- Anne Çocuk Eğitim Programı (AÇEP),
- Kadının İnsan Hakları Programı (KİHEP),
- Baba Destek Eğitim Programı (BADEP),
- Baba Eğitimi,
- Aile içi Etkileşimi Güçlendirme Projesi,
- Ortak Sorunları Olan Bireyler Arasında Dayanışma ve Destek Oluşturma Çalışmaları,
- Çeşitli Seminer, Konferans, Panel, Söyleşi.

- **Her Yaş için Eğitimi Destekleme Programları:**

- İşlevsel Yetişkin Okur Yazarlık Programı

- **İş ve Meslek Edindirmeye Yönelik Çalışmalar:**

- Ev Kadınına Destekleme Projesi,
- Evde Çocuk Bakıcılığı Projesi,
- Çeşitli Mesleki Kurslar (halıcılık, dikiş, nakış, ebru, bilgisayar, yaşlı bakımı, hasta bakımı v.b.),
- Kermes ve Sergiler.

- **Sosyal-Kültürel ve Sportif Etkinlikler:**

- Her Yaş için Eğlence Programları,
- Tiyatro, Sinema, Drama, Resim, Müzik, Şenlik, Gezi Programları,

- Bölgesel Kültürü Yaşatmaya Yönelik Programlar (yöresel yemek yapımı, yöresel müzik, yöresel defileler, halk oyunları v.b.),
- Her Yaş İçin Sportif Etkinlikler,
- Koro, Enstrüman Kursları vb. Müzik etkinlikleri,
- Gösteri, Özel Gün Kutlamaları vb. Etkinlikler,
- Satranç, Dama, Tavla, vb. Kurslar ve Turnuvalar.
- **Diğer Etkinlikler:**
- Rehberlik ve Danışmanlık Hizmetleri.⁴³⁴

Toplum Merkezleri'nin vermiş olduğu hizmetlere bakıldığında merkezlerin birçok kişisel destek programları uyguladığı görülmektedir. Toplum Merkezleri ayrıca bu destek programlarının sunulmasında işbirliği içerisinde olunacak kurum ve kuruluşlar arasında köprü vazifesi kurmaktadır. Kadınların evde kapalı oldukları, topluma katılımını sağlayamadıkları, kendilerini ifade edemedikleri zamanlarda kendilerinin farkında olmadıkları ihtiyaçlarının ortaya çıkartılmasında Toplum Merkezleri'nin önemi büyüktür.⁴³⁵

Toplum Merkezleri'nin tanım, amaç ve faaliyetlerine tek tek bakıldığında Toplum Merkezleri kadının topluma katılımını sağlaması, toplumla uyumlaşmasını, bütünleşmesini ve toplumdaki yerini bulması açısından etkin bir role sahip olduğu görülmektedir.

Şöyle ki; dezavantajlı grup olarak nitelendirdiğimiz kadınların yerel yönetimlerin düzenlemiş olduğu kurslar ile yeteneklerinin farkına varmaları, yine mesleki kurslara katılımlarıyla hem meslek sahibi olmaları hem de işgücüne katılmaları ve bu etkileşimlerle özgüvenlerini kazanmalarında toplum merkezlerinin öneminin yadsınamayacak derece olduğu görülmektedir.

Bireyler Toplum Merkezleri'nde verilen hizmetlere katıldıklarında toplumdaki diğer kendilerinden farklı cins, ırk, mezhep, etnik grup ve yaştaki bireylerle aynı ortamı tenfös etmektedirler. Böylece birbirlerine saygı duyma, birlikte bir yaşam alanı oluşturma, bir şeyleri ortaklaşa üreterek ve onları paylaşarak bir mahalle

⁴³⁴ AREM, **a.g.e.**, s. 60-61.

⁴³⁵ AREM, **a.g.e.**, s. 45-46.

kültürü oluşturmuşlardır. Bu kültürün bireylerin topluma katılımında etkisi olacağı gözüyle bakılmaktadır.

5.2.1.1.2. Sosyal Hizmet Merkezleri

Sosyal hizmet kuruluşları olarak tanımladığımız bir model olan “Sosyal Hizmet Merkezleri” 662 sayılı KHK 10.maddesi ve 2828 sayılı “Sosyal Hizmetler Kanunu” ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri arasında yerini almıştır. 31.12.2013 tarihi itibarıyla Türkiye’de faaliyet gösteren 121 adet Sosyal Hizmet Merkezi vardır.⁴³⁶

Bakanlığın dezavantajlı gruplara yönelik koruyucu, önleyici, destekleyici hizmetlerin güçlendirilmesi amacıyla kurulmuştur.

Toplum merkezlerinin işleyişi öncelikle çocuk-genç, kadın-erkek, engelli, yaşlı ihtiyaç sahiplerinin tespiti ile başlamaktadır. Sonrasında tespit edilen bu kişilerin rehberlik ve danışmanlık hizmetlerine ulaşması sağlamaktadır. Verilen hizmetlerin diğer kamu kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, özel kurumlarla işbirliği yapılarak yararlandırılması amaçlanmaktadır. Sosyal Hizmet Merkezleri’nin öncelikli olarak 50.000’den az nüfusu olan yerleşim yerlerinde kurulması planlanmıştır. Nüfusun her 50.000 artışında daha farklı projelerin belirlenmesi düşünülmektedir.

5.2.1.1.3. Aile Danışma Merkezleri

Aile Danışma Merkezleri yönetmelikte “Ailenin gelişmesi ve güçlenmesi için; bireylerinin katılımcı, üretken, kendine yeterli hale gelmesi ve sorun çözme kapasitelerinin geliştirilmesi amacıyla koruyucu, önleyici, eğitici, geliştirici, rehberlik ve rehabilite edici hizmetler veren kuruluşlar”⁴³⁷ olarak tanımlanmaktadır.

Tanım ve ifade itibarıyla Aile Danışma Merkezleri (ADEM) aileyi kapsamına alsada çoğu zaman kadınların faydalandığı bir birim olmuştur. Dolayısıyla kadına sorunlarıyla ilgili psikolojik destek sağlaması, okuryazar olmayan kadınlarımız için Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliği içerisinde kurslar düzenlemesi, kadına yönelik şiddetle ilgili çalışmaları içeren politikalar üretilmesi kadınların topluma katılımı açısından önemli olacaktır.

⁴³⁶ ASPB, **a.g.e.**, s. 37.

⁴³⁷ Resmi Gazete, Sayı 28401, 04.09.2012.

5.2.1.1.4. Kişisel Destek Programları

Yerel yönetimler, kadınların sorunlarıyla başa çıkma, pozitif düşünceye yönlendirme, hayatını yönlendirmenin kendi elinde olduğunu gösterme, bilinçlendirme çalışmaları, kişisel gelişimine katkı sağlamaya yönelik Kişisel Destek Programları adı altında çalışmalar yapmaktadır.

5.2.1.2. Kadın Sağlığına Yönelik Hizmetler

Dünya sağlık örgütünün tanımına göre sağlık, “sadece sakatlık ve hastalığın olmaması değil; fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden tam bir iyilik halidir.” Tanımlama kadınlar açısından önem taşımaktadır. Çünkü sağlık hizmetlerinin kadın ve erkek için eşit bir şekilde yararlandırılmasının yanı sıra, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, sosyal ve ekonomik olarak kadınların sağlığını etkileyen olumsuz koşulların da sağlık hizmetleri adı altında giderilmesi gerekmektedir.⁴³⁸ DSÖ’ nün yaptığı tanımdan kadınların ancak sağlıklı olabildiklerinde topluma katılabildikleri görülmektedir.

Toplumunu oluşturan bireylerin sağlıklı olması, toplumun geleceği açısından da önemlidir. Fert olarak düşündüğümüzde ruhen, bedenlen, fiziksel olarak sağlıklı olmayan bireyler hem insani görevlerini yapamamakta, hem de çevresine faydalı olamamaktadır. Sağlıksız birey mutsuz bireydir.⁴³⁹

Kadınlar için sağlık hizmetlerinin oluşturulması, erişimlerinin sağlanması kadınlar için insani bir haktır. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin (CEDAW) 12. Maddesi 1. Fıkıradaki “Taraflar Devletler, aile planlaması dahil sağlık bakım hizmetlerinden kadın ve erkeğin eşit olarak yararlanması için, sağlık alanında kadınlara karşı ayrımı ortadan kaldırarak bütün önlemleri alacaklardır.” 2. fıkrada “Bu maddenin 1. paragrafında öngörülen hükümler saklı kalmak kaydıyla Taraflar Kadına Hamilelik, lohusalık ve doğum sonrası dönemde gerekli hizmetleri sağlayacaklar, hamilelik ve emzirme sırasında yeterli beslenme ile birlikte, gerektiğinde ücretsiz hizmet vereceklerdir”. Denilmektedir.

⁴³⁸ Ayşe Akın vd., Hacettepe Üniversitesi Kadın Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi, “Kadının Sağlık Hakkı ve Dünya Sağlık Örgütü'nün Avrupa'da Kadın Sağlığının İyileştirilmesine Yönelik Stratejik Eylem Planı”, http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/kadinin_saglik_hakki.pdf , (Erişim Tarihi: 14.07.2014).

⁴³⁹ T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi (MEGEP), “Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anne ve Çocuk Sağlığı I” , Ankara, 2007, s. 3., <http://hboqm.meb.gov.tr/modulerprogramlar/kursprogramlari/cocukgelisim/moduller/annecocuksagligi1.pdf> , (Erişim Tarihi: 05.08.2014).

CEDAW gibi Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)'de kadın sağlığını insan hakları çerçevesinde ele almıştır. Kadınlar açısından iyileştirilmesi gereken sağlık politikalarını şu şekilde belirtmiştir:

- “CEDAW gereğince kadına karşı her türlü ayrımcılığın önlenmesi için çalışmalar yapılıyor olması.
- İnsan hakları hukukunun kabul edilmiş ve uygulanıyor olması.
- Kadının güçlendirilmesi, eğitim ve karar mekanizmalarına katılım yoluyla toplumsal cinsiyette hakkaniyet ilkesinin hayata geçirilmesi için çalışmalar yürütülüyor olması.
- Gelişmiş ülkelerde bile yoksulluğa en fazla maruz kalan grubun kadınlar olduğu, bundan hareketle hastalıklar konusunda başlıca belirleyici faktörün yoksulluk olduğu dikkate alınarak yoksulluğa karşı mücadele edilmesi.
- Kadınlara yönelik fırsat eşitliği ve eşit ücret uygulamalarının hayata geçirilerek kadının çalışma yaşamına katılımının teşvik edilmesi.
- Özellikle sağlık alanındaki eşitlik açısından çocuk bakımı, yaşlı ve engelli aile üyelerini de kapsayan sağlık bakım olanaklarının hükümet programlarına dâhil edilmesi.
- Ekonomik reform programlarının, düşük gelirli grupları da kapsayan sağlık ve sosyal hizmet politikalarının önüne geçmemesi.”⁴⁴⁰

Diğer taraftan sağlık problemlerini tek bir yönden değil, insan hakları bağlamında değerlendirdiğimiz gibi çok yönlü olarak ta ele almamız gerekmektedir. Çevresel, ekonomik, toplumsal, kentsel faktörler sağlık sorunları ile yakından ilişkilidir. Kişinin rutin sağlık kontrollerinin yanı sıra ayrıca kentsel yapının iyileştirilmesi, çevre kirliliğinin azaltılması da gerekmektedir. Bu bakımdan yerel yönetimlere sağlık hizmetleri ile ilgili pek çok görev düşmektedir.

1961 tarihli 224 sayılı Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkında Kanun'un 2. maddesine göre ;

⁴⁴⁰ Ayşe Akın vd., a.g.e., s. 2.

"Sağlık, yalnız hastalık ve maluliyet hallerinin bulunmamasından ibaret olmayıp; fiziki, ruhi ve sosyal bakımlardan tam bir iyilik halidir." Sağlık hizmetleri ise, "İnsan sağlığına zarar veren çeşitli faktörlerin yok edilmesi ve toplumun bu faktörlerin tesirinden korunması, hastaların tedavi edilmesi, bedeni ve ruhi kabiliyet ve melekeleri azalmış olanların işe alıştırılması (rehabilitasyon) için yapılan tıbbi faaliyetlerdir." Denilmektedir.

Kanun maddesini yorumladığımızda sağlık konusunun çok geniş bir yelpazede değerlendirildiği görülmektedir. Sağlık hizmetleri sadece bireylerin hastalandıktan sonra tedavi amaçlı uygulanan hizmetler değil aynı zamanda hastalık süreci başlamadan önce hastalığa sebebiyet veren faktörlerin ortadan kaldırılması olarak tanımlanmıştır. Dolayısıyla yerel yönetimlerin sağlık alanındaki rolü bu faktörlerin engellenmesini sağlayacak hizmetlerin oluşturulması yönünde de olmalıdır.

Sağlık hizmetlerine erişim, bölgeler arası eşitsizlik, özellikle kentlere göre kırsal kesimlerde sağlık hizmetlerinden yararlanma imkânının daha az oranda olması günümüzde ülkemizin aşması gereken sağlık politikaları olarak halen beklemektedir. Sağlık hizmetlerinin sunumu merkezi yönetimin görevleri arasında yer alsa da bu noktada yerel yönetimlere düşen pek çok görev vardır. Bu bölümde yerel yönetimlerin kadın sağlığı ile ilgili sundukları hizmetlerden başlıcaları hakkında bilgi verilecektir.

5.2.1.2.1. Kadın Hastalıklarının Sağlık Taraması

Beldelerinde yaşayan 40 yaş üstü kadınlar için fonksiyon bozuklukları, kalp damar ve bulaşıcı hastalıklar için sağlık tarama çalışmalarını kapsamaktadır.

5.2.1.2.2. Gezici Sağlık Hizmetleri

Kurumlarda sunulan sağlık hizmetlerine ulaşamayan özellikle göç gibi nedenlerle kırsal kesimlere yerleşmiş kişilere sağlık hizmetlerinin; daha hızlı ve etkin sunulmasını sağlamak, onları hastalıklara karşı bilinçlendirmek amacıyla tıbbi gezici sağlık hizmeti veren uygulamadır.

5.2.1.2.3. Ana Çocuk Sağlığı

Toplumumuzda sağlık hizmetlerine en fazla ihtiyacı olan gruplar arasında kadın ve çocuklar ilk sırada yer almaktadır. "Ana-Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Merkezleri" yönetmeliğinin amacı "sağlık hizmetlerine duyulan ihtiyaç bakımından

toplumun en öncelikli kesimini oluşturan kadın, anne ve çocukların sağlık düzeyini yükseltmek, üreme sağlığı hizmetleri bütünü içerisinde ailelere aile planlaması hizmetlerini ve diğer sağlık kuruluşlarıyla işbirliği içinde diğer ana-çocuk sağlığı hizmetlerinin sunumunu koruyucu sağlık hizmetleri ilkelerine uygun şekilde gerçekleştirmektedir.”⁴⁴¹

Ana çocuk sağlığı merkezlerinde, aile sağlığı, çocuk ve adölesan sağlığı , kadın ve erkek üreme sağlığı , ağız ve diş sağlığı, poliklinik , laboratuvar, eğitim, hizmet içi eğitim , halk eğitimi , erken teşhis , danışmanlık , kayıt bildirim ve değerlendirme hizmetleri verilmektedir.

Merkezlerde kadın sağlığı hizmetleri olarak verilecek hizmetler 15.madde ile belirlenmiş olup, aşağıdaki gibidir:

- “Merkeze başvuran kadınlara, gebelere ve lohusalara Bakanlığın belirlediği standartlara uygun hizmet vermek,
- Riskli gebelikleri tespit etmek, bu konuda Bakanlıkça belirlenen tedbirleri almak; bilgi, eğitim ve danışmanlık hizmeti vermek,
- Kadın ve ana sağlığı gibi konular hakkında bilgi, eğitim ve danışmanlık hizmetleri vermek,
- Doğum sonrası ve düşük sonrası aile planlaması hizmetlerini tanıtmak ve uygulamak,
- Cinsel yolla bulaşan hastalıklar ve meme kanseri, serviks kanseri gibi konularda erken teşhis için taramalar yapmak,
- Merkezdeki poliklinik birimlerinde 15 yaş üzerindeki kadınlara üreme sağlığı ile ilgili ayaktan teşhis ve tedavi hizmetleri vermek,
- Gebelere bağışıklama hizmeti vermek,
- Sağlık personeline hizmet içi eğitim hizmetlerini vermek,
- Kadın ve özellikle ana sağlığının geliştirilmesine yönelik olarak, sorumluluk bölgesinin ihtiyaçları ve şartlarına göre Sağlık

⁴⁴¹ Resmi Gazete, Sayı 22900, 06.02.1997.

Müdürlüğünün ilgili birimleri ile hazırlanmış olan programları uygulamak,

- Kadın sağlığına yönelik hizmet sunan diğer birinci ve ikinci basamak sağlık hizmetlerini veren kuruluşlar ile işbirliği yaparak hizmetlerin sunumunda koordinasyon sağlamak,
- Diğer birinci basamak sağlık hizmeti veren kuruluşların sevkettiği kadınlara hizmet vermek,
- Kadın sağlığı konusunda verilen diğer görevleri yapmak.⁴⁴²

5.2.1.3. Siyasal Katılım

Kadınların karar alma mekanizmalarına katılmaları demokrasinin ve demokratik yönetimlerin başlıca özelliklerindedir. Oysaki yerel yönetimlerde karar alma mekanizmalarında kadınların oranının oldukça düşük olduğu bilinmektedir. Yerel yönetimler halka en yakın birim olduklarından katılım oranının yerel düzeyde yüksek oranda olması kadınlar açısından önemlidir.

Kadınların ihtiyaçları, beklentileri ile erkeklerinki farklılıklar göstermektedir. Kadınlara özel hizmetler kadınların ihtiyaçlarını gidermeleri, beklentilerinin karşılanması, güçlenmeleri açısından önem arz etmektedir. Kadınlara özel hizmetlerin de farklılaşması kadınların karar mekanizmalarında yer almasıyla artacaktır.

Kadınların temsilinin yerel düzeyde artması için ise, yerel düzeyde kadınların topluma katılımını sağlayacak proje ve politikaların geliştirilmesi gerekmektedir.

5.2.1.3.1. Yerel Gündem 21

Rio de Janeiro şehrinde 1992 yılında düzenlenen BM Yeryüzü Zirvesi'nde "Gündem 21" eylem planı tüm BM üyesi ülkelerce kabul edilmiştir. Eylem planının 28.bölümünde yerel yönetimlerin sürdürülebilir kalkınma niteliği taşıyan "Yerel Gündem 21" uygulamasının başlatılması karara bağlanmıştır. Türkiye'de de proje

⁴⁴² T.C. Sağlık Bakanlığı Resmi İnternet Sayfası, "Ana-Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Merkezleri Yönetmeliği", <http://www.saglik.gov.tr/TR/belge/1-513/ana-cocuk-sagligi-ve-aile-planlamasi-merkezleri-yonetme-.html> , (Erişim Tarihi: 05.08.2014); Resmi Gazete, Sayı 22900, 06.02.1997.

olarak başlayan bu uygulama sonrasında Türkiye YG-21 Programına dönüşmüştür.⁴⁴³

G-21 Programının kadınlarla ilgili olan çalışmalarda Kadın Meclisleri'nin kendi aralarında dayanışma içerisinde bir araya gelerek, kadınların kentle ilgili konularda karar mekanizmalarına kendi bakış açılarını yansıtmaları amaçlanmaktadır.

YG-21 Programının temel amacı Türkiye'de katılımcı, demokratik bir "yerel yönetim" anlayışına katkı sağlayacak mekanizmalar geliştirmektir. Bu mekanizmaların başında kentte yaşayanların kentine sahip çıkması, kararlara katılım, çözüme katılım gibi ilkeleri olan bir ortaklık ve aktif katılımı içeren "Kent Konseyleri" gelmektedir.⁴⁴⁴

Yani Kent Konseyleri YG 21'in bir alt yapısı olarak kurulmuştur. YG 21 ise uygulamada bütünlük olması amacıyla Kent Konseyleri bünyesinde Kent Konseyleri'nin güçlenmesi amacıyla eğitim desteği sağlayarak devam etmektedir.

5.2.1.3.2. Kent Konseyleri

Ülkemizde Kent Konseyleri 1996 yılından sonra kent senatosu, kent meclisi, kent parlamentosu, kent senatosu, kent kurultayı gibi isimler altında YG 21 ortağı olan kentlerde sonrasında ise program ortağı olmayan kentlerde de kurulmaya başlanmıştır.⁴⁴⁵

Bu dönemde Kent Konseyleri'nin kurulması kentlilerin isteklerine göre iken, 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 76.maddesinin yürürlüğe girmesinden sonra zorunlu hale gelmiştir.

5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 76.maddesinde:

"Kent konseyi, kent yaşamında; kent vizyonunun ve hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışır. Belediyeler kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, noterlerin, varsa

⁴⁴³ Sadun Emrealp, *Türkiye'nin Katılımcı-Demokratik Yerel Yönetim Modeli Olarak Dünyaya Armağanı: Kent Konseyleri*, UCLG-MEWA Yayınları, İstanbul, 2010, s. 8.

⁴⁴⁴ Sadun Emrealp, a.g.e., s. 9.

⁴⁴⁵ Coşkun Bayram, *Kent Yönetimine Katılım ve Kent Konseyleri, Küresel Esintiler ve Yerel Etkiler Sarmalında Türk Kamu Yönetimi İçinde*, Abdullah Yılmaz, Yavuz Bozkurt, (ed.), Gazi Kitabevi, Ankara, 2007, s. 105-107.

üniversitelerin, ilgili sivil toplum örgütlerinin, siyasî partilerin, kamu kurum ve kuruluşlarının ve mahalle muhtarlarının temsilcileri ile diğer ilgililerin katılımıyla oluşan kent konseyinin faaliyetlerinin etkili ve verimli yürütülmesi konusunda yardım ve destek sağlar. Kent konseyinde oluşturulan görüşler belediye meclisinin ilk toplantısında gündeme alınarak değerlendirilir.”

Kanun maddesinden de anlaşılacağı üzere Kent Konseyleri'nin temelini “katılım” olgusu oluşturmaktadır. Kent Konseyleri, kentlilerin bir araya gelerek kentin sorunlarını belirlemeleri, bu sorunlara çözüm yolları bulmaları, öneri geliştirmeleri, ortak akıl şeklinde hareket ederek dayanışma sağlamaları, yönetime aktif olarak katılmaları, bu demokratik katılımın toplum içerisinde yaygınlaşması, kentin değerlerine, tarihine, kültürüne, doğasına sahip çıkmaları, sorumluluk bilinçlerinin artması ve kent kaynaklarını çevreye duyarlılık çerçevesinde etkin, adil kullanan ve tüm bunları yerine getirirken sürdürülebilir kalkınma ilkesini gözeten yapılarıdır.

5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 76.maddesi ile kent konseylerine dört tane önemli görev yüklendiği görülmektedir.

Birincisi, kentte bir yaşam alanı, kent vizyonu oluşturulması, kentlilerin yaşam kalitesini artırmak amacıyla yine kent sakinleri tarafından kentin korunması, ikincisi, kent konseylerinin kent sakinleri arasında dayanışma, işbirliği, yardımlaşmayı geliştirecek ve artıracak bir konum üstlenmesi,⁴⁴⁶ üçüncü olarak, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, dayanışma ve yerel katılım, hemşehrilik bilinci amaçlarını gerçekleştirmek⁴⁴⁷ dördüncüsü, hesap verme, hesap sorma, katılma, saydamlık, yönetişimin ortaya konulmasıdır.⁴⁴⁸

Kent Konseylerinin genel fonksiyonu ise, kentteki tüm farklı kesimleri bir araya getirerek, hemşehrilik bilinci ve dayanışma içerisinde, katılımın etkili olmasını sağlayarak tüm kenti bütünleştirmek ve bu bütünden güç sağlamak olduğu söylenebilir.

Bu gücün oluşması için Kent Konseyleri'ne örgütler ve temsilciler bazında katılım için gerekli anonslar yapılmalıdır. Çocukların, gençlerin, kadınların,

⁴⁴⁶ Lütfi Özcan ve Fatma Yurttaş, *Kent Konseyleri Müzakereci Demokrasinin Uygulama Alanı Olarak Düşünülebilir mi?*, Bekir Parlak, (ed.), Yerel Yönetimler, Yerel Siyaset ve Kentsel Politikalar, Dora Yayıncılık, Bursa, 2010, s.168-169.

⁴⁴⁷ Hüseyin Erkul vd., “Kent Konseylerinin Sorunları Üzerine Bir İnceleme: Çanakkale Kent Konseyi Örneği”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2013, Cilt:10, 85-105, s. 85.

⁴⁴⁸ Özcan Büyükgenç, “Kent Konseylerinin Kurumsallaşması ve Sürdürülebilirliği”, *Kent Konseyleri Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Enes Battal Keskin, (ed.), Bursa, 2011, 337-342, s. 348.

engellilerin toplumsal hayattaki katılımlarını, etkinliklerini, görünürlüklerini arttırmak ve karar alma mekanizmalarındaki süreçlerde aktif rol üstlenmelerini sağlamak büyük önem teşkil etmektedir.

Kent konseylerinin bünyesindeki grupların bir araya gelmeleri ve çalışma programları Kent Konseyleri'ne mahalli çapta katılımı açısından önem taşımaktadır. Bu gruplar arasında yer alan ve dezavantajlı gruplar olarak tanımladığımız çocuklar, gençler, engelliler ve kadınların çalışma grupları içerisinde yer almaları ve toplumda var olan sorunları konseyde oluşturulan çalışma programlarında dile getirmeleri, öneriler sunmak amacıyla meclisler oluşturulması sağlanmalıdır. Bu da katılım sürecine olumlu etki yapacaktır.⁴⁴⁹

Bu olumlu etkiler düşünülerek 5393 sayılı Belediye Kanununun 76. Maddesi dikkate alınarak, 8 Ekim 2006 tarih ve 26313 sayılı Resmi Gazete'de Kent Konseyi Yönetmeliği çıkarılmıştır. Sonrasında bazı maddelerinde değişiklik yapılmak suretiyle yönetmelik yayınlanmıştır. Yönetmelikte kadınlarla ilgili olarak :

“Çocukların, gençlerin, kadınların ve engellilerin toplumsal yaşamdaki etkinliklerini artırmak ve yerel karar alma mekanizmalarında aktif rol almalarını sağlamak.”

Maddesi yer almaktadır. Tüm bu kanun ve yönetmelik maddelerinden de görüldüğü üzere Kent Konseyleri'nde katılım olgusu kadınlar da olmak üzere kentte yaşayan tüm halkı kapsayacak nitelikte olarak geliştirilmektedir.

Kent Konseyleri'ne katılımın kentlilere yükleyeceği “kentli olma” bilinci kentleşme sürecine de önemli katkılar sağlayacaktır. Katılım olgusunun sağlayacağı “yönetime, karar alma mekanizmalarına katılma ve kendine güven” düşüncesi de katılımcıların kişisel gelişim sürecine olumlu etki yapacaktır.⁴⁵⁰

Kent konseyleri sayesinde yerel yönetimler, kent sakinleri için yaptıkları çalışmalar ile, kent sakinleri ve merkezi yönetim arasında bir bağ kurmaktadır.

⁴⁴⁹ Enes Battal Keskin vd., “Kent Konseylerinin Yerel Demokratik Yönetişim Mekanizması İşlevinin Değerlendirilmesi”, *Kent Konseyleri Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Enes Battal KESKİN, (ed.), Bursa, 2011, 307-323, s. 322.

⁴⁵⁰ Ahmet Özkiraz ve Halil Emre Zeren, “Yerel Yönetimlerde Halk Katılımı Tokat İl Merkezinde Uygulamalı Bir Çalışma”, *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2009, Sayı : 2 , 229-247, s. 231.

Ayrıca kent sakinlerinde yönetime karşı katılma duygusunun canlı tutulması, ihtiyaçlarının gözetilmesi bakımından önemlidir.⁴⁵¹

Batal'ın da ifade ettiği gibi, Kent Konseyleri'ni kentte yaşayanların sağlık, eğitim gibi konulardaki sorunlarını çözümlenmek kadınların toplumsal hayattaki katılımını artırmak, karar alma süreçlerinde etkin rol oynamalarını sağlamak şeklinde özetlenebilir.⁴⁵²

5.2.1.3.3. Kadın Meclisleri

Kent Konseylerinin kadınların toplumsal hayata katılmalarındaki rolünün bir bölümünü Kadın Meclisleri oluşturmaktadır. Kent konseyleri bünyesinde yer alan bazı belediyelerde Kent Konseyi Yönetmeliği'nin 4. maddesine istinaden kent konseyleri içerisinde Kadın Meclisleri kurulmuştur. Böylece kadınlar kendi bakış açılarının ve kendileri hakkında alınacak kararların, karar alma mekanizmaları, stratejik planlama ve politikalarda yer etmesini sağlamışlardır. Ayrıca kadınlar kendileri ile ilgili konuların öncelikli olarak kentin gündemine yansımaları sağlamaktadırlar.

Kadın Meclisleri içerisindeki örgütlü veyahut örgütsüz kentteki her kesimden kadın bir araya gelerek, güç birliği oluşturmuşlar; toplumumuzdaki kadınları güçlü bir şekilde temsil edilmesi yoluna gitmişlerdir. Kadın Meclisleri aile içi veyahut kamusal şiddet, her türlü ayrımcılık, kadın-erkek eşitliği, ulusal-uluslararası sözleşmeler ışığında kadınların haklarını korumak, onların problemleri, beklentileri, umutları, ihtiyaçlarını içeren projeler üretmektedirler. Bu proje çalışmalarına kentte yaşayan kadınların da dil, din, ırk, mezhep, eğitim, sınıf farklılığı gözetmeden aktif olarak katılması sağlanarak toplumsal hayatta etkin bir rol oynamaları, kendilerini toplum içerisinde bir birey olarak hissetmeleri sağlanmaktadır.

Buna ek olarak kentte yaşamlarını sürdüren kadınların karar süreçlerinde yer almaları demokrasinin bir gereği olarak katılım olgusunu gerçekleştirmeleri açısından önem arz etmektedir.

⁴⁵¹ Taşkın Deniz, "Kentleşme, Yerel Gündem 21 ve Kent Konseyleri", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Vol:8/12, Ankara, 2013, 391-402, p. 400.

⁴⁵² Salih Batal, "Avrupa Birliği Yönetime Katılım İlkesinin Türkiye Uygulaması Örneği: Kent Konseyleri", *Kent Konseyleri Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Enes Battal KESKİN, (ed.), Bursa, 2011, 75-94, s. 88-89.

Kent Konseyleri kadınların seslerini duyurmaları, sorunun bir parçası olmak yerine çözüm önerileri üretmelerini, kendileri ile ilgili projelerde görüşlerini bildirmelerine, yaşadıkları kente değer katmalarına, bir kent vizyonu oluşturmalarına imkân sağlamaktadır.

Kent Konseyleri'nin kadınların birincil sorunları arasında yer alan "işgücüne, ekonomik hayata katılma" sürecine katkıları son derece önemlidir. Kadınlara adeta bu konuda kaynak sağlama sorumluluğunu da üstlenmişlerdir. Kent Konseyleri sayesinde hayata geçirilen projelerle kadınların ekonomik güç elde etmesine destek sağlanmıştır. Örneğin çok bilinen "Organik Pazar" lar sayesinde kadınlara ürettiklerini satma imkânı verilmiştir. Yine kadınların el emeklerini satmaları için alanlar oluşturulması, Kent Konseylerinin Kadın Meclisleri yoluyla sağladığı ve kadını ekonomik açıdan güçlendiren bir diğer projedir.

Kadının sosyal hayata ve iş yaşamına katılımının sağlanması, mesleki kurslar ve yaşlılar için evde bakım hizmetinin gerçekleştirilmesi kadının iş bulma sürecinde aktif bir rol oynamaktadır.

İhtiyacı olan kadınlar için yardım kampanyaları, örneğin kullanılmayan eşyaların ihtiyaç sahiplerine ulaştırılması gibi projeler veya kermesler düzenlenmesi; Kent Konseyleri'nin kuruluş amaçlarından biri olan sosyal dayanışmayı ve hemşehrilik bilincinin gerçekleştirilmesi açısından da önemlidir.

Özel günlerde örneğin 8 Mart Dünya Kadınlar Günü etkinlikleri, şehir içi geziler, konferans, dinletiler, festivaller sayesinde kentte yaşayan her kesimden kadının bir araya gelerek topluma katılım sağlamalarında yine Kadın Meclisleri'nin etkisi görülmektedir.

5.2.1.3.4. Gönüllü Katılım

Yerel yönetimler ile halk arasında ilişkinin korunması ve gelişmesi için yeni katılım mekanizmalarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Günümüzde yerel katılım modellerine yeni modeller eklenmektedir. Yerel katılım modelleri geleneksel yerel katılım yöntemleri ve yeni katılım yöntemleri olarak ikiye ayrılmaktadır. Geleneksel katılım yöntemleri seçim, partiye üye olmak, parti için kampanyalarda bulunmak olarak tanımlanırken; yeni katılım yöntemlerine

internet yoluyla katılım, yurttaş katılımı, kamuoyu yoklaması örnek olarak verilebilir.⁴⁵³

Yeni katılım modellerine İl özel idaresi, Belediye Kanunu'na yönelik yasal düzenlemelerle ortaya çıkan "gönüllü katılım" örnek olarak verilebilir.

"İl özel idaresi ve Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım" yönetmeliğine göre gönüllülük; "Bilgi, beceri ve yeteneğini, her türlü ortak çalışma, imkân ve zamanını ortaya koyarak çalışma alanı konusunda maddi bir kazanç beklemezsizin yerel yönetim hizmetlerine katılan gerçek ve tüzel kişiler ile bünyesindeki gönüllüleri bu hizmetlerde görevlendirecek kamu kuruluşları" biçiminde tanımlamaktadır. (m.4.)⁴⁵⁴

5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'nun 65.maddesinde :

"İl özel idaresi sağlık, eğitim, spor, çevre, trafik ve kültür hizmetleriyle yaşlılara, kadın ve çocuklara, özürllülere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasında ilde dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygular."

Yine 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 77. Maddesinde :

"Belediye; sağlık, eğitim, spor, çevre, sosyal hizmet ve yardım, kütüphane, park, trafik ve kültür hizmetleriyle yaşlılara, kadın ve çocuklara, özürllülere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasında beldede dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygular.

Gönüllülerin nitelikleri ve çalıştırılmalarına ilişkin usûl ve esaslar İçişleri Bakanlığı tarafından çıkarılacak yönetmelikle belirlenir."

Denilmektedir.

Gönüllü kişilerin; reşit, sivil toplum kuruluşları ile bu tür faaliyetlerde bulunuyor olması, gönüllü tüzel kişiler ise yetkili organlardan izin alınması gerekmektedir. Örneğin kadın sivil toplum örgütlerinin yerel hizmetlere gönüllü olarak katılmak isterse, gönüllü katılacakları hizmetlere ilişkin olarak yerel yönetimlerden istekte bulunmaları gerekmektedir.

⁴⁵³ M. Akif Çukurçayır, **a.g.e.**, s. 121-152.

⁴⁵⁴ Resmi Gazete, Sayı 25961, 09.10.2005.

Kişiler;

“çocuk, genç, yaşlı, kadın, özürlü, düşükün olarak adlandırılan zayıf kişilere eğitim, kültür, sağlık ve sosyal hizmetleri, kütüphane, tiyatro, sinema gibi kültür hizmetleri, bilişim, meslek edindirme kursları, kreş, bakımevleri gibi eğitim hizmetleri, park, bahçe, kent estetiği, çevre düzenlemeleri ile katı atık gibi çevre kirlenmesinin önlenmesine yönelik hizmetleri, başıboş ve sahipsiz hayvanlara yönelik hizmetleri, trafik, itfaiye, arama-kurtarma gibi denetim ve acil yardım hizmetleri, tüm yaş gruplarını içine alan her türlü spor hizmetleri, tarihi, kültürel mirasın ve tabiat varlıklarının yaşatılarak korunması.”⁴⁵⁵

hizmetleri gibi geniş bir çerçevede hizmet almaktadırlar.

Gönüllülerin hizmeti gördüğü zamanlarda gidiş gelişleri, hizmetleri ile ilgili eğitimleri, hizmetin sonuçları il özel idaresi ve belediyelerde görev verilen ilgili personeller tarafından yürütülmektedir.⁴⁵⁶

Bu katılım türünde dikkat edilecek nokta gönüllü katılımında belirlenen dezavantajlı gruplara hizmet verilirken bu kişilerin sahip oldukları haklarını kamusal hizmet alanından çıkarmamaya dikkat etmektedir.⁴⁵⁷

Gönüllü katılımın yararlarına halk ve yerel yönetimler açısından bakıldığında, bu katılım türü ile hizmeti gören gönüllüler ile yerel yönetimler arasında kurulan ilişki sayesinde, yerel yönetimlerin faaliyetlerinin tanıtımı yapılmış olmaktadır. Aynı zamanda bu faaliyetler hizmeti alan vatandaşlar tarafından benimsenmektedir. Hizmetler gönüllü olarak yapıldığından daha verimli sunulmaktadır. Verimli sunulan hizmetlerden olumlu geribildirimler alındığında ise kamu mekanizmalarının daha iyi hizmet yollarını araştırmaları açısından önem arz etmektedir.⁴⁵⁸

Gönüllülük yaklaşımı ayrıca bireylerin potansiyellerini dışarı çıkartılmasını ve kamunun bazı eksikliklerinin azaltılmasını amaçlamaktadır. Toplumdaki bireyler sayesinde merkezi gücün etkisi zayıflatılmaktadır. Hizmetlerin sunulmasında kent sakinleri ön plana çıkartılmış olmaktadır. Yerel yönetimler kentle ilgili hizmetleri

⁴⁵⁵ Resmi Gazete, Sayı 25961, 09.10.2005.

⁴⁵⁶ AREM, a.g.e., s. 68.

⁴⁵⁷ TEPAV, *Cinsiyet Eşitliği Yolunda Yerel Politikalar Taslak Rapor*, Kader-Yerel Siyaset Çalışma Grubu, Ankara, 2006, s. 34., <http://www.undp.org.tr/demGovDocs/Cinsiyet%20Esitligi%20Yolunda%20Yerel%20Politikalar.%20Rapor.%2030%20Mayis.doc>, (Erişim Tarihi: 06.06.2014).

⁴⁵⁸ Hamit Palabıyık, “Gönüllülük ve Yerel Hizmetlere Gönüllü Katılım Üzerine Açıklamalar”, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2013, Cilt:9, Sayı: 1, 82-114, s. 108.

paydaşlara, gönüllülere devrederek sosyal kültürel etkinliklerden, çevre bilincine, meslek edinme programlarına kadar geniş bir alanda gönüllülerin çalışmalarıyla hem kendi politikalarını hem de katılımcı bireyleri başarılı kılmaktadırlar.⁴⁵⁹

Ayrıca gönüllülük ilkesi sayesinde, pek çok ihtiyaç düşük maliyetlerle çözülebilmekte⁴⁶⁰ ve bu da yerel yönetimlere kaynak tasarrufu sağlamakta ve toplumsal dayanışmanın artması sebebiyle kent halkını birbirine yakınlaştırmaktadır.⁴⁶¹

Gönüllü Katılım'ın Kadınlar açısından yararlarına bakıldığında, kentte yaşayan kadınların gönüllü olarak yerel yönetimlere katılması hizmet gördüğü diğer kişilerle sevgi, hoşgörü, dayanışma, işbirliği duygularını artıracak ve vatandaş ile yerel yönetimler arasında köprü vazifesi gördüğü için kendilerini çözümün bir parçası, toplumda ise adeta birer elçi birer paydaş olarak görmelerini ve kendilerine olan özsaygılarını artırmaktadır.

Verilen hizmetlerin türüne göre aynı zamanda hizmet alan bireyin yeteneklerini de ortaya çıkartacaktır. Böylelikle hem hizmet veren hem de alan bireyler toplumsal hayata katılan, sosyal bireyler haline dönüşeceklerdir.

5.2.1.4.Kadına Yönelik Şiddetle İlgili Hizmetler

Ülkemizde toplumun her kesiminde ve her döneminde değişik kademe ve türlerde şiddetin varlığı görülmektedir. Kadına yönelik şiddet son yıllarda öylesine görülür bir duruma gelmiştir ki, şiddete kamusal düzeyde çözüm yolları üretmek gerekmiştir. Ancak kadını şiddete karşı koruyacak yasalar yetersiz kalmakta, şiddet suçunun kişilerin siciline işlenmemesi, bazen toplumun da namus bağlamında şiddete onay verdiği anlamına gelmektedir.

Kadınlar aile içi ve toplumda psikolojik, sözlü, fiziksel, cinsel şiddete maruz kalmaktadırlar. Evde, işyerinde, sokakta şiddete uğrayan kadının, kendini ifade etmesi, toplumda var olması, yaşama etkin ve aktif olarak katılmasını beklemek mümkün değildir.

⁴⁵⁹ Nihat Kurt, "Kent Hizmetlerinin Geleceğinde Kentsel Sorumluluklar ve Kent Kültürünün Geliştirilmesi Stratejileri", *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2011, 261-278, s. 271.

⁴⁶⁰ Fahrettin Önder, "Sivil Toplum Kuruluşlarının Hukuki Niteliği", *Yerel Siyaset*, Plato Danışmanlık, 2006, s. 7.

⁴⁶¹ M. Akif Çukurçayır, *a.g.e.*, 2000, s. 211-224.

Toplumsal şiddet toplumdaki kadın ve erkekleri farklı şekilde etkilemektedir. Toplumsal ve aile içi şiddet kadının kentsel mekânları kullanmalarını sınırlayan en önemli faktörlerdendir.⁴⁶²

5.2.1.4.1. Kadın Sığınma Evleri (Konukevleri)

Dünyada olduğu gibi ülkemizde de kadınlar aile ve kent içinde şiddete maruz kalmaktadırlar. Toplumumuzda bir kadın sorunu haline gelen şiddet, artarak devam eden, çözümler üretilmesi gereken önemli toplumsal sorunlardan biri haline gelmiştir.

Şiddet, kadının hem kendi gelişimine hem de toplumun gelişimine engel olan bir olgudur. Kadının kendi özel yaşam alanında gerçekleşen bu eylemi, kadın bazen en yakınlarına bile anlatamamakta, yardım talebinde bulunamamaktadır. Bu noktada Kadın Sığınmaevleri devreye girerek kadının hayatına yön vermesi için geçecek olan aşamada ve tekrar toplumsal hayata katılımında için önemli bir rol oynamaktadır.

Şiddet sebebiyle mağdur olan kadınların ve çocuklarının güven içinde kalabileceği, kadınlara psikolojik, sosyal, hukuki, ekonomik destek sağlayarak güçlenmeleri amacını güden kadın sığınmaevleri önemli bir role sahiptir.⁴⁶³

Kadın sığınmaevleri Avrupa'da 1970'lerde kurulurken ülkemizde 1990'lı yıllarda kurulmaya başlanmıştır. Kamu kurumları tarafından kurulan ilk sığınmaevleri 1990 yılında Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) Bakırköy ve Şişli Belediyeleri tarafından açılmıştır. 1993 yılında Ankara Kadın Dayanışma Vakfı, 1995 yılında Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı tarafından sığınmaevleri açılmıştır. Bu gelişmelerden sığınmaevi hizmetlerinin yerel yönetimler yanında kadın örgütleri tarafından da karşılandığı görülmektedir.

Kadın Sığınma Evleri, aile ve kent içinde şiddet görmüş veyahut şiddete uğrama riski taşıyan kadınların varsa çocukları ile yatılı olarak kalabilecekleri, güvenilir, şiddetten uzak bir ortamda kendilerine yeni bir yaşam alanı sunan, can güvenliklerini sağlayan, kadınların kendine olan özgüvenlerini tekrar kazanabilmesi için çeşitli hizmetler sunan, sonraki hayatları için onlara yardımcı olan, şiddete

⁴⁶² Akın Atauz, *a.g.m.*, s. 54-58.

⁴⁶³ Zehra Tosun ve Aslıhan Burcu Öztürk, *Kadın Sığınmaevi Modelleri Türkiye ve Çeşitli Ülke Uygulamaları*, İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, 2010, s. 8.

yönelik olarak alınan tedbir uygulamaları açısından önemli bir yere sahip olan kuruluşlardır.

Sığınmaevlerinin yukarıda bahsettiğimiz olumlu ve yapıcı yönlerinin yanında bazı olumsuz ve iyileştirilmesi gereken yönleri de bulunmaktadır.

Bunlardan ilki sığınmaevlerinin sayısının yetersiz olmasıdır.

5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 14.maddesinde "...Büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 50.000'i geçen belediyeler kadınlar ve çocuklar için koruma evleri açar."

"(...) acil yardım, kurtarma ve ambulans; (...) sosyal hizmet ve yardım, (...) hizmetlerini yapar, yaptırır."⁴⁶⁴ Maddesi ile belediyelere bu konuda sorumluluk yüklemiştir.

Ancak nüfusu 50.000'in üzerinde olmasına rağmen sekiz ilde halen sığınmaevi bulunmamaktadır. Bu iller Adıyaman, Ardahan, Bartın, Bitlis, Muş, Niğde, Rize, Sinop olup; toplam nüfuslarına bakıldığında 100.000'i aşmaktadır. İstanbul, Ankara, İzmir gibi üç büyük şehre bakıldığında; Ankara ve İzmir'in kadın sığınmaevi hizmeti verdiğini, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin ise bu hizmeti ASPB ve ilçe belediyeleri aracılığıyla yerine getirdiği görülmektedir. Büyükşehirlere bakıldığında ise Adana, Erzurum, Konya, Kayseri'de Büyükşehir Belediyesi ve ilçe belediyelerinin her ikisinin de sığınmaevi açmadığı görülmektedir. (*)⁴⁶⁵ Bu illerdeki sığınmaevi hizmeti yine ASPB'ye bağlı olarak yürütüldüğü görülmektedir.⁴⁶⁶

Özellikle nüfus yoğunluğu fazla olan illere yoğunlaşarak konuyla ilgili faaliyette bulunan kadın dernekleriyle de işbirliği içerisinde sığınmaevlerinin nicelik yönünden artırılması gerekmektedir.

Sığınmaevleri ile ilgili çözülmesi gereken sorunlardan bir tanesi de sığınmaevlerine başvuru oranıdır. Ülkemizde şiddet oranının yüksek olmasına rağmen başvuru oranının düşük kalmasının başlıca sebepleri arasında toplumumuzda Sığınmaevleri'ne karşı halen var olan olumsuz bir algının mevcut olmasıdır. Toplumda sığınmaevleri problemlili, eğitimsiz, toplumdan kopuk sorunlu kadınların kaldığı bir hayır kurumu olarak görülmektedir.

⁴⁶⁴ Resmi Gazete, Sayı 25874, 13.07.2005.

⁴⁶⁵ (*) Veriler Mart 2014 tarihine kadar olan kısmı kapsamaktadır.

⁴⁶⁶ Hülya Demirdirek ve Ülker Şener, **a.g.e.**, s. 35.

Sığınmaevlerinin tüm bu olumsuzluklardan arındırılmaları için yerel yönetimlerin bazı önlemler alması gerekmektedir.

- Kadınların sığınmaevlerine başvururken çekincelerini engellemek adına, sığınmaevlerinin gizlilik politikası da dikkate alınarak yaşayan kişilerin bilgileri verilmeden bu merkezlerde kalan kadınlarla söyleşi yapmak yoluyla merkezlerin hizmetlerinden faydalanan kadınların hayatlarında olumlu ne tür değişiklikler meydana geldiği, topluma katılımlarını ne ölçüde sağladığı gibi olumlu değişimler yerel yönetimler ve medyanın işbirliği içerisinde ya da kamu spotları kullanılarak farkındalık bilinci oluşturacak şekilde yayınlaması sağlanmalıdır.
- Ya da broşür, afişler hazırlanarak muhtarlar vasıtasıyla da sığınmaevleri hakkında bilinçlendirme yoluna gidilmelidir.
- Sığınmaevlerinin kadınların içerisinde bulunduğu sorunların çözümü, kadının güçlendirilmesi, haklarını öğrenmesi, toplum hayatına katılmalarında etkili olacak şekilde hizmet vermesi gerekmektedir.
- Kadın Sığınmaevleri farklı statülerde açılabilir. Statüler farklılaştığında hizmetler de farklılaşabilir. Bu sebeple sığınmaevlerinin birbirleriyle koordinasyon içerisinde olmaları gerekir.
- Kadın Sığınmaevleri'nde verilen hizmetlerin belirli standartlar taşıması gerekmektedir. Aksi takdirde kadının hayatına yön veren kurumdan ziyade, sadece konaklama hizmeti veren pansiyon işlevi gören bir kurumdan öteye gidememe riski taşır.
- Kadınların görmüş oldukları şiddetin derecesi değişiklikler göstermektedir. Dolayısıyla her şiddet gören kadının çeşitlere, risklere göre gruplandırma yapılmadan aynı sığınmaevlerinde kalmaları sorun yaratabilmektedir.
- Kadın Sığınmaevlerinin yanı sıra kadınların görmüş oldukları şiddet biçimleri de göz önünde bulundurularak, sığınmaevlerine ek olacak şekilde iyileştirici önlemlerin de alınması gerekmektedir.

- Kadın Sığınma evlerinde kalan kadınlar için Kadın Sigorta Fonu oluşturmak suretiyle ekonomik açıdan güçlendirilmeleri sağlamalıdır.

Sığınmaevleri yardımseverlik, yerel yönetimlerin hizmet sunumu gibi gerekçelere dayandırıldığında sığınmaevleri hedefinden sapmış olur. Yerel yönetimlerin sığınmaevleri hizmeti vermesi siyasal reklam peşinde koşmak ya da yasalarca getirilen yükümlülüklerce değil; şiddete uğrayan kadınların tekrar toplumsal hayata katılımının sağlanması amacıyla açmasıyla, sığınmaevleri gerçek hizmet kalitesine ve amacına ulaşacaktır.

5.2.1.4.2. Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri

Toplumumuzda kadınların görmüş olduğu şiddetten dolayı “Aile İçi Şiddetle Mücadele İçin Kadın Sığınma Evleri Projesi” kapsamında; İlk Kabul Birimleri, Kadın Konukevleri, Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri kurulmuştur. Ayrıca 6284 Sayılı Kanun kapsamında pilot iller belirlenerek ŞÖNİM yani Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri açılmıştır.

Türkiye'deki 14 pilot ilde (Ankara, İstanbul, İzmir, Malatya, Diyarbakır, Urfa, Gaziantep, Samsun, Antalya, Trabzon, Adana, Bursa, Mersin, Denizli)6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun kapsamında Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri (ŞÖNİM) merkezleri açılmıştır. ŞÖNİM' lere şiddete uğramış ya da bu riski taşıyan kadınlar başvurmaktadır. Merkezde kadınlara yönelik şiddeti önleyici politikalar mevcuttur. Rehberlik, danışmanlık gibi destekleyici hizmetler de verilmektedir.⁴⁶⁷

5.2.1.4.3. Kadın Danışma Merkezleri

Kadın Danışma Merkezleri SÇHEK il-ilçe müdürlüklerinde, belediyelerde, STK'larda, kadın kuruluşlarında kurulan; kendilerine başvuran şiddet gören kadınlar için mevcut durumlarına göre ihtiyacı olan hukuki, psikolojik destek hizmetlerinin belirlendiği, gerek görüldüğü takdirde sığınma evlerine yönlendirildikleri, sığınma evinde kalıp kalamayacağına karar veren birincil basamak hizmet merkezleridir. Şiddet gören kadın sığınma evinde kalmak için ilk bu birime başvurmaktadır. Mesai

⁴⁶⁷ ASPB, **a.g.e.**, s. 69.

saatleri içerisinde hizmet vermekte olduğundan diğer zamanlarda Alo 183 nolu hat vasıtasıyla işlem yapılmaktadır.⁴⁶⁸

Kadın Danışma Merkezlerinin Kadınlara Yönelik Hizmetleri :

- Şiddete uğrayan kadının ilk başvurusunu aldığı merkezdir,
- Kadınların yargılamadan dinlemek, problemlerine çözüm yolları aramak.
- Profesyonel psikolojik destek sunmak.

5.2.1.4.4. Kadın Konukevleri

Kadın Konukevleri; ekonomik, fiziksel, cinsel istismar ve şiddete uğrayan, eşi vefat etmiş veyahut boşanmış olan ya da eşiyle yaşadığı anlaşmazlıktan dolayı evini terk eden terk edilen durumda olan, bu gibi sebeplerden dolayı ekonomik durumu kötü olan, zorla evlendirilmeye çalışılan, evlilik dışı çocuk sahibi olup evine tekrar geri dönemeyen, hapisten yeni çıkmış kadınlar ve varsa çocuklarının yatılı fakat geçici olarak yararlanabilecekleri merkezlerdir.⁴⁶⁹

Ayrıca “Aile İçi Şiddetle Mücadele İçin Kadın Konukevleri Projesi (IPA-1)” ile sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetim arasındaki işbirliğinin artırılması ve Kadın Konukevleri'nin niteliklerinin iyileştirilmesi ve sayılarının artırılması konusunda çalışmalar sürmektedir.⁴⁷⁰

Kadın Konukevlerinin, kadınların yaşamış oldukları şiddet ve istismardan sonra yok olan güvenlerini tekrar inşa etmelerini sağlayarak onları yaşamış oldukları korku, zayıflık, onur kırıcı duygulardan kurtarmak, meslek sahibi olabilmeleri için eğitime dahil etmek gibi üstlendikleri önemli görevleri vardır. Bunların gerçekleşmesi, kadınların topluma dahil edilmeleri anlamını taşımaktadır.

5.2.1.5. Kadın İstihdamına Yönelik Hizmetler

Kadınları toplumsal, politik, sosyal, kültürel, mekânsal alanlardaki hareketini sınırlayan etkenlerden en önemlisi ekonomik yoksunluklarıdır. Belediyelerin başlıca

⁴⁶⁸ Sultan Karataş vd., *Kadın Sığınmaevleri Kılavuzu*, T.C.Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Aralık 2008, s.44

⁴⁶⁹ AREM, *a.g.e.*, s. 69.

⁴⁷⁰ ASPB, *a.g.e.*, s. 168.

sorunları arasında istihdam konusu yer almaktadır. Yaşam şartlarının zorlaşması kadınları çalışmaya itmekle birlikte, kadınlar için mesleki eğitim kurslarının yaygınlaşmamış olması, var olanlara erişimin zorluğu, iş imkânlarının kısıtlı olması, kadının çocuğu varsa çocuğunu bırakabileceği uygun kreş bulamaması, kredi desteğine ulaşma zorluğu, evde üretim yapanların mallarını satacağı pazarların olmaması gibi sebepler kadını işe başvurma ve iş bulma sürecinde etkilemektedir.⁴⁷¹

Yerel yönetimlerin kadınların işgücüne katılmaları için öncelikle onlara meslek kazandıracak kurslar belirlemek, eğitimlerini tamamladıktan sonra gerekli kurum, kuruluş ve sektörlerle işbirliğinde bulunarak istihdam edilmelerini sağlamak, meslek sahibi olan kadınlara ise girişimcilik konusunda öncü olmak gibi politikaları vardır.

Kadınların işgücüne dahil olması toplumsal katılımını sağlayan başlıca etkenlerdendir. Toplumsal katılım bireyin ekonomik durumu ve yaşam alanı ile ilişkilidir. Dolayısıyla kadın işgücüne katıldıkça ekonomik ve sosyal yönden güçlenecek, topluma katılımı artacaktır.

5.2.1.5.1. İş Edindirme ve Kurslar

Yerel yönetimlerin kadınlar için sağladığı Meslek Edindirme Kursları kadınların işgücüne ve dolayısıyla bunun bir sonucu olarak topluma katılımında önemli yere sahiptir. Fakat bu kurslarda verilen eğitimlerin işe ulaşmalarını sağlayacak şekilde ve sektörün, ihtiyaçlarına göre şekillenmesi gerekmektedir. Aynı zamanda kursların kadınların işgücüne katılımını ve kariyer sahibi olmalarını sağlayan nitelikte olması gerekmektedir. Böylece kadınlar daha kolay iş bulma fırsatı yakalayacaklardır.

Yerel yönetimlerin kadınlara yönelik vereceği meslek edindirme kurslarında kadınların tüm karar alma mekanizmalarında ve bu mekanizmalarda çok daha fazla sorumluluk alabilecekleri pozisyonlarda yer almalarına teşvik edilmeleri gerekmektedir.

Şiddete uğrayan kadınların mesleki kurslardan ücretsiz yararlandırılmaları sağlanmalıdır. İşe alımlarda şiddete uğrayan kadınlar için kota ayrılmalı gerekirse İŞKUR ile işbirliği içerisinde olunmalıdır.

Kadın istihdamının birçok yerel yönetim tarafından sadece meslek edindirme kursları açmak kapsamında sınırlı olarak ele alındığı görülmektedir. Kadının

⁴⁷¹ Ayten Alkan, **a.g.e.**, s. 40.

istihdam sorunlarını çözecek seviyeye getirilmesi ve girişimciliğini sağlayıcı, daha kapsamlı stratejilerin geliştirilmesi gerekmektedir.

Yerel yönetimler tarafından kadınlar için açılan kursların onları evin içine kapatacak, ev ekseninde çalışmalarını sağlayan nitelikte değil aksine topluma katacak şekilde olması gerekmektedir.

İŞKUR'un iş başvurusu için kayıt formlarında kadınların yazdığı mesleklerinin tanımlanmış meslek sözlüğünde olmamasından dolayı vasıfsız olarak kaydolmasının önlenmesi gerekmektedir.⁴⁷² Aksi takdirde kadınlar çalışma hayatına adım atamayacaklar ya da meslekleriyle ilgisiz işlere başvurmuş olacaklardır.

İŞKUR'un kurslarının kadınların işgücüne katılması üzerindeki etkisi yerel yönetimlerce incelenmelidir.

İŞKUR'un emek piyasasında iş bulmakta zorlanan niteliksiz fertlerin de iş sahibi olmaları, meslek edinmelerini sağlaması gerekmektedir.⁴⁷³

5.2.1.2.2. Kreş Hizmetleri

Bakım kelimesi kişinin bakımla ilişkili olan davranışları ile, bakmakla yükümlü oldukları bireylere duydukları sevgi, şefkat v.b. duyguları barındırır. Bakım emeği, içinde bu duyguları barındırdığından sevgi, şefkat duyduğumuz aile bireyelerine (anne, baba, çocuklar v.b.) bakarız. Yani bakımını üstlendiğimiz kişilerle aramızda her zaman bakım emeği ile bütünleşen, duygusal bağ olarak nitelendirdiğimiz bir bağ vardır. İşte bu duygusal bağ bakım emeğini diğer piyasalaşmış olarak adlandırdığımız emek kategorisinden ayırır. Ev işlerini piyasadan bulunan üçüncü kişilere yaptırılabilir; fakat ölçümlenemeyen duygusal emek işin içine girdiğinde bakım işlerini yaptırmak ev işlerini yaptırmak kadar kolay olmamaktadır. Öte yandan çocuk ve aile büyüklerinin bakım işi toplumumuzun büyük bir kısmı tarafından kadının sorumluluğunda görülmüştür. Dolayısıyla toplumun omuzlarına yüklediği bu sorumlulukla anneler, çocuklarını bakıcı ile büyüttüklerinde vicdan azabı çekmektedirler.⁴⁷⁴

⁴⁷² Hülya Demirdirek ve Ülker Şener, **a.g.e.**, s. 55.

⁴⁷³ Mahmut Akpınar vd., "Sosyal Yardımların Yerel Düzeyde Sunulması: Sorunlar ve Çözüm Önerileri", **Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi**, 2012, Cilt: 4, Sayı: 3, 21-28, s. 27.

⁴⁷⁴ Nurcan Özkaplan, "Duygusal Emek ve Kadın İşi/Erkek İşi", **Çalışma ve Toplum Dergisi**, 2009, 15-23, s.16-17.

Ülkemizde okul öncesi yaş grubuna dâhil ettiğimiz çocukların bakım sorumluluğu, kamunun sorumluluğu olarak görmek yerine, başta anne olmak üzere ailenin yaşlı fertleri tarafından üstlenilmesi gereken bir sorumluluk olarak görülmektedir. Kamu tarafından sağlanan bakım hizmetlerinin yetersiz olduğu, özel sektör tarafından sağlanan bakım hizmetlerinin ise erişim açısından maliyetli olduğu söylenebilir. Yine bakım hizmetlerinde bölgesel eşitsizliklerin olduğunu da vurgulamak gerekmektedir.⁴⁷⁵

Ülkemizde çocuk bakım hizmetlerinin ve okul öncesi erken çocukluk bakım hizmetlerinin yeterince yaygınlaşmadığını, var olanların ise maliyet açısından kadını özellikle iş hayatına katılırken karar verme aşamasında bir maliyet hesabına sürüklediği anlaşılmaktadır. Kadınların işgücüne katılamamalarının en önemli nedenleri arasında çocuk bakımını üstlenmeleri gelmektedir.

Kreş, bakımevi, gündüz bakımevlerinin yetersiz olması, mevcut olanların ise maliyetlerinin yüksek olması kadını mal ve hizmet üretmekten, üretime, işgücüne dâhil olmaktan alıkoymakta; çalışmak kadınlar için ikincil bir işlev kazanmaktadır. Ülkemizde kadınların çalışma hayatına ilk adım atmalarında ve çalışma hayatlarını sürdürüp sürdürememelerinde çocukların bakımı önemli bir etkidir. Toplumun çocuk bakımı görevinden kaçarak bakımı kadınların sorumluluğunda görmeleri, kadınların toplumsal hayattan dışlanmalarına sebep olmaktadır. TÜİK verilerine bakıldığında (bkz. Tablo-4) çocuk bakımını kırdâ %93,9 ile kentte %91,3 ile toplamda %92,1 ile kadınlar üstlenmişken; erkeklerde bu oranın kırdâ %0,8, kentte %0,4, toplamda ise %0,5 olduğu görülmektedir. Oranlar arasındaki bu uçurum kadının sürekli ev merkezli bir alanda olmasını, işgücüne ve topluma katılımını olumsuz yönde etkilemektedir. Kadınların işgücüne katılımının bakımdan dolayı sektöre uğraması sebebiyle kadın erkeklerden daha tecrübesiz duruma düşmektedir. Sonrasında bakım sorumluluğunu üzerinden atsa da bu sefer de kadınların önüne tecrübesizlik sorunu çıkmaktadır.

Oysaki çocuk bakım hizmetlerinin kadınların kendi özel alanlarından toplumsal alana dâhil olmalarında etkisi son derece önemlidir.

⁴⁷⁵ Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu, "Türkiye'de Çocuk Bakım Hizmetlerinin Yaygınlaştırılmasına Yönelik Bir Öneri: Mahalle Kreşleri", 2009, s. 2, <http://www.spf.boun.edu.tr/docs/MAHALLE%20KRESLERI%20-%20ARASTIRMA%20RAPORU.pdf>, (Erişim Tarihi: 31.07.2014).

Tablo- 15 Hanehalkı Gelir Durumuna Göre Hanede Küçük Çocukların Gündüz Bakımını Yapan Kişi⁴⁷⁶

Bakımı Yapan Kişi	401-600 YTL	601-800 YTL	801-1200 YTL	1201-2500 YTL	2501 YTL'den Daha Fazla
Annesi	96,6	95,3	91,5	72,5	69,8
Babası	0,4	0,4	0,5	0,6	0,0
Ablası	0,0	0,7	0,2	0,3	0,0
Abisi	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Anneannesi	0,1	0,7	3,0	2,9	8,5
Babaannesi	1,1	1,6	3,7	3,4	1,1
Yakın akrabalar	0,0	0,4	0,3	3,8	0,0
Bakıcı	0,0	0,3	0,3	7,6	17,8
Kreş/ Anaokulu	0,0	0,0	0,2	6,2	2,9
Diğer	1,5	0,7	0,3	2,7	0,0

⁴⁷⁶ TÜİK, Cinsiyete göre son bir yıl içinde yapılan faaliyetler, 2006, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068 , (Erişim Tarihi: 29.07.2014).

Tablodan da anlaşılacağı üzere çocuk bakımını aile fertleri içerisinde anneler yüklenmişlerdir. Ancak ailelerin gelir düzeyi arttığında çocuk bakımını bir başkasına devrettiği görülmektedir.

Bu konuyla ilgili kadın bireysel olarak çözüm üretememektedir. Kadının bakım işini kamuyla paylaşmasının kadının iş bulma ve ev dışına çıkması bakımından önemli bir rol oynayacaktır.

Kadınların ekonomik katılımını ve gelir getirici faaliyetlerde yer almasını sağlamak amacıyla yoksul olarak nitelendirdiğimiz bölgelerde ücretsiz olarak, diğer bölgelerde ise düşük ücretli olacak şekilde çocuk bakım merkezleri kurulmalıdır.⁴⁷⁷

Yerel yönetimler kadınların bakımlarından sorumlu oldukları çocukları için onlara işgücüne katılmalarını sağlayacak zaman açmak amacıyla kreş, okul öncesi eğitim hizmetleri gibi projeler üretmeleri kadınların aile ve iş yaşantısında bir uyum yakalamasında iyileştirici bir rol oynayacak ve ekonomik hayata katılarak toplumda daha etkin bir rol üstlenmesini sağlayacaktır.

Yerel yönetimler Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu'nun önerdiği şekilde "mahalle kreşleri" oluşturabilirler. Forumu göre mahalle kreşlerinin toplumsal cinsiyet eşitsizliğini önlemede, sosyal ve ekonomik eşitsizlikleri gidermede, çocuk gelişimine olumlu etki ettiğini ve kreşlerin, kadınların çalışma hayatına katılımı açısından önemli olduğu görülmektedir.⁴⁷⁸

Mahalle bazında açılması önerilen kreşlerin, çocuk sayısı ile orantılı şekilde, ulaşılabilir, gerekirse ücretsiz servis hizmeti de veren, tercihen ücretsiz ya da düşük ücretli, nitelikli, gerekli fiziksel ve eğitsel özelliklere sahip, çalışanların da donanımlı olduğu, gerekli eğitimleri aldığı, kadınların işgücüne ve topluma katılımının önündeki engelleri azaltacak düzeyde olmalıdır. Kreşler öncelikle kadın istihdamının düşük olduğu mahallelerde kurulmak suretiyle, işgücü piyasasının dışına itilen kadınların tekrar işgücüne katılmalarını sağlanmalıdır.

⁴⁷⁷ Ayten Alkan, *Yerel Yönetimler ve Cinsiyet Kadınların Kentte Görünmez Varlığı: Ankara Araştırması*, Dipnot Yayınları, Ankara, 2005, s. 65.

⁴⁷⁸ Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu, "Türkiye'de Çocuk Bakım Hizmetlerinin Yaygınlaştırılmasına Yönelik Bir Öneri: Mahalle Kreşleri", 2009, s. 3-5, <http://www.spf.boun.edu.tr/docs/MAHALLE%20KRESLERI%20-%20ARASTIRMA%20RAPORU.pdf> , (Erişim Tarihi: 31.07.2014).

Yerel yönetimler tarafından verilen kreş, evde bakım hizmetlerinin kadınların iş arama sürecine katkısı olacak derecede kalmayıp, kadının iş bulduğunda çalışma süresini kapsayacak nitelikte olması için çalışmalar yapılmalıdır.

Bakımevleri ve kreşlerin açılması çalışmayan kadınların işgücüne katılmasını sağlamakla kalmayıp, ayrıca çocukların kreşte eğitim görmelerini sağlayarak okul öncesindeki eğitimine katkı sağlamaktadır.

Çocuk gelişimi ve çocuk yoksulluğu açısından bakıldığında; okul öncesi yaş grupları çocuklar için verilen bakım hizmetlerinin yetersiz olmasından dolayı çocukların sosyal gelişimi olumsuz olarak şekillenmektedir. Ayrıca yoksul çocukların bakım hizmetlerine erişiminin zor olması mahalle kreşlerinin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Mahalle kreşleri ve benzeri bakım evlerinin artırılması hem çocukların gelişimi, yoksul kesime ulaşılması, toplumsal ekonomik eşitsizliklerin giderilmesinde etkili bir rol oynayabilir.

Yerel yönetimler için bir başka öneri de özel eğitim görmesi gereken çocuklar için ayrı kreşler oluşturulmasıdır. Aynı zamanda bu nitelikteki çocukların ailelerinin eğitimi için de gerekli bütçe ayrılmalıdır.

Aynı zamanda yerel yönetimler tarafından verilen kreş, evde bakım hizmetlerinin eğitimini yarıda bırakmak zorunda kalan kadınların günlük eğitimini de tamamlayacak süre içerisinde hizmet vermesi sağlanmalıdır.

Yerel yönetimlerin kadınlar için sağlayacağı kreşlerin kadının çalışıp çalışmadığı ayrımı yapılmaksızın tüm kadınları kapsamı sağlanmalıdır.

İş Kanununa göre işverenler 150 den fazla kadın işçisi olduğunda kreş açmak zorundadırlar. Ancak bazı işverenlerin kreş açma maliyetinden kurtulmak için işe alımlarda kadın sayısını 150 nin altında tutma gibi etik olmayan davranışlar sergilediği görülmektedir. Gerek yerel yönetimlerin gerekse kadın örgütlerinin, merkezi yönetime kreş açmak için kadın sayısını değil, toplam çalışan sayısının göz önünde bulundurulması şeklinde kanunda değişikliğe gidilmesi yönünde baskı uygulaması gerekmektedir.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın yürüttüğü çalışmaların altında "Türkiye'de Nüfus ve Aile Politikaları" içerisinde; ülkemizde aile ve iş yaşamının kadınlar açısından uyumlu bir çerçevede devam etmesi, hem kadın istihdamının artırılmasına yönelik hem de bu sayede kadınların topluma katılımının sağlanması,

yeni kreşlerin açılmasına öncülük edilmesi aynı zamanda kreş sayılarının artırılması, işlevlerinin iyileştirilmesi ve geliştirilmesi amacıyla çalışmalar yapılmaktadır.⁴⁷⁹

Bu çalışmalara Organize Sanayi Bölgelerinde çalışan kadınların çocuklarını teslim edebilecekleri kreş, gündüz bakımevlerinin açılması için Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı arasında 2012 yılında imzalanan işbirliği protokolünü örnek olarak verilebilir. Sonraki dönemde bu protokole Borusan Holding A.Ş'nin de katılmasıyla Afyonkarahisar, Adıyaman, Malatya ve Şanlıurfa illerinde bulunan organize sanayi bölgelerinde kreş ve gündüz bakımevlerinin açılması amacıyla çalışmalar devam etmektedir.⁴⁸⁰

Bu protokol işbirlikleri ile, çalışmak zorunda olan ve bu tür kamusal hizmetlerden yoksun pek çok kadın hem sosyo-ekonomik açıdan güçlenerek hem de istihdama katılarak aynı zamanda topluma katılmaktadırlar.

Öte yandan yerel yönetimlerin kreş hizmetlerini bakım hizmetine ihtiyacı olan tüm bireylere sunması gerekmektedir. Kreş hizmetlerini sadece işgücüne katılan bireylere mahsus bir şarta bağlamamalıdır. Çünkü çalışmayan kadın bu hizmetten yararlanarak kendisine sağladığı vakit içerisinde topluma katılımını sağlayacaktır. Aynı zamanda bu tür bir tutum bu sefer kadınlar arasında bir eşitsizlik ortamı oluşturması açısından tehlikelidir.

5.2.1.5.3. Evde Bakım Hizmetleri

Yerel yönetimler eliyle yürütülen evde bakım hizmetleri yardıma muhtaç olan, günlük ihtiyaçlarını karşılayamayan belde yaşayanlarına verilmektedir. Hizmet alan kişiler kişisel ve ev temizliği, bakımı, yemeği, alışverişi yapıldığı takdirde başka bir sosyal hizmet tesisinde kalma şartı ortadan kalkan kişiler olarak tanımlanabilir.

Evde bakım hizmeti, hizmeti alacak kişinin gereksinimine göre farklılıklar gösterebilmektedir.

Evde Bakım Hizmetleri'nde sunulan hizmetler:

- “Günlük ev işleri (temizlik, bulaşık, çamaşır, ütü vb.),

⁴⁷⁹ ASPB, **a.g.e.**, s. 59.

⁴⁸⁰ ASPB, **a.g.e.**, s. 62.

- İhtiyaç sahibinin şahsi ihtiyaçları (banyo, tuvalet, egzersiz, basit sağlık yardımı),
- Günlük sıcak yemek sağlanması,
- Alışveriş veya ev dışı özel işler için akran veya ulaşım aracı sağlanması,
- Basit sağlık ihtiyaçları (iğne, pansuman, ilaç alımı, tansiyon ölçümü) için eve günün belirli saatlerinde hemşire veya bir sağlık görevlisinin uğraması,
- Ev içerisinde ihtiyaca yönelik mekansal düzenleme yapılması, teknik ekipman (hasta yatağı, tutamak, özürülüler için asansör veya rampa vb.) sağlanması,
- Günün belirli saatlerinde veya belirli periyotlarda ihtiyaç sahibinin rehabilitasyon merkezi, toplum merkezi, yaşlı merkezleri (kültürel ve sosyal faaliyetler için), gençlik merkezi gibi sosyal katılım ve tedavi imkanlarının bulunduğu merkezlere götürülmesi.⁴⁸¹

Evde bakım hizmetleri ile vatandaşların zihinsel, bedensel, ve sosyal sağlığının korunması amaçlanmaktadır. Evde bakım hizmetlerinin olumlu yönlerini şöyle sıralanmaktadır:⁴⁸²

- “Aileyi parçalanmaktan korur. Eğer bakım ihtiyacı olan kişinin çocukları varsa kişi aile yaşamının bir parçası olmaya devam eder.
- Bireyin kendi alıştığı ve rahat olduğu ortamda yaşamını sürdürebilmesine olanak tanır.
- Evde bakım kişinin enerjisini; hobilerini, arkadaş ilişkilerini, iletişimini ve sportif aktivitelerini eskiden olduğu gibi sürdürebilmesine olanak verecek biçimde harcamasını sağlar.
- Bireyin toplumdaki izole hale gelmesini önler, böylece kişinin memnuniyetini artırır.

⁴⁸¹ AREM, *a.g.e.*, s. 47.

⁴⁸² N. Subaşı ve Z. Öztekin, “Çankaya İlçesinde Yaşayan Yaşlıların Yaşlı Bakımı Konusundaki Bazı Düşünceleri”; **aktaran** Hülya Öztürk vd., “Evde Bakımın Yaşlı ve Aile Açısından Olumlu ve Olumsuz Yönleri”, *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 2008, Cilt: 1, Sayı: 1, 39-49, s. 43.

- Bireyin bağımsız yaşamasına olanak tanır.
- Bakım alan kişilerin ve yakınlarının yaşam kalitesini artırır. Yaşlı yakınlarına dinlenme olanağı sağlar.

Hastalık durumlarında ise;

- “ İyileşmeyi hızlandırır.
- Kişinin hastalığı üzerindeki kontrolünü artırır.
- Kurumlara geri dönüşleri azaltır.
- Hastane enfeksiyonlarından korur.
- Kişiye gereksinim duyduğu bakımı verir.
- Hastalarda stresin azalmasını sağlar.
- Maliyeti kısa dönemde daha düşüktür.
- Hastanelerde erken taburcu edilmeler nedeniyle sirkülasyon hızlanır, daha az yatak ve personel ile daha çok hastaya hizmet sunulur.
- Hastalar yataklı tedavi kurumlarına yatış için sıra beklemez veya daha az sıra beklerler.
- Bireye tanı konulmasından iyileşme gerçekleşinceye kadar kesintisiz bir sağlık hizmeti sunulması sağlanır.”

Ülkemizde evde bakım hizmetlerinin yeni yeni gelişmekte olduğu, bazı bölgelerde ise yeterince gelişemediği görülmektedir. Dolayısıyla evdeki aile fertlerinden yaşlı, hasta ve engelli olanlara yine aile fertleri yardımıyla bakılmaktadır. Bu tür bir evde bakım ise bu hizmeti veren aile ferdinin yaşantısını hastasına göre şekillendirmesi ve kendini toplumdan soyutlayarak eve kapatması anlamını taşımaktadır.⁴⁸³

Burada yazarın düşüncesine ek olarak bir parantez açmak gerekirse hasta, yaşlı, engelli aile fertlerine bakım hizmetlerinin yerine getirilmesi, kontrol edilmesi gibi işlerle toplumsal cinsiyet normlarının üzerine yüklediği sorumlulukla genellikle

⁴⁸³ Murat Aydın, **Sosyal Politikalar ve Yerel Yönetimler**, Yedirenk Yayınları, İstanbul, 2009, s. 68.

kadınlar ilgilenmektedirler. Kadının üstlendiği sorumluluklara ek olarak yaşlı bakımı da eklendiğinde kadınlar olumsuz olarak etkilenmektedirler. Bu etkenler kendini birincil olarak işgücüne ve topluma katılımında göstermektedirler. Kadın işgücüne ya hiç katılamamakta ya da işten ayrılmak durumunda kalmaktadır. Bu da kadın için aynı zamanda ekonomik zorluklar anlamını taşımaktadır. Hem bakım hizmetini gören hem de çalışan kadınlar içinse destek sağlanmadığında, durum ailelerin parçalanmasına kadar gitmektedir.

Dolayısıyla yerel yönetimlerce kentte çalışan kadınlar için aile içindeki sorumluluklarını azaltacak uygulamaların yapılması gerekmektedir. Evde bakım hizmetleri bireylerin hem kendi evlerinde hem de çevrelerinde yaşam kalitesini artırırken, hizmeti gören kişinin de işgücüne ve sosyal hayata karışmasını sağlayacaktır.

5.2.1.5.4. Nar Taneleri Projesi

Bilindiği üzere Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, bünyesinde oluşturmuş olduğu Çocuk ve Sevgi Evleri ile Yetiştirme Yurtları vasıtasıyla belirli yaş aralıklarında genç kızların yetiştirilmesine öncülük etmektedir.

Bu mekanizmalarda yetişen veyahut yetişmiş olan genç kızların gelişimine devam etmesini sağlamak, iş hayatında yer almaları ve kariyer sürecinde de yanlarında yer alarak, hem sosyal hem ekonomik açıdan güçlenmeleri, bunun sonucunda da topluma dâhil olmalarına destek vermek amacıyla Nar Taneleri “Güçlü Genç Kadınlar, Mutlu Yarınlar” Projesi oluşturulmuştur. Projenin teknik ayağında Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu Türkiye Temsilciliği, mali ayağında Boyner Holding yer almaktadır. Proje Bakanlığın İŞKUR’la işbirliği içerisinde yürütülmektedir. Projede yer alan kadınların %50 sinin özel sektörde istihdam fırsatlarından yararlanmaları beklenmektedir.⁴⁸⁴

5.2.1.6.Kentsel Hizmetler

Kenti oluşturan sokaklar, caddeler, meydanlar, kafeler, parklar ve sinemaların kadınların kente ve dolayısıyla topluma katılımını sağlamalarındaki rolleri büyüktür.

Yerel yönetimlerin kentle ilgili güvenilir ve kentte yaşayan herkesi içeren bilgiler elde edebilmesi için bir “Bilgi Sistemi” kurulmalıdır. Bu bilgi sisteminde

⁴⁸⁴ ASPB, **a.g.e.**, s. 65.

istatistik verileri cinsiyet bazlı olmalıdır. Böylece özellikle kadınların yerel yönetimlerden kentle ilgili talepleri ve beklentileri doğru bir şekilde öğrenilmiş olacaktır. Veriler ışığında ayrıca kadınların kentin imkânlarından ne ölçüde faydalanabildiklerinin saptanması da kadınlar açısından önemli gelişmeler sağlayacaktır. Böylece kentle ilgili düzenlemelerde kadınlar da kent kararlarına katılmış olacaklardır.

Kadınlar kentte yaya yollarını ya da toplu taşıma araçlarını kullanmaktadırlar. Dolayısıyla toplu taşıma hizmetlerinde ve yayaların kullandıkları yolların yapısı kadınlar için kolaylaştırıcı olmalıdır.⁴⁸⁵

Örneğin kadınlar pazar arabalarını taşımakta mahallelerinde yapılan kaldırımların uygun olmaması sebebiyle güçlük çekmektedirler. Oysaki ufak düzenlemelerle bu problemlerin önüne geçilebilir. Bizim kadınlarımız bunları hak etmeyecek değerde midir?

Kadınlar yaya kaldırımlarında bebek arabası, çanta, topuklu ayakkabılar ile yürürler. Bu sebeple rampalar, kaygan buzlu zemin, çamur kadınlar ve özellikle engelli kadınlar için hayatı zorlaştırmaktadır. Yaya alanlarının kadınların hareketini kolaylaştırıcı malzemeler kullanılarak döşenmelidir. Merdiven, alt-üst geçitler ise kadınların hem hareket açısından hem de kullanabileceği tarzda güvenli hale getirilmelidir.

Kentlerdeki fiziki şartlar, mimari yapılar ve ulaşımın engellilere göre tasarlanmadığı görülmektedir. Dolayısıyla kent yaşamı engelli kadınların hareketi için de oldukça zor olmaktadır.

Kentteki trafik ışıklarından geçerken sürenin de kadınlara göre ayarlanması gerekmektedir. Kadınlar ışıklardan pazar arabalarıyla, çocuk arabalarıyla, bazısı topuklu ayakkabısıyla geçmektedir. Özellikle mahalle içerisindeki trafik ışıklarındaki süreler ayarlanarak problemin çözüme kavuşturulması muhtemeldir. Trafik ışıklarında görme engelli fertler için sesli bilgilendirme sisteminin kullanılması önemli bir uygulamadır. Ancak duraklarda bu uygulamayı maalesef görememekteyiz. Engelli bireyler hangi otobüsün geldiğini duraktaki yolculardan yardım alarak öğrenebilmekteler. Duraklardaki sesli bilgilendirme sistemi okuryazar olmayan kadınlar için de önemli bir uygulama olacaktır.

⁴⁸⁵ AREM, *a.g.e.*, s. 48.

Kadın, kent ve taşıma araçları açısından kadının kentle olan ilişkisine bakıldığında; Akın ATAUZ'un da belirttiği gibi kentlerin kadın ve erkek olarak sınıflandırılmasında kentte kullanılan taşıma araçlarının da etkisi vardır. Tarihsel süreçte mekânlara bakıldığında arabalar için kullanılan at, deve vb. hayvanlar, kervanlar, o kentte bulunmuş, kente nüfuz eden toplumsal cinsiyetin özelliğine göre belirlenirdi. Yani kullanılan araçların da eril olmasından kentte erkeklerin egemen olduğu görülmektedir. Ancak 19.-20. yüzyıla geldiğimizde yapılan tren, uçak, vapur seferleriyle kadınların mekâna katılımı görülmektedir.⁴⁸⁶

Buradan bir kentin, mekânın bile cinsiyetinin erkek veyahut kadın olduğunu taşıma araçlarından dahi anlayabileceğimiz görülmektedir. Aynı zamanda kadınların mekâna katılımı için taşıma araçlarının da etkin bir faktör olduğunu eklemek gerekmektedir.

Kadınlar hava karardıktan sonra genelde toplu taşıma araçlarını kullanamamaktadırlar. Bunun başlıca sebebi güvenlik problemidir. Kadınlar için iki durak arasında da inişi sağlayacak tarifeler uygulanabilir.

Kadınların topluma katılımını artıran park, sahil, spor alanlarında yapacakları faaliyetler hava karardıktan sonra sınırlı olmaktadır. Bunun birincil sebebi toplu taşıma araçlarını kullanımında olduğu gibi güvenlik problemidir. Oysaki kadınları özellikle sosyal hayata katacak bu tür kamusal alanların günün her saatinde kullanımının sağlanması yerel yönetimlerin başlıca görevleri arasındadır. Özellikle ana yol olmayan caddelerin ıssızlığı, karanlığı için gerekli düzenlemelerin yapılması aydınlatma konusunda önemlidir.

Kadınların topluma katılımında fayda sağlayan bir diğer etken de eğlence ve spor hizmetleridir. Erkeklerin spor yapmalarını sağlayan saha ve alanlar mevcutken kadınlar için sadece parklara yapılan kadın, erkek ve bazen de çocukların kullandığı spor aletleri mevcuttur. Bu aletlerle muhtemelen kadınların parkta çocukları oynarken spor yapmalarını amaçlamış olsa da, herkesin kullanımına açık olması parka gelen çocuklar tarafından dahi kullanılması sebebiyle işlevselliğini yitirmiştir. Bunların yerine kadının sağlığı da düşünülerek yüzme, fitness, voleybol, basketbol gibi hizmetleri de içeren daha uzun zamanlı ve dönemli spor yapmasını sağlayan ücretsiz ya da düşük ücretli spor merkezleri açılmalıdır. Bu merkezleri değişik kentin

⁴⁸⁶ Akın Atauz, *a.g.m.*, s. 54-58.

değişik statülerinden kadınların kullanacağı düşünülerek uygulamalar açık ya da kapalı olarak düzenlenmelidir.

Bazı belediyelerin uygulamakta oldukları “hobi bahçeleri” mevcuttur. Bu bahçeler kadının ev dışından çıkartılıp, sosyal yaşama katılımını sağlamaktadır. Uygulamanın diğer belediyelerde de hayata geçirilmesi sağlanmalıdır.

Kadınların büyük bir çoğunluğu günümüzde ev işçisi konumundadırlar. Kadınların ev içerisinde ürettiklerini pazarlarda satarak hem ekonomiye hem de topluma katılabilmeleri için semt pazarları açılması önemli bir gelişme olacaktır.

5.2.1.7. Eğlence ve Dinlenme Hizmetleri

Yerel yönetimler kadın ve genç kızların psikolojik ve fizyolojik gelişimlerini sağlayacak, onları ev merkezli özel alanlarından çıkartarak sosyal yaşama katacak, boş zamanlarını değerlendirmelerini sağlayan, kişisel özelliklerine uygun, eğlendirici ve dinlendirici aktiviteler sunarak kadınların iş yükü yorgunluklarını atmasını sağlayacak, onları ruhen dinginliğe ulaştıracak, rutin yaşamlarından uzaklaştıracak çeşitli hizmetler sunmalıdır. Bu hizmetler içerisinde nelerin sunulacağıının belirlenmesinde kadınların eğlence tercihleri araştırılmalıdır.

Bazı yerel yönetimlerin düzenlendiği tarih, kültür gezileri ve bu kapsamdaki müze gezileri kadınların sosyalleşme ihtiyacını karşılar niteliktedir. Fotoğrafçılık, müzik, el sanatları kursları da kadınların kendini geliştirmesinde maddi manevi destekler sunmaktadır.

5.2.1.8. Kadın Dostu Kentler

“Kadın Dostu Kentler”, kadınların ve kız çocuklarının sağlık, eğitim, istihdam olanakları, sosyal hizmetlere, şiddete maruz kaldıklarında haklarının korunmasını sağlayan mekanizmalara ulaşmaları, kentsel hizmetlere (ulaşım, konut vb.) ulaşımı ve kentsel yaşam alanlarından eşit bir şekilde yararlanmalarını destekleyen kentler olarak tanımlanmaktadır.⁴⁸⁷

“Kadın Dostu Kentler Birleşmiş Milletler Ortak Programı”, yerel yönetimlerin planlama süreçlerinde toplumsal cinsiyet eşitliğini yerleştirmeyi amaçlamaktadır.

⁴⁸⁷ T.C. Samsun Valiliği Resmi Genel Ağ Ortamı, “Kadın Dostu Kentler Projesi”, <http://samsun.gov.tr/?bolum=valilik-projeleri&icerik=154> (Erişim Tarihi: 01.08.2014) ; Bianet, “ Kadın Dostu Altı İl Daha”, <http://bianet.org/bianet/kadin/131876-kadin-dostu-alti-il-daha> , (Erişim Tarihi: 01.08.2014).

Ayrıca sürece paralel olarak yerel yönetimler ve kadın örgütlerinin arasındaki ilişkinin kuvvetlendirilmesi ve işbirliğinin artırılmasını da amaçlamaktadır.

Programın ulusal ortağı ve temel paydaşı İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğüdür. Program UNFPA (Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu) ve UNDP (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı) tarafından yürütülmektedir. Kadın Dostu Kentler – 2 Ortak Programı, İsveç Uluslararası İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (SIDA) tarafından finanse edilmektedir.

Projenin hedefi kadın STK'lar ile ulusal ve yerel düzeydeki devlet kurumları arasındaki işbirliğinin sağlanarak, yapılacak olan yerel çalışmalarda toplumsal cinsiyet eşitliğinin de gözetilerek "Kadın Dostu Kentler" in oluşmasına zemin hazırlayacak bir ortamın oluşturulmasıdır. Bu sebeple yerel yönetimlerin ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda faaliyet gösteren STK'ların kapasitelerinin artırılması, Yerel kadın STK'ları ile yerel yönetimlerin arasındaki işbirliğinin güçlendirilmesi gerekmektedir.

"Kadın Dostu Kentler Birleşmiş Milletler Ortak Programı"nın beklenen sonuçlar şu şekilde özetlenmektedir:

- Yerel yönetimlerin, başta İçişleri Bakanlığı olmak üzere ilgili Bakanlıklar ve teşkilatlarının, toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı hizmet sunmaları ve politikalarını bu eşitlik çerçevesinde geliştirmeleri gerekmektedir.
- Yerel yönetimler ve kadın STK'larının kadınların yaşam şartlarının iyileştirilmesi amacıyla mekanizmalar geliştirmeleri,
- "Kadın Dostu Kentler" in geliştirilmesi amacıyla cinsiyete duyarlı şehir planlama yaklaşımının uygulanması,
- Stratejik plan ve bütçe hazırlama sürecinde, projenin sürdürüldüğü illerde toplumsal cinsiyet eşitliği yaklaşımının benimsenmesi,
- Farkındalık çalışmaları ile toplumsal cinsiyet eşitliği alanında duyarlılığın artırılması,
- Hizmetlerin mahalle düzeyinde sağlanması,

- Yerel kadın STK'larının toplumsal cinsiyet ve savunuculuğu alanlarında kapasitelerinin geliştirilmesidir.

Görüldüğü gibi “Kadın Dostu Kentler Birleşmiş Milletler Ortak Programı” yerel yönetimlerin plan ve programlama süreçlerinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin gözetilmesi, stratejik plan, bütçe ve kentle ilgili yapılaşmalarda cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi ve bunun sonucunda da kadınların topluma katılımını sağlayacak önemli bir projedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kadınlar tarih boyunca cinsiyet eşitsizliği ve ayrımcılığı ile karşı karşıya kalmışlardır. Toplumda konumlandırılışları erkeklerden daha düşük düzeyde olmuş, erkeklere nazaran daha az hak sahibi olmuşlardır. Örneğin kadın istihdamının başlangıç noktası olan Sanayi Devrimi'ne bakıldığında, kadın erkeklerle aynı işleri yapmış, aynı kötü ve sağlıksız şartlarda çalışmış; ancak ucuz iş gücü olarak görülmüş, emeği sömürülmüştür.

Kadınların sadece eğitim, işgücü, siyaset alanlarında değil, hemen hemen toplumun tüm alanlarında ve ev içerisinde erkeklere göre ikincil statüde olmasının nedeni ataerkil yapıdır. Toplumumuz, tarihsel süreç içerisinde erkeklerin kadınlardan üstün olduğunun içselleştirildiği, erkeklerin kazancının birincil, kadınlarınkini ise ikincil gören cinsiyet rollerinin öğrenildiği erkek egemen toplum yapısının içerisinde şekillenmektedir. Ülkemizde de eşitliğe yönelik bazı gelişmeler kaydedilmesine rağmen kadınlar halen ayrımcılığa maruz kalabilmektedirler. Erkek egemen yapı muhafaza edildiği sürece cinsler arası eşitsizlik devam edecektir.

Toplumsal cinsiyete dayalı işbölümü ve ataerkil yapı kadınların sınırlarını özel alan olarak nitelendirdiğimiz ev içi alan olarak çizerek kadınların toplumsal hayatta bir varlık gösterememelerine sebep olmuştur.

Kadınların eşitliği ile ilgili yasal düzenlemelerin toplumsal hayata yeterince yansımaması, parlamentodaki düşük temsil oranı, karar mekanizmalarına, işgücüne, eğitime katılamama, kadınların toplumsal hayata da katılamamasını beraberinde getirmiştir. Oysaki kadınlar; hem aile içerisindeki ilişkiler açısından, hem de toplumda anahtar rol oynamaktadırlar. Kadınların oynayabilecekleri bu rolün farkına varmaları ve kadınların bu potansiyellerini kullanmaları topluma katılmaları sayesinde gerçekleşecektir.

Kadınlar için yapılan yasal düzenlemelerin toplumsal hayata yansımaları, insan haklarından tam anlamıyla yararlanmaları, toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılıklardan arınmaları, topluma katılarak yaşadıkları yerlerde güçlenmeleri, yerel yönetimlerin belirleyeceği politikalara bağlıdır.

Yerel yönetimlerin kadınların topluma katılımını sağlayacak, onları toplumda görünür kılacak politikalara yönelik öneriler; çalışmada yer verilen yerel yönetimlerin hizmetlerinin hangi nitelikleri taşıması gerektiği, siyasal ve yerel karar

mekanizmalarına katılım, kentsel hizmetler, sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği, kadına yönelik şiddet, ekonomik güçlenme, işgücü ve çalışma hayatı, eğitim, sağlık hizmetleri, toplumsal cinsiyet eşitliği, farkındalık yaratma başlıkları altında sunulacaktır.

Çalışmada kadınların toplumsal hayata katılımını sınırlayan başlıca etken olarak, kadınların toplumun kendilerine biçtiği rollerine uygun görülen işlerde çalışmasından, ev içindeki işbölümüne, işe kabul edilme, terfi aşamasına kadar belirleyici olan; toplumsal cinsiyet rolleri ve bu rollerin öğrenildiği sosyalleşme sürecinden bahsetmiştik. Yerel yönetimlerin kadınların topluma katılımını sağlamasında yapacağı en önemli adım, demokrasinin bir gereği, sürdürülebilir kalkınmasının önemli bir basamağı olan cinsiyet eşitliğini, yapacakları tüm politikalara entegre etmeleridir. Yerel yönetimlerin kentte yaşayan her iki cins için eşitliği politikalarına yansıtması gerekmektedir. Bu konuda aşağıdaki önlemler alınabilir:

- Öncelikle her yerel yönetim kendi ili bazında toplumsal cinsiyet eşitliğinin hangi düzeyde olduğunu görmek için veri toplama ve analiz etme yoluna gitmelidir. Yerel yönetimlerin bu çalışmalara illerindeki üniversitelerin, kadın örgütlerinin katılımını sağlamalıdır.
- Yerel yönetimlerin hizmet üretirken cinsiyetçi politikalardan kaçınması, kadınların talepleri doğrultusunda projeler üretmesi ve kadınları karar alma süreçlerine katmaları gerekmektedir.
- Toplumumuzdaki ataerkil yapıdan kaynaklanan kadınlara yönelik toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden dolayı, toplumsal hayata katılımı engelleyen faktörlerin ortadan kaldırılması ve eğitim, öğretim, işgücüne katılımı için yerel yönetimlerin gerekirse sosyal destekli uygulamalar gerçekleştirmesi gerekmektedir.
- AB ülkelerindeki yerel yönetimlerin pek çoğunda, yerel yönetimlerin politikalarını toplumsal cinsiyet eşitliği bakımından değerlendiren 'yerel eşitlik büroları' mevcuttur. Örneğin İngiltere'de bulunan 'planlama büroları' birimleri kent yapısının kadınların ihtiyaçları düşünülerek şekillenmesini sağlamaktadır. Bunlar hem demokratik katılımın sağlanması hem de cinsiyet eşitliği açısından kamusal yaşamın en

önemli adımlarıdır. Yerel yönetimlerin dünyadaki bu tür uygulamaları model alması gerekmektedir.

- Gerek medyada gerek kitaplarda kadın erkek rol etiketlerinin değiştirilmesi için gerekli işlemler yapılmalıdır. Özellikle okul kitapları kadını küçük düşürücü, ayrımcı, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yol açan içeriklerden yalıtılmalıdır.
- Stratejik Planlamada kadınlara yönelik faaliyetler ve yapılması düşünülen projeler yer almaktadır. Fakat yerel yönetimlerin halen “cinsiyete duyarlı stratejik plan” ve “cinsiyete duyarlı bütçeleme” yolunda somut adımlar atmadıkları görülmektedir. Kaynakların eşit kullanımı; kadının beceri, yeteneklerini ortaya çıkararak, onları üretken kılarak topluma katılan bireyler haline dönüştürecek projeler üretilmesi anlamına gelmektedir.
- Anayasada 2001 ve 2004 yıllarında kadın erkek eşitliği kapsamına alabileceğimiz değişiklikler yapılmıştır. Anayasa'nın 10. maddesinde “Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir.” 41. maddesinde ise “Aile Türk toplumunun temelidir” ifadesinden sonra “... ve eşler arasında eşitliğe dayanır” ifadeleri eklenerek yer almaktadır. Bu eklemelerin yapılması cinsiyet eşitsizliklerinin giderilmesi adına kadınlar için önemli adımlar olsa da kadınlar için özel yasalar çıkarılması eşitliğin sağlanması için daha yapıcı ve kalıcı olacaktır. Bu bağlamda yerel yönetimlerin yapacağı başlıca görev hükümete bu konuda baskı uygulamak olacaktır.

Eğitim kadınların toplumsal hayata, işgücüne katılmalarında ve insana yakışır bir hayat sürmek için sağlanan temel bir haktır. Ancak eğitimin kadınlara da erkeklerde olduğu gibi eşit ve nitelikli bir biçimde sunulması gerekmektedir. Türkiye’de kız çocuklarının erkeklere oranla özellikle bazı bölgelerde eğitime katılım oranlarının düşük olduğu görülmektedir. Bu oranların düşük olmasının başlıca nedenleri arasında geleneksel düzenin kalıplaştırdığı “kız çocuğu okumaz” gibi yargılar gelmektedir. Toplumun öncelikle bu yargılardan arındırılması gerekmektedir. Bu arındırma yine eğitimle olacaktır. Eğitimin aynı zamanda kadınların ekonomik potansiyellerinin artmasında, özgüvenlerini kazanmalarında katkı sağlamaktadır. Kadının eğitimle kazanacağı bilgi ve beceriler ülkeye de doğrudan yansiyarak, ülkenin sosyal ve ekonomik alanda gelişimini sağlamaktadır. Dolayısıyla kız

çocuklarının eğitimleri önündeki sınırlayıcıları ortadan kaldıracak yerel düzeyde politikalar geliştirilmelidir. Yerel yönetimlerin kadınların topluma katılımında eğitimi gözeterek yaratabileceği politikalar şöyle sıralanmaktadır:

- Eğitim, kadınların toplumsal hayata katılımını olumlu yönde etkileyen faktörlerden biridir. Kadın eğitim sahibi oldukça kendi özel alanından çıkmakta, diğer insanlarla iletişim içerisinde olmakta, hareket alanı artmakta, kendi çocuklarının da eğitimi olmasını sağlamaktadır. Bu bakımdan yerel yönetimlerin toplumun bugün ve gelecekte eğitilmiş bireylerden oluşması için başta okullaşma oranı düşük olan bölgeler olmak üzere kadınların eğitimi ile ilgili projeler üretmesi gerekmektedir.
- Kız çocuklarının eğitim görmeleri aynı zamanda ev dışarısına çıkmaları için de bir fırsat yaratmaktadır. Dolayısıyla kızların eğitim oranının artırılması, okuldan ayrılma oranının düşürülmesi gibi önlemlerin alınması; yine okuldan ayrılmak zorunda kalan kız çocukları için onlara eğitim imkânı sağlayacak projeler üretilmesi gerekmektedir. Bu önlem ve projeler başta yerel yönetimler olmak üzere STK'larla da işbirliği yapmak suretiyle hayata geçirilmelidir.
- Kız öğrencilerin eğitiminin sekteye uğramaması için yerel yönetimler, kendi sınırları içerisinde yer alan yurt, pansiyon gibi öğrencilerin kalacakları yerlerin STK'lar ve üniversiteler işbirliğinde sayıca çoğaltılmasını ve uygun fiyata barınma imkânını sağlamalıdır.
- Kız çocuklarının eğitimlerini devam ettirmeleri için yerel yönetimler ve STK'lar işbirliği içerisinde Yatılı İlköğretim Bölge Okulları'nın (YİBO) sayısının artırılması gerekmektedir.
- Yerel yönetimler eğitime katılımı artırmak için düşük gelirli ailelerin özellikle kız çocukları için ücretsiz ya da ucuz ulaşım fırsatı sağlamalıdır.
- Kız çocuklarının okul haricinde zamanlarını değerlendirmeleri amacıyla etüt merkezleri kurulmalıdır.
- Kadınların hem topluma katılmaları, hem de halk kütüphanelerini kullanarak eğitimlerini geliştirilmesi amacıyla halk kütüphanelerinin

yakınına kadınların çocuklarını bırakabilecekleri oyun alanları kurulmalıdır.

- Eğitim hakkı engellenmiş kadınlar için ise eğitim, parasız olarak sağlanmalı, çocuğu varsa eğitim gördüğü saatlerde çocuğunun bakım sorumluluğu yerel yönetimlerin kuracağı kreşlerde olmalıdır. Bilgiye erişimi de kolaylaştırılmalıdır.
- Ülkemizde bakım hizmeti sorumluluğu ailede kadınlardan sonra kız çocuklarına yüklenmiştir. Kız çocuklarının küçük kardeşlerine bakmaları örgün eğitimlerini sekteye uğratmaktadır. Oysaki yerel yönetimlerin mahalle bazında açacakları kreşler bir nebze de olsa kız çocuklarının bu yükü kamuya devrederek okullarına devam etmelerini sağlayacaktır.
- Kız çocuklarının küçük yaşta ve çoğunlukla zorla evlendirilmeleri eğitime dâhil olamamalarına sebep olduğu gibi ev içi alan hapsolmalarını, topluma katılımlarını engellemektedir. Yerel yönetimlerin kadın örgütleri, STK'lar, müftülük, İl-İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri işbirliği ile yapılacak ortak çalışmalarla düzenlenecek eğitim ve seminerlerde kız çocuklarının eğitiminin önemi aktarılmalıdır.

Kadın sağlığı da kadınların topluma katılımını etkileyen önemli faktörlerdendir. Sağlıksız kadın ev içerisinde kalarak topluma katılamamaktadır. Yerel yönetimlerin kadınların sağlığı ile yapabileceği hizmetler öneriler bazında şu şekilde sıralanmaktadır:

- Öncelikle yerel yönetimlerin kadınların sağlığı ile ilgili politikaları, kadınların sağlık hizmetlerine ulaşması kentte yaşayan her cins için eşit olmalı, farklılıklar görülmemelidir.
- Kadınlar doğurgan özelliklerinden dolayı erkeklere oranla daha fazla ek sağlık hizmetlerine ihtiyaç duymaktadırlar. Dolayısıyla birincil kullanıcı olan kadınların yararlanacağı sağlık hizmetlerinin yerel yönetimlerce sayıca çoğaltılması ve durumlarının iyileştirilmesi gerekmektedir.
- Mobil sağlık taraması yapılarak sağlık hizmetlerinin her kesime ulaştırılması sağlanmalıdır.

- Kadınların kendilerine sunulan sağlık hizmetlerinden ücretsiz olarak yararlandırılmaları gerekmektedir. Bütçeden sağlıkla ilgili gerekli aktarımlar yapılmalıdır.
- Kadınların yaşamış oldukları şiddet, bazı kadınların evlilikleri boyunca yaşadıkları baskılar, bunalımlar, karşılaştıkları toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinden dolayı ruh sağlıklarının bozulması durumu söz konusudur ve kadınların topluma katılımını engellemektedir. Dolayısıyla yerel yönetimlerin psikolojik danışma hizmetlerini yaygınlaştırması gerekmektedir.
- Kadınların hayatları boyunca yaşadıkları adet görme, doğum ve menopoz vb. cinsel nitelikli genellikle olumsuz çağrışımlar yapmaktadır. Kadınların bu tür sorunlarına çözüm yolları ararken toplumda kadınların sağlıksız, güçsüz olmadığının bu tür sorunların yaşamın doğal bir sonucu olduğunun altının çizilmesi gerekmektedir. Yerel yönetimler kentte görev alan doktorların da katılımıyla bu konuda seminerler düzenlemelidir.
- Kadın sağlığının sadece üreme sağlığına indirgenmemesi gerekmektedir. Bunun yanında kadına, Kadın Danışma Merkezi, Toplum Merkezleri gibi psikolojik destek sağlayacak birimlerinde oluşturulması gerekmektedir.
- Danışmanlık merkezlerinden sadece kadınların değil erkeklerin de hizmet alabilmelerinin önü açılmalıdır. Çünkü bu merkezlere başvuran kadınların sorunlarının çoğu erkek kaynaklıdır.
- Son olarak, yerel yönetimler tüm bu hizmetleri daha da ulaşılabilir kılmak için en azından belirli günlerde sağlık hizmetlerinin alındığı birimlere başta engelli kadınlar olmak üzere ücretsiz ulaşım sağlanmalıdır.

Tarih boyunca kültürlere bakıldığında kent ve mekânların erkekler tarafından biçimlendirildiği görülmektedir. Günümüzde de çok farklı olmayan bu durum için eşitliği içeren çözüm yolları üretilmelidir. Kadının kente katılımı topluma katılımı anlamına gelmektedir. Dolayısıyla yerel yönetimlerin kenti yeniden biçimlendirme, yönetme bakımından kentin tümünü kapsayan eşitlikçi düzenlemeler yapması gerekmektedir. Bu düzenlemeler şu şekilde sıralanabilir:

- Bireylerin kente katılımını sağlayan Belediye Kanunu'nda da yerini alan "hemşehri hukuku" nun erkekler üzerinden yürüdüğü görülmektedir. Belki de bunun sebebi "hemşehri" kavramının eril olmasından kaynaklanmaktadır. Erkekler için hemşehrilik kavramı dayanışma, kendini güvende hissetme anlamına gelirken; kadınlar için kısıtlama anlamı taşır. Oysaki bu kavram toplumun şekillenmesinde ve kadınların kente uyum sağlamasında önemli bir yer tutar. Yerel yönetimlerin kavrama kanunda yer vermesi önemli bir gelişme olmakla birlikte kadınların hemşehrilik kavramında kapladığı alanın artırılması gerekmektedir.
- Bu alanların başında gelen, kentlerde kadınların yaşam alanının mahalle olduğu düşünülürse mahalle bazında ihtiyaçların belirlenmesi ve sağlanması öncelik arz etmektedir.
- Kentteki mekân dağılımları bireylerin sosyal, kültürel, toplumsal katılımına yardımcı olacak şekilde, her iki cins için kentte eşit bir biçimde konumlandırılmalıdır. Kente dair bu tür düzenlemeler kent sakinlerinin de karar alma mekanizmalarına katılmasını sağlayacaktır.
- Kadınların kentte hareketinin sınırlı olduğu görülmektedir. Dolayısıyla kadınların boş zamanlarını değerlendirebileceği, spor yapabileceği alanların oluşturulmasında öncelikli sorumluluk yerel yönetimlere düşmektedir.
- Kadınlar belirli saatten sonra, özellikle akşam hava karardıktan sonra sokağa çıkmayı güvenli bulmamaktadırlar. Kadınların topluma katılımını sağlayan mekânsal alanlardan park, bahçe, spor alanları için gerekli aydınlatma ve güvenlik önlemlerinin alınması gerekmektedir.
- Kadınlar yine belirli saatten sonra toplu taşıma araçlarını da kullanamamaktadır. Dolayısıyla kadın için belirli saatten sonra durak dışı ya da iki durak arasında yolcu indirip bindirebilmelidir.
- Okuma yazma bilmeyen kadınların da olduğu dikkate alınarak duraklarda sesli ya da resimli levhalar bulundurulmalıdır.
- Kadınların sağlık hizmetlerini alacakları birimlere özellikle doğumevlerine ücretsiz ulaşımın sağlanması yerel ve merkezi

hükümetlerce sağlanabilir. Dolmuş ve minibüslerde ücretlerde öğrenci indirimini gibi kadınlara da indirim sağlanmalıdır.

- Yerel yönetimler alt yapılarda da kadınlara yönelik dönüşümlerde bulunmalıdırlar. Kentsel yapının pazar, çocuk ve engelli arabalarının kullanımını ve yaya ulaşımını kolaylaştıracak şekilde düzenlenmelidir. Örneğin kadınlar çocuk arabası, pazar çantası taşıyabilirler ya da ayakkabıları erkeklerin giydikleri ayakkabılardan daha farklı, genelde topukludur. Dolayısıyla ışık geçişlerini bile bu etkenlere göre ayarlamak gerekmektedir.

Yerel yönetimlerin kadınların toplum içerisinde sosyal olarak yer almaları için, sosyal uygulamalara yer vermeleri gerekmektedir. Kentte yaşayan vatandaşlar için ilgi alanlarına yönelik katılacakları sosyal, kültürel aktiviteler üretilerek topluma katılımları sağlanmalıdır.

- Yerel yönetimlerin kentte yaşayan yoksul kadınlar ve kente göç etmiş kadınlar için, geziler düzenlenmesi şehri tanımaları için çok önemlidir.
- Kentte yaşayan bireyler için sosyal, kültürel, sanatsal programların çalışma, ulaşım koşullarıyla bağlantılı, birbirini bütünleyen şekilde oluşturulması gerekmektedir.
- Engelli kadınlar sosyal faaliyetlere katılmakta zorluk çekmektedirler. Kadın toplumsal katılımını sağlamak amacıyla yerel yönetimlerin sanat, kültür, özellikle spor alanında faaliyetlerde bulunmalarını sağlayacak projeler üretmesi gerekmektedir.
- Yerel yönetimlerde etkinliklerinin genelde yaz aylarında düzenlendiği görülmektedir. Oysaki kadınlar yerel yönetimlerden yaz ve kış ayları için farklı hizmetler beklemektedirler. Kadınlar kış aylarında ev dışında sosyal etkinliklerde bulunabilecekleri yerler olarak sadece AVM (Alışveriş merkezi)'leri görmektedirler. Yerel yönetimlerin bu bağlamda kış aylarında da etkinliklerinin artırılması gerekmektedir.

Kadının işgücü piyasasındaki konumunun iyileştirilmesi ülkelerin kalkınma sürecine olumlu olarak yansımaktadır. Aynı zamanda kadının doğrudan topluma katılımını sağlamaktadır. Bu da yerel yönetimlerin kadınlara yönelik istihdam ve çalışma hayatına katılımını artırıcı politikalar üretmesi büyük önem taşımaktadır.

- Kadını iş bulmaktan alıkoyan, işten ayrılma nedeni olan ya da yükselmesini engellen başlıca etkenler arasında çocuk bakımı yer almaktadır. Kadınlar yerel yönetimlerle bu sorunun bölüşülmesi yolu ile çözüm yolları bulmalıdır. Kadına doğum öncesi ve sonrası tanınan haklar örneğinde olduğu gibi, çocuk bakımında devlet ve yerel yönetim destekli bakım hizmetleri kadınların işgücüne katılmasında etkin rol oynayacaktır.
- Sosyal ve ekonomik alandaki eşitsizlikler açısından bakıldığında; büyük yerleşim birimi kentlerde dahi kreşlerinin yeterli seviyede olmadığı görülmektedir. Ülkemizde bölgesel eşitsizlikleri de dikkate aldığımızda bu durumun sosyal ve ekonomik olarak daha alt seviyede olan bölgelerimiz için de devam etmektedir. Bu bölgelerde mahalle bazında kreşlerin olmasının en azından çocuk bakımı konusunda toplumsal eşitsizlikleri önlemek için olumlu bir başlangıç olduğu düşünülmektedir. Yerel yönetimlerin hayata geçirmesini istediğimiz mahalle kreşlerinin, kreşte çocukları bulunan kadınlar arasında yeni bir sosyal ilişki şekillendirmesi, kadınlar arasındaki örgütlenmeyi ve dayanışmayı artıracakları beklenmektedir.
- Yerel yönetimlerin açacağı bakımevleri ve kreşlerden bakım ihtiyacı çocuklara sahip tüm kadınlar yararlanmalıdırlar. Kreşler sadece çalışan kadınların fayda sağlayacağı bir yapıya dönüşmemelidir. Kreşlerin çalışmayan ama topluma katılmak, sosyalleşmek isteyen kadınlar için de belirli bir zaman dilimi açacağı unutulmamalıdır.
- Kadınların çalışma hayatını engelleyen sebeplerden biri de hasta, yaşlı bakımıdır. Yaşlanan bir toplum olduğumuz göz önünde bulundurularak yaşlı bakımıyla ilgili tüm yükün kadınların sırtında olması önlenmelidir.
- Yerel yönetimlerin sağlamış olduğu kreş, yaşlı, hasta bakımevleri kadınlar için yeni istihdam alanları demektir. Hizmetin azalması ise kadınların hane içindeki karşılıksız çalışmalarının artması demektir. Yerel yönetimlerin yaşlı bakım evleri için de politikalar üretmesi gerekmektedir.
- Kadın istihdamının sağlanması amacıyla, İŞKUR, İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Kadın örgütlerinin işbirliği ile yerel yönetimlerin istihdam

garantili mesleki kurslar açması, kadınların işgücüne ve topluma katılımını sağlayacaktır.

- Meslek örgütleri ile işbirliği yaparak kadınların işyerlerinde uygulamalı eğitim alması sağlanmalıdır.
- Kadınların sadece iş bulmakla çalışma hayatına katılmasının ötesinde mikro kredi uygulamalarından da yararlandırılması sağlanarak, girişimcilik açısından yönlendirilmelidirler.
- Medeni kanunla birlikte kadının evdeki görünmez emeği tanınarak, mal paylaşımında eşitliğe gidilmiştir. Aynı eşitliğin ev içinde çalışan “ücretsiz aile işçisi” olarak tanımladığımız kadınlar için de sosyal güvenlik hakkı tanınarak sağlanması için yerel yönetimler devlete baskı yapmalıdırlar.
- Kadınların ev içerisinde ürettikleri satabilmeleri için tezgâhlar için kira ödeme şartı olmadan pazarlar oluşturulmalıdır.
- Engellilerin iş bulmaları kadar işe gidip gelmeleri de kentteki ulaşım sorununun da etkisiyle zor olmaktadır. Bu sebeple engelli kadınlar için öncelikle kendi ev ortamlarında çalışabilecekleri bir iş ortamı oluşturulması sağlanmalıdır.

Günümüzde kadına yönelik aile içi şiddetin gün geçtikçe arttığı yadsınamaz bir gerçektir. Şiddet gören kadın toplumdan kopmakta, kendini güvenini kaybetmekte, asosyal bir yaşam sürdürmektedir. Şiddetle ilgili yasal bazı düzenlemeler yapılmakla birlikte, şiddet sorunun yaşadıkları yerlerde önlenmesi kadınlar için daha etkili bir yoldur. Belediyelerin şiddetle ilgili yapması gerekenler Belediye Kanununda da yer alarak yerel yönetimlerin bu konuda da hizmet vermelerine yasalarla zorunluluk getirilmiştir. Şiddetle ilgili yerel yönetimlerin uygulayabileceği, iyileştirebileceği politikalar şöyle sıralanabilir:

- Şiddet, sadece şiddet gören kadını ve çocuğunu ilgilendiren bir olay değil; aynı zamanda toplumsal bir sorundur. Şiddetle mücadelenin bir devlet politikası haline dönüştürülmesi ve yerel yönetimler tarafından şiddetin diğer kamu kuruluşları, özel sektör ve STK'lar işbirliğinde toplumda her cins tarafından görünür olması sağlanmalıdır.

- Yerel yönetimlerin basın yoluyla, şiddetin aile içinde de doğal karşılanamayacağı, şiddetin yasalarca suç olduğunun altının çizilmesi önemlidir. Ayrıca kadının haklarını öğrenmesi amacıyla programlar yayınlanmalıdır.
- Belediye Kanunu'na göre nüfusu 50.000 nin üzerinde olan belediyelerin, Kadın Sığınmaevi açmak zorunda olduğunu belirtilmektedir. Kadına yönelik şiddete karşı önlemler arasında en önemli yeri tutan Kadın Sığınmaevleri'nin sayısının yetersiz olduğu görülmektedir. Hatta kanuni bir zorunluluk ta olmasına rağmen bu şartı taşıyan belediyelerden bazılarının halen Kadın Sığınmaevleri açmadığı görülmektedir. Açan belediyelerin birçoğunun ise bunu sadece kanunda olması sebebiyle yaptıklarından kamusal hizmetten ziyade personel destek hizmeti şeklinde sunmaktadırlar.
- Sığınmaevlerinin kadınların içerisinde bulunduğu sorunların çözümü, kadının güçlendirilmesi, haklarını öğrenmesi, toplum hayatına katılmalarında etkili olacak şekilde hizmet vermesi gerekmektedir.
- Şiddete maruz kalan kadınların çocukları da en az şiddet gören anneleri kadar olumsuz etkilenmektedirler. Bu sebeple Kadın Sığınmaevleri'nde bulunacak sosyal hizmet uzmanlarının şiddetin çocuk üzerindeki etkilerini en aza indirecek çalışmalarda bulunması gerekmektedir.
- Kadın Sığınmaevleri'nde kadınlar varsa çocukları ile kalabilmektedirler. Yalnız eğer çocuk 12 yaşını aşmış erkekse sığınmaevine alınmamaktadır. Dolayısıyla çocuğuyla merkezde kalmak isteyen kadın merkezden ayrılmak zorunda kalmaktadır. 12 yaş üstü erkek çocukların da hizmetten yararlanabilmeleri için yerel yöntemlerin çözüm bulması gerekmektedir.
- Şiddetle mücadelede en önemli süreçlerden biri de hukuki işlemlerdir. Kadınlar adli yardım süreçlerinde avukatların değişmesi, avukatlara ulaşmada güçlük çekilmesi, ücret sıkıntısından dolayı avukatlar tarafından kadınlara yeterince bilgi aktarımı yapılmaması gibi sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Kadınların bu süreci sıkıntısız

atlatmaları için yerel yönetimler ile barolar arasında işbirliği içerisinde barolarda kadınlarla ilgili birimler kurulmalıdır.

- Kadın Konukevlerinin sayısının artırılması gerekmektedir.
- Zihinsel engelli ya da gördüğü şiddetten dolayı ruh sağlığı bozulan kadınlar için ayrı birimler açılmalıdır.
- Şiddete uğrayan kadınlara hizmet verecek olan kamu kuruluşlarındaki personeller eğitilmeli, kadın bakış açısına sahip olmalı. Maddi açıdan desteklenmelidir.
- Ayrıca yerel yönetimler kadınları şiddete uğradığında neler yapması gerektiği ve hakları konusunda bilinçlendirmelidir.
- Kadına şiddet yapan erkekler için de onların rehabilitasyonunu sağlayacak Kadın Sığınmaevleri türünde uygulamalar geliştirilebilir. Böylece erkek kaynaklı şiddet türünün biraz da olsa azalması mümkün olacaktır.
- Son olarak yerel yönetimlerin şiddete uğrayan kadınlara hizmet verecek olan kamu kuruluşlarındaki mekanizmaların denetlenmesi için birim oluşturması gerekmektedir.

Kadının siyasete katılımı hemcinsi olarak kadınların yaşadığı sorunları anlama, bu sorunları ilgili kamusal mercilere iletme, çözümünde kadına duyarlı politikalar oluşturulmasına öncülük etmek için etkilidir. Yerel yönetimlerin kadınların yerel düzeyde yönetime katılmasını sağlaması gerekmektedir.

- Yerel yönetimlerin kadın bakış açısını yerleştirmek için özellikle yönetici nitelikli kadın çalışan sayısını artırması gerekmektedir.
- Kent konseyleri oluşturulurken cinsiyet eşitliğinde denge sağlanarak kadınların da katılımı sağlanmalı, rolleri belirlenmelidir.
- Kent konseylerine katılıma bakıldığında öteden beri güç sahibi olan örgüt ve temsilcilerin yer aldığını, kadın sayısının erkeklere oranla az olduğu görülmektedir. Daha geniş çaplı örgütlerin yer alacağı çağrılar yapılmalıdır. Ayrıca kent konseylerinde katılımda bulunanların yerel

yönetim açısından yanlı, kamuoyunun güvenini sağlamak, krizlerde destek amaçlı bulunmamaları; kamu yararını gözetmesi gerekmektedir.

- Toplumsal cinsiyet eşitliğinin yasalarda yerini bulması için öncelikle parlamentodaki milletvekillerinin ataerkil ittifakının ortadan kaldırılması gerekmektedir. Kadınların siyasete katılımı, bu ittifakı kadınların lehine çevirecektir.
- Anayasal değişikliklerle ilgili olarak Ulusal Eylem Planları'nda, kadın örgütleri, sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarında da yer alan olumlu ayrımcılık politikalarının yaygın bir biçimi olarak gördüğümüz kota uygulamalarının sadece partilerin bildirilerinde, söylemlerinde kalmayarak seçim yasasına, siyasi partiler yasasına ve yerel yönetimler yasasına konulması gerekmektedir. Engelli kadınlar için ayrı bir kota oranı belirlemek engelli kadınların topluma katılması için yapılacak politikalar için önemli olacaktır.

Kadınların toplumsal hayata katılımının artırılması ve kadın sorunlarının çözümü için çalışan kurum kuruluşlarla eşgüdüm içerisinde çalışılması gereklidir.

- STK'lar özellikle kadınların sosyalleşmesi ve istihdamını gerçekleştirmesi açısından önemli bir rol oynamaktadırlar. Yerel yönetimler STK'ları kendi hizmetleri önündeki engeller, ya da bazen benzer hizmetleri götürdükleri için rakip olarak görmemelidirler. Aksine onları kendi hizmet götüremedikleri yerlere hizmet erişimini sağlayan işbirlikçiler olarak görmelidirler. Bu aynı zamanda yerel yönetimlerin üzerindeki riski paylaşmayı da sağlamaktadır.
- Yerel yönetimler kadınlara yönelik hizmetlerinde özellikle stratejik plan hazırlama sürecinde, kentle ilgili kararlarda, değerlendirmelerde diğer kamu ve kuruluşlar, STK'lar, üniversitelerle eşgüdüm içerisinde çalışmak suretiyle çalışma yoluna gitmelidirler. STK'lar kadınların sosyalleşmesi, temsili ve katılımı konusunda önemli sorumluluklar üstlenmişlerdir. Yerel yönetimler herhangi bir tıkanıklıkta ya da devlet kurumu olması sebebiyle bazı çerçevelerin dışına çıkamadığı durumlarda STK'ların hareket alanı daha geniş olduğundan STK'ların vasıtasıyla hizmetlerini gerçekleştirebilirler.

- Yerel yönetimlerin kadınların toplumsal, geleneksel, kültürel rollerden kaynaklanan ataerkil tutumlardan dolayı toplumsal hayata katılımını engellen faktörlerin ortadan kaldırılması, kadınların da eğitim, çalışma hayatındaki fırsatlardan eşit bir şekilde yararlanmalarını sağlayacak hizmetlerin sunumunun gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Yerel yönetimler bu hizmetlerin sağlanmasında STK'lar, üniversitelerle işbirliği içerisinde olmalı, gerekirse medyayla da eşgüdüm içerisinde olarak kadınların eğitim ve çalışma hayatına katılımının özendirilmesi gerekmektedir.

Kadınların topluma katılımını etkileyen yukarıda değindiğimiz önerilerin yanında yerel yönetimlerin de politikalarını üretirken şu hususları göz ardı etmemesi gerekmektedir.

- Kamu hizmetlerinde kadınlara karşı duyarlı politikalar üretmelidirler.
- Kadınlara yönelik yerel hizmetlerin niteliği, sayısı yerel yöneticilerin inisiyatifinde olmamalıdır.
- Toplumun her alanında toplumsal cinsiyet eşitliği sağlanmalıdır. Yerel yönetimlerin kadınlara sunacağı hizmetlerde cinsler arasında denge sağlanması yoluna gidilmelidir.
- Kaynaklardan kadın ve erkek eşit olarak yararlandırılmalıdır.
- Yerel yönetimler kadınlar için hizmet üretirken onları sadece aile düzeyinde ele almamalıdır. Bir birey olarak ele almalıdır.
- Sorunların tespit edilmesinde ve çözümü için saha çalışmalarının üzerinde durulmalıdır.
- Kadınları toplumda dezavantajlı konuma düşüren faktörler belirlenerek onları güçlendirici çalışmalar yapılmalıdır.
- Kadınların toplumda daha etkin, katılımcı, üretken bir rol üstlenmeleri sağlanmalıdır.
- Son yıllarda kadına yönelik yasal düzenlemeler mevcuttur. Ancak bu düzenlemelerin kadınların günlük hayatındaki gelişmelerinin kontrolü, izlenmesi yönüyle eksik kalmaktadır. Değerlendirilemeyen bu durumdan

dolayı yasalarda kadınlarla ilgili eksiklikler, geliştirilmesi gerekenler ya da yeni uygulamalarda da eksiklikler yaşanması söz konusudur.Yerel yönetimlerin yasalarla belirlenen kadınlarla ilgili hizmetleri hayata geçirdiklerinde kadınlar açısından etkisinin toplumsal hayattaki izlerinin değerlendirilmesi gerekmektedir.

- Stratejik planda yer alacak kadınların topluma katılımı ile ilgili politikaların ne derece etkili olduğunun periyodik olarak izlenmesi gerekmektedir.
- Yerel yönetimler kadınların ihtiyaçları doğrultusunda hizmetler üretirken aynı zamanda kadınların bu süreçlere katılımını da sağlamalıdır.
- Kadınların eğitime, istihdama, kente, siyasete, karar alma mekanizmalarına katılmakta erkeklerin halen gerisinde kaldıkları görülmektedir. Kadın ve erkeklerin gerek ekonomide gerek toplum ve siyasette eşit bir şekilde yer almalarının toplumumuza sağladığı faydaların yerel yönetimler öncülüğünde hem vatandaşlara hem de işveren konumunda yer alan kişilere yönelik diskur ve çalışmaların artırılması gerekmektedir.
- Kadınlar belediyelerin kendileri ile ilgili yaptıkları plan ve uygulamalara kolaylıkla erişilebilir olmalıdır.
- Toplumsal cinsiyete dayalı geleneksel ve ataerkil yargıların azaltılması gerekmektedir.
- Kadınların dezavantajlı konumdan avantajlı konuma getirilmesi sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

AFETİNAN Ayşe, Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1982.

AFETİNAN Ayşe, Atatürk ve Türk Kadın Haklarının Kazanılması Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1968.

AHMETBEYOĞLU Ali, Avrupa Hun İmparatorluğu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001.

AKDOĞAN Yalçın, "Yerel Siyaset-Kavramlar", Yerel Siyaset, Okutan Yayıncılık, İstanbul, 2008.

AKYÜZ Yahya, Türk Eğitim Tarihi, Pegem Akademi Yayınları, Ankara, 2005.

ALKAN Ayten, Belediye Kadınlara da Hizmet Eder, KADER, Ankara, 2006.

ALKAN Ayten, Yerel Yönetimler ve Cinsiyet Kadınların Kentte Görünmez Varlığı: Ankara Araştırması, Dipnot Yayınları, Ankara, 2005.

ALKAN Türker, Siyasal Bilinç ve Toplumsal Değişim, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1989.

ALTINDAL Aytunç, Türkiye'de Kadın: İnceleme, Anahtar Kitaplar Yayınları, İstanbul, 1991.

ALTINDAL Meral, Osmanlıda Kadın, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1994.

APATAY Çetinkaya, Türklerin Oba-Toplum Yaşantısındaki Düşünce ve İnançlarından Atatürk Türkiye'sinin Türk Kadınına, Kazancı Kitap Ticaret A.Ş., İstanbul, 1996.

ARAS Gökşen, "Kadının Tanımlanması ve İşgücüne Dâhil Edilmesi: Temel Sorunlar, Çözüm Önerileri ve Değerlendirmeler", Berna TOKUROĞLU, (ed.), Türkiye'de Kadının İşgücüne Katılımı, Güneydoğum Derneği, Poyraz Ofset Matbaacılık, Ankara, 2013.

ARASLI Oya, Seçim Sistemi Kavramı ve Türkiye'de Uygulanan Seçim Sistemleri (1876-1987), y.y., Ankara, 1989.

ARAT Necla, Kadın Sorunu, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul, 1980.

ARAT Necla, Kadınlar ve Siyasal Yaşam, Eşit Hak-Eşit Katılım, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yayınları, İstanbul, 1996.

ARAT Y., “Türkiye’de Kadının Siyasal Temsili Üzerine Gözlemler”, Kadın ve Sosyo Ekonomik Gelişme, Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Ankara, 1992.

ARSAL Sadri Maksudi, Türk Tarihi ve Hukuk: İslamiyetten Önceki Devir, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1947.

AŞIKPAŞAZADE Ahmed, Aşıkpaşaoğlu Tarihi, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1970.

AYATA Ayşe, “Türkiye’de Kadının Siyasete Katılımı”, Şirin TEKELİ, (ed.), Kadının Bakış Açısından 1980’ler Türkiye’sinde Kadın, İletişim Yayınları, İstanbul, 1990.

AYDIN Mehmet Akif, “Osmanlı Toplumunda Kadın ve Tanzimat Sonrası Gelişmeler”, Sosyal Hayatta Kadın, İslami İlimler Vakfı, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1996.

AYDIN Murat, Sosyal Politikalar ve Yerel Yönetimler, Yedirenk Yayınları, İstanbul, 2009.

AYTAÇ Serpil, Mustafa SEVÜKTEKİN, Özlem İŞİĞİÇOK, Nuran BAYRAM, Selver YILDIZ, Kadir Yasin ERYİĞİT, Çağdaş Sanayi Merkezlerinde Kadın İşgücünün Konumu: Bursa Örneği, TISK Yayınları, İstanbul, 2002.

BAHADIROĞLU Yavuz, Osmanlı Sarayları, Saray Hayatı ve Harem, BSR Yayın Grubu, Paradoks Kitap, İstanbul, 2012.

BAYRAM Coşkun, Kent Yönetimine Katılım ve Kent Konseyleri, Küresel Esintiler ve Yerel Etkiler Sarmalında Türk Kamu Yönetimi İçinde, Abdullah YILMAZ, Yavuz BOZKURT , (ed.), Gazi Kitapevi, Ankara, 2007.

BERKTAY Fatmagül, “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Feminizm”, Mehmet Ö. ALKAN, (ed.), Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Cumhuriyet’e Devreden Düşünce Mirası, Tanzimat ve Meşrutiyet’in Birikimi, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001.

BERKTAY Fatmagül, Tarihin Cinsiyeti, Metis Yayınları, İstanbul, 2003.

BHASIN Kamla, Toplumsal Cinsiyet “Bize Yüklenen Roller”, Çev. Kader Ay, Kadın Dayanışma Vakfı Yayınları, İstanbul, 2003.

CAPORAL Bernard, Kemalizm’de ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını I-III (1919-1970), Çev. Ercan EYÜBOĞLU, Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş., 1999.

ÇAKIR Serpil, Osmanlı Kadın Hareketi, Metis Yayınları, İstanbul, 1994.

ÇANDARLIOĞLU Gülçin, Türk Destan Kahramanları, And Yayınları, İstanbul, 1977.

ÇAYCI Abdurrahman, Gazi Mustafa Kemal Atatürk: Milli Bağımsızlık ve Çağdaşlaşma Önderi, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2002.

ÇİFTÇİ Oya, “Türk Kamu Yönetiminde Kadın Görevliler”, Türk Toplumunda Kadın, Nermin ABADAN UNAT, (ed.), Araştırma, Eğitim, Ekin Yayınları ve Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları, İstanbul, 1982.

ÇİFTÇİ Oya, Kadın Sorunu ve Türkiye’de Kamu Görevlisi Kadınlar, TODAİE, Ankara, 1982.

ÇOKER Ziya, Yönetim ve Siyaset, Kazancı Matbaası, Ankara, 1995.

ÇUKURÇAYIR Mehmet Akif, Siyasal Katılım ve Yerel Demokrasi, Çizgi Kitapevi, Konya, 2002.

ÇUKURÇAYIR Mehmet Akif, “Yerel Demokrasi Yerel Siyaset”, Yerel Siyaset, Okutan Yayıncılık, İstanbul, 2008.

DEMİRDİREK Hülya, Ülker ŞENER, 81 İl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karnesi, Matsa Basımevi, Ankara, 2014.

DOĞRAMACI Emel, Türkiye’de Kadın Hakları, y.y., 1982.

DOĞRAMACI Emel, Türkiye’de Kadının Dünü ve Bugünü, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1989.

DOĞRU Ramazan, “İşgücüne Katılımda Eğitimin Rolü”, Berna TOKUROĞLU,(ed.), Türkiye’de Kadının İşgücüne Katılımı, Güneydoğum Derneği, Poyraz Ofset Matbaacılık, Ankara, 2013.

DÖKMEN Zehra, Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2004.

DÖKMEN Zehra, Toplumsal Cinsiyet, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2006.

ECEVİT Yıldız, “Çalışma Yaşamında Kadın Emeğinin Kullanımı ve Kadın-Erkek Eşitliği”, Kadın-Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş: Eğitim, Çalışma Yaşamı ve Siyaset, TÜSİAD, İstanbul, 2000.

ECEVİT Yıldız, “Yerel Yönetimler ve Kadın Örgütleri İlişkisinde Eleştirel Bir Yaklaşım”, A.İLYASOĞLU, N.AKGÖKÇE, (ed.), Yerli Bir Feminizme Doğru, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2001.

EMREALP Sadun, Türkiye’nin Katılımcı-Demokratik Yerel Yönetim Modeli Olarak Dünyaya Armağanı: Kent Konseyleri, UCLG-MEWA Yayınları, İstanbul, 2010.

ERTÜRK Yakın, “Doğu Anadolu’da Modernleşme ve Kırsal Kadın”, Şirin TEKELİ, (ed.), Kadın Bakış Açısından 1980’ler Türkiye’de Kadın, İletişim Yayınları, İstanbul, 1990.

ERYILMAZ Bilal, Kamu Yönetimi, Üniversite Kitapevi, İzmir, 1994.

ERYILMAZ Bilal, Kamu Yönetimi, Nobel Yayınları, İstanbul, 2007.

ES Muharrem “Kent ve Kadın”, Fatma FİDAN, Tuncay YILMAZ, (ed.), Kadın Çalışma ve Toplum, , Sakarya Yayınları, Sakarya, 2008.

GÖKALP Ziya, Türk Ahlakı, y.y., İstanbul, 1989.

GÖKSEL Burhan, Çağlar Boyunca Türk Kadını ve Atatürk, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1993.

GÖZLER Kemal, Gürsel KAPLAN, İdare Hukuku Dersleri, Ekin Yayınları, Bursa, 2011.

GÖZÜBÜYÜK A.Şener, Yönetim Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara, 2006.

GÜL Muhittin, “Bizde Kadınların Siyasal Haklar Alması Ve İlk Kadın Milletvekillerimiz”, Cumhuriyet’in Kuruluşunun 75.Yılı Armağanı, Gazi Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâpları Tar. Arş. ve Uygulama Merkezi, Ankara, 1998.

GÜNAY Faruk, Vali Atamalarına İlişkin Yeni Bir Model, Sivas, 1999.

HASSAN Ümit, Osmanlı: Örgüt-İnanç-Davranış’tan Hukuk-İdeoloji’ye, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.

İÇLİ Gönül, Sosyolojiye Giriş, Anı Yayıncılık, Ankara, 2005.

İKDAM GAZETESİ, 1 Eylül 1925.

KADIN EMEĞİ VE İSTİHDAMI GİRİŞİMİ (KEİG) PLATFORMU, Türkiye’de Kadın Emeği Ve İstihdamına Yönelik Politikalar Kadın Emeği Ve İstihdamına Dair Politika ve Faaliyetlerin 12 İlde Değerlendirilmesi, Keig Yayınları, İstanbul, 2013.

KAFESOĞLU İbrahim, Türk Milli Kültürü, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2007.

KALAYCIOĞLU Ersin, Karşılaştırmalı Siyasal Katılma Siyasal Eylemin Kökenleri Üzerine Bir İnceleme, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1983.

KAPLAN Leyla, Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını (1908–1960), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1998.

KARATAŞ Sultan, Ülker ŞENER ve Nur OTARAN, Kadın Sığınmaevleri Kılavuzu, T.C.Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2008.

KAZGAN Gülten, "Türk Ekonomisinde Kadınların İşgücüne Katılması, Mesleki Dağılımı, Eğitim Düzeyi ve Sosyo-Ekonomik Statüsü", Türk Toplumunda Kadın, Nermin ABADAN UNAT, (ed.), Araştırma, Eğitim, Ekin Yayınları ve Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları, İstanbul, 1982.

KELEŞ Ruşen, Yerinden Yönetim ve Siyaset, Cem Yayınevi, İstanbul, 2009.

KIRKPINAR Leyla, "Türkiye'de Toplumsal Değişme Sürecinde Kadın", 75.Yılda Kadınlar ve Erkekler, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 1998.

KIŞLALI Ahmet Taner, Siyaset Bilimi, İmge Yayınevi, İstanbul, 2003.

KURNAZ Şefika, Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839–1923), T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1991.

KURNAZ Şefika, Cumhuriyet Döneminde Türk Kadını (1839–1923), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1997.

NADAROĞLU Halil, Mahalli İdareler, Er Matbaası, İstanbul, 1986.

NEGİZ Nilüfer Avşar, "Türkiye'de Yerel Siyasette Kadının Konumu: Siyasetçi Kadınlar Gözüyle Eleştirel Bir Değerlendirme, Yerel Siyaset, Okutan Yayıncılık, İstanbul, 2008.

ONAY Perihan, Türkiye'nin Sosyal Kalkınmasında Kadının Rolü, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, t.y.

ORTAYLI İlber, Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri:1840–1880, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2000.

ORTAYLI İlber, Osmanlı Toplumunda Aile, Pan Yayıncılık, İstanbul, 2000.

ÖGEL Bahaeddin, Türk Kültürünün Gelişme Çağları: Dünden Bugüne, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988.

ÖKMEN Mustafa, Buğra ÖZER, "Türkiye'de Yerel Yönetimler: Yapısal-İşlevsel Görünüm, Sorunlar Ve Arayışlar", Türk Dünyasında Yerel Yönetimler, Türk Dünyası Belediyeler Birliği Yayını, İstanbul, 2013.

ÖNDER Fahrettin, "Sivil Toplum Kuruluşlarının Hukuki Niteliği", Yerel Siyaset, Plato Danışmanlık, 2006.

ÖZBAY Ferhunde, "Türkiye'de Kırsal / Kentsel Kesimde Eğitimin Kadınlar Üzerindeki Etkisi", Türk Toplumunda Kadın, Nermin ABADAN UNAT, (ed.), Araştırma, Eğitim, Ekin Yayınları ve Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları, İstanbul, 1982.

ÖZCAN, Lütfi ve Fatma YURTTAŞ, Kent Konseyleri Müzakereci Demokrasinin Uygulama Alanı Olarak Düşünülebilir mi?", Bekir PARLAK, (ed.), Yerel Yönetimler, Yerel Siyaset ve Kentsel Politikalar, Dora Yayıncılık, Bursa, 2010.

ÖZTEKİN Ali, Siyaset Bilimine Giriş, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2000.

SARGIN Ayşe, Yerelde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İçin Araçlar ve Mekanizmalar, Mattek Matbaacılık Basım Yayın Tanıtım Tic.San.Ltd.Şti., Ankara, 2013.

SAVCI Kemal, Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Kadını, Cihan Matbaası, Ankara, 1973.

ŞAYLAN Gencay, Demokrasi ve Demokrasi Düşüncesinin Gelişmesi, TODAİE İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi, Ankara, 1998.

ŞİMŞEK Mevlüdiye, Küreselleşen Dünyada Kadının Ekonomik Konumu, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2008.

TABAKOĞLU Ahmet, "Osmanlı Toplumunda Aile", Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi, Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu Yayınları, Ankara, 1992.

TABAKOĞLU Ahmet, "Batı'da Aile ve Kadın", Sosyal Hayatta Kadın, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2005.

TAŞKIRAN Tezer, Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Kadın Hakları, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1973.

TATAR Taner, Siyaset Sosyolojisi, Turan Yayıncılık, İstanbul, 1997.

T.C. BAŞBAKANLIK KADININ STATÜSÜ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ (KSGM), Kadın ve Eğitim, Fersa Ofset, Ankara, 2008.

T.C.BAŞBAKANLIK SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, Stratejik Plan 2009–2013, İsmat Matbaacılık, Ankara, 2008.

T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI ARAŞTIRMA VE ETÜTLER MERKEZİ (AREM), Kadın Hakları ve Yerel Yönetimler, Kadın Dostu Kentlere Doğru, Yalçın Matbaacılık, Ankara, 2008.

TOKGÖZ Oya, Siyasal Haberleşme ve Kadın: 1973 Genel Seçimlerinde Ankara'nın Çankaya İlçesinde Yapılan Araştırmalar, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1979.

TOKOL Aysen, "Dünyada Kadın İşgücü", Türkiye'de Kadın İşgücü Seminerleri I-II, TİSK Yayınları, 1999.

TOSUN Zehra, Aslıhan Burcu ÖZTÜRK, Kadın Sığınmaevi Modelleri Türkiye ve Çeşitli Ülke Uygulamaları, İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, 2010.

TOZDUMAN Aysel Zeynep, İslam'da Kadının Hakları, Kadın ve Aile Yayınları, Ankara, t.y.

TURAN İlter, Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1977.

TURAN Osman, Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi: Türk Dünya Nizamının Milli İslami ve İnsani Esasları, Turan Neşriyat Yurdu, İstanbul, 1969.

TURAN Osman, Selçuklular Zamanında Türkiye, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2002.

TÜİK, "Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Gelişimi", İstatistiklerle Kadın 2012, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara, 2013.

TÜRKÖNE Mualla, Eski Türk Toplumunun Cinsiyet Kültürü, Ark Yayınevi, Ankara, 1995.

ULUÇAY Mustafa Çağatay, Harem II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1971.

ULUSOY Ahmet, Tekin AKDEMİR, Mahalli İdareler Teori-Uygulama-Maliye, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2005.

UNAT Nermin Abadan, "Toplumsal Değişme ve Türk Kadını", Nermin ABADAN UNAT , (ed.), Türk Toplumunda Kadın, Araştırma, Eğitim, Ekin Yayınları ve Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları, İstanbul, 1982.

USAL Zeynep Oya, "Uluslar arası İnsan Hakları Hukuku Merceğinden Kadının Siyasal Hayata Katılımı ve Bazı kota Uygulamaları", H.DURUDOĞAN, F.GÖKÇEN, B.Emrah ODER, D.YÜKSEKER, (ed.), Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler, Mücadeleler, Kazanımlar, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010.

UYSAL Birkan, Siyasal Katılma ve Katılma Davranışına Ailenin Etkisi, TODAİE Yayınları, Ankara, 1984.

ÜŞÜR Serpil Sancar, "Siyasal Süreçlere Katılımda Kadın-Erkek Eşitliği", Kadın-Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş: Eğitim, Çalışma Yaşamı ve Siyaset, TÜSİAD, Lebib Yalkın Yayınları ve Basım İşleri A.Ş., İstanbul, 2000.

YALÇINDAĞ Selçuk, Belediyelerimiz ve Halkla İlişkiler, TODAİE Yayınları, Ankara, 1996.

MAKALELER

AÇIKALIN Neriman, "Yoksulluk ve Genç Kuşakların Toplumsal Hareketlilik Şansları: İstanbul ve Gaziantep Örnekleri", *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 2008.

AKPINAR Mahmut, Ayhan ŞAHİN, Eyüp ZENGİN, "Sosyal Yardımların Yerel Düzeyde Sunulması: Sorunlar ve Çözüm Önerileri", *Uluslar Arası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 2012, Cilt: 4, Sayı: 3.

ALTINDAL Yonca, "Erkeksi Siyasetin Erk'siz Dublörleri", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2009, Cilt: 12, Sayı: 21.

ATAUZ Akın, "Toplumsal Cinsiyet, Mekân ve Kentler", *Mimarist*, 2004, Sayı: 14.

ÇELİK Abdullah, A.Vahap ULUÇ, "Yerel Siyasette Temsil Üzerine Bir Çalışma", *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 2009, Cilt: 41.

DALKESEN Nilgün, "İslam Öncesi Devirlerde Orta Asya'da Değişen Kadın Erkek İlişkilerine Göre Töre", *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2008, Cilt: 7, Sayı: 2.

DEDEOĞLU Saniye, "Eşitlik mi Ayrımcılık mı? Türkiye'de Sosyal Devlet Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Kadın İstihdamı", *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 2009.

DEMİR Hilal, "The Boundaries of Women's Rights In The Framework Of Fatma Aliye Hanım (Fatma Aliye Hanım'ın Çerçevesinden Kadın Haklarının Sınırları)" *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Vol:8/9, Ankara, 2013.

DENİZ Taşkın, "Kentleşme, Yerel Gündem 21 ve Kent Konseyleri", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Vol:8/12, Ankara, 2013.

ERKAN Birol, Mehmet ŞENTÜRK, Yusuf Ekrem AKBAŞ, Sadettin PAKSOY, "Dünyada ve Türkiye'de Sosyal Bütçeleme (Cinsiyete Duyarlı Bütçe) Yaklaşımı", *International Journal of Economic and Administrative Studies*, 2012, Cilt: 5, Sayı: 9.

ERKUL Hüseyin, Tan BAYKAL ve Hüseyin KARA, "Kent Konseylerinin Sorunları Üzerine Bir İnceleme: Çanakkale Kent Konseyi Örneği", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2013, Cilt: 10, Sayı: 22.

GERBER Haim, "Social and Economic Position of Women in an Ottoman City, Bursa, (1600 - 1700)", *International Journal of Middle East Studies Association of North America*, Cambridge University Press, 1980, Çev. Hayri Erten, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1998, Sayı: 8.

GÖKÇİMEN Semra, "Ülkemizde Kadınların Siyasal Hayata Katılım Mücadelesi", *Yasama Dergisi*, 2008, Sayı:10.

GÜL Songül Sallan, "Seçimin Galibi Kim? Bıyıklı Kadınlar mı Yoksa Eril Siyaset mi?", Toplum ve Demokrasi Dergisi, 2007, Sayı: 1.

GÜLER Yunus Bahadır, Alper GÜRER, "Yerel Katılımın Belediyelerde Hizmet Pazarlamasına Etkisi: Kırıkkale İli Örneği", AKÜ İİBF Dergisi, Cilt: 16, Sayı: 1.

İZGİ Özkan, "İslamiyetten Önceki Türklerde Kadın", Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Dergisi, 1973–1975.

KARABIYIK İlyas, "Türkiye’de Çalışma Hayatında Kadın İstihdamı", Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, İstanbul, 2012, Cilt: 32, Sayı: 1.

KARATAŞ Kasım, Hakan ACAR "Sosyal Hizmet Kuruluşlarında Çocuk ve Gençlerin Katılımı", Toplum ve Sosyal Hizmet, 2008, Cilt: 19, Sayı: 1.

KAYA Nurullah, "Yerel Yönetimlerde Sosyal Bütçe; Erzurum Büyükşehir Belediyesi Sosyal Bütçesinin Değerlendirilmesi", Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 2012, Cilt: 26, Sayı: 2.

KOCACIK Faruk, Veda B.GÖKKAYA "Türkiye’de Çalışan Kadınlar ve Sorunları", C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 2005, Cilt: 6, Sayı: 1.

KONAN Belkıs, "Türk Kadınının Siyasi Hakları Kazanma Süreci", AUHFD, 2011, Cilt: 60, Sayı: 1.

KURT Nihat, "Kent Hizmetlerinin Geleceğinde Kentsel Sorumluluklar ve Kent Kültürünün Geliştirilmesi Stratejileri", Yönetim Bilimleri Dergisi, 2011.

KÜLEKÇİ Cansu, Tülin CANBAY, "Kadın Haklarının Kazandırılmasıyla Birlikte Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme", Elektronik Journal of Vocational Colleges, 2012.

ÖNDER Nurcan, "Türkiye’de Kadın İşgücünün Görünümü", Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Dünyası Dergisi, 2013, Cilt: 1, Sayı: 1.

ÖNDER Özgür, "Yerelleşme ve Yerel Demokrasinin Güçlendirilmesi Bağlamında Yerel Katılım, Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 2013, Cilt: 9, Sayı: 18.

ÖRS Birsen, "Siyasal Temsil", İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 2006, Cilt: 35.

ÖZÇATAL Elif Özlem, "Tokat Emek Piyasasında Kadın İşgücünün Konumunun Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Analizi", Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 2009, Cilt: 1.

ÖZER Mustafa, Kemal BİÇERLİ, "Türkiye’de Kadın İşgücünün Panel Veri Analizi", Sosyal Bilimler Dergisi, 2003–2004.

ÖZKAPLAN Nurcan, "Duygusal Emek ve Kadın İşi/Erkek İşi", Çalışma ve Toplum Dergisi, 2009.

ÖZKİRAZ Ahmet, Halim Emre ZEREN, “Yerel Yönetimlerde Halk Katılımı Tokat İl Merkezinde Uygulamalı Bir Çalışma”, Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 2009, Sayı: 2.

ÖZTOP Hülya, Arzu ŞENER, Seval GÜVEN, “Evde Bakımın Yaşlı ve Aile Açısından Olumlu ve Olumsuz Yönleri”, Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi, 2008, Cilt: 1, Sayı: 1.

PALABIYIK Hamit, “Gönüllülük ve Yerel Hizmetlere Gönüllü Katılım Üzerine Açıklamalar”, Yönetim Bilimleri Dergisi, 2013, Cilt: 9, Sayı: 1.

PARLAKTUNA İnci, “Türkiye’de Cinsiyete Dayalı Mesleki Ayrımcılığın Analizi”, Ege Akademik Bakış, 2010, Cilt: 10, Sayı: 4.

SAĞ Vahap, “Tarihsel Süreç İçerisinde Türk Kadını ve Atatürk”, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 1.

TOPRAK Düriye, Ceyda ŞATAF, “Türkiye’de Yerel Yönetimler Reformu Çerçevesinde Sosyal Belediyecilik Yaklaşımı”, Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 2009, Cilt: 1, Sayı: 1.

TUTAR Filiz, Handan YETİŞEN “Türkiye’de Kalkınmanın Ekonomik Kalkınmadaki Rolü”, Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi, 2009, Cilt: 2, Sayı: 2.

YILDIRIM Murat, “Küreselleşme Sürecinde Egemenlik”, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 2004, Cilt: 28, Sayı: 1.

YILDIRIM Uğur, Yakup BULUT, İ.Ethem TAŞ, Hasan SAÇIKARA, Özlem OLGUN, “Yerel Temsil Açısından Kahramanmaraş Belediye Meclisi”, Çağdaş Yerel Yönetimler, 2000, Cilt: 9, Sayı: 4.

YILDIRIM Uğur, Şerif ÖNER, Hüseyin AKSU, Melike TATLI, “Yerel Temsil ve Katılım Bağlamında Belediye Meclisleri: Kahramanmaraş ve Sivas Örnekleri”, Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011, Cilt: 8, Sayı: 15.

YILMAZ Nihat, “Sosyalleşme Sürecinin Siyasallaşma Boyutu”, Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 2013, Cilt: 9, Sayı: 19.

YÖRÜK Elif Esin, “Türkiye Emek Piyasasında Kadının Yeri”, Ekonomik Yaklaşım Dergisi, 1997, Cilt:8, Sayı: 24–25.

BİLDİRİLER

ARASLI Oya, “Siyasal Katılma ve Kadın”, Hukukta Kadın Sempozyumu, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2000.

ARIKAN Gülay, “Osmanlılarda Tanzimat Döneminde Kadınlarla İlgili Gelişmeler”, Tanzimat’ın 150.Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1994.

BATAL Salih, “Avrupa Birliği Yönetime Katılım İlkesinin Türkiye Uygulaması Örneği: Kent Konseyleri”, Kent Konseyleri Sempozyumu Bildiri Kitabı, Enes Battal KESKİN, (ed.), Bursa, 2011.

BEYDİLİ Eda, Buğra YILDIRIM, Filiz DEMİRÖZ, “Sosyal Hizmet Perspektifinden Feminizm Üzerine Bir Gözden Geçirme: Kadın Çalışmalarında Erkek İşbirliği”, Aile ve Kadın Sempozyumu Bildiri Kitabı, Kırıkkale Üniversitesi Yayınları, Kırıkkale, 2013.

BÜYÜKGENÇ Özcan, “Kent Konseylerinin Kurumsallaşması ve Sürdürülebilirliği”, Kent Konseyleri Sempozyumu Bildiri Kitabı, Enes Battal KESKİN, (ed.), Bursa, 2011.

ÇUKURÇAYIR Mehmet Akif, “Yeni Yönetim Modeli Arayışları Çerçevesinde Halkın Yönetim Süreçlerine Katılımı”, Yerel Yönetim Sempozyum Bildirileri, TODAİE, 2000.

DİNÇKOL Bihterin Vural, Kadının Hukuksal Statüsünün Tarihsel Gelişimi, Oya ÇİFTÇİ, (ed.), 20. Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek Konferansı Bildirileri, TODAİE, Ankara, 1998.

ECEVİT Yıldız, “Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri”, Tüsiad, Kagider, İstanbul, 2009.

KESKİN Enes Battal, Neslişah H.ERBEY KUŞKU, Yıldız ODAMAN CİNDORUK ve Yasemin TATLI, “Kent Konseylerinin Yerel Demokratik Yönetişim Mekanizması İşlevinin Değerlendirilmesi”, Kent Konseyleri Sempozyumu Bildiri Kitabı, Enes Battal KESKİN, (ed.), Bursa, 2011.

ŞENOL Dolunay, İbrahim MAZMAN, “Tarihi Bir Bakışla Çalışma Hayatında Kadın”, Aile ve Kadın Sempozyumu Bildiri Kitabı, Kırıkkale Üniversitesi Yayınları, Kırıkkale, 2013.

YUMUŞAK İbrahim Güran, “Kadın Eğitiminin Ekonomik Boyutu”, II. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, Derbent, 2003.

KONFERANSLARDA SUNULAN TEBLİĞLER

BERKTAY Fatmagül, “Kadınların İnsan Haklarının Gelişimi ve Türkiye”, Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi, İstanbul, 2004.

ÖZDEN Yakut, “Değişen Bir Toplumda Kadın İstihdam İmkânlarının Geliştirilmesi Konulu Konferans”, İş ve İşçi Bulma Kurumu İktisadi İşbirliği Ve Geliştirme Teşkilatı, Ankara, 1990.

ANSİKLOPEDİLER

ÖGEL Bahaeddin, Büyük Hun İmparatorluğu Tarihi, Cilt: I, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1981.

TEZLER

MUMCUOĞLU Maksut, Çağdaş Demokrasi Kuramlarında Katılma ve Türkiye’de Katılmanın Gelişimi, Hukuk Fakültesi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 1982, (Yayımlanmış Doktora Tezi).

RAPORLAR

DEMİRCAN Erkan, “İşgücünün Eğitim Düzeyi”, İstihdam ve İşgücü Piyasası Raporu, Diyarbakır, 2012,

<http://www.karacadaq.org.tr/ContentDownload/EYL%C3%9CL%20SAYI%2027%20EKONOMIK%20RAPOR.pdf> , (Erişim Tarihi: 10.07.2014).

SOSYAL – İŞ SENDİKASI, “8 Mart’ın 100. Yıl Dönümünde Türkiye’de ve Dünyada Kadın Emeği ve İstihdamı Raporu”, http://www.sosyal-is.org.tr/yayinlar/kadin_emeqi_ve_istihdami.pdf , (Erişim Tarihi: 02.08.2014).

T.C. AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI RESMİ İNTERNET SAYFASI, “2013 Yılı Faaliyet Raporu”, <http://www.ailevekadın.gov.tr>, (Erişim Tarihi: 05.06.2014).

T.C. BAŞBAKANLIK AİLE ARAŞTIRMA KURUMU BAŞKANLIĞI, 2001 Yılı Aile Raporu, Beyda Ofset, Ankara, 2002.

TEPAV, “Cinsiyet Eşitliği Yolunda Yerel Politikalar Taslak Rapor”, Kader-Yerel Siyaset Çalışma Grubu, Ankara, 2006, <http://www.undp.org.tr/demGovDocs/Cinsiyet%20Esitligi%20Yolunda%20Yerel%20Politikalar.%20Rapor.%2030%20Mayis.doc> , (Erişim Tarihi: 06.06.2014).

UNDP, Kadın Dostu Kentler Hakkında Birleşmiş Milletler-İçişleri Bakanlığı Ortak Programı, Türkiye’de Mahalli İdarelerle İlgili Mevzuat ve Kadın Erkek Eşitliğinin Sağlanmasına İlişkin Engeller Hakkında Yasal İnceleme Raporu, 2013, <http://www.kadindostukentler.com/content/docs/mevzuat-calismalari.pdf>, (Erişim Tarihi: 03.10.2014).

RESMİ KAYNAKLAR

T.C. Resmî Gazete, “İl İdaresi Kanunu, (5442 S.K.)”, Sayı 7236, 18.06.1949.

T.C. Resmî Gazete, “Ana-Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Merkezleri Yönetmeliği”, Sayı 22900, 06.02.1997.

T.C. Resmî Gazete, “Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, (5018 S.K.)”, Sayı 25326, 24.12.2003.

T.C. Resmî Gazete, “Büyükşehir Belediyesi Kanunu, (5216 S.K.)”, Sayı 25531, 23.07.2004.

T.C. Resmî Gazete, “İl Özel İdaresi Kanunu, (5302 S.K.)”, Sayı 25745, 04.03.2005.

T.C. Resmî Gazete, “İl Özel İdaresi ve Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım Yönetmeliği”, Sayı 25961, 09.10.2005.

T.C. Resmî Gazete, “Belediye Kanunu, (5393 S.K.)”, Sayı 25874, 13.07.2005.

T.C. Resmî Gazete, “Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, (6223 S.K.)”, Sayı 27958, 08.06.2011.

T.C. Resmî Gazete, “Gerçek Kişiler ve Özel Hukuk Tüzel Kişileri İle Kamu Kurum ve Kuruluşlarınınca Açılacak Aile Danışma Merkezleri Yönetmeliği”, Sayı 28401, 04.09.2012.

T.C. Resmî Gazete, “Sosyal Hizmet Merkezleri Yönetmeliği”, Sayı 28554, 09.02.2013.

İNTERNET KAYNAKLARI

AKIN Ayşe, Çiğdem ESİN, Kezban ÇELİK, Hacettepe Üniversitesi Kadın Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi, “Kadının Sağlık Hakkı ve Dünya Sağlık Örgütü’nün Avrupa’da Kadın Sağlığının İyileştirilmesine Yönelik Stratejik Eylem Planı”, http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/kadinin_saglik_hakki.pdf , (Erişim Tarihi: 14.07.2014).

ALKAN Ayten, “Yerel Siyaset Kadınlar İçin Neden Önemli?”, http://kasaum.ankara.edu.tr/files/2013/03/ayten-h.yerel_siyaset_kadınlar_icin_neden_önemli.pdf , (Erişim Tarihi: 31.07.2014).

AYDIN AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR İL MÜDÜRLÜĞÜ RESMİ İNTERNET SAYFASI, “Toplum Merkezleri”, <http://www.aydin-shcek.gov.tr/sayfa.asp?idx=56>, (Erişim Tarihi: 05.06.2014).

AYDIN Yakup, “Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Gelişim Süreci” , Dış Denetim, 2011, 11–20, s. 11, <http://www.sayder.org.tr/e-dergi-turkiyede-yerel-yonetimlerin-gelisim-sureci-12-2.pdf> , (Erişim Tarihi: 29.07.2014).

BAŞÇI Vahdettin, “Kadının Statüsü Üzerine Bir İnceleme”, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, <http://e-dergi.atauni.edu.tr/atauniilah/article/view/1020004070/1020003893>, (Erişim Tarihi: 10.10.2014)

BİANET, “ Kadın Dostu Altı İl Daha”, <http://bianet.org/bianet/kadin/131876-kadin-dostu-alti-il-daha> , (Erişim Tarihi: 01.08.2014).

BİLİNMEYEN TÜRK TARİHİ, “İslam Öncesi Türklerde Kadının Yeri”, <http://www.bilinmeyenturktarihi.com/islam-oncesi-turklerde-kadinin-yeri.html> , (Erişim Tarihi: 05.04.2014).

BOĞAZIÇI ÜNİVERSİTESİ SOSYAL POLİTİKA FORUMU, “Türkiye’de Çocuk Bakım Hizmetlerinin Yaygınlaştırılmasına Yönelik Bir Öneri: Mahalle Kreşeleri”, 2009, <http://www.spf.boun.edu.tr/docs/MAHALLE%20KRESLERI%20-%20ARASTIRMA%20RAPORU.pdf> , (Erişim Tarihi: 31.07.2014).

CİNS BAKIŞ SÖZLÜĞÜ, <http://eski.bianet.org/2006/01/23/bilgi25.htm#cins> , (Erişim Tarihi: 04.08.2014).

ÇAĞLAR Nedret, “Kadının siyasal Yaşama Katılımı ve Kota Uygulamaları”, Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 2011, Cilt: 3, Sayı: 4 <http://edergi.sdu.edu.tr/index.php/sduvd/article/view/2298> , (Erişim Tarihi: 16.07.2014).

DOĞRAMACI Emel “Atatürk ve Kadın Hakları”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 1992, Cilt: 8, Sayı: 24, <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-24/aturk-ve-kadin-haklari-4> , (Erişim Tarihi: 03.04.2014).

GÜN Mine Alpay, “Osmanlı Devleti’ni Kuran Hayme Ana”, http://www.milligazete.com.tr/koseyazisi/Osmanli_Devletini_kuran_Hayme_Ana/18785 , (Erişim Tarihi: 17.04.2014).

KAMU POLİTİKALARI ANALİZİ ÇALIŞMA GRUBU (KAP), “Kamu Politikası”, http://kamupolitikalari.org/index.php/Kamu_Politikas%C4%B1, (Erişim Tarihi: 04.08.2014).

LÖEFFLER Eike, Sinan ÖZDEN, Sezin ÜSKENT, “Vatandaş Katılımını Artırma Rehberi”, http://www.migm.gov.tr/Dokumanlar/Katilim%20Rehberi_09.01.2012.pdf , (Erişim Tarihi: 02.07.2014).

ÖZDEMİR Rıdvan, “Osmanlı’nın Kuruluşunda Bir Kadın Var... ‘Hayme Ana’ “, http://www.haymanagazetesi.org/index.php?sayfa=haberler_icerik&id=1081#.U9fho5R_vlc , (Erişim Tarihi: 17.04.2014).

PUSTU Yusuf, “Yerel Yönetimler ve Demokrasi”, Sayıştay Dergisi, Sayı: 57, <http://www.sayistay.gov.tr/yayin/dergi/icerik/der57m5.pdf> , (Erişim Tarihi: 01.08.2014).

T.C. AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI, KADININ STATÜSÜ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ RESMİ İNTERNET SAYFASI, “Vecizeler”, <http://www.kadininstatusu.gov.tr/tr/19178/Ataturk-ve-kadin-Vecizeler> , (Erişim Tarihi: 09.05.2014).

T.C. AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI, KADININ STATÜSÜ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ RESMİ İNTERNET SAYFASI “Türkiye’de Kadının Durumu”, Ankara, 2012, http://www.kadininstatusu.gov.tr/upload/kadininstatusu.gov.tr/mce/2012/trde_kadinin_durumu_2012_ekim.pdf , (Erişim Tarihi: 03.08.2014).

T.C. BAŞBAKANLIK KADININ STATÜSÜ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ (KSGM), “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı 2008-2013”, Ankara, http://www.kadininstatusu.gov.tr/upload/kadininstatusu.gov.tr/mce/eski_site/Pdf/TCE_UlusalEylemPlanı.pdf , (Erişim Tarihi:18.05.2014).

T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI ARAŞTIRMA VE ETÜTLER MERKEZİ (AREM), “Yerinden Yönetim Yerel Yönetim”, http://www.arem.gov.tr/ortak_icerik/arem/Projeler/Arastirma_raporlari/trafik/B1.pdf , (Erişim Tarihi: 30.07.2014).

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI RESMİ İNTERNET SAYFASI, “Türk Kadını”, <http://www.kultur.gov.tr/TR,25420/turk-kadini.html> , (Erişim Tarihi: 01.06.2014).

T.C. MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI, Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi (MEGEP), “Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anne ve Çocuk Sağlığı I”,Ankara,2007,http://hboqm.meb.gov.tr/modulerprogramlar/kursprogramlari/cocukge_lisim/moduller/annecocuksagligi1.pdf , (Erişim Tarihi: 05.08.2014).

T.C. SAĞLIK BAKANLIĞI RESMİ İNTERNET SAYFASI, “Ana-Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Merkezleri Yönetmeliği”, <http://www.saglik.gov.tr/TR/belge/1-513/ana-cocuk-sagligi-ve-aile-planlamasi-merkezleri-yonetme-.html> , (Erişim Tarihi: 05.08.2014).

T.C. SAMSUN VALİLİĞİ RESMİ GENEL AĞ ORTAMI, “Kadın Dostu Kentler Projesi”, <http://samsun.gov.tr/?bolum=valilik-projeleri&icerik=154> (Erişim Tarihi: 01.08.2014).

TOKSABAY Aslı, Oya MEMİŞOĞLU, “Siyasetin Cinsiyeti”, Politika Notu, http://www.tepav.org.tr/upload/files/1271250684r7712.Siyasetin_Cinsiyeti.pdf , (Erişim Tarihi: 23.07.2014).

TOPRAK Zerrin, “Türkiye’de Yerel Yönetimler-Yapılanma Merkez-Yerel Yönetim İlişkileri”,<http://kisi.deu.edu.tr/zerrin.toprak/TURKIYE'DE%20YEREL%20YONETIMLER%20YAPILANMA.pdf> , (Erişim Tarihi: 30.07.2014).

TUSKAN Aydeniz Alisbah, “Toplumsal Cinsiyet Toplumda Kadına Biçilen Roller ve Çözümleri”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2012-99-1179>, (Erişim Tarihi: 09.09.2014).

TÜİK, “Cinsiyete Göre Üst Düzey Memur ve Personel Sayıları”, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068 , (Erişim Tarihi: 05.07.2014).

TÜİK, Cinsiyete göre son bir yıl içinde yapılan faaliyetler, 2006, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068 , (Erişim Tarihi: 05.07.2014).

TÜİK, Aile Yapısı Veritabanı, Toplumsal Cinsiyet Göstergeleri, Aile Yaşamı, “Hanedeki 0-5 Yaş Grubu Çocukların Bakımı”, 2006, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068 , (Erişim Tarihi: 05.07.2014).

TÜİK, Aile Yapısı Veri Tabanı, Toplumsal Cinsiyet Göstergeleri, Zaman Kullanımı, “Cinsiyete ve Ev İçi Etkinliklerine Göre Harcanan Zaman (saat)”, 2006, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068 , (Erişim Tarihi: 05.07.2014).

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ RESMİ İNTERNET SAYFASI (TBMM), “T.C. Anayasası 127.Madde”, <http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/anayasa.maddeler?p3=127> , (Erişim Tarihi: 15.06.2014).

TÜRKMENOĞLU Bahadır, “Hayme Ana”, Osmanlı Araştırmaları, <http://www.os-ar.com/modules.php?name=News&file=article&sid=240358> , (Erişim Tarihi: 17.04.2014).

URHAN Vahide Feyza, “Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Yeniden Yapılandırılması”, Sayıştay Dergisi, Sayı :70, <http://www.sayistay.gov.tr/dergi/icerik/der70m4.pdf> , (Erişim Tarihi: 29.07.2014).

VİKİPEDİ, ÖZGÜR ANSİKLOPEDİ, “Hayme Hatun”, http://tr.wikipedia.org/wiki/Hayme_Hatun , (Erişim Tarihi: 17.04.2014).

YILDIRIM Uğur ve İsmail GÖKTÜRK, “Toplumsal Sorunların Çözümünde Yeni Belediyecilik Anlayışı: Sosyal Belediyecilik Yaklaşımı”, http://kamuyonetimi.ksu.edu.tr/kategori_resimler/upload/KSU_UPLOAD19_162313.pdf, (Erişim Tarihi: 08.09.2014).

YÜKSEK SEÇİM KURULU (YSK), “Büyükşehir Belediye Başkanlıkları Seçimi, Seçmen Yaş Grubu Cinsiyet Profili”, <http://www.ysk.gov.tr/ysk/content/conn/YSKUCM/path/Contribution%20Folders/HaberDosya/2014BelediyeBsk-SecCins.pdf> , (Erişim Tarihi: 28.06.2014).

YÜKSEK SEÇİM KURULU (YSK), “Büyükşehir Belediye Başkanlıkları Seçimi, Kazanan Adayların Yaş Grubu Cinsiyet Profili”, <http://www.ysk.gov.tr/ysk/content/conn/YSKUCM/path/Contribution%20Folders/HaberDosya/2014Buyuksehir-KazananCins.pdf> , (Erişim Tarihi: 28.06.2014).

YÜKSEK SEÇİM KURULU (YSK), “Belediye Başkanlıkları Seçimi, Kazanan Adayların Yaş Grubu Cinsiyet Profili”, <http://www.ysk.gov.tr/ysk/content/conn/YSKUCM/path/Contribution%20Folders/HaberDosya/2014BeldiyeBsk-KazananCins.pdf> , (Erişim Tarihi: 28.06.2014).

YÜKSEK SEÇİM KURULU (YSK), “İl Genel Meclisi Üyeliği Seçimleri, Kazanan Adayların Yaş Grubu Cinsiyet Profili”, <http://www.ysk.gov.tr/ysk/content/conn/YSKUCM/path/Contribution%20Folders/HaberDosya/2014ilgenel-KazananCins.pdf> , (Erişim Tarihi: 28.06.2014).

YÜKSEK SEÇİM KURULU (YSK), “Belediye Meclis Üyelikleri Seçimleri, Kazanan Adayların Yaş Grubu Cinsiyet Profili”, <http://www.ysk.gov.tr/ysk/content/conn/YSKUCM/path/Contribution%20Folders/HaberDosya/2014BeldiyeMeclis-KazananCins.pdf> , (Erişim Tarihi: 28.06.2014).

ÖZGEÇMİŞ

Öznur YAVUZ, 1983 İstanbul doğumludur. İlk, orta ve lise öğrenimini İstanbul'da tamamlamıştır. 2002 yılında Uludağ Üniversitesi Bilgisayar Programcılığı bölümünü onur derecesi ile bitirmiştir. Sonrasında Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesi'nden mezun olmuştur. Halen bir kamu kurumunda çalışmaktadır.